

Илија Петровић

**Српски добровољци
Из Српске Крајине и Хрватске
1912-1918**

Илија Петровић
Српски добровољци из Српске Крајине и Хрватске
1912-1918

а. Прекоморске земље

Издавач

Илија Петровић, Нови Сад
www.ilijapetrovic.com

Рецензент

Ђорђе Србуловић

Лектор и коректор

Елена Капустина

Компјутерска обрада слога и њерелом

Аутор

Штампарија

Донат Граф Београд
Мике Аласа 52

Тираж

200 примерака

Илија Петровић

**СРПСКИ ДОБРОВОЉЦИ
ИЗ СРПСКЕ КРАЈИНЕ И ХРВАТСКЕ
1912-1918
а. Прекоморске земље**

2018(7527)

Где је што

Српски добровољци

из Српске Крајине и Хрватске 1912-1918 7-91

Повод 7; Временски преглед 7; Добровољци у балканским ратовима 18; *Добровољци из исељеништва* 19; Добровољци и пробој Солунског фронта 19; Порекло и национални састав српских добровољаца 20; Где су Хрвати у свему томе 22; Хрватски одбор и добровољци 24; Добровољци за „Јадранску легију” 25; И Трумбић се интересује за добровољце 28; Трумбић „забринут” за добровољце 29; „Морална потпора” са стране 31; Колико је Одбор легитиман 34; Добровољци из руског заробљеништва 34; Добровољачки одред признат 37; Две посете Дивизији 39; Пропаганда против српских добровољаца 40; Срби се бране и *Меморандумом* 41; Отпадници се правдају 47; Српски конзул опањава српске официре 48; Да ли су добровољачки извори пресахли 51; Војнички апетити Југословенског одбора 54; *Мајска декларација* 58; Хрвати беже од добровољаштва 59; Добровољци пристижу на Солунски фронт 61; Прибићевић се повлачи из Мисије 62; Трумбић удара с леђа 63; Партнерство са Србијом по сваку цену 64; Нови Трумбићев покушај 69; Напредовање српске војске 69; Аустроугарске нема 72; Аграрна реформа и добровољци 73; Како до добровољачких права 75; И Добруцани су били добровољци 77; Конгрес српских добровољаца у Новом Саду 79; Мирнодопски добровољачки порази 83; Накнадни слом српских добровољаца 84.

Литература 91-92.

Добровољци из Српске Крајине и Хрватске

Прекоморске земље 93-172

Бродолумници *код Медово*, на Бадњи дан 1916 173-174

Пивков батаљон 175-177

Медицинско особље 178

Белешка о састављачу, 179-181

Српски добровољци из Српске Крајине и Хрватске 1912-1918

Појам. Током претходних векова, српски добровољци били су познати под разним именима: хајдуци, ускоци, фрајкор, драговољци, својевољци, усташи, четници, комите, устаници, прекобројни, герилци, добровољци... Појмовно, циљ је свима био заједнички, јер они су у ратове улазили вођени само својом свешћу о припадности Српству и српском православљу.

Са гледишта српске владе, формулисаног у манифесту од 25. јула 1914. године, на неколико дана пре избијања Великог рата, само мобилисанима припадала је обавеза да ратују: „Ако будемо нападнути, војска ће вршити своју дужност, а грађанима који нису позвани под заставу, саветујемо да остану код својих домова и мирно раде своје послове”. По истој логици, они који нису послушали савет да „гледају своја посла” већ су одабрали да се у српској (или црногорској) војсци баве „туђим пословима”, односно да ратују, морају се сматрати добровољцима.

Временски преглед. Иако Срби своје ратне добровољце најчешће доводе у везу с војним операцијама на Солунском фронту, српско добровољаштво није настало тада. Стотинама година, и пре ослободилачких ратова 1912-1918, у борби против Турака учествовао је велик број Срба с разних страна Српске Земље. По целом српском простору вођен је прави мали рат, данас зван *џерила*, а учеснике у бројним таквим ратовима, колико-толико организоване, понајбоље знамо из српских народних песама, некад као *хајдуке* а некад као *ускоке*.

О добровољцима у ратовима против Турака, средином 15. века, пише и Италијан Марин Барлети (око 1450 – 1512. или 1513), у књизи о Скендербегу (1405-1468), објављеној 1510 (у преводу на српски језик 2018), на три места:

Први пут: „Било је и Словена, вештијих са мачем него са луком, који су по сазнању да се прикупља војска а у жељи за пленом, дошли својевољно да ратују за Епирце (односно Србе – ИП), не тражећи никакву плату”.

Други пут: „Било је међу становништвом, нарочито земљорадничким, доста оних који су по обичају у тој земљи, ишли са војском кад год је било потребно без плате”.

И трећи пут: „Уочи напада турске војске на Епир, Скендербег је сазвао своје савезнике у Горњи Дебар (подручје тетовско и гостиварско – ИП)... Било је мноштво добровољаца из разних зе-

маља, а још више њих, младих и снажних, придошлих само због пленидбе туђе земље”.

Мада је „потпадањем под турску власт, српски народ могао изгубити наду у потоњи живот”, није му се то десило. Исконски наслуђујући да „нема извеснијег пута који води ишчезавању једног народа од сазнања безнадежности”, он се понајпре ослонио на своје традиционалне институције, на цркву и месну самоуправу, а потом и на све оно што је сматрао својим предачким наслеђем.

Потгlačени, у рајинском положају, без сопствене властеле, под надзором грчке цркве, Срби су још у првим деценијама турске владавине почели да се осипају, нарочито по рубовима, али је извесно да им се и језгро одржавало с превеликим напорима. И ту, онај „понос својим наслеђем” нагнао их је да се обрате својим традицијама и да опстану уз ослонац на њих. Иако без оне вертикале која би народ у целини усмерила ка успону, „Срби су се духовно прилагодили непрекидним подсећањем на своју некадашњу величину и славу. Њихова историја, од чије су грађе стварали своје епске песме, ушла је у основе њихове борбе за опстанак... Како му је некада било царство, и шта су изгубили, сведочили су српском народу и они манастири и цркве које им Турци нису порушили... Предање одржавано и преношено песмом било је у потпуном складу с оним што се могло видети у облику старих здања и фресака на њиховим зидовима. Скромни летописци, којих је било међу калуђерима, трудили су се да према старим књигама и легендарном предању сачувају историју од заборава. Није било немогуће да из њихових списа по нека идеја или какав податак продру до оних који су песмом стварали историју”, а лако је могуће да је и међу монасима било оних који су на расположивим историјским подацима градили српску епску поезију.

Ту испреплетеност историјског и епског у српском предању, али и многе празнине у усмено преношеној српској повести, академик Радован Самарџић (1922-1994) оправдава трудом еписких певача да допринесу очувању самосвести својих слушаца у обичном пуку. У извесној мери, такав се став додирује с објашњењем Павла Јозефа Шафарика (1795-1861) објашњењем да се „непристрасни историчари давно слажу у томе, да се и народној саги да за право, да она мора да попуњава неопходно празнину, тамо где су нас напустили споменици од гвожђа, камена или пергаментa. Ово право јој указују Грци и Римљани; и ако чак Тукидид (око 454 – око 396 пре Христа) не одбацује Хомерову сагу и Тит Ливије Ромулову и приче о легендарном краљу Нуми са истим поверењем и једнаком поузданошћу, као што причају дела Сципија и Фабиуса; онда је дозвољено да то исто право себи дозволе и наши (словенски) исто-

ричари, при чему не желе да пруже непотпуне припремне радове, већ заокружену историјску целину, с пуним правом. У том погледу су Немци са својим примером већ отишли испред Словена и за очекивати је, да ће и Словени поклонити више пажње својим народним сагама и да ће уложити више труда у прикупљање националних предања. Да се при томе мора применити највећа опрезност, да се понуђени материјал строго провери, да се мора национална и првобитна суштина и садржај одвојити од каснијих чак страних заодавања и облика, да се ту подразумева исцрпно студирање, слобода од предрасуда сваке врсте, а посебно прави смисао, разуме се само по себи”.

Званични српски историчари морали би прочитати и добро упамтити ове Шафарикове речи, нарочито због тога што они српском предању уопште не верују, још мање ономе што о српској старини сведоче бројни писци, хроничари, географи са стране; она је предања сматрала простачком и безвредном причом неугог сељачког света, а сва своја сазнања, ослањајући се на „вредносне” замисли нордијске школе, подредила је ставу да су Срби, за ту прилику названи Словенима, дошли на Балкан тек у 6. и 7. веку по Христу.

Бавећи се, дакле, ревновањем епских певача да допринесу очувању самосвести својих слушалаца у обичном пуку, Самарцић констатује да је „било и у најширим слојевима оне мудрости кад се зна да живот престаје губитком памћења. Због тога се (усмени) хроничар трудио да успостави и очува вертикалу, сачињену од историјских, моралних и песничких примеса, услед које ће се васцели српски род држати усправно. За њега је поредак чињеница, почевши од хронолошког, био мање значајан од снаге поруке његове песме. На истој сцени код њега се понекад нађу личности из разних епоха или из непремостиво удаљених места. Он је често намеравао да просто разоноди слушаоце, па им је певао или казивао о разним згодама које су се дешавале иза кулиса важнијих догађаја. Јер, да би подучила, историја мора и да забави. И у таквим случајевима, хроничар се препуштао машти, не водећи увек рачуна о веродостојности своје фабуле. Упркос свему, иако епским памћењем и певањем није успостављена целина српске историје (бар до завршетка напора голоруког народа да створи своју државу и препусти сређивање наслеђа другима), образовани су током времена тематски циклуси песама који се један на други надовезују и дају поетску илузију те целине. Не само због спољашњих сметњи него и због жеље самога пука, на челу с певачима, да историју прилагоди својим потребама, нестало је из колективног сећања читавих раздобља, а камоли збивања и знатнијих личности, али је – у накнаду за то – остала представа прошлости једног народа у

великој мери сагласна његовим духовним захтевима, жељама и могућностима. А у томе је, управо, доказ да српска усмена хроника није само историја једног народа у стиховима него и подстицај том народу да преживи и да се, више од тога, стално управља ка слободнијој будућности. Епска песма је била она снага која је уздизала српску вертикалу”.

А кад је 1557. године, с ослонцем и на тако епски уздигнуту српску вертикалу, васпостављена Пећка патријаршија, тај чин особито је допринео духовном уравнотежењу српског народа: на основама свог православља, историјских предања и устаљених правила моралног живота и друштвеног понашања, и не одступајући од сопствених традиционалних вредности, Срби су себи створили једну привидно нову патријархалну цивилизацију.

Подразумева се да је и та нова цивилизација (чији су израз у њеном „витешком делу” били хајдуци и ускоци, добровољци у одбрани потлаченог српског народа) нашла своје место у епској поезији, прожетој једном заиста самосвојном идејом, „немирењем са ропством, жудњом за слободом, тежњом за стварањем националне државе”. И подразумева се да су неки од оних који су ушли у песму и народно предање хајдуковали по разним странама Српске Земље; један од њих био је Старина Новак, познат и као Баба Новак и Новак Дебелјак, љути и неустрашиви турски противник на гори Романији, по источној Босни, у источној Србији, у устанку банатских Срба из 1594. године, онај који је „кадар стићи и утећи / и на страшну мјесту постојати”.

И у 17. веку „српско друштво остало је привржено традицијамa, као исходишту народног бића”, иако су његови нови развојни облици врло често били засновани на нешто измењеним духовним обележјима. И поред тога, однос српског народа према сопственој националној баштини није се мењао, а „историјске традиције, преношене летописима и, више, епском песмом, које су само ојачале уласком нових јунака, ускока и хајдука, у свет предања, остале су блиске сваком Србину”

Било је добровољаца и у Морејском рату (1684-1699), кад се, записано је, осамсто породица из Колашина и Мораचे одметнуло и придружило херцеговачким Никшићима у борби против Турске.

Руске новине из 1768. пишу да је почетком исте те године, у очекивању да би Турска, са циљем да отклони утицај самозваног Шћепана Малог на ослободилачке намере не само православних већ и католичких турских поданика, могла напасти на Црну Гору, „више од 200 људи похитало да напусти Стамбул” и вратило се да помогне у одбрани српске ствари. Било је то питање личне и породичне части, јер „онај ко се не би одазвао позиву да се врати и уче-

ствује у бојевима није могао бити кажњен од стране државе, али зато је одговарао племену или братству”.

Децембра 1787. године, уочи рата између Аустрије и Турске, од избеглица из Србије (који су учествовали у неуспелом покушају да се Београд заузме на препад) формиран је први српски добровољачки одред, *фрајкор*. Задатак фрајкора, званих и *драговољци*, био је првенствено да буду претходница аустријској војсци. И кад аустријска војска опседа и заузима Београд (1789), и док се отуд повлачи, војне операције по Србији изводе фрајкори. Њихов је значај у томе што су имали изразито национално-ослободилачки карактер и што ће своја ратничка искуства на најбољи начин искористити у Првом српском устанку 1804-1813.

У својим *Мемоарима*, Прота Матеја пише да јуна 1804. године „из Турских суседних области поврве многа браћа, браћи у помоћ”. Други хроничар забележио је, тако, да је Карађорђе током устанка „једнако војску умножавао и долазеће добровољце из разних српских крајева Босне, Херцеговине, Црне Горе, Бугарске и Албаније у војску узимао”. Не може се сумњати у чињеницу да је родољубље било оно што је „долазеће добровољце” одвело у Србију да помогну рушењу турске тираније. Њихова логика била је једноставна: ослобођењем Србије и истовременим слабљењем турске војне силе, они ће допринети што скорјем ослобођењу осталих крајева у којима су Срби живели, што је такође значило да би Турска могла бити истиснута с европског тла. О сопственој жртви нико од њих није размишљао. Тако се и могло десити да добровољци Зеке Буљубаше (Јована Глигоријевића, рођеног код Невесиња, око 1785), названи „голи синови”, у боју на Равњу (1813), „док је трајало барута устављали су Турке ватром из пушака, а кад тога нестане они поваде ножеве своје, још по једном погледају у наоблачено небо над Србијом, осврну се на лепе равни Мачванске, па помену Бога и свој народ, јурише са голим ножевима у Турке и ту, секући се ножевима, бијући се пушчаним кундацима и у коштац ватајући се голим рукама са Турцима, сви до једног изгину”.

По природи ствари, та је жртва морала наћи место у народној песми, као специфичном облику српског народног предања. Или, у данима великог Покрета за обнову српске државности, историјско предање најлакше је свој пут до срца српских устаника и њихових сабораца са стране, добровољаца из Црне Горе и Херцеговине, из српских прекодринских, прекосавских и прекодунавских крајева, из Арбаније и Бугарске, налазило кроз епско певање. „Можда није било устаничког логора без свога гуслара. Они су пратили војску у бојеве и, забављајући је на ноћиштима песмама о некадашњим јунацима, додавали овима најновије. Устанички догађаји одмах

су улазили у историју и продужавали њен ток... Поврх тога, епско песништво доживело је... свој најбујнији процват и дало своје најбоље творце: песма је доспела до крајњих граница могућности свога развика, исказом је постала савршена, моралним порукама изразито озбиљна, (а) као народна историја у стиховима већ распоређена по хронолошким и тематским круговима”.

Снажна историјска традиција, очувана народна свест и неспутана жеља за слободом, као и жив устанички и хајдучки дух српског народа затеченог под турском влашћу, оставили су неизбрисив траг на догађања током наредних година и деценија.

Бокељски поморци и Црногорци су, примера ради, учествовали у рату за ослобођење Грчке (1821-1828). Уочи битке на Граховцу (1858), у условима кад је много Црногораца било на „привременом” раду у Цариграду, књаз Данило (1826-1860) их је позвао да се врате у Отаџбину и прикључе ослободилачкој борби; августа те године очекивао се повратак бар 1.200 њих, а до тада се из Србије вратило и 400 исељеника. У рату против Омер-паше Латаса (1861) „храбро се понио и батаљон (црногорских) исељеника из Цариграда, који је бројао око пет стотина бораца”.

Било је добровољаца и у збивањима током 1848. и 1849. године, у званичној историјској науци названих „револуционарних”. Не зна се тачно колико их је тада из Кнежевине Србије стигло у Војводину Српску, али их је морало бити која десетина хиљада. Према писању Милоша С. Милојевића (1840-1897), знаменитог историчара српске историјске школе и вође ибарских добровољаца у Српско-турском рату 1876-1878. године, за приближно годину дана учешћа у „револуцији”, односно српској Буни, погинуло је „из кнежевине најмање 10. до 15. тисућа, јер је кажу повраћено у кнежевину 17.000 фесова, који несу мора бити сви скинути са убијених”. Он још пише да „обично су нашим људима од овуда, које су рањаве и изнемогле ухватили, или боље да рекнемо издишуће подигли са бојног поља, метали сламу, смолу и т. д. у чакшире, ово палили и тако мучећи их уморавали. Другима су набијали гвоздене карике на главе и кроз ове гвоздене клинце ударали у главе и тако их морили. Треће су, који су увађени лако рањени, запрезали у плугове да ору у место коња и т. д. Ми немо у стању описати сва варварства маџарска... То су ужаси који превазилазе сваку веру” (24, 150-151).

Српској Буни у прекодунавским крајевима прикључио се и изванредан број Црногораца. „Новине су забележиле да је 1848. у Београд стигло 200 породица из Црне Горе ‘који иду у Војводину Српску на подређење јуначки борећој се браћи’. Маја 1849. године јављено је да је 1000 добровољаца из Црне Горе покушало да преко Скадра пређе за Србију, али су их Турци задржали” (25, 565).

Устанци у Херцеговини и Босни и ратови Србије и Црне Горе током седамдесетих година 19. века, такође су имали своје добровољце. Прве вести о српском устанку у Херцеговини узбуркале су духове у Србији: стварају се одбори за прикупљање помоћи, појављују се добровољци и сакупљају чете за одлазак у побуњене крајеве. На челу Главног одбора за помагање устаницима налазио се митрополит Михаило (у свету Милоје Јовановић, рођен у Сокобањи 1826, упокојио се у Београду 1898), а основни задатак био му је да „помаже ширењу устанка у Босни и старој Србији, као и уопште у областима које ватра још није била захватила”. Мада је био сагласан да устанике треба помагати, кнез (краљ 1882-1889) Милан Обреновић (1854-1901) био је одлучно против рата: ако би помоћ устаницима значила и улазак Србије у рат, с извесношћу да се све заврши пропашћу Српства, он је био спреман да се сасвим повуче. Јован Ристић (1831-1899), министар спољних послова, сматрао је да стање није безнадежно, те се определио за помоћ устаницима: уверен да Србија има историјску улогу на Балкану и за будућност Српства, он је пренебрегао савете великих сила да се уздржи од било какве помоћи устаницима. После свега, српска влада одлучила је да целу ствар подвргне својој контроли и да се избегне свака импровизација. Мада је забранила јавно окупљање добровољаца по Србији и њихово пребацивање у устаничка подручја, на Дрину је послат ђенерал Ранко Алимпић (1826-1882), са јавним задатком да чува мир на граници, а стварно да прикупља добровољце и „претура их у Босну”.

Причу о тим догађањима, историчар Васо Чубриловић (1897-1990) сместио је у уводних тридесетак редова свог невеликог текста о добровољцима у српско-турском рату 1876. године:

„Узбуђење настало у Србији у лето 1875 поводом устанка у Херцеговини и Босни, дало је најјаснијег изражаја скупљањем добровољаца да иду Херцеговцима и Босанцима у помоћ. Влада Данила Стефановића није пречила организовање добровољачких одреда; шта више, она их је снабдевала оружјем из државних магацина. Добровољци су се врбовали међу црногорским, херцеговачким и босанским емигрантима у Србији; било их је доста из Хрватске и Војводине. Оскудица Србије у официрима присилила је српску владу да довлачи са Војне Границе што више Срба аустријских официра. Али то прелажење наших људи у Србију није се допадало Аустрији. Њене власти не престају да издају наредбе, да се припази на српске официре који врбују добровољце и спречи одлазак Срба преко Саве и Дунава у Србију.

Добровољачки логор био је у лето 1875 у Раковици код Београда. По аустријским извештајима, већ око половине августа би-

ло их је тамо око 800. Број им се стално увећавао. ‘У Београду број добровољаца рачунао се на 2000; скоро на сваком кораку могао се срести човек са пушком и јатаганом’.

Прве добровољачке групе слате су преко Аустрије у Херцеговину. Путем су се понашале тако упадно и бучно, да се Аустрија препала да не узбуне и њено јужнословенско становништво и забранила им прелаз. Неке чете имале су да упадну непосредно из Србије у Босну и Новопазарски Санџак. Отишле су само две – чете војводе Жарка Љешевића у Санџак и Панића у Босну. У то је пало Стефановића министарство. Акционо министарство Стевче Михаиловића и Јована Ристића наставило је скупљање добровољачких чета и то сад код Шапца а да их организује и пребацује у Босну послат је на Дрину ђенерал Ранко Алимпџић. Али осим појединаца и мањих група које су слате у помоћ босанским и херцеговачким усташима, већином преко Аустрије, велике чете не прелазе више границу. Иза пада акционог министарства у јесен 1875 добровољачка акција у Србији замире”.

Кад је Србија ушла у рат (1876), дошли су јој у помоћ бројни добровољци из Херцеговине, Босне, Војводине Српске, Црне Горе, Македоније и Бугарске; од њих је, средином маја, у Шапцу, формиран Добровољачки корпус, а током јуна на Дрини се нашло и око 2.350 добровољаца, углавном из побуњене Босне. Чубриловић пише да „босански бегунци у Аустрији, који нису ишли у чете, пођоше разним путевима у Србију”, те да су „многе чете, које су већ биле у Босни, повучене из планина Вучјака, Мотајице и Козаре и послате у Шабац”. Све су то били људи „од првокласног ратног материјала”, пуни националног поноса и одушевљења, с великим ратничким искуством из четовања по Босни.

Новосадска *Засџава* од 30. јула/11. августа 1876. године пише да „у Дринској војсци има седам добровољачких батаљона (око 5.050 ратника), које Босанаца, које Срба из Аустро-Угарске, међу њима и неколико Француза, Талијана, Пољака, Чеха, Немаца па и по некоји Мађар”. Два дана касније, *Засџава* преноси писање руског војног листа *Руски инвалид* да је у српској војсци, после само месец дана ратовања, дакле средином јула, било између 20-25.000 добровољаца. Повелик број добровољаца стигао је из Русије, а само у окршајима код Ђуниса, од око хиљаду њих погинуло их је равно две трећине.

Не помиње се у српској историографији да су у Босни ратовали добровољци из Русије, а ми ћемо овде пренети само два записа који јој противрече.

Први, из новосадске *Засџаве*: Група од четрдесетак *џосџију* из Русије, како су почесто називани добровољци с источне стране,

међу њима по један пуковник, потпуковник и мајор, преко двадесет капетана и петнаест поручника и потпоручника, дошла је у Београд 12/24. августа, наредног дана преобучена је у војне униформе и наоружана, после чега је одмах кренула на Дрину, највероватније у околину Братунца. Та вест проширена је и најавом да би два дана касније могли стићи нови *џосићи*.

Други, из новосадског *Србског народа*: Кад је руски ђенерал Михаил Черњајев (1828-1998) говорио о укупном броју добровољаца из Русије у Српско-турском рату 1876. године, он у своје цифре није сврстао оних 2.000 Руса послатих у Босанску крајину као помоћ пуковнику Милети Деспотовићу, руском официру, пореклом Србину, који је главну команду над босанским устаничким четама примио 27. јула/8. августа 1876, истог дана кад је и Черњајев преузео команду над јединицама сједињене Моравске и Тимочке војске. Пуковник Деспотовић је, дакле, „добрио подкрепљење од две хиљаде Руса, који су се до њега пробили из Србије”, да би убрзо, „по жестоком боју отео варош Петровац на јуриш, заробио 100 низама, а више топова и ђебане отео”.

Када је почетком 1877. године, опет према запису Васе Чубриловића, српска влада одлучила да „пошаље неке добровољачке батаљоне, 3–3500 људи, на Делиград, бојало се да они – већином Босанци, неће штети ићи са границе Босне. Али кад су послани, ишли су на Мораву врло радо, само, док су тамо дошли био је већ и мир склопљен, па и не суделоваше у ниједној борби”.

На размеђи 19. и 20 века у Мађедонији трајао је један подужи период четовања. Четници су се појавили као добровољци у борби против турске власти, да би се доцније храбро супротставили бугарским покушајима да завладају Јужном Србијом. И такозвани Илинденски устанак (1903) био је спремљен по плану из Софије, за рачун великобугарске идеје, а бугарски „револуционари”, пошто су се пред турском војском и Арнаутима морали повући у Србију, с пролећа наредне године вратили су се у Мађедонију и отпочели борбу, „углавном не више против Турака, него против Срба, српских села и српских првака”; у том свом „ослободилачком” походу они су побили многе угледне Србе, најпре учитеље, свештенике и сеоске кметове.

У многим војним активностима српске и црногорске војске током ослободилачких ратова 1912-1918. године, а нарочито на Солунском фронту, његовом пробоју и даљем наступању, изузетну улогу имали су добровољци. Ови су ратови упамћени у српској историји и по снажном добровољачком покрету, изниклом из бића и природе српског народа, његове снажно исказане потребе за слободом, самосталношћу и сопственим избором како живети и на

који начин одлучивати о својој судбини. Јер, нашавши се у једној од ових двеју војски, по својој доброј вољи, из патриотских и националних побуда, добровољци су се у балканским ратовима, под српском заставом, одушевљено борили за коначно ослобођење од Турске, а касније, у Светском рату, и за ослобођење свих Јужних Словена из Аустроугарске и за њихово уједињење са Србијом и Црном Гором; многи од њих дали су у тој борби и своје животе.

Добровољци у балканским ратовима. Српском добровољачком покрету током балканских ратова мало је посвећивано пажње, због чега податке о броју добровољаца и у српској и у црногорској војсци историјска литература у Србији помиње тек узгредно или их, као што то, на пример, чине историчари Владимир Ђоровић (1885-1941) и Владимир Дедијер (1914-1990), прећуткује.

Ипак, у тим је ратовима било најмање 73.200 добровољаца, што прекобројних, што устаника, што четника, што оних са стране. Јер, и страни дописници извештавали су о невиђеном одушевљењу за рат, дубоком патриотизму и свести о великој дужности српског народа. Један од њих писао је да „радници-печалбари који су недељама живели само од хлеба и лука, нису чекали исплату, већ су одмах пошли на збориште”, а други да је „видећи овај дубоки патриотизам и свету ватру која је букнула у свачијој души... постао свестан неминовности победе балканских народа”.

Што се тиче добровољаца у црногорској војсци, њих је било не мање од 33.000, не рачунајући један неодређено велик број жена, сестара, мајки и кћери црногорских ратника, које су у црногорској војсци биле једина „комора” и, врло често, једина санитарска помоћ; њиховим су старањем многи рањеници превијени још у току неке од битака, извучени са бојишта и, само захваљујући томе, остали у животу.

Додамо ли томе и преко 700 лекара и другог медицинског особља са стране, можемо закључити да се у балканским ратовима борило најмање 106.900 српских добровољаца.

Добровољци у Великом рату. С пребацивањем добровољаца из српских крајева западно од Дрине и северно од Саве и Дунава почело је од тренутка кад је постало извесно да ће Аустроугарска објавити рат своме јужном суседу, а највећи део те нове добровољачке масе чинили су аустроугарски војни обвезници. Кад је избио рат, такву праксу прихватили су и бројни Срби из редовног састава аустроугарске војске, као и они који су били управо мобилисани у војску; не желећи да иду у рат против једнокрвне браће, они су настојали да сваки блиски сусрет са српском, црно-

горском или руском војском искористе за „промену заставе”. На њихов смишљени прелазак у српску или црногорску војску само се формално-правно могло гледати као на дезертерство. У суштини, њихов прелазак у једну од тих двеју *војска* (најчешће у српску) био је дуг свеколиком Српству и ретка прилика да се учешћем у оружаном борби против дотадашњих аустријских и угарских окупатора допринесе коначном ослобођењу све Српске Земље, и источно и западно од Дрине, и северно и јужно од Дунава и Саве.

Из једног списка који је 1. новембра 1917. године потекао из канцеларије Добровољачког одељења у Одеси (у служби Српског добровољачког корпуса), сазнајемо да је уочи самог рата и првих ратних месеци „из освојених босанско-херцеговачких области прешло на територију Србије до 50.000 Босанаца и Херцеговаца... И упутише се готово сви... у позадинску службу војске и у грађанске дужности”, а од једног дела формиран је већи број добровољачких одреда и самосталних батаљона.

Знајући да је највише могућности за бежање пружао аустро-руски фронт, и да је највећи број војника у руском заробљеништву потицао из реда оних који су се предали добровољно, српска влада била је нарочито заинтересована да за своју националну идеју придобије те такозване руске заробљенике. Руси су показали разумевање за српску ствар, те је допуштено „да се пусте заробљеници из српских земаља Аустро-Угарске” спремни за добровољно ступање у српски војску.

Послови око купљења добровољаца текли су споро, тако да су њихове прве веће групе пребачене у Србију, Дунавом, тек крајем септембра 1915. године. Наредних месеци та је мисија настављена појачаним интензитетом, те је крајем марта 1916. почело формирање првог, а који дан касније и другог добровољачког пука Прве српске добровољачке дивизије. На дан кад је та Дивизија формирана (16/29. април 1916), од укупно 9.904 добровољца, било је Хрвата 84, Словенаца 14, Чеха 25, Руса 8, припадника других народа 22, док су сви остали (9.751, односно 98,4 посто) били Срби. Према извештају послатом српском престолонаследнику Александру (1888-1934), дан уочи оснивања Дивизије, били су међу војницима „на првоме месту Босанци и Херцеговци, а одмах иза њих Војвођани (13, 203).

Не зна се тачно колико је заробљеника приступило Српском добровољачком корпусу у Одеси, али треба рачунати да их је био 53-60.000. Поред тога, Руси су прихватили бројне добровољце које нису упућивали у Одесу, већ су их, не обавештавајући о томе српску команду, „пречицом” укључили у војне операције руске војске против болшевика. Ипак, несумњивим се може сматрати

да је са те стране, у бојевима на Добруци и на Солунском фронту учествовало најмање 30.880 добровољаца. Не упуштајући се у то како су стваране добровољачке јединице у Русији, како је скоро једна трећина пријављених добровољаца, углавном Хрвата и Словенаца, дезертирала из Корпуса и на који је начин приближно 24.760 добровољаца из Одесе пребачено на Солунски фронт, кажемо само да су борбе у Добруци биле жестоке: од три бугарске дивизије, које су стајале наспрам српске (јачине око 18.400 ратника), две су биле растурене. Српска Прва добровољачка дивизија остала је без 53% свог састава.

Солунски фронт у раној фази. Војне операције у раној фази Солунског фронта биле су праћене великим људским жртвама (приближно 33.000 војника и старешина избачено је из строја), тако да је српска војска морала бити реорганизована; на самом почетку 1917. године расформиран су Трећа армија и сви четврти дивизијски пукови, а број чета у батаљонима сведен је на три. Наредбом српске Врховне команде „укинути” су и „добровољци, наши поданици, способни за војну службу”, што значи да су и прекобројни пукови, добровољачки дакле, престали да постоје. Расформиран је и Добровољачки одред, а размештањем његових припадника уклоњен је још један траг о српским добровољцима. Само се из једне наредбе пуковника Крсте Смиљанића (1868-1944), команданта Дринске дивизије, написане 18. марта 1917. године, види да су добровољци ушли у састав Дринске дивизије 28. септембра 1916. године, по новом календару, да су одмах стали у први борбени ред и да су, по природи ствари, били „намењени” за прве жртве. Међу њима, уз остале „славне добровољце” од „Дивне Далмације... до Велике и Племените Русије”, он најпре помиње „храбре и јуначке синове Тужне Босне и и Кршне Херцеговине”.

Како су српске жртве на Солунском фронту биле велике, а Србија остала без сопствене основе за војничку попуну, једина могућност за опстанак српске војске на солунском ратишту виђена је у купљењу добровољаца у исељеништво, пре свега у Сједињеним Државама. Да би се придобили потенцијални добровољци, српска влада је 17. новембра 1916. донела уредбу о насељавању у „новим крајевима”, по којој ће се добровољцима додељивати државна земља. Будући да се тада рачунало само с војничким поразом Аустроугарске а не и с њеним растурањем, Србија се сматрала обавезном да, у границама својих могућности, свим добровољцима из прекодринских, прекосавских и прекодунавских крајева, онима који се не би враћали у Америку а не би им било повратка ни у завичај, обезбеди простор за насељавање и најосновнији усло-

ви за заснивање новог дома. У тој одлуци назначено је да ће сваком Југословену који из Америке дође у српске добровољачке трупе доделити пет хектара плодне земље у Македонији ради насеља. „Земља је њихова ако остану живи, ако пак погину у борби право својине прелази на наследника, који морају бити: Србин, Хрват или Словенац”. (Одлуком Министарског савета од 9. јануара 1917. године то право проширено је на све добровољце).

Добровољци из исељеништва. Из расположивих података недвосмислено се може закључити да је током ослободилачких ратова од 1912. до 1918. године у српску и црногорску војску кренуло најмање 58.500 добровољаца из прекоморских земаља. Од тога, треба рачунати да је било до 2.000 лица изван простора претходних двеју Југославија, не више од 1.000 Хрвата и Словенаца, а сви остали били су Срби из свих српских крајева под аустроугарском окупацијом, из Црне Горе, Јужне и Старе Србије. Изузмемо ли око 400 погинулих у бродолому „Бриндизија” у луци Медово, на Бадњи дан 1916 (међу њима приближно 60 из Херцеговине и, можда, двојица из Босне), 1.000 припадника Пивковог (Људевит, 1880-1937) батаљона, 315 заробљеника ослобођених из Ноћере Умбре, 2.000 добровољаца који су после пада Црне Горе укључени у савезничке војске и 2.000 добровољаца пристиглих у Солун после пропасти Аустроугарске, на српском и црногорском ратишту током ослободилачких ратова 1912-1918. године појавило се најмање 52.800 лица из прекоморских земаља. Без 16.200 оних који су дошли у балканске ратове (укључујући и медицинско особље) и најмање 2.600 особа из страних медицинских мисија, у Првом светском рату нашло се, дакле, око 40.800 добровољаца из исељеништва у Америци, Аустралији, Новом Зеланду, Француској, Малој Азији, Цариграду, Јужној Африци и Египту, највећим делом, и у мањем броју из заробљеништва у Италији и Француској. На самом крају 1917. године, према изјави дипломате Миленка Веснића (1863-1921), квалификованог да пружи такву информацију, на Солунском фронту налазило се око 20.000 добровољаца из Америке. Придруже ли се том броју добровољци из Италије, Египта и Француске, њих око 3.600 и, по прилици, 6.600 добровољаца из Америке који су кроз Бизерту прошли током последњих дванаест ратних месеци, произилази да је у пробоју Солунског фронта учествовало око 30.200 добровољаца из прекоморских земаља.

Добровољци и пробој Солунског фронта. Нешто више од половине укупног састава српске војске у завршним операцијама на Солунском фронту и у његовом пробоју чинили су добровољци.

Јер, од укупно око 140.000 војника у саставу српске војске, а можда и свих 150.000 – према неким другим изворима, у пробоју Солунског фронта и у завршним операцијама за ослобођење Србије и Црне Горе и прекодринских, прекосавских и прекодунавских српских крајева учествовало је најмање 82.600 добровољаца, од тога око 76.600 изван Краљевине Србије, углавном из крајева који су се пре Великог рата налазили под вишевековном аустријском и угарском окупацијом.

Релативно малобројно учешће војника из Краљевине Србије у пробоју Солунског фронта непосредна је последица српског повлачења преко Арбаније и Црне Горе, после војничког пораза у окршајима са немачком, аустроугарском и бугарском војном силом на самом крају друге ратне године.

Практично, ниво физичке и моралне спремности српских војника био је недовољно висок за све оно што се дешавало током аустро-немачко-бугарске офанзиве у Србији:

Било је и у српској војсци војника, подофицира и официра који су у тренутцима људских слабости напуштали борбу; било их је који су се и предавали непријатељу у борби када другог излаза није било да се сачува живот; било их је који су самовољно напуштали своје јединице... физички измучени до крајњих граница... подлегли осећањима напуштености... потиштени бригаама за остављеним породицама, ...у нади да ће успети да се пробију кроз обруч непријатеља и да се врате својим домовима, они су полазили у сусрет трагичној судбини... По правилу ноћу, они су изостајали за својим јединицама, а затим најчешће у групама састављеним од рођака, суседа и пријатеља из истог места или краја, кретали својим кућама. Можда је било и оних којима је то пошло за руком; остале је хватао непријатељ, убијао као бандите или слао у заробљеништво”.

Порекло и национални састав српских добровољаца. Од укупног броја свих добровољаца из прекоморских земаља, обухваћених датом класификацијом (58.500), свега око 9.200 особа идентификовано је и њихова имена објављена у књизи И. Петровића, *Поменик свейших српских рајника*, Нови Сад 2005. У том *Поменнику* сабрана су имена српских добровољаца из прекоморских земаља (укључујући Италију и Француску), приспелих на ратишта у Србији и Црној Гори (1912-1915) и на Солунски фронт (1916-1918). Један мањи део њих, можда две-три стотине, стигао је у балканске ратове, а стотинак њих долазило је из Америке два пута, најпре у балканске ратове, а потом у Велики рат; сви они налазе се у истој врсти: борци, неборци, санитарско и техничко особље у медицинским ми-

сијама или појединачно; ови последњи уврштени су у *Поменик* без обзира на то из које су земље дошли.

Пошто су испуштени добровољци из Пивковог батаљона (709) и из страних медицинских мисија које су у балканским ратовима (142 особе) и Великом рату (561 особа, међу њима и тринаест с искуством из балканског рата) деловале уз српску или црногорску војску на неком од њихових ратишта, укључујући и Добруцу, обрадом је обухваћено 7.820 српских добровољаца чији је завичај овде одређен *по регионалном принципу*, како следи:

Аустроугарска	25
Бока и Паштровићи	407
Босна	862
Војводина Српска	439
Горња Крајина	2676
Италија	19
Косово и Метохија	242
Мађедонија	23
Румунија	38
Русија	42
Сједињене Америчке Државе	13
Славонија	267
Словенија	34
Краљевина Србија	101
Херцеговина	1019
Хрватска	292
Црна Гора	1038
Неодређено порекло	283
Свега	7820

По националном саставу, били су то:

Срби	7640	97,699
Хрвати	52	0,664
Словенци	34	0,434
Чеси	13	0,166
Руси	42	0,537
Италијани	19	0,244
Американци	6	0,077
Остали	14	0,179
Свега	7820	100

Израчунати односи не могу се у потпуности применити на целу *статистичку масу* (на све добровољце у српској и црногорској војсци) али се може сматрати несумњивим да је у српским ослободилачким ратовима 1912-1918. године било Срба више од 98,5 процената од укупног броја добровољаца.

Где су Хрвати у свему томе. Највероватније под утиском српских војничких победа у Балканском рату (1912, против Турске), далматинским политичарима Јосипу Смодлаки (1869-1956) и Анти Трумбићу (1864-1938) могло се учинити да долази време „југословенском уједињењу”. Кад је већ тако било, сматрали су корисним да, са тим у вези, на консултације (или договор) најпре позову двојицу српских политичара из Босне. Састанак је одржан у Сплету, јануара 1913. године, а најважнији њихов закључак био је да је „дужност свих Срба и Хрвата да раде на ослобођењу Југословена од Аустро-Угарске”. Србији се признаје да „игра улогу југословенског Пијемонта, али да и ми треба да је помогнемо организацијама свих врста, уколико не будемо спречавани од аустроугарских власти и ако нам буде остављено доста времена за организовање бораца” (1, 9). Другим речима, Србима се оставља да „раде на ослобођењу Југословена од Аустроугарске”, ако треба и оружјем, а Хрвати ће своје „борбено” расположење исказати само ако их не буду спречавале аустроугарске власти. За случај да се зарати пре но што они успеју да „организују” народ, „што већи број представника Срба и Хрвата у Аустро-Угарској (треба да) изађе у иностранство (у Венецију – ИП) и поведе политичку акцију за ослобођење и уједињење свих Јужних Словена” (*Исићо*).

По природи ствари, када је почео Велики рат (1914), Хрвати, као правоверни аустроугарски држављани, нашли су се у војсци која је мач исукала са јединим циљем да уништи свог јужног суседа, Србију. Онако, како је то, без обзира на јеванђељска начела, тражио ондашњи римски папа Пије X (Ђузепе Мелкиоре Сарто, 1835-1914), а пренео амбасадор бечкога цара при Светој Столици:

„У току прошлих година св. Отац је више пута изразио жаљење зашто је Аустро-Угарска пропуштала да казни свог опасног суседа на Дунаву. Папа и курија виде у Србији рак који ће мало по мало продрети до сржи монархије и који ће, ако му се даде времена, изгристи га сасвим.

Упркос свих покушаја и искустава што их је имала курија са другим државама, Аустро-Угарска јесте и остаје католичка држава и најјачи бедем хришћанске вере у овом веку. Рушење овога бедема значило би за цркву губљење најјачег положаја; у борби против православља то би значило пад њезиног најмоћнијег браниоца.

Зато, исто тако као што је директна потреба за Аустро-Угарску, због њезиног сопственог опстанка, да уклони из свог склопа, ако треба и силом, ово разорно зло, исто тако је потребно за католичку цркву да учини и одобри све што се може учинити да послужи томе циљу” (2, XIII-XIV).

Када већ Смодлака и Трумбић нису имали „доста времена за организовање бораца” из реда Хрвата затечених у њиховој аустроугарској домовини, могуће хрватске „борце” за помоћ „пијемонтским” Србима ваљало је потражити међу хрватским исељеницима у Америци. С разлогом су скоро сви хрватски аутори говорили о укупном броју свих исељеника из Словеније, Хрватске, Црне Горе и српских крајева под Аустроугарском, исто као што су се српски аутори стално трудили да умање број исељених Срба. И једнима и другима био је циљ, мада из сасвим друкчијих побуда, да се забашури број добровољаца који се појавио у српској и црногорској војсци. Хрватска страна знајући да је из њених редова отишло у рат занемарљиво мало добровољаца, и процентуално и у апсолутном броју, настојала је да цифрама о „југословенским” добровољцима фасцинира савезнике и да преко њих искаже свој големи допринос савезничкој победи над Аустроугарском. На српској страни, и током рата и касније, нарочито у време „југословенства”, укупан број добровољаца свођен је на углавном безначајан ниво, јер није било упутно истицати њихову војничку улогу у српском ратном походу од 1912. до 1918. године, нарочито не у пробоју Солунског фронта.

Најједноставнији начин да се дође до једне „усмерене равнотеже” био је да се, колико год се то може, сузи основа из које су се регрутовали добровољци. А био је у питању „читав један народ који, без песника и сликара, без историје, лута трбухом за крухом по светским раскрсницама и беспућима, и кога далеке ветрометине бацају, као оно библијско семе, на камен или на плодно земљиште; читаво једно племе које се по туђини потуца за радом и за бољим животом, неспремано израније, често беспомоћно и ојађено, с надом само у Бога и у своје руке” (3, 7).

Исељених Хрвата било је много, а нико, чак ни они, нису порицали да је број добровољаца из њихових редова био премален, безначајан такорећи. Ако се, са тим у вези, „докаже” да је број исељених Срба био мали, потпуно ће бити разумљиво што је и број добровољаца такође морао био мали. Отуд, кад год се писало о српским исељеницима, са њиховим бројем лицитирало се наниже. Ишло се од разумљиве претпоставке да сви исељеници, а можда ни сваки десети, пети или шести неће добровољно кренути на ратиште. У таквим условима, увек су добро долазили они аутори који су били спремни да подрже званичну логику, а најбоље је било, као што се дешавало у релативно малобројним записима о добровољцима, да такве записе „објективизују” људи из сопствених редова. Ако се могло десити да о добровољачкој проблематици на такав начин расправља неко ко није био ни Хрват ни Србин,

тек онда, макар колико цифре буду умањене, нико му не би могао, али ни смео приговорити.

Хрватски одбор и добровољци. Средином новембра 1914. године, неколицини Хрвата, углавном Далматинаца, избеглих у Италију, пошло је за руком да уз помоћ др Николе Стојановића (1880-1964), адвоката, Србина из Босне, сачине програм за деловање једнога одбора, код нас познатог као „Југословенски”, иако се он у свом првом јавном иступу, и касније, све док се није преселио у Лондон, потписивао као „Хрватски” (3, 41).

Оснивачи Хрватског одбора тада и нису мислили на учешће добровољаца у формацијама српске војске, барем не јавно, а српска победа на Сувору, неколико дана иза поменутог споразума, натерала је извесне кругове око Одбора да се позабаве добровољачким питањем. Најпре, млади Љубо Леонтић (1887-1973) започео је акцију на своју руку, мимо Одбора, и од Љубе Михајловића (1874-1957), српског посланика у Риму, затражио да српској влади достави његов предлог о добровољачкој „легији”. Његова намера била је да уз сагласност српске владе крене у Америку и да тамо, међу исељеницима из Аустроугарске, поради на прикупљању добровољаца. По свој прилици, њему није могло бити непознато да је још 24. јула 1914. године аустроугарски амбасадор у Вашингтону Константин Теодор Думба (1856-1947) упутио свим конзулатима у Сједињеним Државама обавештење о обавези свих аустроугарских поданика да се одмах пријаве конзулатима и буду спремни за полазак у војску. Већ 12. августа обнародована је „обзнана” конзула у Чикагу упућена свим хрватским, српским и словеначким новинама у том месту, у којој се позивају „све особе од 37 година млађе које су примиле пасоше народног устанка (мобилизације – ИП), те су... дужне доћи под барјак; све друге особе подложне народном устанку; све особе дужне служити у војсци, ратној морнарици и домобранству; сви гажисти (лица са сталном платом – ИП) народног устанка и момци народног устанка”, да се јаве генералном конзулату аустроугарском и да буду спремни да отпутују. Свима онима који су без средстава, путне трошкове платиће конзулат, а свима војним бегунцима, уколико се врате у домовину, биће опроштена казна (4, 79). Истога тог дана, орган Хрватске народне заједнице *Заједничар* могао је објавити да је „у Њу Јорку код аустроугарског конзулата стајала бујица људи, највише Нијемаца, Мађара, Пољака и Словака. Дакако, било је и Хрвата. Сви су хтели у домовину да се боре за династију” (4, 79).

Мада су наредних дана јужнословенски листови, међу њима и *Заједничар*, упозоравали исељенике да се не одазивају позивима

аустријских агената (*Исио*, 80), карактеристичан је уводник истог тог *Заједничара* од 5. августа, из пера Јосипа Марохнића (1866-1921), председника Хрватске народне заједнице. Пошто подсећа да се велик број аустроугарских војних обвезника доселио у Америку јер се у Аустрији није могло живети, конзули су, и латиницом и ћирилицом, позивали „миле и драге Хрвате” под оружје, да оставе слободну Америку и да крену у рат уз своју браћу Словене. Он упозорава да Немац ради за Немца, Маџар за Маџара, а обојица против Словена. Но, у том судбоносном часу, чланство Хрватске народне заједнице, свесни Хрвати и Словени у Америци стоје чврсто уза своју браћу Словене, „желећи у души и срцу побједу славенском оружју” (4, 80). Ратовало се тада у Србији и Црној Гори, међу „свесним Словенима у Америци” били су вероватно и Срби, против Срба баш тада су „радили” (ратовали!) Немци и Маџари, али Хрватска народна заједница уопште не помиње Србе.

Сматрајући да добровољачко питање није у надлежности српске владе, Михајловић је Леонтића упутио на Одбор (4, 83). Негде у децембру, Леонтић је Одбору поднео свој предлог о организовању добровољаца и о сарадњи с емиграцијом у обема Америкама. Према том предлогу, добровољци би се регрутовали из реда заробљеника у српској војсци, из емиграције и из избегличког корпуса у Србији и у Италији. С емиграцијом у Америци итекако се рачунало, па је Леонтић сугерисао да ће Одбор преко ње стећи легитимитет у борби за ослобођење Јужних Словена од Аустроугарске и за њихово уједињење са Србијом. Он је такође сматрао да ће тај део емиграције бити најјачи извор финансијских средстава и терен на коме ће се моћи прикупити највише добровољаца. Леонтићеви саговорници оtezали су са расправом, јер су у свему видели много проблема: да ли ће бити добровољаца, какав би став према њима заузела српска влада, добровољачки покрет био би у супротности с међународним правом, а Одбор можда и нема снаге за тако озбиљан подухват.

Тек 24. јануара 1915. године, када се могло учинити да је војни и политички положај Аустроугарске озбиљно уздрман и да српске позиције наспрам ње стоје врло квалитетно, Одбор је одлучио да се почне с купљењем добровољаца, у посебној јединици названој „Јадранска легија” (5, 23-25).

Добровољци за „Јадранску легију”. Прокламацијом „Управитељства Јадранске легије Југославенима” позвани су добровољци да се упишу у ову нову војну јединицу. Такав назив дат јој је зато „што је наше Јадранско Море синтеза идеала свих Југословена, који живе на његовим обалама или према њему теже, и с разлога, што

делатност Легије има да се поглавито развије у нашим крајевима Јадранског Мора”. Место за окупљање „легионара” свакако ће бити у Европи, највероватније у Италији, „по све сигурно за њихову личну безбедност”, а „војно образовање, војну преобуку и оружје добровољци ће примити у мјесту концентрисања, под управом стручних лица, што ће све бити накнадно одређено у споразуму са компетентним факторима”. Не каже се у прокламацији који би то „компетентан фактор” био, али је очигледно да се не помиње ни Србија, ни српска влада, ни српска Врховна команда. Управителство Легије, на челу са Трумбићем и његовим сарадницима, изјашњава се већ у том тренутку за сопствену, чисто хрватску политику, утолико пре што су Трумбић и Франо Супило (1870-1917) били тих дана код италијанског подсекретара Фердинанда Мартинија (1841-1928) и тражили подршку за Велику Хрватску. Србију су, значи, држали у некаквој резерви, али је зато „требало да имају и неку своју хрватску војску, која би се опремила ван додира са српским факторима и која би била ‘морална’ потпора њихове политике. Зато се у... прогласима и наглашавало да ће ‘Јадранска легија’ имати и ‘властито одељење Црвеног Крста’ и да ће се борити ‘поглавито у нашим крајевима’ Јадранског Мора”. Од Легије се, заправо, није ни очекивало „да постигне великих војних успјеха, јер данас само големе модерне војске могу да одлучују на бојном пољу, али ће зато моћи да у многим смјеру припомогне при ослобођењу девет милијуна аустријских Југословена. Сама њезина појава имаће велико морално значење” (6, 25-26).

Да се заиста рачунало са „моралним” ефектима, а не и војничким, види се и из чињенице да се на скупштини емиграната, на којој је донета одлука о стварању Јадранске легије, пријавило само *седам добровољаца* (7, 82; 5, 37), али и из поруке потенцијалним добровољцима да се при упису могу изјаснити желе ли служити „под оружјем или код Црвеног Крста” (6, 26).

О формирању „Јадранске легије” телеграфски је извештена и српска влада. Иако се стално говори о Одбору као оснивачу Легије, у телеграму је овај скуп назван „састанак Југославена емиграната из Аустро-Угарске”, а Трумбић је означен као председник „састанка југославенских емиграната”. У добровољачкој чети емигранти нису видели „ефективне помоћи Србији у њеној најтежој боли”, али су јој зато „подавали” важност „ради политичког значаја овог покрета за пропаганду и решавање нашега народнога проблема, а особито ради моралног утјецаја, што ће Легија имати (на) наш народ у Аустро-Угарској сада за време рата и иза њега”.

О саставу Легије и месту њеног формирања, у овом брзојаву говори се нешто друкчије: „Јадранска легија састојала би се из

добровољаца, који пребјегоше из наших неослобођених земаља, који живе по Европи, а поглавито од наших земљака у Америци и по осталом свијету. Јадранска легија иступила би као таква, не-том би се пријавило и окупило барем 300 добровољаца. Добровољци би се морали сакупљати у којем српском мјесту. Легија би у сваком погледу имала да стоји под командом, коју би одредила српска управа” (5, 35-37).

Идеја о Јадранској легији примљена је у српској влади с великим резервама; њу су у том тренутку занимале само две ствари, мада и то, чини се, реда ради: колики су трошкови по „глави” добровољца и ко би командовао Легијом. Осталим питањима она се није бавила, барем из два разлога:

„1. Србија је тада била на сјеверу окружена непријатељима, а посве се јасно могло предвидјети и непријатељско држање Бугарске. Зато српска влада није жељела на западу изазивати Италију и имати компликацију на мору које јој је било потребно као сигурна веза са савезницима.

2. У то вријеме српска војска није још претрпјела тежих губитака и није се још осјећала већа потреба за попуњавање војних јединица. Зато је српска влада добровољачко питање оставила отворено, препуштајући иницијативу Југославенском одбору, у којем се значење добровољачког питања све више осјећало” (4, 84).

Крајем јануара 1915. године, неколико чланова још неконституисаног Одбора кренуло је у свет да политички делује, а Трумбић је остао у Риму да и даље размишља о добровољцима и да са преосталим члановима доноси закључке о томе да је „образовање Јадранске Легије потребито и да ће се заложити свим силама, да дође до њеног образовања” (7, док. 59, 81). Мимо тога, Трумбићев најважнији задатак био је да „прикупља углавном податке из Хрватске, Далмације, и Словеније, јер је увек понеко отуд долазио у Италију као у неутралну државу” (1, 12). Наравно, Трумбића тада нису могли заобићи ни гласови да су Савезници ступили у „тајне” преговоре с Италијом, нудећи јој за прелаз у њихов табор територије на другој страни Јадрана. Већ у марту знао је Хрватски одбор да до савезничког договора с Италијом није далеко, пошто њима, Савезницима, није било тешко да прихвате све италијанске захтеве. Руски амбасадор у Риму Крупенски, Василиј Николаевич (1868-1945) писао је 15. марта својој влади да је „овдашњи хрватски емигрант Трумбић неочекивано добио преко српског посланства кратак шифровани телеграм од Супила, који саопштава следеће: стање питања о будућој судбини земаља северне Адријатике знатно се погоршало, јак утицај за то погоршање овог питања имала је блокада Енглеске и ток војних операција у Дарданелима” (6, 29).

И Трумбић се интересује за добровољце. Хрватско исељеништво у Јужној Америци помно је пратило шта се то збива око Југословенског одбора и „Јадранске легије”. Јуна 1915. године оснива се у Антофагасту, у Чилеу, једно удружење које се истовремено прогласило „Привременом управом Југословенске Народне Одбране”. Првог августа ово удружење доноси резолуцију о уједињењу свих „српско-хрватско-словенских покрајина Аустро-Угарске те Србије и Црне Горе у једну слободну државну цјелину”, наглашавајући при томе да поседовање источне јадранске обале сматрају предусловом своје будућности. Такође, исказано је и „потпуно и неограничено повјерење ‘Југосл. Одбору’ у Лондону”.

Нешто касније дошао је у Чиле и Љубо Леонтић, који на себе преузима даље организовање хрватског исељеништва. Његово агитовање за Јадранску легију „наткрилило је сва очекивања. У легију се је одмах уписало неколико стотина њих. Били су то све сами Хрвати из Далмације, понајвише са отока Брача” (8, 14-15).

Биће да се и председник Југословенског одбора Трумбић тек тада почиње занимати за добровољачки покрет. Он 15. јуна 1915. године пише Франку Поточњаку (1862-1932), свом садругу из Одбора, да „према нашим садашњим обавештењима свакако би био осигуран минимум од 300 добровољаца за Легију” и да „из многих важних разлога одлучили смо одмах почети са скупљањем”. Иако добро зна да се Југословенском одбору никакви добровољци нису пријавили, Трумбић тражи да се утврди на који ће се начин они дочекивати у Солуну и како ће се о њима бринути до доласка у војну команду. У ствари, он интензивно настоји да себе и Одбор убади на већ уходану стазу српских добровољаца и да „преузме” део заслуга за њихово пријављивање и укључивање у српску и црногорску војску: „Удеси са владом (српском – ИП) све потребно односно ликвидације трошкова и модалитета превоза из Америке до Солуна да знамо људе који се јављају обавестити. Замоли владу да обавести своје представнике на страни о акцији и да нам буду при руци. Једнако да обавести нарочито Енглеску да можемо добити неке фацилитације (олакшице, погодности – ИП)... Нарочито је потребно упутити Пупина (Михаила, 1854-1935) да поверљиво преко наших поузданика снабдева добровољце и оне које би хтеле у болничарке пропусницама и средствима за пут. Дознали смо да канадска и британска (британска – ИП) влада бесплатно уконтражује и превози све оне који се јаве Пупиновом исказником као Црногорци јер има неки уговор са Црном Гором. Може исто за себе и нас удесити Србија” (7, док. 60, 82-83). Удешавање „за себе и нас” он види у чињеници да се међу добровољцима налази највише Срба из крајева под Аустроугарском, а под утиском дотада-

шњих српских војних победа и тренутног затишја на фронту, он изражава наду „да се Србија неће дати навести на офензиву већ сада, ослабити своју војску која ће касније требати да чува своје и наше интересе” (7, док. 60, 83).

Само дан касније, 16. јуна, Трумбић пише „Славенском Црвеном Крижу” у Чилеу о одлуци Одбора „да образујемо једну Легију добровољаца, у којој ће посебне хрватске и словенске чете најплеменитијим чином одговорити нашим душманима и нашим пријатељима, који нас непрестано питају: а шта раде Хрвати, што Словенци за своје ослобођење” (4, 84). Крајем јула Трумбић се обраћа и уредништву *Домовине* у Пунта Аренасу, правдајући се што због „великих запрека” још није створена добровољачка Легија. „Сада смо са свим компетентним факторима коначно уредили ово питање те се надамо, да ћемо помоћу опробаних тамошњих родољуба што прије и што сретније привести у дјело ову велику и племениту мисао, да неослобођена наша браћа допринесу и најсвијетлијих жртава за ослобођење наше отаџбине”. Пошто је све већ „уређено”, Трумбић најављује долазак Милана Марјановића (1879-1955) у Северну и Миће Мичића (1883-1935), Дубровчанина, члана Југословенског одбора, у Јужну Америку, да „као одасланици и опуномоћеници Југословенског одбора проведу у нашим прекоморским колонијама једну јаку народну организацију и посебице новачење за Југословенску легију” (7, док. 140, 233).

Мада је и тада у Одбору било Срба, а Одбор је, по претпоставци, заступао и интересе Срба из Аустроугарске, Трумбић не помиње Србе ни као могуће добровољце, нити Србију као „наше пријатеље”. Он је добро знао да је српски добровољачки покрет већ од августа до децембра 1914. године српској и црногорској војсци дао близу 10.000 добровољаца и да су бригу о њиховом прикупљању и слању водиле српске исељеничке организације у Америци. Он је могао знати и да је непосредно пред избијање рата, Павле Хаџи-Павловић (1880-1952), секретар Слоге (и Пупинов), највеће српске организације у Сједињеним Државама, изјавио „да су сви Срби у САД спремни ићи у рат против Аустрије” и да су се Срби и „неколицина Хрвата” сакупили у Њујорку, очекујући да крену пут Србије (4, 81). Величина ове цифре од „неколицине Хрвата” није богзна шта обећавала Југословенском одбору.

Трумбић „забринут” за добровољце. Глас о црногорској капитулацији зауставио је у Канади и Сједињеним Државама групу од 2.000 људи спремних да крену за Црну Гору. Будући да „због политичких и дипломатских мотива” није дошло до окупљања црногорских војника и добровољаца у једном логору у Француској,

под њеном заштитом, „онај трећи контингент Црногораца из Северне Америке (од око 2.200 људи – ИП) ангажовао се у савезничким војскама” (9, 149-150). Србија је тек започела да делује у прекоморским земљама и ову англо-америчку блокаду она је мање доживела као политички неуспех, а много више као немогућност да попуни своје војне ефективе.

По свој прилици, прекид добровољачких активности најтеже је пао Југословенском одбору, јер му се из руку извукао последњи озбиљан аргумент у политичкој борби за партнерство са српском владом или чак за примат у односима с њом. Са добровољцима, Одбор није ништа постигао, а показало се да он ни с исељеништвом у Сједињеним Државама није имао стварних контаката. Примера ради, вест о оснивању Јадранске легије, „хрватске регimente с хрватском заставом, која ће се борити са српском војском и која ће ослободити Хрватску”, објављена је у *Заједничару* тек пошто је преузета из јужноамеричких исељеничких новина (4, 85).

Стварну Трумбићеву „забринутост” за добровољце и њихово учешће у рату на страни Краљевине Србије показује његово писмо од 15. јула 1915. године, писано из Лондона једном од чланова Одбора:

„По приватним обавијестима као и по хрватским и словеначким новинама, огорчење је у нашим крајевима проти Италији колосално и свеопће. Наше регimente (аустријске! – ИП) боре се на Сочи проти Талијанима као лавови. Талијанске новине доносе поклике проти њима из аустријских ровова. Грде их и ругају им се. По врсти и садржају тих поклика разабиремо да су од војника из наших приморских крајева. Из талијанских новина разабире се да се и Словенке виде на оним позицијама, које мора да добровољно обављају разне припомоћне послове. По свим нашим земљама јављају се листом добровољци проти Италији. У Крањској јавило их се 30.000, а тако и по Хрватској и Далмацији. У Макарској, која са селима има десетак тисућа душа, пријавило се као добровољаца након што су сви способни мушкарци од 17 до 50 год. били узети на редовној ставњи. То значи да ниједан мушкарац, који може да хода, не ће да остане код куће. Слично је расположење проти Италији по цијелој монархији код Славена и неславена. Што смо предвидјели тачно се је догодило. Аустрија се је сва још једном окупила околу пријестоља, она је галванизирана, оживила и подмладила се. То је успјех похлепне политике Италије и глупе дипломатије Тројнога Споразума, која је окаљала себи лице оном неморалном Конвенцијом” (10, 9).

Трумбић тада тврдо верује, на основу искустава из прве ратне године, да Централне силе могу изгубити рат једино под условом

да се не успеју одупрети руском оружју. Руси у то време нису на фронту стајали баш сјајно, па се Трумбић, већ видећи аустријску победу, одушевљавао хрватским и словеначким добровољцима у аустроугарској војсци и њиховим војничким успесима против једног од Савезника. Са тим у вези, и у Југословенском одбору владало је „једно врло истакнуто мишљење, које одобрава то што се наш народ енергично бори проти талијанској војсци иако тиме проти својој главној интенцији брани Аустрију” (10, 9-10).

„Морална потпора” са стране. Без обзира на то што је Мичићев учинак на прикупљању добровољаца у Јужној Америци био никакав, или можда баш због тога, Трумбић је 27. новембра 1915. године, једном промеморијом за британску владу, молио да се Мичићу пружи морална потпора за рад „код југословенских онамошњих емиграната из Аустро-Угарске, посебице у Аргентини и Чилеу гдје су наше колоније најбројније, за ове циљеве:

1. да све наше колоније добро информира како се савезници боре да заштите и извојују слободу свим народима;

2. да јединствено организира све наше југословенске колоније у духу неограниченог пристајања уз савезнике у овом рату;

5. да поради у нашим колонијама око сакупљања добровољаца, који би се имали борити уз савезнике у Србији” (7, напомена уз док. 141, 237).

Одмах пада у очи да је читава Трумбићева прича окренута савезницима и њиховим заслугама, а да је Мичићева мисија у Јужној Америци само покриће за оно што тек треба да буде гурнуто у први план: српска војска управо је почела да се повлачи из Србије, штаб немачког фелдмаршала Аугуста фон Макензена (1849-1945) објавио је свој последњи коминике са српског ратишта, српска влада била је већ на путу према Скадру и у неизвесност, а Трумбићу и Југословенском одбору био је потребан покровитељ за будуће њихове „државноправне” потезе у вези са стварањем југословенске државе.

Видело се то и 20. октобра 1915, кад су аустроугарске, немачке и бугарске трупе већ биле у Србији и кад је Трумбић исказао своје задовољство што јој нико не притиче у помоћ. Он тада „открива” оно што су сви могли знати: „Италија не ће дати војску за Србију, она ће кооперирати проти Бугарској шетајући својим лађама по Егејском мору, а ако пошаље трупе, послат ће их у Албанију да ју окупира и истисне Србију, Црнугору и Грчку или да их притиска, а свакако да тиме интригира. Али и када би Италија хтјела слати трупе у Србију, ја бих, да је до мене, одбио ту помоћ ма што се догодило, јер би ту помоћ Србија и ми скупо платили. Али нема

за то бриге. Италија неће у Србију нити са једном кумпанијом, јер је у Србији данас војска Њемачке, с којом Италија није и не ће никако да буду у рату” (10, 11).

Одбор је 15. децембра 1915. године послао Николи Пашићу (1845-1926) један телеграм, охрабрујући га наводним извештајима из Америке да расположење тамошњих Јужних Словена „спрам Србије није ослабило, паче њихова вјера у реинтеграцију Србије и у остварење југословенског програма, што га она заступа, расте и постаје још јача и тврђа”. Трумбић пише да у Чилеу, Перуу и Боливији има око 500 уписаних добровољаца и да су власници двају пароброда под аустроугарском заставом (ни мање ни више!) приправни да на сваком путовању бесплатно превезу по 400 добровољаца, „под условом, да им Енглеска дозволи употребу неутралне заставе и тиме обезбиједи путовање”.

У време док је „положај Србије и Савезника на ратишту био посве друкчији”, добровољцима је говорено да су „вербовани за Легију а не за редовну војску” и да је „главна мисао” Легије искључиво политичка. Очекивало се, наиме, да је „уз напредовање руске војске у Галицију била нада, да ће српска војска прећи Саву да ослобађа браћу” и да би Легија тада „имала задатак, да морално и политички подупије српску војску у ново ослобођеним крајевима у духу српско-хрватско-словеначког јединства народног и државног. Данас је све то промијењено”. Трумбић зна да нема хрватских добровољаца и да је залагање његовог Одбора за добровољачки покрет међу Хрватима (и Словенцима) безизгледно, па зато, само у форми „саосећања”, предлаже да „мисао вербовања југословенских добровољаца треба свом енергијом провести, али у већем стилу и на новој бази тако, да би од тога српска војна снага могла добити ефективну помоћ. Надамо се, да једна шира и интензивна акција у Америци може дати на тисуће, а можда и на десетке тисућа добровољаца”. „Вербовањем” би се бавили Одборови цивили и српски официри, али само ако српска влада убеди неутралне Американце да „зажмире на оба ока”, приволи Енглеze да добровољце транспортују у Европу и „прибави довољан кредит, који ће свакако износити више милијона франака за агитацију, за путовање добровољаца до Канаде, за њихово екипирање и уздржавање кроз вријеме вјежбања и превоз у Европу”.

Труд Југословенског одбора у целом послу, пошто његови чланови не могу посредовати између енглеске и српске владе, састојао би се само у томе да „евентуално даде на знање да је сагласан са српском Владом” (7, док. 62, 85-86). Иако Трумбић тврди да ће агитација у Јужној Америци бити лакша, „јер су наше колоније мање бројне и људи свијеснији”, он ће скоро годину и по дана касније, 19. апри-

ла 1917. године, јављати српској влади да се „још године 1915. било пријавило (7, док. 88, 122).

На дволичност Трумбићеву и његових блиских сарадника указује и Франко Поточњак, незадовољан једном изјавом коју је Одбор дао и објавио 4. децембра у сопственом гласилу, *Југославенском билџену*. Одбор подсећа да се на његов позив одазвао „веома велики број изврских бораца с неписподобним (те речи нема у речницима, а значи, ваљда: неописивим – ИП) ентузијазмом” и да су „бројни југословенски добровољци у Сјеверној и Јужној Америци, Канади, Аустралији, Новој Зеландији и Јужној Африци” изразили спремност да би „прије свега хтјели да се бију у Србији или Црној Гори раме уз раме са својом браћом” (7, док. 63, 87).

Наравно, не каже се да се ту ради о Србима из крајева под Аустроугарском и о Црногорцима, јер је и Одбор знао да међу пријављеним добровољцима „беше и нешто мало Хрвата” (11, 15). Али зато, да би и на почетку велике српске несреће оставио траг о свом наводном старању за добровољце, Одбор тврди да њихова борба у српским редовима нити је био услов нити циљ добровољачког покрета. Одбор, заправо, сугерише јавности да ће се добровољци „борити с исто таквим одушевљењем у францеским или енглеским редовима” јер су „одушевљењии за ствар савезника од многога војника, што се бори против Њемачке и Аустро-Угарске”. „Када би се превезли у Европу сви ти добровољци, што су се одазвали позиву југословенског комитета, ‘получила би се одједаред читава мала војска, војска ваљаних, способних и одушевљених бораца’, на што се свраћа позорност енглеске владе и препоруча јој се, да што прије обави концентрирање и превоз добровољаца, па и оних из прекоморских британских земаља, јер ни југословенски комитет (Трумбићев Југославенски одбор – ИП) ни српска влада данас не могу у томе погледу ништа да ураде. На тисуће и тисуће Црногораца и осталих Југословена ‘узалудно вапе, да их се пошаље у бојне редове’, а они који нијесу запослени у творницама оружја ‘вруће желе да буду превезени и придружени савезничким армијама’... И онда се заклиње савезнике Богом и пресветом ствари нека их узму”.

Па се Поточњак пита „када, чиме, којим начином и средством је југословенски комитет (Одбор – ИП) овлаштен, да принцип народне одбране, на којем је читава акција основана прометне у ствар савезника? Којим правом ‘нуђа’ туђим силама наших рођених ‘сјајних’ људи, који су се огласили на позив у борбу за своју одбрану, одузима их и откида рођеној груди и прагу којима су се посветили и баца их у туђе крајеве, у жвале ратнога молоха а за туђу корист?!” (7, док. 63, 87-90).

Колико је Одбор легитиман. Иначе, кад се говори о нечијем „легитимном представљању”, ваља имати на уму и оно што Потоцњак пише о Југословенском одбору, односно Комитету:

„Југословенски комитет у Лондону био је удружење Хрвата, Срба и Словенаца из аустро-угарске монархије, из покрајина које настањује народ тих трију имена, са задањом да агитацијом и пропагандом помогне извојевати народно наше уједињење у једноме државном организму заједно са браћом у краљевинама Србији и Црној Гори. Био је дакле једно чисто политичко тијело, са једном политичком задањом, једним национално-политичким циљем и сврхом, састављен добровољно од људи који су у њ ушли и уза њ пристали, једно самозвано тијело, ни по кому постављено, без мандата и без власти. Креиран са том посебном задањом и сврхом није му пристојало никакво право да у име народа иступа било гдје и било чиме што би могло да народу навеже или напрти било каку дужност, да му стегне, окрњи или одузме било које и било како право... Комитет није никаква сила, он је тек једно самозвано удружење људи који су сами себи присвојили право да за општу ствар раде... Присвојили су себи право да раде око остварења највећих идеала народних, да их проведу неоскрнављене, и свете кроз ова тешка и судбоносна времена” (10, 13-14).

Тешко је рећи да ли је то знала српска влада, али је чињеница да се Југословенски одбор на самом почетку 1916. године „отргао” и политички и финансијски, постајући тако озбиљна сметња будућим српским националним пословима.

Тада је, наиме, Привремена управа Југословенске народне обране у Антофагасту, у Чилеу, организовала „велики збор Југославена из заробљених југославенских покрајина – Далмације, Истре, Трста, Горице, Крањске, Јужне Штајерске и Коруске, Хрватске, Славоније, Босне и Херцеговине, Преко и Међумурја, Барање, Бачке и Баната (Срема нема ни овде, јер су хрватски политичари увек настојали да Славонију протегну што више на исток, чак до Земуна, и преко ње ‘своју’ границу помере до ушћа Саве у Дунав – ИП) – настањени у републикама Чиле, Аргентине, Боливије, Перу и Уругваја”, и успоставила (23. јануара 1916) своју организацијску структуру: фиксиран је њен политички и радни програм, изабрани Средишња управа и Сенат и основано службено гласило Обране под називом *Југославенска Држава*. За председника Обране изабран је Пашко Бабурица (1875-1941), индустријалац и бродовласник, а седиште јој је премештено у Валпараизо.

Добровољци из руског заробљеништва. Ратних заробљеника заинтересованих за одлазак у Србију било је врло много; с про-

лећа 1915. године писало је *Руское слово* да се 52.000 заробљених Срба јавило да жели отићи у Србију „на рад”, јер се није смело јавно говорити о њиховом „добровољачком” одласку у српску војску (14, 18). Многи од њих тражили су, не само од српског посланика у Петрограду и српског конзула у Одеси, већ и од архимандрита српског подворја у Москви, Михаила, да буду ослобођени из заробљеништва и да им се омогући одлазак у српску војску; неки су успели да се ослободе, тако да су још у почетку 1915. године били упућени у Србију, Дунавом (13, 12).

На вест да је „око 200 Бошњака аустријских заробљеника у Русији... поднело српској влади... молбу да буду упућени у Србију и ступе у српску војску, Пашић је 11/24. јуна 1915. године свог посланика у Петрограду замолио да учини „потребан корак код руске владе да се та цела чета спроведе у Србију”, те да брзојави какав је резултат био. Одговор је послат истога дана:

„Многи заробљеници Срби, Хрвати и Словенци шаљу ми молбе да им издејствујем ослобођење да би могли ступити у редове наше војске. Предузео сам корак код руског Генералштаба за њихово ослобођење и отправку у Србију преко Рени (град на Дунаву, тридесетак километара источно од Галца – ИП). Генералштаб обећао испунити молбу, и скоро ће одпочети отправка по партијама. Како сви ови заробљеници с нестрпљењем очекују да ступе на слободну српску територију, молим да се обрати пажња на њихов долазак и искористи њихово одушевљење” (12, док. 4. и 5, 2-3).

Десетак дана касније, Мирослав Спалајковић (1869-1951), српски посланик у Петрограду, јавља у Београд да је руска влада одобрила купљење добровољаца по њеним заробљеничким логорима (13, 12). На основу тог одобрења, руски Генералштаб затражио је од свих заробљеничких команди да сачине спискове заинтересованих за одлазак у српску војску, те да их достави српском посланству. „Због тромости руске администрације и великог броја заробљеника у Русији ово питање ишло врло споро”, тако да је посланство до тада успело да проследи молбу за ослобађање око 1.800 људи (12, док. 7, стр. 4).

На основу добијеног одобрења, српска влада је средином лета 1915. године послала у Русију тројицу својих делегата: Бокеља М-1955) и Блажа Рукавину „да пријављене добровољце упућују у Србију” (13, 12-13).

Административни послови око пуштања заробљених Срба и њиховог слања у Србију заиста су текли споро, тако да су прве веће групе добровољаца тамо пребачене, Дунавом, тек крајем септембра 1915. године. Ради се о „три веће партије... прва од 1050, друга од 2200, и трећа од 500 округло. Било је и мањих партија”. Према

подацима српског посланства у Петрограду, током августа и септембра 1915. године било је тих добровољаца „око 3.500” (11, 11), али ће пре бити да их је пристигло и читавих 4.000, а можда и више. Јер, један савременик пише да „у јесен 1915, пред саму аустро-немачку офанзиву (која је почела 6. октобра – ИП), долази из Русије до 2000 добровољаца и до 40 официра. Сви ови добровољци учествују као засебан добровољачки одред према бугарској граници и јуначки задржавају и одбијају непријатеља и стварају могућност главном делу српске војске да се у реду повуче. Командант овог одреда причао ми је, да је од 4000 бораца, колико их је имао на бугарској граници, дошло у Скадар свега 1500 живих. Зна се, међутим, да код ових добровољаца заробљавања није било” (15, 15), што ће рећи да их је око 2.500 изгинуло.

Почетком октобра (22. септембра/5. октобра), Спалајковић јавља српском посланику у Букурешту да је око 3.000 заробљеника изразило жељу да ступи у српску војску, али да се, због бугарских веза са Централним силама и њене намере да нападне Србију, они не могу пребацили Дунавом. Стога, он тражи да се издејствује „одобрење румунске владе за превоз заробљеника кроз Румунију до Србије” (12, док. 10, 5). Извесно је да такво одобрење није добијено, због чега су седамдесет четири добровољаца, припремљена за пут у Србију, враћена из Ренија у Одесу, у затвор. На молбу Марка Цемовића (1874-1941), тада у некој дипломатској мисији у Русији, потоњег српског конзула у Одеси, руске власти сагласиле су се да ови заробљеници не буду враћени у неки од сибирских логора (из којих су били претходно ослобођени), већ су стављени „на расположење конзулата... да чувају наше магацине”; они су били заметак Српског добровољачког одреда и, потом Српског добровољачког корпуса. (Ови су добровољци истовремено чували и магацине Александра Ћирковића, српског трговца из Одесе, набављача хране и за Србију, који је, за узврат, преузео да подмирује све њихове „чуварске” трошкове – 13, 13-14).

И поред таквих тешкоћа, Семиз је 13/26. октобра могао извести српску Врховну команду да је „дотада послао у Србију *неколико хиљада добровољаца* (курзив, уз напомену да реч *неколико* значи више од *йећ* – ИП) и да их у Московском војном округу има још око 10.000, који такође желе да се што пре пребаце у Србију” (13, 13).

Недељу дана раније, 6/19. октобра, у Одесу је дошао цар Николај II Романов (1868-1918) да обиђе руске трупе, а Цемовић је искористио тај догађај да, заједно с Павлом Маринковићем (1866-1925), српским послаником у Букурешту, затражи аудијенцију код Цара. У току пријема, Цемовић је „обратио пажњу на жељу Срба

заробљеника да се боре против наших заједничких непријатеља и изразио... своју мисао да би смо од њих могли образовати добровољачки одред... Хтели бисмо Господару да створимо добровољачки одред, али немамо ни копејке”. Цар није околишио: „Скупљајте их ви, а ја ћу вам све дати”. И наредио је да се за образовање и одржавање будућег добровољачког одреда изда сума од 80,000.000 рубаља (12, док. 13, 8-9; док. 45, 41-44).

Конзулат у Одеси схватио је царску поруку на прави начин: окупљени добровољци укључени су у јединицу названу Српски добровољачки одред, а дотадашња радничка чета преформирана је у његову Прву чету (13, 14). Већ 11/24. новембра команда Одреда, чији су заменици команданта били тадашњи (др Милан Шајновић) и будући (Марко Цемовић) српски конзул у Одеси, именовали су командантовог ађутанта, четворицу четних водника, два наредника, пет поднаредника, шеснаест каплара, осам десетара и два медицинара. Без обзира на то што је Одред званично признат тек почетком јануара 1916. године, команда се упустила, између осталог, и у самостално школовање будућих својих војних старешина (12, док. 11; 12, 6-7).

Добровољачки одред признат. Средином јануара 1916. године, конзул Марко Цемовић и војни изасланик Бранислав Лонткијевић посетили су начелника руске Врховне команде (Ставке) генерала Михаила Васиљевича Алексејева (1857-1918) и предали му ноту српског посланика на руском двору Мирослава Спалајковића, којом је тражено:

„1. Да сви трошкови о формирању, снабдевању и одржавању одреда до момента његовога сједињења с нашом армијом падну на терет војних руских издатака:

2. Да се сви заробљеници-Југословени који желе ступити у одред, упуте у Одесу, а сви без разлике заробљеници Срби, Хрвати и Словенци групишу у једној од централних руских губернија;

3. Да се привремено командовање одредом повери г. мајору Живојину Пејовићу (који је ту дужност већ обављао, од 30. новембра/13. децембра 1915 – ИП) под вишим надзором нашег војног изасланика г. пуковника Лонткијевића;

4. Да се месне власти ослањају на Марка Цемовића у свима питањима политичког карактера, и

5. Да се одред стави под вишу власт главног начелника Одеског војног округа генерал губернатора генерала Ебјелова” (12, док. 45, 42).

Од тога тренутка, макар колико се српској страни чинило да руска војна администрација делује споро, све се дешавало без окле-

вања. Најпре, већ 11/24. јануара, истог дана кад је формирана Друга чета Српског добровољачког одреда (чије је финансирање од тога дана преузела српска влада), генерал Алексејев брзојавно је известио генерала Ебјелова о одлуци руске Врховне команде:

„У циљу пружања могуће помоћи српској војсци одлучено је да се од ратних заробљеника Срба, Хрвата и Словенаца који су дали пристанак, формира одред који ће се касније упутити као појачање српској армији. Означених ратних заробљеника, чији се број наравно за сада не може установити, по мишљењу српског војног аташеа треба да буде 10-12 хиљада. Предвиђено је концентрисање у Одеском округу”.

Пошто се број пријављених добровољаца из руског заробљеништва све више повећавао, Лонткијевић је известио Ставку, а др Шајновић српског министра војног, да је 26. марта/8. априла 1916. године формиран први пук Српског добровољачког одреда. „Од 156 официра... 60% Хрвата, војници већином Срби” (12, док. 30, 32).

Наредних дана формирана су још два пука, тако да је, својом наредбом број 19 за 16/29. април 1916. године, пуковник Стеван Хаџић (1868-1931), изражавајући благодарност коњичком пуковнику Браниславу Лонткијевићу, мајору Живојину Пејовићу, коњичком мајору Владимиру Ковачевићу и артиљеријском мајору Томи Павловићу „за њихов уредан и плодан рад на прикупљању добровољаца, формирању пукова и обуци војника”, преузео команду над до тада формираним 1, 2. и 3. пуком. „Под данашњим даном, у име Бога, почиње дејствовати Српска добровољачка дивизија” (12, док. 40, 33-35).

О том значајном догађају, пуковник Хаџић је, највероватније дан раније, телеграфисао престолонаследнику Александру:

„У Одесу сам стигао са 21 официром, 4 чиновника, 3 медицинара и 14 подофицира и редова. Остале су групе по наређењу господина министра председника биле задржате у Лондону. Наредио сам да и оне продуже пут преко Шведске за Русију и очекујем њихов долазак за који дан. У Одеси је до сад сакупљено 9733 добровољаца између њих има 262 стројева официра од којих 17 активних. По народности има официра 120 Срба, 90 Хрвата, 40 Словенаца, 9 Чеха и 3 Русина. Авиизиран је долазак још 3482 војника добровољаца. Досада су формирана 2 пешадијска пука и то први са 66 стројевих официра, 2 санитетска официра, 1 војним свештеником и 3077 подофицира и војника. На ова два пука распоредио сам за сад 14 наших официра, а коначно распоредићу кад приспу сви наши официри...”

Од Хаџића сазнајемо и да је „међу официрима добровољцима имао до сада три случаја одрицања послушности (два Хрвата и је-

дан Србин).... Један је ове двојице Хрвата франковац и радио је да створи раздор између Срба и Хрвата”.

Хаћић је овај проблем решио тако што је сву тројицу непослушних вратио у руско заробљеништво (12, док. 46, 45-48).

И даље: колико су се хрватски идеали и интереси „поклапали” са српском судбином, казује и податак да су у време кад је пуковник Хаћић преузео Дивизију, у њеном војничком саставу, међу 9.904 добровољаца, била свега 84 Хрвата (12, прилог III, 370. и 372), али и извештај команданта 4. пешадијског пука (од 23. октобра/5. новембра 1916) да су „војници већина Срби, из Босне – Херцеговине као и свих осталих српских покрајина, па их има и из краљевине Србије, са врло мало Хрвата и Словенаца до 0,5%” (12, док. 101, 106-107).

Две посете Дивизији. Пошто је дошао у Одесу и 3/16. маја извршио смотру 1, 2. и 3. добровољачког пука и дао сагласност за формирање Српског добровољачког корпуса, Никола Пашић телеграфисао је члановима своје владе да српски добровољачки одред броји 13.000 људи, са 307 официра, од којих 285 добровољаца. „Из Босне и Херцеговине има војника 5080, из Хрватске, Словеније 2100, из Војводине 5000” (12, док. 47, 48). Међу 2.100 добровољаца из Хрватске и Словеније премало је Хрвата и Словенаца; у тој војничкој маси најбројнији су били Личани, а потом добровољци из других српских крајева по Хрватској и Славонији.

Са циљем да се обезбеди војнички састав целог Корпуса, укључујући и попуну Прве дивизије, дванаест официра изабрано је да обилази заробљеничке логоре по Русији (у Московском, Казанском, Омском и Туркестанском војном округу) ради задобијања Хрвата (и Словенаца) за југословенску идеју; агитаторске групе биле су састављене по српско-хрватско-словеначком представничком систему. „По доласку у дотично место, где су настањени заробљеници, свака ће се група одмах пријавити надлежној власти и захтевати распоред заробљеника по логорима или у привременим центрима где су сакупљени са разних радова... Када се дође у додир са заробљеницима свака група отпочиње најважнији део свога посла за који се и шаље. Према народности сваки ће члан из групе отићи к својим земљацима и уверивши се о њиховом броју и расположењу, онима који до сада нису били обавештени ни расположени за ступање у српске добровољачке трупе, објасниће циљ доласка к њима, објасниће им значај овог великог рата за будућност целог Словенства а нарочито за нас Југословене... Објаснити им положај оних који ће се као добровољци, ослободиоци, са пушком у руци борити раме уз раме са непобедивом руском и прослављеном српском војском. Најзад, објаснити им какав ће

положај бити оних који остану у руском ропству и из њега се живи врате ослобођеним својим домовима... После свега позвати их да се слободно и добровољно пријаве они, који хоће да се боре под заставама српским за ослобођење и уједињење Словенаца, Хрвата и Срба. Овом агитовању треба да присуствују по могућности сви Југословенски заробљеници. Немце и Мађаре не допуштати. Буде ли се појавио какав случај противног агитовања од стране каквих људи германофилски расположеног... о њему одмах писмено извести надлежну власт... Када се од заробљеника пријаве добровољци, одмах, на лицу места сачинити два списка на руском језику. Уникат са актом одмах доставити најближој власти да се добровољци одмах пошаљу у Одесу 1. српској добровољачкој дивизији... После овога личним утицајем настати да се одабрани добровољци одмах и безусловно, сви они који су се пријавили, пошаљу за Одесу”.

По Хаџићевој наредби, сви агитатори требало би да до 1/14. августа окончају посао и врате се у Одесу; за случај да посла има превише, они су могли затражити појачање (12, док. 59, 57-60).

У основи, успех ове мисије био је крајње безначајан, пошто су и Хрвати и Словенци исказивали нескривену мржњу према Србима и њиховој ослободилачкој борби.

Пропаганда против српских добровољаца. За све то време, аустроугарска пропаганда, али и бугарска и италијанска, интензивно је радила на разбијању Корпуса. Она је настојала да преко својих агената и провокатора у Корпусу, официра хрватске (и словеначке) народности, изазове трвења и побуне, што би најпре довело до осипања добровољачког састава, а касније, по претпоставци, и до његовог распуштања. Понајвише, чињено је то разарањем војничке дисциплине, а незадовољни официри, од случаја до случаја, позивали су се на најразличитије разлоге. „Час им је повод у ‘грубом понашању’ српских официра који су дошли са Крфа, час протест што се корпус Срба, Хрвата и Словенаца не назива официјелно ‘Југословенски’ (депешом од 30. децембра 1916. године, ђенерал Михаило Живковић (1856-1930) предложио је Министарству војном да се реч *Српски* у називу добровољачког корпуса замени речју *Југословенски*; његов предлог није прихваћен због тога што су и Бугари „Југословени”, већ је Корпус назван *Добровољачки корпус Срба, Хрвата и Словенаца*. У складу с том изменом, Прва српска добровољачка дивизија добила је назив „Прва дивизија Добровољачког корпуса Срба, Хрвата и Словенаца” – ИП), а сад опет што су се разочарали у потпуно ослобођење, јер... ће један део Југословена (Истрија, Далмација) припасти Ита-

лији, те зато они неће да се боре под заставом српском која је немоћна да спречи срамну издају што су је савезници са Италијом извршили” (12, док. 166, 225). У сваком случају, крајњи циљ такве пропаганде био је да се спречи одлазак добровољачких јединица у Србију и на Солунски фронт, у састав српске војске.

Да је овим преименовањем изазвано „веома велико незадовољство и негодовање” међу добровољцима (Србима, свакако), сведочи и представка команданту Другог пешадијског пука Прве српске добровољачке дивизије којом се тражи да Дивизија задржи ранији назив. Иако је као „најтежи” разлог наведена „сјајна историја” са Добруце, тај захтев одражавао је чињеницу да „1. српску добровољачку дивизију сачињавају војници све сами Срби, са врло малим бројем Хрвата, који ће према наредби команданта корпуса отићи у 7. пук” (12, док. 159, 216-217).

Срби се бране и Меморандумом. Крајем зиме 1917. године, 23. фебруара/8. марта, у Русији је изведена револуција позната као *Фебруарска*, а седам дана касније, цар Николај II био је принуђен да се одрекне престола. Тај догађај сасвим је искомпликовао и отежао деловање српског добровољачког корпуса у Одеси. „Немачки шпијуни који су као корпуски дисиденти хрватске и словеначке народности изазивали смутњу и национална трвења стекли су пуно поверење код руских радничко-војничких совјета, пред којима су оптуживали Управу корпуса као изазивача унутрашњих националних сукобљавања”. Да би се избегле све недоумице у вези с тим, „команда Корпуса решила је да преко једног меморандума обавести руску владу и све утицајне факторе тадашње Русије о свом ставу у спору са дисидентима” (16, 157-158).

Ево највећег дела тог *Меморандума*:

„Штирмеров ђокушај. Из пронађене тајне архиве бившег министра (од фебруара до новембра 1916. године и председника руске владе – ИП) Бориса Штирмера види се, да је он свима средствима тежио што скоријем остварењу сепаратног мира с Аустро-Угарском. У оквиру остварења овога свога плана спадало је и то, да се и српски корпус и Чешко-словенска бригада сасвим растури.

Не желећи, или можда не смејући, од јавног мњења и других фактора да откаже гостопримство корпусу и да га на тај начин растури, он је потражио начина, да се у самом корпусу изазове такво стање, које би опстанак овога довело до питања.

Тога ради он је одржавао један тајни новчани фонд (назван *Распурање Српског добровољачког корпуса и Чешко-словачких бригада* – ИП) на ту целу и око њега прибирао тајне агенте који ће на томе послу радити.

Десна рука био је неки Хрват *Геруц*, који је већ толико време-на стајао у служби руске тајне полиције за југословенске ствари и по свој прилици и друге.

Прошлост овога мрачног типа Штирмерове тајне полиције, који је постао инспектор и средиште око кога су се скупљали представници... струје (коју је створио отац такозване 'правашке странке' Анте Старчевић (1823-1896) а по његовој смрти на чело јој стао Јосип Франк (1844-1911) и која се бори за супремацију хрватског племена над Србима и Словенцима), ова је:

Од 1885. године до данашњег дана он се налазио у двострукој служби, час тајне полиције Аустро-Угарске на Балкану и у Петрограду, час тајне полиције реакционарних руских, о чему имате доказа из архиве Штирмера. У петроградску тајну полицију он је ушао протекцијом аустро-угарског посланства још пре толико година. Служба његова била је у томе да својим каналима доставља посланству о личностима и кретању југославенске идеје у руским круговима. Ту исту дужност он је обратно вршио и за руско министарство...

За време формирања 2. дивизије... придолажење добровољаца смањивало се тако да (их) се дневно јављало не више од 30 до 100. Према томе дивизија би се могла попунити бројно једва за пола године. Бивши цар (Николај II – ИП) је желео да корпус буде у потпуном саставу своме формиран, те је тако по његовој жељи било наређено из Одеског војног округа регрутовање плених (заробљених) Југословена, на такав је начин у овај корпус дошло око 3.000 Хрвата. Део ових принудних 'добровољаца' изјавили су одмах да не желе улазити у српску војску ни да се боре против свог цара Фрање Јосифа коме су се на верност заклели. Но на предлог хрватских официра у корпусу задржани су и ови добровољци, због тога што су они – хрватски официри – уверавали да ће после два до три месеца ови добровољци помирити се са идејом Југославије.

До доласка тих 'добровољаца' група Штирмер-Геруцових незадовољника није могла у ширим размерама предузимати никакву агитацију, јер у обема дивизијама налазило се једва 318 регрута – Хрвата.

Али овај погрешан корак принудног регрутовања дао је полета Штирмеровим агентима. Официри из старчевићевске струје по плану Геруца, коме су редовно одашиљали своје рапорте, настали су међу овим добровољцима живо утицати на изазивању бунта. На њих су утицали тиме да се у Аустрији зна све што се овде ради, те ако они положи заклетву српском краљу, њихове ће родитеље и децу повешати тамо.

Таква агитација имала је делимично успеха. Када су све принудне 'добровољце' повели на заклетву српском краљу, они су почели викати: 'Нећемо: Ми имамо свога цара: Доле српски краљ Петар! Живио Фрањо Јосиф!'.

Ово је изазвало раздражење међу осталим добровољцима, услед чега је настало међу регрутима гушање где је било 13 жртава. (Према другом извору, „догађај о коме је реч одиграо се после, на први поглед наивног одбијања ручка, али пропраћеног повицима: 'Живила Аустрија! Доле Србија! Доле краљ Петар!' На ово је дежурни официр Хрват Петар Турина наредио збор. Но команду нико није хтео да послуша. Видевши ово Турина је поставио деветорицу војника да чувају оружје. Ово је раздражило незадовољнике, те су повикали: 'Грабите оружје!' и кренули да га отму. Дошло је до гушања и сукоба. Чувши за неред два наредника са групом војника, самоиницијативно и одвојено један од другог, кренули су да поврате ред. На тај начин створила се још већа гужва, проваљено је степениште, дошло је до падања при чему су неки на месту остали мртви, а неки и повређени. У овој несрећи погинуло је десет војника. У сукобу погинула су тројица. Дежурни официр Турина затворио је тринаест изазивача нереда. Командант 2. српске добровољачке дивизије известио је 16/29. новембра команданта Српског добровољачког корпуса да је на основу његовог наређења наведене изазиваче нереда вратио у заробљеништво” – 12, напомена уз док. 112, 132-133).

Нејосредни фактори. У самом почетку организације 1. дивизије... пре него што је прва партија србијанских официра дошла са Крфа, Геруц је похитао да међу добровољцима-Хрватима пронађе официре који су у Хрватској припадали аустријској странци Јосипа Франка.

Из иследних аката и оригиналних писама налазећих се у архиви ове команде, доказано је да су незадовољници слали редовно своје рапорте о свом раду на расулу овом двоструко аустријско-руском тајном агенту...

Један између првих Геруцових агената у корпусу био је неки официр – Хрват Марион, који је после ислеђења послат натраг у плен, као доказани агент провокатор југословенске идеје. С овом личношћу започиње се закулисна радња тога Геруца.

Тада, још у самом зачетку организације, почеле су од стране појединих агената јављати се смутње и неповерење према Србима. Место да се радило и тежило формирању у духу војничком, у дивизији су увелико развијени политички разговори и радња на разједињавању слоге међу Хрватима и Србима. Привремена команда на челу које је стајао аташе при руској војсци пуковник

Лонткијевић издао је тада писмену наредбу у којој је позвао г.г. официре да престану даље са политичким сплеткама, које не воде ничему доброме и да се као војници посвете свом војничком ослободилачком позиву.

Главни проузроковач Марион саветовао је своје једномишљенике да изјаве непослушност тој наредби тиме што ће одрећи да се потпишу на њој.

Њих тројица Хрвата официра: Пишкулић, Батон и Драгутин Грујић изјавили су одмах да неће потписати ту наредбу а у исто време међу осталим регрутским групама почело се протестовати да су преварени да су они овде доведени да не иду у војску ни да се боре, него да ће се шиљати на земљоделске радове.

У то време стигла је у Одесу и прва партија српских официра са Крфа, из којих је организован штаб 1. дивизије. Акта по овој ствари предата су дивизијару, који је позвао официре: Пишкулића, Батона и Грујића да потпишу наредбу. Ови су нанова изјавили да се не слажу са њом и одрекли су послушност. После овога команда их је разрешила и послала натраг у плен, докле је Марион, који их је навео на ово остао у кору официрском, јер је наредбу потписао.

Марион је о свему овоме послао рапорт друштву ‘Крижанић’ у Москву на адресу Геруца.. Његови пак другови, који су враћени у плен, продужили су преписку са Марионом и у једном писму пребацили су му што их је наговорио, а он и даље остао да служи једној тако противној идеји...

Марион им је одговорио у писму, које се налази данас у архиви ове команде. У том писму он им објашњава како је дошао у српску команду, не да послужи српској ствари, већ ради наше идеје ‘ја сам плуноу на свој образ и положио заклетву Краљу Петру, али будите уверени, да овај мач што га пашем ја оштрим баш против њих – наших непријатеља’.

После ухваћеног писма Марион је враћен у плен, одакле је он са Геруцом продужио редовну преписку о садржини коју је Геруц редовно извештавао своје официрске агенте у овом корпусу. Да је постојала и даље ова агентурска веза... могу послужити као доказ и писмене изјаве групе незадовољника, које су уз реформе у корпусу тражиле да команда врати натраг из плена таквог официра, који је ‘плуноу на свој образ’, али и даље ‘оштри свој мач’ да га употреби противу Срба.

Други тип ових незадовољника потпоручник Драгутин Пичињић 9. марта 1917. године на рапорту код командира чете бр. 97... кад га је овај саветовао да поучава своју чету, изјавио је: ‘Једино је добро, које ја као водник мој вод поучити могу јест да свима ка-

жем да бегāju из овог корпуса... Најглавније ми је... да су мени Срби једнаки непријатељи и истога једнако мрзим као Немца’.

...А када је српска влада по предлогу команданта корпуса изашла на сусрет и саму суштину њиховог предлога (да иступе из корпуса) усвојила да не би дала могућности да се заједница српско-хрватском корпусу руши, они су се сасвим открили изјављујући да и после тога остају при своме да иступе из корпуса. То су, разуме се, учинили после... рапорта Геруцу...

О таквим рапортима сведочи писмо потпоручника Стјепана Супанца, који је писао за Петроград Туми под 12. мартom т.г. а које се налази у архиви ове команде. У том писму говори се како су Срби ‘гадни и покварени, да они управо и кад би хтели неби могли ништа добро учинити’.

...Рапорт Иве Жајгера тако исто јавља Туми како Словенци противу Срба ‘иду дружно, види се јединство идеје и добра политичка школа. Они су (о)ставили у сваком пуку једног до два тек да се не заборави њихово име. Свега заједно биће више од 200’.

...Октобра прошле године Штирмер доби извешће из Одесе преко тајног агента Геруца о догађајима у корпусу. Тај извештај био је послат у копији са извесним пропустима у дејствујућу армију генералу Брусилову под киме је стајао и српски корпус. Достављено му је наређење да ствар иследи и о резултату извести Штирмера. У истом је акту напоменуто да је о формирању 2. дивизије српске дознала Аустрија и Германија и да оне протестују, па према томе да се ‘обустави даље шиљање Југославена у 2. дивизију’.

Генерал Брусилов је послао у Одесу генерала Чистјакова да... потражи агента Штирмеровог, из чега изводим да је генерал Брусилов прозрео намеру Штирмера о растурању српског корпуса. После извесног трагања генерал Чистјаков нашао је агента Штирмеровог у лицу потпоручника Гашпара *Пекле* који је по наређењу штаба округа ухапшен али доцније по нечијој наредби пуштен и предложен корпусу да се поново прими.

...Више ешалона добровољацких, који су се у дубини Русије записали у српске добровољце и више месеци чекали на отпавку у Одесу, када су стигли у Одесу – они су од станице до касарне постајали недобровољци и нису хтели да улазе у касарне, што је познато и војним властима...

На његов (Геруцов) знак и под његовим руководством официри су сад отворено изашли са формираним захтевима као условима под којим се једино може утврдити слога и јединство у корпусу. Будући уверени да ни команда ни влада српска неће усвојити такве услове, те да ће тако они пред Русима потпуно доказати им-

перијалистичке тежње Србије, они су предали у Одеси команданту српског корпуса следеће услове:

1. Да се име *српски* корпус промени у Југославенски;
2. Да се материјалне прилике официра и војника... изједначе;
3. Да се српски амблеми замене југославенским;
4. Да се латиница потпуно изједначи са ћирилицом;

5. Да се одмах одеље Хрвати и Словенци војници од српских и да се створе од њих засебни пукови на челу којих ће стајати искључиво официри хрватске и словеначке народности. На веру се има особито пазити (и) не мешати католике са православнима;

6. Тај се одред никада нема сматрати војском Краљевине Србије, но засебном револуционарном војском југославенском, и

7. Да се ова револуционарна војска никада ни под којим условима несме употребити изван граница иредентског националног територија, а сваки који би покушао ма са које стране да нас употреби изван тих граница (као што смо нпр. ишли с Русима у добруцку експедицију) да се има поставити пред народни суд.

Ова последња тачка нарочито је стављена овде ради тога да се корпусу осигура некретање све докле савезници сами без његовог учешћа не потуку Аустро-Германију и продру до граница југославенских земаља. А то ће бити догле докле се рат не сврши.

Суштину овога потписати је доставио преко Министра војног српској влади на Крфу са својим мишљењем.

Да би се стало на пут даљем роварењу по корпусу, српска влада је прихватила услове... сем последње тачке којом се могло изазвати код самих Руса неповерење према корпусу, јер би таква одлука била противна идеји савезничког рада.

Једино је изменила прву тачку у толико што назив *српски* корпус није заменила именом *југославенски*. По тој измени корпусу је дат назив: 'Корпус Срба, Хрвата и Словенаца'... којим се потпуно обележава из каквих је Југославена склопљен.

...Изненађени оволиком предусретљивошћу незадовољници су се нашли пред алтернативом: или да одустану од даљег роварења и агитације на расточавању јединства или да се покажу у правој светлости као потајни агенти провокатори, као верни слуге аустро-германске идеје хрватских франковаца и Штирмерове издајничке намере. И догодило се ово друго. Они су после потпуне сатисфакције изјавили да су солидарни са својим ранијим изјавама и, као што нису желели да остану и даље у српском корпусу, тако не пристају да служе у Корпусу Срба, Хрвата и Словенаца.

Но мало је то. – Они су у исто време, да би још очитије утврдили своје аустро-германство, подговорили 4. чету 7. пука (једину која се могла формирати у складу са тачком 5. хрватско-словен-

начког захтева – ИП) која је једногласно изјавила да они имају свог суверена цара аустријског и да неће да се боре против аустријске војске, па макар се зато морали у плен вратити... Тако се на самом делу утврдило, да ови елементи нису ушли у корпус као поборници ослобођења Срба, Хрвата и Словенаца, већ као потајни агенти аустро-германске мисли да овај корпус разоре.

Отпадници се правдају. Да иступање хрватских (и словеначких) „добровољаца” из Корпуса није могао бити појединачни чин, казује и једна декларација којом група официра и ђака хрватске и словеначке народности оправдава поступке своје и својих следбеника и истомишљеника. То је, кажу, протест против наводне великосрпске политичке струје у Корпусу, коју чине не само официри већ и „део српске интелигенције” у њему; нису они против Корпуса, нису непријатељи српског народа, а нису ни присталице Аустрије; њихов је идеал слободна и независна Југославија, „основана на начелима демократије и потпуне равноправности” Срба, Хрвата и Словенаца, због чега у потпуности одбацују „Велику Србију” као плод „једностраног националног егоизма и шовинистичког моралног лудила”, као „порођај фантазије и душевног склада једне војничке групе, која жели да звечи оружје на Балкану” и као својеврсни „паразитизам из кога се рађа експанзивност и угрожење свих њених суседа”.

Да би изречени ставови наишли на подршку код Руса, нарочито „револуционарних”, те да би се могло несметано наставити с разбијањем Корпуса и споља и изнутра, потписници ове декларације, „у већини ученици западне а особито немачке културе”, одједном се изјашњавају за „културно зближење” са „руским генијем, руским хуманизмом и руском духовном културом” и за „међусобно познавање, сарадњу и усавршење”.

А кад су се већ нашли изван Српског добровољачког корпуса, они, у наводном уверењу да „руска револуција и победа руске демократије... значе нову еру у историјском животу човечанства”, нуде сарадњу руској револуционарној армији. Јер, „та армија бори се за остварење принципа који највише одговарају гласу наше савести, нашим свестраним интересима, и надама. У рукама руске армије је сада судбина и слобода не само руског него и свих малених народа, с њеном победом добијају они све: право на самоопредељење, с њеним правом (вероватно: *ћоразом* – ИП) губе они и оно, што су имали пре рата. Био би злочин не сарађивати за њену победу и због тога сматрамо дугом наше савести и нашим правом борити се у њеним редовима и за ту сврху придобити наше сународњаке војнике” (74, док. 186, 259-261).

Жеља ових отпадника да у саставу руске армије образују сопствене самосталне јединице није била особито пријемчива за руску страну. Али зато, Французи су били врло заинтересовани да их одведу на своје ратиште и да им признају сва права која имају и француски војници. У том се тренутку показало да из заробљеничког логора у Дарници, у Кијевском војном округу, у који је враћен део ових дисидената, нико није прихватио француску понуду. И показало се да се у том отпадничком кругу налазило и 400 Срба, који нису желели да иду у Француску чак ни као плаћени радници; њима је било занимљивије да наставе са радом у кијевској фабрици оружја и да се слободно крећу, у српској униформи. Незадовољан таквим понашањем својих саплеменика, представник српске владе у Кијеву затражио је од команде Кијевског војног округа да све њих врати у ратно заробљеништво, како својим понашањем не би срамотили „нашу српску мученичку војску” (74, док 187, 261-262).

Команда Кијевског војног округа реаговала је врло хитно, телеграмом, тако да је ђенерал Живковић могао извести команданта Прве дивизије да ће се део дисидената, по сопственој жељи и накнадној памети, вратити у Корпус; боље у њега, него у неизвесност неког од руских заробљеничких логора (74, док. 189, 263-264).

Они други отпадници, неодређено бројни, наставили су са својим ратом против Србије. Према писму др Анта Мандића (1881-1959) Југословенском одбору, „они још увијек не мирују и чине глупости. Недавно издали опет нови промемориј у којем нападају на најогавнији начин и њене тежње, које називају империјалистич-нима у коме нападају на србијанску бруталност, која грози културним Хрватима и Словенцима, који стварају сваки за себе посебне народности. Њихов програм је федерализам Југословена уз подржавање најшире аутономије... Али на својем мјесту ћемо видјети да стојимо пред новом крупном опасношћу у којој ће они као средство странчарских интереса играти крупну, а можда и издајничку улогу. Договорили смо се... да ваља пустити и форсирати, да се официри и добровољци сами боре против дисидената истим њиховим средствима, тј. изјавама, депутацијама, меморандумима, те ако хоћете и личним везама који си је ваљало створити... Али корист је била малена... А дисиденти раде на врат на нос, па ако их се не слуша, то имадемо да захвалимо једино нашој лудој срећи и појавама, које је овдје створила руска слобода” (74, док. 196, 274-278).

Српски конзул опањкава српске официре. Док су српске политичке и војне личности у Русији упорно радиле на очувању Добровољачког корпуса СХС и његовом слању на Солунски фронт, српски конзул у Одеси Марко Цемовић, тврдо заступајући „југо-

словенске” ставове, у свему је тражио некакво своје место; о томе сведочи његово опширно писмо Николи Пашићу од 15/28. августа 1917. године. Највећим делом, оно гласи:

„Кад сам био назначен у септембру 1915. г. да управљам консулатом у Одеси већ је била прекинута комуникациона веза са Србијом по Дунаву... У октобру посетио је био Одесу цар и од њега лично добио сам усмену дозволу да радим на образовању одреда, да ће он дајти одреду све што му треба.

Нотом од 3. јануара, коју је у име владе потписао посланик Спалајковић, а коју сам ја лично предао генералу Алексејеву, одред је био стављен под моје политичко руководство. Војну обуку поверили смо били мајору Пејовићу. Доцније отуда са Крфа назначен је био наш војни агент г. пуковник Лонткијевић за инспектора одреда и он је у два-три маха долазио у одред ради инспекције. У таквом су стању затекли одред наши официри са Крфа, који су исјих дана кад и Ви дошли у Одесу.

На путу од Петрограда до Одесе неко Вас је о раду у Одеси био *појшћуно* лажно обавестио. Прва последица ових интрига била је та што сте ми наредили усмено, да се ја више не мешам у *сјивари одреда*... Прва последица овога немешања била је та што је команда прве дивизије *наредила*, *чим се појшћуно четиврјшћу* *пук*, да се више не ујћују добровољци у Одесу. Апсолутна је истина, да је ово команда учинила ради тога да се не би образовала друга дивизија и да се не би она, команда, нашла под корпусном командом. Кад је прва дивизија отишла у Добруцу, пуковник Кушаковић и п.пуковник Срб употребили су ред *похвалних* марифетлука, да поред команде прве дивизије добију дозволу од нашег Министарства војног за образовање друге дивизије. Кад је ова дозвола добијена, онда ме провизорна команда (Кушаковић и Срб) замолила да се опет ‘умешам у ствари одреда’ и ја сам у августу прошле године путовао у Петроград и Ставку да убрзам скупљање добровољаца за другу дивизију и *досјшћили* *смо били што смо гошћиво кријући* *радили*.

Наши официри са Крфа унели су своје у одред: касарнску дисциплину и искључиви србизам. И Ваш одески говор они су толковали као ‘дипломатски маневар’. Пошто су војници били са малим изузетком Срби прва дивизија могла је ово издржати. Али код официра добровољаца, који су већином Хрвати и Словенци, ово је утицало рђаво, толико рђаво да су били изгубили свако одушевљење. Сукоб команданта пукова са г. Хаџићем и његовим начелником мајором Максимовићем, који је био стварни командант, и велики губитци у Добруци потпуно су убили и код војника и код официра добровољаца свако одушевљење”.

Рад српске владе на прикупљању добровољаца обично се „правда” чисто практичним разлозима и чињеницом да је српска војска била ван отаџбине, у изгнанству, и без регрутне базе за редовну попуњу. Но, кад се говори о деловању Југословенског одбора, његова умешаност у добровољачки покрет добија једну „вишу димензију”, изазвану „у првом реду политичким разлогом, јер је учешће југословенског становништва Монархије у оружаном борби на страни Антанте морало последично утицати и на снажење улоге Одбора као чиниоца у процесу уједињења” (17, 284-285). „Југословенско становништво Монархије”, о којем се обично говори као о фактору „оружане борбе на страни Антанте”, управо су добровољци, али се увек пропушта да каже да су то у огромној већини Срби, а тек „нешто мало Хрвата” и покоји Словенац.

Према једном тумачењу Пере Слијепчевића (1888-1964), добровољаца из балканских ратова и доцнијег универзитетског професора, уз „тешкоћу” што су се у добровољце углавном јављали Срби, „ради српске идеје” (истина, „беше и нешто мало Хрвата”), настале су и неке политичке тешкоће, можда и веће од оне прве:

„Председништво Југословенског одбора имало је од самог почетка идеју о томе, да Срби, Хрвати и Словенци из Аустро-Угарске, својом вољом и својом сурадњом, манифестују своје ослобођење и уједињење са Србијом као Пијемонтом, место да их Србија, као анонимну масу ослободи и присаједини по етничким и економским разлозима. Председник Српске Владе, опет, хтео је бржино да за Србију резервира баш то историјско право да она ослободи и уједини све Југословене, па да им онда остави да се одределе како хоће. И један и други, а нарочито Г. Пашић, мислили су притом не само на спољашње прилике после ослобођења. Г. Трумбић тражио је, да добровољци буду под Српском Врховном Командом, али у посебним јединицама, тако да за њих знаду Велике Силе, и да их, штавише, признају као посебну савезничку ратујућу војску, поред србијанске (црногорска већ није долазила у обзир). Циљ таквога стајалишта био је, да у часу Ослобођења Италија не могне третирати југословенске крајеве испод Аустро-Угарске као непријатељску земљу, нити их окупирати, него да их окупирају ови добровољци, као своју отаџбину... Излази да је (г. Трумбић) имао на уму, поред спољашњих последица које су с тим у вези, такођер и унутрашње наше одношаје, да у одлучном часу преговара са Српском Владом као међународно призната равноправна страна... Г. Пашић, опет, није никако хтео баш тога паритета, и зато је до последњих конзеквенција заступао противно гледиште. Тако видимо ову занимљиву чињеницу: за време Рата, када је српска војска страховито страдала, и када је војна акција била највише важна и

најнепосредније нужна, водећи кругови руководе се више политичким него војним интересима... Тако да се мирне душе може рећи ово: добровољачка акција била је врло велика, али не заслугом водећих кругова, него заслугом инстинктивног патријотизма војника и народних маса, и донекле успркос политичке свађе међу водећим круговима. Добровољци у огромној већини (као на пр. из Јужне Америке) нису мислили на другу политику до ослободилачке” (11, 17-18).

Могло је тако бити у српском свету, али су Хрвати и тада мислили (и деловали) друкчије; на изгону српске војске из Србије, Хрвати су видели могућност да се и територијално прошире. Па су тако, на једном збору у Питсбургу, на коме је учествовало је преко шест стотина представника свих већих српских и хрватских исељеничких удружења из Канаде и Сједињених Држава, као и представници Југословенске народне обране из Валпараиса, најважнија питања о којима се расправљало, тицала „пропасти српске војске” и уласка Италије у рат. Милан Марјановић, члан Југословенског одбора и човек који је био *spiritus movens* збора, излажући основну политичку линију југословенства оценио је и ратни неуспех Србије: „Материјално прегажење Србије за наш народ има значење највеће победе, јер иако је Србија на тијелу страдала, њена и наша ствар стоји у свијету данас боље, него би стајала послије ма како велике извојеване битке; а стоји свакако сто пута боље од ствари њезиних привремених побједиоца”. Спас „хрватских и словеначких земаља” од Италије налази се у заједничкој борби са Србијом и осталим савезницима, при чему се у Одбору подразумева да су српски крајеви под Аустроугарском „хрватске земље”.

Да ли су добровољачки извори пресакли. То што је одзив хрватских исељеника, и словеначких наравно, био никакав, може се објаснити само закулисном пропагандом највећег дела оних који су у Југословенском одбору и хрватским исељеничким организацијама, под маском југословенства, ишчекивали одговор на већ отворено питање шта ће се у скорим данима дешавати са Хабзбуршком монархијом. Двогодишње кокетовање с потенцијалним добровољцима, привидно срдачни односи с представницима српске државе на Крфу, Паризу, Лондону и другде и повремени контакти са савезничким владама, створили су утисак да Југословенски одбор, такав какав је, ипак игра некакву значајну политичку улогу међу Јужним Словенима. Финансијски ослоњен на хрватску емиграцију у Јужној и Северној Америци и, према томе, осамостаљен у односу на српску владу (која је и тада финансирала његов рад),

Одбор је проценио да је дошло време за повлачење одлучујућег потеза. Десетог фебруара 1917. године, у Ници, он је на дневни ред ставио „питање југословенских добровољаца” и могућност њиховог даљег врбовања у Јужној Америци. Природно, није се могао мимоићи податак о оних две-три стотине добровољаца још из 1915. године, због чега је основни закључак ове седнице гласио да „има се привремено обуставити врбовање и одашиљање људи из Ј(ужне) Америке”, а да уместо тога Југословенска народна одбрана опреми „једну или више ескадриља аероплана за српску војску”. Да цео „хисторијат Одборског рада у питању добровољаца” не би до краја остао без смисла, „има се порадити код компетентних фактора да се образује засебна јединица у коју ће се уврстити све југословенске добровољце” (7, док. 159, 263). Друкчије речено, својом одлуком да привремено обустави врбовање добровољаца, Одбор себи оставља довољно простора за одступницу ако се прилике битно измене, а за сваки случај он се код „компетентних фактора” препоручује као евентуални „старатељ” засебне војне јединице с „југословенским” добровољцима.

Посредовањем Миленка Веснића, српској влади послато је телеграфско саопштење Анте Трумбића о састанку у Ници и његово обећање да ће сви разлози за донесене одлуке бити објашњени у писму. Као што је то раније чињено у свим случајевима када се говорило о прикупљању добровољаца, тако је и овог пута речено да ће се аеропланске ескадре опремити без великих тешкоћа (7, док. 160, 264).

Незадовољан Трумбићевим информацијама, Пашић је одмах затражио да се образложи одустајање од даљег рада, „јер ту ствар морамо урадити тако да на њу пристану и наши Савезници, пошто су они дали паре за скупљање добровољаца”. Такође, Пашић је тражио да српска влада убудуће буде унапред обавештена о свим корацима Одбора за које је и она заинтересовна. На одговор није се дуго чекало, а он је, опет Веснићевим посредовањем, дат 27. фебруара:

„По нашим обавештењима у Јужној Америци скупљено је око 250 људи. Мало се њих може још пријавити јер је овамо наша колонија малобројна и врло растурена по државама... Главне су организације у Чили и то већином Далматинци-трговци и индустријалци из Чили и 250 пријављено. У осталим државама наши су већином радници и још под утицајем аустро-угарских власти, јер је до њих слабо могла допрети југословенска агитација. Многи су од оних што су пријављени главни ослонац и помоћници наше организације која је њиховим одласком јако ослабила и даље организације биле би опречне. Ти људи као свестан елеменат били

(би) сутра драгоцена снага коју треба штедети за бољу употребу, а као добровољци били би од мале помоћи, јер су малобројни... Остајемо и даље при том да се да се привремено обустави полазак људи”.

Мимо тога што заступа тезу да наводне добровољце из хрватских редова треба штедети „за бољу употребу”, Трумбић се само присећа да је „прошле године (1916) у јануару Одбор са посланством радио на том код француске владе (и да је) ствар наишла на тешкоће и остала нерешена”, али у наредној реченици он открива праву позадину Одборове одлуке: „Мишљење је Одбора било од почетка да се наши добровољци имају борити као засебна јединица под српском Врховном командом а не анонимно и о томе више пута известили смо владу. Њихово је право и општа корист да се зна одакле су и зашто се боре. При том остајемо и данас... У неутралној штампи пише се да су Хрвати, Срби и Словенци задовољни са Аустро-Угарском и у њој се не осећају подјармљени, јер се тобож свуда боре за њу. Италијанска пропаганда шири такво мишљење да се аустријски Јужни Словени нису борили за савезнике него за Аустро-Угарску. И то је један разлог више за једну југословенску јединицу” (7, док. 165, 268-269). Друкчије речено, преко 250 пријављених Хрвата из Чилеа, који не треба да иду на Солунски фронт јер их „треба штедети за бољу употребу”, и преко неодређено великог броја Срба који су већ на ратишту и који ће и даље тамо стизати, Трумбић и Југословенски одбор желе да се легитимишу као борци против Аустроугарске. А да би се и Савезницима представили као изворни ауторитет, они савезничким војскама нуде „југословенске”, односно српске добровољце (7, док. 100, 167).

Одбор је 15. децембра 1915. године послао Пашићу један телеграм охрабрујући га наводним извештајима из Америке да расположење тамошњих Јужних Словена „спрам Србије није ослабило, паче њихова вјера у реинтеграцију Србије и у остварење југословенског програма, што га она заступа, расте и постаје још јача и тврђа”. Трумбић пише да у Чилеу, Перуу и Боливији има око 500 уписаних добровољаца и да су власници двају пароброда под аустроугарском заставом (ни мање ни више!) приправни да на сваком путовању бесплатно превезу по 400 добровољаца, „под условом, да им Енглеска дозволи употребу неутралне заставе и тиме обезбиједи путовање”.

Трумбић пише о „вјеру у реинтеграцију Србије”, иако је добро знао да се хрватски и словеначки војници нису јављали ни у Српску добровољачку дивизију у Одеси, не због тога што се тамо радило „једино за српску ствар”, већ искључиво због њихове везаности за Аустрију и хабзбуршку круну; „ресервних официра хр-

ватско-словеначке народности” био је „знатан број” у Одеси, али је и Србима и Трумбићу било познато да они више теже знамењима аустријским и разбијању српског добровољачког покрета него „српској ствари”. Отуд, хрватском (и словеначком свету), и ономе у Јужној Америци, није ни било до некаквог „ослобођења”, изузимајући онога које се сретало у свим декларацијама њихових политичких представника писаним за јавност.

Ако је ђенерал Михаило Живковић тражио од Југословенског одбора да „пошаље своје чланове у Одесу, е да развију у Корпусу пропаганду национално-политичку”, било је то само наивно веровање да би Хрвати из Одбора могли утицати на разбијаче добровољачког покрета; Одбору је једино одговарало да се избрише српски карактер Корпуса и да се тај Корпус не пребацује на Солунски фронт. „Догодили се то наша је жеља да и те трупе у Русији добију име Југословенска легија и да се команди тих трупа даде категоричан налог да се у њиховим редовима гаји мисао братства и народног јединства између Срба, Хрвата и Словенаца... Треба пак настојати да се добровољачке дивизије у Русији, ако остану онамо, не шаљу у борбу на данашње руске фронтове (као што је било са Првом дивизијом у Добруци, гдје су наши проливали крв за одбрану Румуњске) него да их се сачува док руска војска провали те дође до српског фронта и до наших земаља. И ако може тому да буде приговора с војног гледишта руског стога што би наше добровољачке чете остале за неко вријеме неактивне, може се увјерити руске факторе о нашим добрим разлозима...” (7, док. 88, 126. и 128).

Своје обраћање српској влади, у коме су Срби „наши” а Прва дивизија није Српска, Трумбић закључује ултимативним захтевом „нека компетентни фактори Краљевине Србије изволе примити закључке садржане у записнику Југословенског одбора... односно образовања Југословенске легије” (7, док. 88, 133), будући да се на тај начин „може најбоље означивати трупе добровољаца Југословена те према данашњим приликама најзгоднија је да својим именом каже нашем и туђему свијету који су људи у тој јединици, одакле су и зашто се боре” (7, док. 88, 126).

Несумњиво, сва јавна залагања Југословенског одбора била су „за опсенисти простоту”, а у стварности, како се то лепо могло видети на одеском примеру, његови хрватски (и словеначки) чланови трудили су се да разбију и оно што је дотле било остварено.

Војнички апетити Југословенског одбора. Без обзира на све, најотровнијим делом такве пропаганде мора се сматрати и настојање Југословенског одбора да створи засебну оружану силу под

својим политичким утицајем. У Одбору се, наиме, сумњало да ће се Србија до краја залагати за ствар југословенског уједињења и да ће српски народ бити спреман да у будућој заједничкој држави прихвати Хрвате и Словенце као себи равне. Такве сумње заснивале су се на наводној Пашићевој резервисаности и суздржљивости у погледу уједињења и, нарочито, на његовом неприхватању да се формирају посебне добровољачке јединице које би пред „културним” савезницима манифестовале вољу Срба, Хрвата и Словенаца из Аустроугарске да се ослободе и уједине са Србијом. Такође, српска влада опирала се и захтевима да се добровољачки одреди у Русији назову југословенским именом, а није била спремна да прихвати ни самостално војно организовање добровољаца из Америке и Италије, најпре у виду некакве „Јадранске легије”, а касније посебних „југославенских” јединица под српском врховном командом. Наравно, за Пашића није могло бити прихватљиво ни Трумбићево становиште да је Србија већ истрошила своју улогу, и војну и политичку, као што се није слагао ни са Трумбићевом залагањем да се у исти положај с „Југословенима” из Аустроугарске, онима који се налазе у туђој држави и за њу ратују, онима који тек треба да се ослободе и који пред савезницима немају своје представништво, стави српски народ који има своју независну државу и, мада под привременом непријатељском окупацијом, још увек има значајан војни потенцијал. За Србију је морао бити неприхватљив сваки захтев који би Југословенском одбору, или било коме другом, омогућавао да преко учешћа једва две-три хиљаде хрватских и словеначких добровољаца у саставу српске војске буде створено некакво словенско царство у коме би Хрвати имали своју државу и у коме би Загреб био царска престоница.

Отворени спор између Југословенског одбора и српске владе избио је новембра 1916. године, кад је Трумбић упутио позив исељеницима у Јужној Америци да се пријаве у добровољце за српску војску, како би јој омогућили „да проведе своју мисију”. Због отпора српске владе ставу Југословенског одбора да то треба да буду засебне јединице, Трумбић је наредио да се мобилизација обустави. Пашић се чудео таквој наредби, али је крајем фебруара 1917. године био обавештен да је то учињено из разлога што добровољци хоће да се боре под српском Врховном командом као засебна јединица а не „анонимно”, да би се знало ко су они и ради чега се боре, и да би се на тај начин дао „видан доказ воље нашег народа, да се ослободи од Аустро-Угарске и уједини са Србијом”.

Иако се Пашић томе противио, Одбор је упорно истрајавао на својој ранијој одлуци да се као посебна јединица под српском врховном командом формира „југославенска легија”, коју би сачи-

њавали искључиво добровољци из Аустроугарске (Срби, Хрвати и Словенци). Њен задатак био би да на ратиштима представља југословенски програм и касније послужи као „окупациона војска” у земљама Аустроугарске. Ово је образложено и потребом да се разбије италијанска пропаганда како „југословенски народ Аустро-Угарске” није дао доказ своје воље да се ослободи, него да се одушевљено бори против Савезника. Ратовање те легије требало би да буде и аргумент на будућој конференцији мира за тражење уједињења, што неће моћи уколико се они буду борили у саставу српских јединица. Поред тога, Одбор је уверавао да би се тако повећао број хрватских и словеначких добровољаца којима треба улили мисао да се не ради само о српској ствари, него и о њиховом интересу, односно да је борба у коју се позивају истовремено и борба за ослобођење и њиховог завичаја. Без тога, Одбор је тврдио да ће се ти добровољци борити искључиво за ослобођење Србије и „наших земаља” и да ће на самом крају рата послужити као окупацијска у „нашим земљама Аустро-Угарске”. Уколико не би дошло до формирања „југославенске легије” као аутономне војне силе у саставу српске војске, Одбор је стрепео од могућности да се на јужнословенским подручјима Аустроугарске Италијани појаве као окупациона снага. У таквом случају, „туђа окупација, особито нашем јединству несклоних трупа, моћи ће да утиче на прилике у нашим земљама против наших идеја”. Са своје стране, и Пашић се прибојавао опасности да се у окриљу српске војске, а у „тихом” аранжману Одбора, створи самостална хрватска војска, односно војска која би се у послератном периоду јавила као значајан фактор при уређивању унутрашњих односа у будућој заједничкој држави.

Отпори политичким и војним концепцијама српске владе јавили су се и у Одеси, у Српском добровољачком корпусу. Тамо је, под утицајем руских револуционарних догађања и прикривеног деловања хрватских и словеначких „добровољаца”, ранијих аустроугарских официра, дошло до стварања такозваних војничких комитета и до подривања ауторитета командног кадра. Са тим у вези, у Корпусу је инсценирано незадовољство: хрватски и словеначки „добровољци” одлучно су тражили да се корпусом управља у „југословенском” духу, а не српском, да се српски амблеми замене југословенским, да се латиница изједначи са ћирилицом, да се Корпус не може сматрати војском Краљевине Србије, и да њих треба сматрати југословенском револуционарном војском која никада ни под којим условима неће бити употребљена изван граница „иредентског националног територија”. Практично, овај последњи захтев значио је да словеначки и хрватски „добровољци” могу

бити употребљени искључиво у оружаним борбама за ослобођење њихове домовине, односно да су они рачунали са својим мирним боравком у Одеси до краја рата и повратком у домовину тек кад она буде ослобођена борбеним дејством савезничких војних снага, што значи и српских.

Да хрватски и словеначки официри у Корпусу интензивно раде на његовом разбијању, знало се предобро и у Југословенском одбору јер је један његов члан, др Миливоје Јамбришак (1878-1943), лекар, деловао у штабу Српског добровољачког корпуса у Одеси. Својим ултимативним захтевима од 4. априла 1917. године да се хрватски и словеначки војници одвоје од српских, да се православци не мешају са католицима, да се одред не може сматрати војском православне и службене Србије већ југословенском револуционарном војском, да се добровољци не могу употребити „изван граница иредентског нашег националног територија”, да се стане на пут „штетном мишљењу да смо ми војници Србије”, да се одред преименује у „југословенски”, и тако даље (13, 150-151), они су били на путу да то постигну.

Зачудо, српска влада прихватила је захтев да се корпус преименује у „Добровољачки корпус Србо-Хрвата-Словенаца”, с тим да се оснују посебне српске, хрватске и словеначке јединице, а свим хрватским и словеначким официрима понуди српско држављанство (12, 195-196). За сепаратисте у Југословенском одбору, исто као и за све његове експоненте у Корпусу, ова одлука била је очекивана, али је одмах проглашена „прекасном”. Из чињенице да је из Корпуса, такође одмах, „иступило 12.735 добровољаца, већином Хрвата и Словенаца”, јер нису могли „да се смире духови” (18, 195), мора се извући несумњив закључак да толико и такво „иступање” није могло бити изазвано „само од себе”, већ је морало бити унапред смишљено и до танчина организовано. Наиме, чим је ђенерал Живковић објавио владино решење о променама у Корпусу, „код официра – Хрвата и Словенаца (избио је) нови талас незадовољства... говорили су да је ово решење јасан доказ да се ради о стварању Велике Србије, а не Југославије и кроз два-три дана команде јединица су примиле велики број рапорта у којима официри-добровољци изјављују да иступају из корпуса и моле да се предају руским властима” (13, 154-155).

Чим су иступили из Корпуса, „дизиденти” су објавили декларацију у којој су, видели смо, истакли да је тај њихов чин „протест против великосрпске политичке струје која влада у корпусу и против режима који је ондје уведен, али да они нису стога непријатељи српског народа ни присташе Аустрије јер њихов национално-политички идеал био је и остаће идеал југословенски, тј. уједињење

Срба, Хрвата и Словенаца у једну потпунома слободну и независну државу: Југославију, основану на начелима демократије и потпуне равноправности свих трију народности” (18, 195).

Тако, само у декларацији; уистину, била им је то лепа прилика да остану верни заклетви аустроугарском цару и да, уместо да оду на Солунски фронт, у српску војску, остану у заробљеничкој заветрини у Русији.

Мајска декларација. Шеснаестог маја 1917. године, хрватски и словеначки политичари окупљени у Југословенском клубу у Царевинском већу у Бечу, одбили су „као нереалну и штетну мисао о стварању једне велике јужнословенске државе под жезлом Хабзбурговаца заједно са Србијом и Црном Гором, за коју су се залагали конзервативни војни кругови у Бечу, и да они траже стварање велике хрватске државе у коју би ушле све јужнословенске земље Аустро-Угарске на бази једнакости с Угарском” (18, 200). Две недеље касније, 30. маја, они су објавили своју декларацију, названу *Мајска*, којом „на темељу народног начела и хрватскога државнога права захтијевају уједињење свих земаља у монархији, у којима живе Словенци, Хрвати и Срби, у једно самостално, од свакога господства туђих народа слободно и на демократској подлози основано државно тијело, под жезлом хабзбуршко-лоренске династије, те да ће се свом снагом заузети за остварење овога захтјева свога једног те истог народа” (19, књига I, 25).

Без обзира на то што је декларација истакла захтев за уједињењем само хабзбуршких јужнословенских земаља, а не и других, и што се прихвата врховни ауторитет постојеће династије, Мајска декларација дочекана је с „приличном пажњом”. Стјепан Радић (1871-1928), хрватски политичар чију је „превртљиву” оријентацију тешко пратити, протумачио је то као захтев да се Словенци, Хрвати и Срби „темељем хрватскога државнога и на основу опће признатог права о самоодређењу свих народа у границама ове монархије уједине у једну јединствену хрватску државу са својом народном владом и са својом народном управом”. Срђан Будисављевић (1884-1968), наивни српски политички идеалиста, или српски идеалистички политичар, и не примећујући Радићев асимилациони приступ Србима као „саставном делу” хрватског државног права и хрватске државе, каже да је „у политичкој акцији Југославена за вријеме рата доношење те декларације био снажан корак напријед” (84, књига I, 26-27).

Као да је све то било видљивије из Италије јер је владин лист *Ђорнале д’Италија*, позивајући се на Мајску декларацију, писао да Србима прети опасност од Хрвата, пошто је Хрватима (и Словен-

цима), верним браниоцима Хабзбуршке династије, једини циљ да остану уз Аустрију. Било је листова који су процењивали да ће Италија, у будућности, на својим границама, уместо једне, имати две Аустрије, пошто би нова југословенска држава нужно морала бити противиталијанска.

Хрвати беже од добровољаштва. Своје „војне” активности Југословенски одбор и Трумбић зауставили су на оној причи о „двеста-триста” добровољаца из Јужне Америке који никад нису стигли на српско ратиште и на упорној борби да се разбије Српски добровољачки корпус. Видели смо, из Корпуса су иступили хрватски и словеначки војници, тамо доведени само зарад привида о учешћу „југословенских” добровољаца на страни Савезника, а наводно залагање за добровољачки покрет у Јужној Америци прерасло је у настојање да се опреми аеропланска ескадрила за Солунски фронт. Убудуће, Трумбић ће се добровољцима бавити само уколико би му они могли послужити као „војничка” потпора за доказивање хрватских (и словеначких) права на ратно савезништво против Аустроугарске и за легитимисање Југословенског одбора и своје лично као представника националних интереса „југословенског народа Срба, Хрвата и Словенаца подложених Аустро-Угарској” (5, 493).

Ни одзив северноамериканских Хрвата (и Словенаца) није био израженији. Из једног телеграма приспелог у Солун средином јуна 1917. године, који се позива на извештаје Милана Прибићевића (1877-1937), из САД и Канаде „до сада послано 864, 15. јуна поћиће одмах 600-1000. Од ових последњих биће Хрвата и Словенаца око 60. Ради се на покрету Хрвата” (7, док. 108, 181). Вероватно је део тих добровољаца потицао из Канаде, пошто су Американци још увек били неутрални, а канадска влада у међувремену је изјавила да „неће правити никакве препреке Србима који живе у Канади, а позвани су у војску под другу заставу” (7, док. 109, 182).

Да је било имало искрености код Југословенског одбора и његових чланова (и нешто Срба међу њима), онда би се знало да хрватске исељеничке организације нису ни заинтересоване за купљење добровољаца. Тако, на пример, огранак Југословенске народне обране „Јадран” из Буенос Аиреса, 5. јуна 1917. године пише огранку „Приморац” из Асунсиона да је Шпиро Познановић (1860-1940), Бокел, у младости поморац а од 1916. године делегат српске владе за мобилисање добровољаца у Јужној Америци, тих дана кренуо у тамошњу провинцију да прикупља добровољачке чете „које би кренуле за Европу, да се боре на ратним пољанама са осталом браћом”. Обавештавајући своје братско друштво да

ни само „не прима никаквог судјеловања у томе, јер нешто такова могло би донијети неприлика читавом нашем досадашњем раду и организацији”, „Јадран” упозорава да „што се тиче сакупљања и пропаганде за добровољачке чете па било и за једног самог човјека... не има у томе никаквог удјела” (7, док. 180, 287). Будући да се у овом писму од свега петнаестак редова Огранак „Јадран” два пута представља као „центар Југословенске народне обране на јужном Атлантику”, са сигурношћу се може тврдити да су „у провинцију”, пре Познановића, стизала „Јадранова” писма која су Познановићев рад чинила беспредметним и узалудним.

Равно двадесет дана касније, док је Трумбић био на Крфу, његов потпредседник Мичић тражи од Пашка Бабурице, председника Југословенске народне обране у Валпараису, да директно извести Трумбића о напорима који се улажу за слање „аеронаутичке експедиције” на Солунски фронт. Тај брзојав „бити ће од већег успјеха, јер га наш госп. предсједник може непосредно да покаже српској влади”, али читава брига Југословенског одбора враћа се, заправо, на неку ранију међусобну преписку и жељу да представник Југословенске народне обране дође у Лондон, не би ли „лично упознао амбијент и прилике” у којима Одбор ради. Кад би дошао у Лондон, „он би могао да се увјери о оправданости појединих корака које ми подузимамо као и о потреби оних који се имају подузети у будуће. Без тога наши људи у Јужној Америци не ће моћи бити довољно оријентовани и свијесни оправданости начина како ми радимо, то дизоријентовање има за последицу да се повјерење према Југословенском одбору уздрмаје и он не наилази на ону потпору и разумијевање, што данас он више треба него ли икада прије. Југословенски одбор је потпуно активан и енергично ради у свим центрумима и у свим круговима, али морамо да се боримо с различитим потешкоћама. За наш рад и успјех ми требамо од наших исељеника апсолутно повјерење и сву моралну и финансијалну потпору, свако колебање шкоди нашој општој ствари” (7, док. 181, 288).

Леонтићев извештај о купљењу добровољаца у Јужној Америци стигао је до Прибићевића тек другом половином августа 1917. године и заиста је био информативан; даћемо га овде у изводима:

„На проглас о ‘Јадранској Легији’, који се разаслао и у Јужну Америку у месецу фебруару 1915, из Рима, одазвао се је до мог доласка у Антофагасту (Чиле) леп број наше омладине. По прилици неких 120 добровољаца... У Јужну Америку дошао сам у половици септембра 1915... У исто време дошао је и г. др Миће Мићић... Оба смо радили у првом реду, на сакупљању добровољаца. До јуна 1916. било их је око 300, искључиво са Пацифика.

Од првог дана мога доласка у Јужну Америку, а пре тога, по информацијама моје браће у Антофагасту рачунао сам вазда на 200-300 Хрвата из Јужне Америке, који би устројили добровољачку чету ону моралну помоћ која нам је толико била нужна с обзиром на талијанске претензије на нашу јадранску обалу. Та незнатна чета, која никада и никако није могла имати значење једне ефективне помоћи нашој херојској војсци, морала је имати утицаја у питању италијанских захтева на Истру и Далмацију, и то тим више што су сви добровољци на које сам рачунао искључиво Хрвати из Далмације, са обала и са отока њених. И само ова чета, без обзира на друге које би је следиле из Аргентине, Северне Америке, из заробљеничких контингената у Русији и Србији, кад би се паметно искористила, несимпатична али неопходна реклама, путем јавне штампе и марша кроз главне градове савезничке – све то згодно проведено у право време и само чета од 200-300 добровољаца са нашег јадранског приморја била би највећа агитација за наше праведне тежње пред целим светом а најснажнији аргумент против Италијана у дипломатским салонима. Непосредно пред забраном ми смо рачунали са најмање 500 Хрвата из Јужне Америке. Отишло их је ваљда једва 40” (7, док. 182, 289-293).

Очигледно, у Хрвате није требало полагати наду, а почетак црногорске пропаганде против српских добровољаца, у корист црногорске војске, добро је дошао и Југословенском одбору у Лондону и његовим повереницима међу иселјеништвом. Чим је агитација обустављена, онај већ више од две и по године стар број од 200-300 потенцијалних добровољаца одједном је порастао на „најмање 500 Хрвата из Јужне Америке”.

Добровољци пристижу на Солунски фронт. Иако су се Руси томе опирали, ђенерал Живковић успео је да из Корпуса издвоји један батаљон од 1.079 војника и 20 официра и да га 25. јануара 1917. године пошаље у Солун. Путујући преко Мурманска, Енглеске, Француске и Италије, овај батаљон стигао је на фронт тек 21. априла, али „у врло добром стању”. Извештавајући свог министра војног о поласку добровољаца, Живковић је предложио да се цео Корпус пребаци у Солун, јер ће га бити „врло тешко сачувати од преране употребе на Руском фронту” (13, 139).

Корпус је још теже било сачувати од разбијачког деловања хрватских и словеначких „добровољаца” у њему, нарочито интелигенције у лику бивших аустроугарских официра и подофицира. Према оштроумном запажању потпуковника Николића из Штаба Корпуса, написаног по доласку у Солун, фебруара 1918. године, хрватски и словеначки добровољци „ступили су у корпус не само

као војници већ с намером да од корпуса створе војничку и политичку организацију, која би имала задатак да се војнички бори за своје ослобођење, али, која би исто тако имала задатак да у политичком погледу припреми уједињење, или боље рећи заједницу троименог народа Срба, Хрвата и Словенаца. Заједницу кажем, јер разговарајући са великим бројем официра и добровољаца дисидената, стекао сам дојам да они сви замишљају и желе заједницу са нама из Краљевине Србије на подлози стварања једне државе – Југославије, која би огарантовала свакој покрајини аутономну слободу... Из незнања, непознавања прилика и плана наше владе: како она жели да изврши спајање нашег троименог народа по ослобођењу, из бојазни од одговорности, ако се узме погрешан правац у односу на тежње наше владе – ми смо се одмах у почетку рада старали да политичка питања у корену угушимо још у самом почетку” (13, 146).

Прибићевић се повлачи из мисије. Од тога времена, оценивши да Србија одступа од залагања за Југославију, Југословенски одбор почиње да се понаша као сасвим самосталан политички фактор. Истовремено, била су то збивања која су потпуковника Прибићевића, шефа српске мисије за скупљање добровољаца у Северној Америци, навела да 5. фебруара 1918. године затражи повлачење са те дужности. Прибићевић је у прилог својој молби наређао неколико разлога административне природе (мада је садржај мисије више национално-политичког а мање војничког карактера, у преписци с Европом добија „најобичнија војничка административна наређења”; и после скоро годину дана преписке, мисија није добила свог благајника; иако хвали сарадњу са послаником Михајловићем, уочава се да Мисији није дато довољно самосталности), али је њихову суштину ипак сажео у барем три тачке:

Прво: Мисија је најтешње везана за југословенску политику Србије, а најважнији њен успех био би да се у борбу покрену Хрвати и Словенци. Без обзира на свој углед међу њима, Прибићевић није био у стању да у групу од 3.000 послатих добровољаца укључи више од 200 Хрвата и Словенаца. „Овај мали број управо ишчежава, кад се узме у обзир да Хрвата и Словенаца има овде три до четири пута више од Срба, што значи да сам их требао отпремити најмање 10 000. Ако остане овако доћиће добровољачка акција овде у исто стање у којем је завршена она у Русији, а данас нас већ овај резултат са Хрватима и Словенцима компромитује, јер очигледно показује, да они нису уз нас у покрету” ” (7, док. 119, 195).

У вези са Прибићевићевом оставком, Михајловић је 27. фебруара објашњавао своје министру спољних послова и председ-

нику владе Николи Пашићу због чега је добровољачка акција била неуспешна. Обично се тврди, каже Михајловић, да се грешка налази у једној ранијој информацији Југословенског одбора да се у Америци, само ако би било новаца, може прикупити 30.000 добровољаца. „Међутим то није тачно, јер међу Хрватима и Словенцима ми имамо врло мало присталица, а огромна већина или је индиферентна или непријатељска. Добровољци су, дакле, сакупљени само међу Србима и дали су број са којим ми можемо бити потпуно задовољни” (7, док. 122, 198-199).

Прибићевића је у Мисији заменио мајор Срдан Гајић који такође истиче слаб „добровољачки” одзив међу Хрватима и Словенцима. Разлог томе лежи у чињеници „што већина не верује у слом Аустрије, што су затуцани католици, што се боје нашег утицаја на веру и алфавет, што их попови и овде као и у старом крају вуку за нос, што има доста аустријских агената који их одвраћају од помисли за уједињењем, што не верују у равноправност народности у будућој држави, што се боје да их Срби не преплаве и одузму им њихово национално обележје, што су поцепани и завађени овде у Америци као и наш народ, а најглавније је што не знају шта је слобода и нерадо гину”.

Трумбић удара с леђа. У одбрани хрватских интереса и у страху да би се рат ускоро могао завршити без савезничког статуса за Југословенски одбор, Трумбићу није сметало да добровољце из Русије и са других страна прогласи одметницима и бунтовницима „против свога суверена”. Он то каже јер зна да се не ради о Хрватима; добровољци су били скоро искључиво Срби, а бунтовништво и одметништво било је најмање што им је у свом нерасположењу према Српству могао приписати. По истој тој логици, Хрватима (и Словенцима) припада право на ослобођење самом чињеницом да постоје као народ, а рат који су Срби водили споредна је ствар; најбитније у свему јесте могућност да се Срби-добровољци назову „Југословенима” и да, уз Хрвате (и Словенце), који се за ту прилику могу назвати исто тако, буду творци сопственог ослобођења.

Ипак, све то он је написао касније, а непосредно после разговора с Пашићем, он је затражио од француске владе да се огласи декларацијом чији текст јој је одмах предлаже:

„Од почетка рата југословенски народ Срба, Хрвата и Словенаца у Аустро-Угарској одупирао се заједничком непријатељу са свима средствима своје снаге. Многи југословенски добровољци ступили су у редове савезничких војски. Већ у балканским ратовима и чим је букнуо овај рат хиљаде југословенских добровољаца из Аустро-Угарске борили су се у српској и црногорској војсци.

Један корпус састављен од двије дивизије југословенских добровољаца, формиран у Русији 1916. и 1917., борио се на Добруци и на румуњском фронту као интегрални дио српске војске. Знатан број југословенских добровољаца боре се у овом часу у српској војсци у Македонији, Мурманији, Русији и Сибирији.

С обзиром на све напоре влада републике Француске сматра југословенски народ као савезнички народ и признају му право, да прекине државне везе, које га вежу с Аустро-Угарском, као и право на независност, а у складу с принципима народности и правом народа на самоодређење право, да се сједини с једнокрвном браћом у Србији и Црној Гори у једну независну државу. Влада сматра југословенске добровољачке чете, које се налазе у српској војсци у Македонији, Румунији, Русији и Сибирији као савезничке трупе зарађене у редовном рату с Аустро-Угарском и Њемачком и њиховим савезницима.

Француска влада признаје такођер Југословенски Одбор, конституисан у мају 1915. под предсједништвом дра Анте Трумбића, као представника и органа националних интереса југословенског народа Срба, Хрвата и Словенаца подложених Аустро-Угарској. Француска влада признаје једнако овај исти Одбор као мандатара овога народа и узима на знање декларацију, којом се споменути Југословенски Одбор обавезује, да ће водити своју политичку акцију у потпуном споразуму с владом Краљевине Србије, у складу с Крфском Декларацијом од 20. јула 1917” (5, 492-493).

Према писању Чехиње Миладе Паулове (1891-1970), француски министар Стефан Пишон (1857-1933) био је вољан да у име своје земље да такву изјаву, али да тако нешто није изводљиво из простог разлога што би то било против интереса Краљевине Србије као савезничке државе. Уколико би се са таквом изјавом сложила и Србија, њено саопштавање свело би се на обичну формалност.

Партнерство са Србијом по сваку цену. Како се од француске владе није могла извући сепаратна изјава о признању Југословенског одбора за „ратујућу страну”, Трумбић је проценио да би „југословенској” идеји користило уколико би се за њу могла придобити Енглези. Са тим циљем, он се потрудио да Југословенски одбор припреми један меморандум за енглеског министра спољних послова грофа Џемса Балфура (1848-1930). Овај меморандум, прилично опширан, сачињен је у Лондону 7. октобра 1918. године и почиње приказом Пашићевих и Одборових гледишта на „признање права југославенског народа”. Пашићево гледиште препричано је према његовој изјави датој *Тану* и објављеној 27. септембра. Оно се своди на тражење да Савезници „признавајући лојалност и

жртве Србије као Савезника, признају њој и право, да ослободи својом помоћи своје суплеменике у Аустро-Угарској и да се с њима уједини у једну слободну и независну државу". У складу са тим, Пашић није сагласан да се „југославенски" добровољци из Аустро-угарске третирају као савезничке и ратујуће трупе, исто као што не жели „да Југословенски одбор буде признат као представник југославенских поданика Аустро-Угарске".

Са своје стране, Југословенски одбор тражи „да југославенски народ, који је сада подложен Аустро-Угарској, буде признат као Савезнички народ и да му буде дато право на државну независност и уједињење на темељу националног принципа и принципа самоопредељења у једну независну државу са својом браћом из Србије и Црне Горе". Такође, Одбор тражи да „југославенски добровољци буду признати као савезничке и ратујуће трупе", а он, Одбор, „као представник и орган народних интереса Југославена и као њихов мандатар" (5, 496-497).

Своје „право" да се прогласи „савезничком и ратујућом силом" и партнером српске владе, без обзира на то што сам не управља ни делом било какве територије, Одбор и не помишља да упоређује са статусом Краљевине Србије и њеним ратним доприносом савезничкој ствари. Он се „равна" према српској влади, а своје ставове образлаже тврдњом да „Влада г. Пашића нема моћи изван Србије, а чак и у самој Србији њена је власт ограничена, јер се ослања на 53 заступника, проти којима стоји 50 опозиционих заступника, и то у парламенту, који је изабран још у 1911. години и који репрезентира само првобитну Србију без крајева добивених у ратовима од 1912. и 1913. На тај начин данашња уставна Србија представља само 3 милијуна становника, док би југославенске земље, које би се имале да подчине њеној 'егиди', представљале 7 милијуна становника не урачунавајући овамо независну краљевину Црну Гору" (28, 499). Ослоњен на део српске опозиције у емиграцији, нимало лојалне сопственом народу и сопственој држави, Одбор, дакле, оптужује Србију, која се у рату налази од јесени 1912. године, да њом управља неуставна влада, да у тој истој Србији народни посланици не заступају интересе српског народа и да становништво новоослобођених крајева (Маћедоније, Косова, Метохије и дела Рашке) не припада Србији. Због тога, „наш свијет нема повјерења у такву антилибералну владу, нарочито с обзиром на поступање према својој браћи у Македонији, која су под владом г. Пашића подчињена једном изузетном режиму. Југославенски крајеви у Аустро-Угарској у цивилизацији и у јавној управи напреднији су од Србије и не ће бити вољни да се подвргну влади, која није на истој разини". Кад говори о себи и свом „државноправном"

ауторитету, Југословенски одбор нуди тврдњу да су његови чланови у Европи и Америци „сами Срби, Хрвати и Словенци, који су запремали важне положаје прије рата у политичком и друштвеном животу југославенских крајева. Осам између њих (Трумбић, Васиљевић, Стојановић, Сршкић, Бањанин, Грегорин, Тринајстић и Хинковић) били су чланови парламента и сабора, док су други истакнути били као свеучилишни професори, доктори, публицисти и пословни људи. Одбор ужива и у личном и у политичком погледу повјерење југославенског народа, као што се то види из јавног мишљења у Аустро-Угарској и из писања цјелокупне југославенске штампе у Америци и другдје изван граница Аустро-Угарске” (5, 499-500).

Исто као што некритички третира сопствени легитимитет „у политичком погледу повјерења југославенског народа”, нудећи за сведока јавност у земљи против које Савезници ратују већ четири године, Трумбићу и Југословенском одбору ни не пада на памет да у меморандуму енглеској влади прозбори иједну реч о националном карактеру добровољаца у српској војсци. Пошто констатује да је „цјелокупни број југославенских добровољаца достигао у најмању руку цифру од 30.000”, Југословенски одбор још једном покушава да своје саговорнике убеди како би се „из масе наших заробљеника у Русији (отприлике 200.000) зацијело могле створити и друге јединице, прије него што је букнула руска револуција, да није српска влада изазвала незадовољство код тих маса одбацујући оправдана тражења добровољаца, која су била у томе, да им се даде право, да се служе својим народним именима и заставама и да се с њима поступа на једнаки начин, као са српским официрима и војницима, који су дошли с Крфа. Чак и у тим данима показивала се је тенденција, да се нарочито истиче супериорност *ослободилаца* изнад њихове *ослобођене браће*”.

Са становишта Југословенског одбора, „Влада г. Пашића учинила је све могуће, да сакрије од јавног мишљења опсег добровољачког покрета и одзива добровољаца, и то из простог разлога, што је жељела да задржи хегемонију над њима. Али је ипак чињеница, да Југославени из Аустро-Угарске нису само ефективно сурађивали на њихову ослобођењу, него да су стварно помагали самој Србији једнако у балканским ратовима, као што и у њеним напорима, да избаци непријатеља са свог земљишта. И наши су добровољци у томе такођер имали енормних губитака, нарочито у доба повлачења кроз Албанију 1915. године. Ти су добровољци дошли изравно из Аустро-Угарске, Америке, Њу Зеланда и из заробљеничких логора у Русији... Па ипак уза све то долазе непрестано нови добровољци из Америке, а једна се чета таквих доброво-

љаца баш ових дана искрцала у Авру. Данас српска армија, која не би могла да се одржи послије повлачења без новог новачења (регрутовања – ИП), садржава знатан број југославенских добровољаца. Као што је познато, хиљаде југославенских заробљеника у Русији боре се на страни Савезника у Мурману и уз бок њихове чехословачке браће у источној Русији и Сибирији” (5, 498).

Уручујући овај меморандум, Трумбић је 9. октобра уверавао Балфура у добру вољу француске владе да призна Југословенски одбор, али није пропустио прилику да дода и оптужбу како Пашић жели проширену Србију а не уједињени народ Срба, Хрвата и Словенаца. „Нато др. Трумбић стане разлагати прилике у Србији упозоравајући, да читаво питање није заправо спор између Србије и Југославена, него да је то само диференција према личном схваћању министра предсједника Пашића, будући да радикална странка није имала тада ни у парламенту већине” (5, 506). „Трумбић је рекао на крају да Одбор не иде за тим да искључи српску владу, ‘она је и наша влада’, али Пашић хоће искључити Одбор који хоће сарадњу и контролу над владиним радом јер нема повјерења у њезин досадашњи рад” (18, 358).

Као ни Пишон, ни Балфур се није могао противити Србији и чињеници да се она већ неколико година упорно бори на савезничкој страни. Он ће једино потврдити да су Савезници „усвојили идеју вашег уједињења у једну државу”, да с Аустријом неће бити никаквог компромиса и да би, у интересу даље сарадње требало изгладити све неспоразуме између Одбора и српске владе. Наредног дана срео се са Балфуром и Пашић, а према тумачењу Миладе Паулове, „резултат читаве акције био је дакле у томе, да је идејно побиједио југославенски Одбор са својом формулом. Али декларацију није постигао ни он ни српска влада, будући да су Савезници устрајали на томе, да се оба фактора морају споразумјети” (5, 509).

Овај закључак Миладе Паулове о „идејној побједи” Југословенског одбора утолико је чуднији ако се зна да Пашић није ни тражио некакву нову Балфурову изјаву, а да је у Балфур одбацио било какву помисао да би се могла, у том тренутку, дати икаква декларација у корист Одбора.

Без обзира на све то, као и на неке нејасне наговештаје да би европске силе ипак могле признати Југословенски одбор, Пашић се и даље држао свог става да је Југословенски одбор само „одбор за пропаганду и ништа више” и да га је он и створио и финансирао. „Наспело се некоме да игра улогу у међународној политици па хоће да води југославенску политику. Е, па не може. Не дам ја то никако да буде. Србија хоће да ослободи и уједини Југословене, а

неће да се утопи у море једне Југославије: Србија неће да се утопи у Југославију, него Југославија у њу” (18, 358).

Са свим тим у вези, и макар колико неки од Трумбићевих навода у меморандуму енглеској влади били тачни, сви приговори на ставове српске владе губе на тежини ако се зна да Срби из Аустроугарске, они који су чинили скоро целокупну добровољачку масу, нису ушли у српску војску под фирмом „југословенства”, већ искључиво са циљем да се боре за ослобођење Српства, и оног његовог дела у Србији, и оног које се вековима већ налазило под аустроугарском окупацијом. Трумбић и Одбор нису у добровољцима препознавали Србе јер да јесу, њихова политичка мисао била би без икаквог смисла. Заправо, они у томе и нису тражили смисао, будући да су добро знали колико је „добровољаца”, понајвише хрватских и словеначких, напустило Корпус у Одеси током велике акције за његово разбијање с пролећа 1917. године.

По несрећи, ни српска страна није успела да на време схвати вредност и суштину добровољачког покрета, што је било погубно за српску националну судбину. Делом због тога што је желела да пред јавношћу, нарочито аустроугарском, прикрије порекло својих добровољаца, а делом због војничке сујете и сулуде потребе да се не умањује ратнички углед српске војске, током свих ратних година српски добровољци задржали су се на нивоу безличне масе.

Но, оно што се у српској војсци и српској политици није умело ваљано проценити, Трумбић и Хрвати (и Словенци, наравно) искористили су за агресиван продор сопствених политичких погледа, али и да обезвреде значај српских војничких победа у рату против непријатељске земље из које је безначајно мали број хрватских (и словеначких) добровољаца приступио српској војсци. Тако, на пример, почетком октобра 1918. године, наслоњен на чињеницу да се рату примакао крај и намеран да са потписницима Крфске декларације „утврди и одреди *in concreto* начела и поступак за заједничко и јединствено провођење наше националне политике”, Трумбић ће се позивати на „побједе наше војске и Савезника”. А Југословенско народно вијеће у Њујорку, у коме је радило и неколико чланова Југословенског одбора, истих тих дана запретиће „приопћењем” да су „Срби, Хрвати и Словенци као један човјек усвојили Вилсоново начело, да сваки народ има неоспорно право да си државну форму одреди по својој вољи. Као наравна посљедица тога слиједи, да народ ово своје право врши на уставотворној скупштини, која је суверена у свим питањима читавог државног живства и неограничена у питању форме будуће државе. Изборни ред за конституанту има бити створен уз судјеловање свих одлучних фактора нашег народног покрета у домовини и апсолутна

слобода мора бити зајамчена” (5, 520-522. и 524). Друкчије речено, шесторица Хрвата и Словенаца из Југословенског вијећа у Њујорку (и један Србин уз њих), на истом таласу са Трумбићем из Лондона, наговештавају да би „побједа наше војске” могла довести до укидања краљевске династије у Србији и да би „Срби, Хрвати и Словенци као један човјек”, нарочито Хрвати и Словенци из Америке, наслонjeni на „самоодређење” које је прокламовао амерички председник Томас Вудроу Вилсон (1856-1924), завели републику са хрватским приматом.

Нови Трумбићев покушај. У таквим околностима, кад српске војничке успехе неконтролисано назива „побједом наше војске и Савезника” (5, 520), кад се наслућује да би Италија могла запосести територије којима се бави Лондонски уговор, а Југословенско народно вијеће из Вашингтона још му не шаље изјаву о подршци, Трумбић, заједно с Артуром Џоном Евансом (1851-1941), археологом, и Хенријем Викемом Стидом (1871-1956), новинаром и публицистом, 30. октобра шаље у Вашингтон нову тајну поруку. Њен садржај занимљив је и због стога што изражава бригу само за „хрватске” територије (укључујући, ваљда, и Срем) са којима Трумбић рачуна после распада Аустроугарске, док се Бачка, Барања и Банат не налазе у његовом „повијесном сну” о хрватској држави:

„Пошто су вјероватно у изгледу расправе о примирју с Аустријом, позивамо Вас хитно, да без одвлаке употреједите сав уплив, да се осигура употреба америчких трупа за окупацију свих спорних градова или територија у Аустро-Угарској. Буде ли који спорни предјел или зона окупирана од талијанских трупа, настала би озбиљна опасност крвних сукоба између тих трупа и југословенског пучанства. Тим би се сукобима онемогућио сваки будући споразум и складни однос између Талијана и Југословена. Пошто су Велика Британија и Француска као странке у погледу Лондонског уговора подупрле 1915. Италију, не могу да посредују у тој ствари. Влада Сједињених Држава није странка и није никад признала тог уговора. Америчке трупе биле би свагдје поздрављене као добро дошле. 50.000 неизвјежбаних момака било би јачачно довољно. Препоручујемо стога, да оне окупирају главне тачке у Далмацији, Истрији, Крањској те Хрватској и Славонији. Важно је, да се нити талијанске нити српске трупе не употрејебе, а томе се може избјећи само на поруку Сједињених Држава” (5, 531).

Напредовање српске војске. Петог новембра увече, у команду српске Прве армије стигла је са својим проблемима и једна делегација Народног вијећа Срба, Хрвата и Словенаца. У Аустроу-

гарској, кажу, више нема монархије, уместо ње завладала је анархија. „Власти не постоје које би са сигурношћу могле да спроводе жеље Народног Већа. Народ у широким размерама врши пљачку државне имовине, прети опасност да ће у скоро почети и пљачка приватне имовине. За сада је Осек центар нереда. Жеља је Народног Већа Словенаца, Хрвата и Срба, да српска војска што пре дође, јер прети грађански рат, јер велики број руских заробљеника не само, да пљачка у вароши него шире и бољшевичке идеје. Народно је Веће наредило поновну мобилизацију, али без успеха”. У ствари, Народно вијеће нашло се у неприлици да не може реализовати ниједну своју озбиљну намеру, па је од српске војне команде затражило да одузме оружје од становништва и да „утиче на њега да извршава наређење власти”.

Не могући да у својој интересној сфери само учини било шта, Народно вијеће затражило је писмом од 4. новембра помоћ од српске владе:

„Војска бивше аустро-угарске монархије, која се након пораза враћа у своје крајеве, по свој ће прилици бити ради несташнице хране претворена у неуређену хорду, која ће харати и пљачкати. Како ми имадемо, да штитимо од тих недаћа наше западне границе, обраћамо се братској Српској Влади, да би нам помогла заштитити земљу и пучанство Сријема и источне Славоније и оставити своје чете на наше расположење по прилици на прузи Осијек – Шамац.

Будућ смо ми – Држава Словенаца, Хрвата и Срба – прогласили потпуну независност од било којих веза са бившом аустро-угарском монархијом и Хабзбуршком династијом, спремни да свеопћа конституанта свих Словенаца, Хрвата и Срба одлучи о нашој скупној држави, то се надамо, да ће српска Влада нашој братској молби удовољити”.

Пада у очи бар неколико ствари: Народно вијеће, иако је прогласило „потпуну независност”, не располаже ни елементарним условима да на „својој” територији обавља било какву власт; оно нема оружаних и других могућности да само заштити „своје” границе; оно „своју” источну границу поставља на железничку пругу од Осека до Шамца, односно линијом Осек–Чепин–Ђаково–Шамац. Потврду за све то налазимо и у допису који је 10. новембра из Прве армије упућен војном изасланику Народног вијећа мајору Драгутину Перку (1875-1945):

„У одговору на представку коју је поднео војни изасланик, извештава се Влада народног већа С. Х. С. у Загребу, да сам усвојио жеље које су постављене у горњој представи. У име извршења наредио сам, да се Срем и источна Славонија одмах поседну до ли-

нија означених у представци, и даље, докле интереси Срба, Хрвата и Словенаца буду захтевали, и да наше трупе осигурају железничке пруге, саобраћај на Дунаву и Сави и све комуникације као и ред и поредак у тим областима”.

У вези с овим нимало наивним питањем чула су се из круга хрватских историчара и нека друкчија тумачења. Тако, на пример, Драгован Шепић (1907-1997), историчар, без икаквог зазора конститује да је Лаза Поповић (1877-1945), лекар, изасланик Народног вијећа у Београду, ишао и даље „од тражења помоћи српске војске од линије Осијек – Шамац на исток до Земуна као што је то стајало у упутама Вијећа, и према повјерљивим упутама Светозара Прибићевића (1875-1936) молио да се пошаље војска у Загреб и Љубљану... у Бачку, Банат, Барању и Међумурје, као и на Ријеку”, где треба да се стави на располагање Вијећу. Шепићева прича о помоћи „на исток до Земуна” чиста је конструкција, будући да је српска војска већ била запосела цео Срем, добар део Баната и Бачке, а приближавала се и Барањи. Према Поповићевим записима, „тадашњи министар војни Народног већа др. Мате Дринковић (1868-1931) дао је своје нарочито саизволење и уз то једно потпуно писмо (за регента Александра – ИП), у коме је он предлагао да српска војска има што пре да уђе у Хрватску и Славонију, и да одмах иде на Запад, али само до линије Осек – Босански Шамац, а даље не! Исто ми је др. Дринковић и усмено неколико пута потврдио... Пре поласка поново су ме примили потпредседници Народног већа, и заједно, и сваки за себе. Св. Прибићевић ме је овако упутио: то што стоји у писму по линији Осек – Босански Шамац, то је тако, а усмено имам да предложим и да нарочито у његово име тражим, да српска војска иде штогод више на Запад и преко поменуте линије. Па то је до Загреба, – рекао сам. Разуме се, одговорио је Св. Прибићевић, – најмање до Загреба” (20, 183).

Без обзира на сва таква прижељкивања, потпуковник Душан Симовић (1882-1962), српски изасланик код Народног вијећа у Загребу, при предаји акредитива, 13. новембра 1918. године, отворено је могао формулисати став српских војних и политичких кругова о границама и о уједињењу: Србија је у рату дала милион и по жртава за ослобођење своје браће и она не може дозволити да на њеним границама настане нека нова држава која би их узела у свој састав, тако да она, Србија, остане по страни, а плодове препустити непријатељу. „По праву оружја, а на основу уговора о примирју са Мађарском” – рекао је Симовић – „Србији припадају Банат, Бачка, Барања, Срем и Славонија (до линије Осијек–Баково–Шамац) као и цијела Босна и Херцеговина. Ван те територије, да се може-

те опредељивати по вољи: да идете са Србијом или да формирате засебну државу”.

Истине ради, ваља знати да је потпуковника Симовића, уочи његовог пута у Загреб, примио војвода Живојин Мишић (1855-1921) и предао му акредитивно писмо за Народно вијеће и при томе изрекао још неколико речи: „У име команданта Савезничке источне војске, генерала Франше д’Епера (1856-1942), ја треба да потпишем уговор о примирју с Мађарском с опуномоћеницима мађарске владе, који су већ стигли у Београд. Демаркациона линија ићи ће и то: на истоку линијом Оршава–Мехадија–Карансеш–Лугош–Арад; на северу линијом р(ека) Мориш до Сегедина–изнад (северно) Суботице–Баја–Печуј–Барч; на западу реком Дравом до Осека–жељ. пругом Осек–Шамац–цела Босна и Херцеговина и Далмација до рта Планке”.

На Симовићево питање: „Зашто нисте, у циљу скраћивања фронта, узели линију Барч–р(ека) Илова–Јасеновац?”, – војвода је одговорио: „Ја сам консултовао професора Љубу Ковачевића (1848-1918) и неке друге, и они су ми саветовали ту линију, тако да се народу западно од те линије остави потпуна слобода да се определи, хоће ли с нама или не” (20, 201). Симовићево размишљање могло је бити и одговор на Трумбићеву антисрпску оријентацију и дволичну политичку делатност, а није искључено да је такво Трумбићево држање навело Савезнике да не признају загребачко Народно вијеће. Непосредно пред доношење одлука о уједињењу Срба, Хрвата и Словенаца, 22. новембра 1918. године, гроф Балфур је у разговору с италијанским амбасадором у Лондону изјавио да о признању Народног вијећа не може бити ни речи, јер се оно још није споразумело са Србијом.

Аустроугарске нема. У тренуцима док су потписивани мировни уговори склопљени на париској Мировној конференцији (1920), Аустроугарска је престала да постоји. Петнаестак година касније, немачки историчар Герхард Хилер изложио је тврдњу да је Аустроугарска монархија пропала због тога што се није могла одупрети идејама Светосавља и Душановог Царства. Нико од званичних немачких историографа није тада оповргао Хилерову тезу о српским „заслугама” за пропаст Аустроугарске, нити је противречио његовом оштроумном запажању да се српски национализам у земљама под аустријском и угарском окупацијом није исцрпљивао у простом иредентизму, већ да се наслањао на духовне основе Свесрпства, оличеног у најплеменитијим дотигнућима српске државности и српске духовности немањићке епохе. На тим је основама добровољачки покрет међу Србима из прекодринских,

прекодунавских и прекосавских крајева и изникао, на тим је основама и прерастао у њихову свету мисију за ослобођење све Српске Земље.

Гледано из историјске перспективе, може бити да је српски регент Александар с узвишеним намерама кренуо у стварање српског југословенског царства на Балкану, и можда је Никола Пашић био у праву што је у истом времену и у истим околностима размишљао о српској држави на свем српском етничком простору. Предлог војводе Мишића да се Срби одрекну илузије о заједничкој држави са Хрватима и Словенцима, дат 1919. године регенту Александру, био је, по прилици, последњи покушај да се дефинисањем српских националних граница оствари идеал о српском националном уједињењу, а може бити да будући југословенски краљ није ни знао да је Ђузепе Мацини (1805-1872), револуционар и политичар, у јеку борбе за уједињење Италије непрестано понављао како су националне државе тек етапа на путу к уједињењу Европе; највероватније, Регент није знао да је и Виктор Иго (1802-1885), књижевник, исту такву идеју проповедао у Француској. Могуће је да је ова идеја била блиска и Александру, али он је био војни победник; ни њега није могла мимоићи логика да су се сва велика царства рађала на великим војничким победама. Можда је и његовом царству, као и свим царствима настајалим на бојном пољу, било суђено да падне пред временом, али не може бити сумње у чињеницу да су највеће српске трагедије током двадесетог века проистекле из српске небриге за сопствене националне границе и, истовремено, из превелике бриге за национални опстанак оних који су то замишљено царство сматрали привременим прибежиштем. Словенци и Хрвати искористили су големе српске жртве да остваре сопствену државност. И једни и други рачунали су са том државношћу само утолико што су је у одређеном тренутку могли понудити некој модернизованој Аустроугарској, коју није требало измишљати, јер је већ постојала. Хрвати и Словенци никада нису ни били против Аустроугарске; они су се на једном историјском раскршћу определили за Југославију, јер се тада укочије није могло.

Сто година касније, 2018, још увек у жалости због истине да су им Срби скинули са врата аустроугарски јарам, Хрвати упошљавају извесног Јакова Седлара, рођеног у Сплету 1952, да их оседла филмском причом „Сто година србијанског терора у Хрватској 1918-2018”.

Аграрна реформа и добровољци. После демобилизације 1919. године, преживели добровољци вратили су се кућама, свако у свој

завичај, у слављеничком уверењу да су савезничком војничком победом над Централним силама и стварањем Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца све муке престале и да их очекује срећнији живот. Но, најчешће, затекли су само згаришта својих некадашњих домова и пустош. У таквим условима, и њихове породице биле су расуте.

А у међувремену, одмах по ослобођењу и уједињењу, 24. децембра 1918. године, влада новоствореног Краљевства СХС издала је прокламацију о аграрној реформи, да би два месеца касније, 27. фебруара 1919. године објавила такозване Претходне одредбе за припрему аграрне реформе. Овим актима, између осталог, укидају се кметовски односи у Краљевству, а сви велики поседи изнад 100 до 500 хектара (према поседовним и економским приликама у појединим крајевима, тако да је у Бачкој, Банату, Славонији, Срему, Барањи и вировитичкој жупанији та граница била утврђена на 300 хектара обрадиве или 500 хектара укупне земљишне површине) стављају се под удар аграрне реформе.

У складу с тим одредбама, без одштете одузета су следећа имања:

а. сви поседи Хабзбуршке династије и царске породице;

б. сви поседи династија непријатељских земаља;

в. сви поседи који су некада даривани туђинцима за услуге учињене Хабзбурзима, а до тада нису били прешли у треће руке.

Према подацима које је, уз извесне непрецизности, објавила новосадска *Застава*, под удар аграрне реформе у Краљевини СХС дошло је укупно 843 велепоседа. Њихови власници били су по народности: 601 Србин, Хрват или Словенац; по десет Чеха и Италијана; по један Пољак, Француз и Швајцарац; 121 Немац; три Енглеца; по пет Румуна и Јевреја; 86 Маџара. Од тога, 724 власника били су домаћи држављани, а њих 119 били су странци. Обухваћено је аграрном реформом укупно 2,209.356 катастарских јутара земље, од чега 839.416 к.ј. обрадивих површина, 274.724 к.ј. пашњака и 928.167 к.ј. шуме. Највеће и највредније поседе имали су странци; незадовољни одлукама о аграрној реформи и одузимању велепоседа, већи део њих њих подигао је тужбе код Међународног суда у Хагу. До краја 1927. године укупно је раздељено 358.388 катастарских јутара земље. Од тога, 183.544 к.ј. добили су сељаци који су раније радили на одузетим велепоседима, 18.476 добровољаца надељено је са 153.693 к.ј., а 2.567 оптаната са 14.936 к.ј. земље. Колонистима је дато 28.375 к.ј., а аутоколонистима 21.919 к.ј. земље. Осим тога, испарцелисано је 11.827 к.ј. за 24.080 кућа са поткућницом, односно повртњакком; у међувремену, подигнута је 10.741 кућа (21, број 249 од 1. новембра 1928).

Претходним одредбама било је предвиђено да ће земља бити додељивана оним држављанима новог Краљевства који се баве земљорадњом, а уопште немају земље или су је имали недовољно. Овим лицима доделиће се онолико земље колико могу да обраде са својом породицом, а првенство у томе имаће инвалиди, удовице и сирочад погинулих ратника, те војници и добровољци који су се борили за ослобођење Србије и Црне Горе и њихово уједињење у ново Краљевство; у прво време, земља ће бити давана у привремену закуп, с тим што ће се закупнине одређивати накнадно, према месним приликама (22, 52-53).

Ови први и основни акти нове власти у Краљевству послужиле српским добровољцима као ослонац у испуњењу оних обавеза које им је, почетком 1917. године, српска Врховна команда дала у виду наредбе. Радило се, заправо, о одлуци, по својим домаћинствима изузетно важној, да „Влада Краљевине Србије полазећи са гледишта, да никог не може силом натерати на служење у српској војсци решила је... да прима радо сваког Југословена, који буде сам изјавио, да ће ступити у српску војску, било као борац, било као неборац у позадини”, а свакоме који се одазове таквом позиву, „доделиће *йеџ хекѣара* плодне земље у Македонији ради насеља. Земља је њихова ако остану живи, ако пак погину у борби право својине прелази на наследника, који морају бити: Србин, Хрват или Словенац” (7, док. 84, 110).

Како до добровољачких права. Имајући на уму такво политичко и правно решење, као и у међувремену започету аграрну реформу, демобилисани добровољци почели су да се самоорганизују у добровољачке савезе и договарају о мерама за остваривање стечених добровољачких права. Тако је 1919. године формиран први Савез ратних добровољаца у Новом Саду за територију Војводине. Преко личних веза, овај Савез одмах је успоставио контакт са добровољцима из Херцеговине и указао им на могућност да они у Војводини Српској потраже своја добровољачка права.

Бригу о спровођењу аграрне реформе и колонизације у северним крајевима (у Војводини Српској) преузели су Министарство за аграрну реформу краљевске владе из Београда (формирано 20. децембра 1918, које су наредне две године водили Хрвати) и Жупанијски аграрни уред у Новом Саду, коме је на челу стајао ђакон др Мојсије Стојков, до рата цењени професор карловачке Богословије. У техничком смислу, до 26. августа 1923. године колонизацију Бачке спроводили су жупанијски аграрни уреди у Новом Саду и Суботици, а после њиховог укидања, до формирања Пољопривредног одељења Банске управе Дунавске бановине,

ови послови налазили су се у надлежности Среског начелства у Новом Саду (22, 165).

А крајем 1919, 18. децембра (у време кад је министар за аграрну реформу био др Хинко Кризман, 1881-1958, до рата адвокат у Вараждину), донесена је Уредба о добровољцима, по којој је „добровољцем сматран онај држављанин Краљевства СХС који је као редов или подофицир добровољно ступио у српску војску до 18. новембра 1918. године и у њој остао до демобилизације или из ње отпуштен као неспособан”. Говорећи о облицима помоћи намењене добровољцима, Уредба прецизира да „добровољцима земљорадницима разделиће се ради насељења и то борцима по 5 хектара, а неборцима по 3 хектара плодне земље тамо где се насељавање буде вршило према плану, које ће изградити Министарство за аграрну реформу”. Земљу су могли добити само они сиромашни добровољци који ће је сами обрађивати; у супротном, земља ће бити одузета.

Непуна два месеца касније донесена је и *Уредба о делимичној експропријацији земљишта великих поседа за јавне интересе, колонизацију и изградњу радничких и чиновничких станава и вртилова*. Одмах се могло знати да ће ова Уредба бити тешко примењена, пошто у крајевима из којих је потицао највећи број добровољаца није било великих поседа и није се имало шта експроприсати. Због тога, крајем августа исте године, министар за аграрну реформу издао је наредбу да се приступи привременом насељавању добровољаца из пасивних крајева „у једну сношљивију ситуацију од ове у којој се сада без земље и без средстава за живот налазе”. После неколико дана министар Кризман дао је и упутство за извршење своје наредбе, а једном од најзначајнијих одредаба било је предвиђено да ће се насељавати само они добровољци који су ратовали на Солунском фронту и који о томе имају уверење Министарства за социјалну политику (односно његов кратак извештај о тој чињеници) или, до 1. априла наредне године, одговарајућу (демобилизациону) објаву војних власти. Заинтересовани добровољци, по занимању земљорадници или занатлије, морали су свој статус доказати уверењем надлежних власти.

Због тога што су и неки неземљорадници већ били запосели земљу пре доношења *Уредбе о добровољцима*, сви они, сматрајући се оштећеним, протестовали су. Да би се избегле могуће непријатности, министар за аграрну реформу донео је 23. октобра 1920. године решење којим се земља за насељавање може дати и добровољцима других занимања, ако би они изјавили да ће ту земљу обрађивати и својим радом доприносити уређивању насељеничких колонија (22, 161).

Према мишљењу историчара Николе Гаћеше, „ниједан правни пропис о добровољцима и колонизацији није омогућио такве малверзације и шпекулације са добровољачким статусом и добровољачком земљом као решење Министарства за аграрну реформу да добровољци неземљорадници могу такође добити земљу”. Гаћеша додаје да се може „с правом рећи да је ово решење више нанело штете него користи насељавању Бачке од 1918. до 1941” године(167, 163); ако то важи за Бачку, морало би важити и за остале крајеве у које су се добровољци насељавали.

Најкрупнији недостатак уредбе о добровољцима био је садржан у одредби да се земља може додељивати само солунским добровољцима, иако она владина уредба из 1917. године није предвиђала селективност у том смислу. На такву одредбу реаговали су одмах добровољци из Војводине који су ратовали само на Добруци; највероватније, радило се о добровољцима који су као тежи рањеници остали у Русији на лечењу или су, из разних разлога, иступили из Српског добровољачког корпуса пре његовог одласка на Солунски фронт.

И Добруцани су били добровољци. Веран свом обећању да ће помоћи добровољцима из Добруце да се организују и да за своје заслуге добију земљу, Добровољачки одбор из Новог Сада најпре је поставио питање „из ког разлога су добровољци Добруцани мање заслужни од Солунаца”. Ово питање било је пропраћено запажањем да су Добруцани своје главе заложили за исту свету ствар за коју и Солунци, те да су за њу страдали и гинули и једни и други.

Али, зато, Добруцани су то чинили у заиста много тежим условима. „Снабдевени за борбу не беху тако рећи никаквом спремом, док Солунци имадоше спрем у сјајну. И док Солунци беху раме уз раме са својом рођеном браћом Србијанцима и верним Савезницима, Добруцани беху издавани на сваком кораку од кукавичких Румуна. И најзад, зар Добруцани, ступајући у добровољце, и то онда, када Мајка Србија изгуби и последњи педаљ своје земље, не изложише овде, код својих домова, крвничком ножу своје миле и драге?!”

Ако то јесу једнаке жртве, и ако им „сваки разборит човек мора признати њихово пожртвовање”, сами Добруцани поставили су питање због чега се са њима поступа тако маћехински. И њима самима било је јасно због чега их други сматрају „грешницима”:

„Погазише заклетву и после проливане крви у Добруци пустој, где се показаше као достојни синци Мајке Србије, иступише из свога јата и размилеше се по пространој Русији... и не истра-

јаше у борби до краја”. Такав разлог заиста је постојао, „али тај разлог има и свога јаког узрока, а тај би узрок требао да је понајпре и најбоље познат данашњем г. *министру војном*, г. генералу Хаџићу, негдањем команданту славне I Српске Добровољачке Дивизије у борбама на Добруци. И пред *јакошћу њога узрока* губи важност онај ништавни разлог, који је учињен тек после принесене жртве. Јер ако ћемо прави узрок, који је унесређио и упропастио десетинама хиљада наших најбољих синова, *не би смео остати некажњен*, но код наше скроз неспособне владе нико о узроку и не мисли, већ кажњава разлог” (21, број 31 од 10. фебруара 1920).

Разлог који се овде помиње тицао се односа „између Срба војника и браће Хрвата, официра”, успостављених још онда кад је започето стварање Дивизије. Знало се да су Хрвати улазили у Дивизију само да би тако себи обезбедили лагоднији живот, а не да би ратовали. Један од таквих официра писао је неком свом загребачком другу у заробљеничком логору да, „што се фронта тиче... неће се ова стока (мисли се на Србе добровољце – ИП) никад искупити у толиком броју, да се за фронт спреми”. Хрватска пропаганда против српских добровољаца непрекидно је вођена још од првих дана њиховог окупљања у Одеси, „али скривено и тајно, а после Добруце она се извађала отворено и јавно, док није најзад довела... у пропаст око десетине хиљада наших људи и створи онај замршај у Русији међу нама”. По несрећи, добровољачка команда у Одеси ништа није предузимала да се субверзивна делатност хрватских официра спречи, тако да су они „сербез живели међу нама и мирно радили на остварењу своје паклене намере, да нас распу, заводе и тиме створе услугу крвницима. Ти и такови дочекаше међу нама и Добруцу и показаше се у њој ‘славно’, који су требали бити стрељани, а не примљени назад у службу, па можда чак и одликовани... Тадање прилике у Русији ишле су им на руку: Немачка је просипала паре преко Јевреја, а наши ‘дисиденти’ вршили су ревносно сваку агитацију, док нам не отроваше људе и не убише и оно мало дисциплине што преостадe”.

Ако се *узрок* оном разлогу није могао отклонити у ратним условима, у старој земљи, добровољци су сматрали да је влада у мирном периоду, у новоствореној држави, морала да свему томе нађе ефикасан лек. Чинило се тада да влада Краљевине СХС или није умела или није била вољна да препозна разлике између *узрока* и *разлога*, „па да не цепа браћу рођену, која једнако послужеше и жртве принеше за слободу златну”. Биће да она и није хтела праведно решење за добровољачко питање, јер да јесте, ваљда га не би препустила „на решавање људима, који ни појма нису имали о добровољцима, а још мање о њиховим тегобама. Зар се издава-

ње добровољачких уверења смело поверити Министарству социјалне политике у коме беху некакви Кужеци, Кризмани, Кораћи, Букшеци и т. д., који су око себе окупљали читава јата несавесних шустера, бербера и др., којима је савестан рад био девета брига, а главно им је било да се погоспode и набију своје џепове” (21, број 270 од 24. новембра 1923).

Посебно незадовољство *Застјавино* било је управљено према Витомиру Кораћу (1977-1941), истакнутом члану хрватске социјал-демократије, тада министра социјалне политике, по рођењу Србину. „Ко је тај Кораћ? Шта је он? Чиме је он заслужио ту силу и власт?! Да ли је њега и другове му народ поставио на та места и дао им поверење, да могу по своме ћефу да ведре и облаче?! И најзад, јесу ли тај јадни Кораћ и другови му достојни да решавају о судбини див-јунака, добровољаца, који принеше онолике жртве на олтар свете слободе? Не! Ти људи нису достојни ни цокуле да очисте иједном добровољцу, а не да расправљају добровољачка питања, јер сваки је добровољац бар нешто допринео за зидање нове зграде, а они ем ништа не допринеше, ем је још руше”; само због тога што нису у стању „прво узроке разгледати, па онда разлоге осуђивати” (21, број 31 од 10. фебруара 1920).

Конгрес српских добровољаца у Новом Саду. У нади да ће се нешто ипак учинити за добровољачку ствар, 7. марта 1920. године одржан је у Новом Саду конгрес српских добровољаца „из свих ослобођених крајева нашега Краљевства”. Сазивачи конгреса подсетили су том приликом да су „она наша деца, што пребегаше у Русију и Србију, или беху тамо заробљени, сматрала за своју свету дужност, да се формирају у добровољачке јединице, да припомогну јуначкој војсци мајке Србије и Антанте у одлучним борбама на солунском фронту. Ту су добровољци... много припомогли да се пробије непријатељски фронт, да се разгроми војска модерних варвара и да се зада смртни ударац онима, који су ишли на уништење српског народа и европске цивилизације”. Добровољцима са Солунског фронта држава је, доделом *добровољачке земље*, већ почела да се одужује, док су по страни још увек стајали добровољци са Добруце, они који су „недовољно наоружани и одевени, без довољно друге опреме, тукли подлога Бугарина и његове савезнике... Њихове физичке, а још више душевне муке беху неизмерне, услови под којима су се борили ужасни и зато ни њихови подвизи не смеју бити потцењивани” (21, број 53 од 7. марта 1920).

Конгрес је једино могао да затражи „да државна влада без изузетка и промена изврши дато обећање нама и да свима добровољцима без разлике додели обећану земљу”; он је био против по-

дела према занимању српских добровољаца и против наума да се доделом земље само земљорадницима измени смисао ратне одлуке српске владе (21, број 65 од 21. марта 1920).

Добровољачки проблеми и даље су се тешко и споро решавали, тако да су њихови протести били редовна појава:

„Још од дана ослобођења па до данас не осетисмо никакве благодети за све оне поднесене патње, муке и свете жртве на бојним пољима, а за славу и слободу српског имена. Док се бившим аустријским војницима инвалидима излази на сусрет и дају концесије, да могу у компанији са богатим Јеврејима отворати велике трафике, дотле смо ми *добровољци*, ми, којима припада велики део заслуге за ово стечено, *журнући у сирину*. О нама је створена нека саката уредба, стварана је без нас, а против наших интереса. Створио ју је некакав 'интерминистеријални комитет', састављен из болесних мозгова бивше Аустријанштине. Иако смо се ми већ у неколико прилика одлучно оградиле против свега тога... нама се пришива шамар за шамаром... Тако ево последњих дана прочитамо објаву: Да се добровољци, који су у прошлој економској години добили земљу, 'уздрже од обрађивања исте за који дан, докле се то питање у Министарском Савету не реши'.

Шта то значи? Прошле економске године добисмо земљу, када се пшеница већ није више могла сејати. Ове пак године наређује нам се, да се уздржимо од рада за који дан, док се питање наше не реши и док се ово златно време не поквари, те да опет останемо и ми без зрна, а и хиљаде јутара незасејано пшеницом. Истина Бог, ти, који решавају о нашој судбини, нису при себи, или пак *свесно* хоће да изазову ђумбус... Они се с нама отворено титрају, исмевају нас и цепају ратара од занатлије, учитеља, радника и чиновника. Права метода покојне тета-Аустрије, чије су слуге до јуче били наши данашњи власници. По томе се види отворено, колико су јој верни и одани били, кад ни данас, после њене срамне смрти, не могу да забораве ону гнусну методу: Поцепај па владај!... Оно што је с нама до данас учињено, више је него брука. Неколико ћефчија и злоћа, којима је можда криво, што у нашим редовима не беше више њихових него нас, већ и оно, што беше, није ваљало, па хтеде и нас да зарази. Данас отворено *браћу Добруцане* не признају. А ко је створио од онако славне војске, каква беше I Срп(ска) Добров(ољачка) Дивизија, која је задивила свет, банду? Ваши рођени, ваши најрођенији, а можда се данас баш од тих истих и који међу вама самима налази.

Српски добровољац није ступао у бојни ред за плату од 150 рубаља месечно, али хрватски официр јесте. И онда српски добровољац, са Србима официрима, тражио је одлучно да иде на солун-

ски фронт, да се тамо сједини са браћом из Србије, а браћа официри Хрвати гледали су то да осујете... Они створише од силне и јуначне војске банду. Они створише дисидентско питање.

А ви бисте сада, да бисте их прикрили, јер су ваши рођени, па треба да лакше стварају себи каријеру, да баците сву кривицу те велике несреће по наш напаћени народ, на Србина војника, борца, који незаведен од оних ваших није ни за тренутак престао да осећа и дише српским народним духом” (21, број 238 од 23. октобра 1920).

Тако за време рата, а у мирнодопским условима Министарство за аграрну реформу, које су у првих седам краљевских влада (до марта 1921) водили хрватски политичари, читав добровољачки терет пребацује искључиво на Србе:

„Има ли се на уму још, да су *добровољци* искључиво Срби из српских крајева и места, где нема државне земље на располагању, онда тај терет пада само на Србе поседнике, који су и за време Аустрије, у миру, највише прилога давали и шаком и капом потпомагали српске установе: гимназије, Матицу Српску, девојачке школе, препарандије, позориште, штипендије за сироте ђаке оснивали... Често казне друге сироте раднике, бива да су ти имућнији власници већ издали своје земље под закуп сиротињи, ова их поорала и засејала, па се тако засејана земља одузме власнику к’о бојаги, а у истину тој сиротињи, која их је поорала и засејала, тако да ова остаје без хлеба те године, јер се земља у невреме доцкан одузме, кад се друга не може више житом засејати... Где нема имућних људи да тај терет поднесу, сваљује се на црквене општине и земљишне заједнице, дакле опет на појединце и опет само на Србе... Само што министарство отворено не каже: кад хоћете ваше добровољце да награђујете, награђујте их ви Срби из вашег иметка, а не из иметка других” (21, број 255 од 13. новембра 1920).

Писано је тако с разлогом јер су хрватски политичари, чак и они које су „окривљивали” за југословенску оријентацију (како је то понекад подсећао српски политичар Милан Грол – 1876-1952 –, „сви се изјашњавају за Југославију, ако се друкчије не може”), пружали грчевит отпор сваком покушају да се добровољачка питања реше у интересу самих добровољаца. „Указивање посланика из Србије на огромну жртву Србије у рату (и жртву српских добровољаца, наравно – ИП), и на малу заинтересованост нове државе да се те ратне ране што пре зацеле, изазвало је најоштрије реакције Хрвата, па и оних који су били опредељени за заједничку државу. Мате Дринковић из Хрватске изјавио је на једној скупштинској седници да све приче о жртвама Србије (и српских добровољаца, наравно – ИП) имају за циљ само једно: да докажу ‘да би се Хрвати морали покорити Србима’, да би ‘Хрвати морали да се жртвују’,

али Хрвати,»'ад им се каже – покорити се, морају одговорити – не можемо и нећемо', нагласио је Дринковић" (23, 138).

Са признањем добруцанских добровољаца ишло је тешко, тако да су се повремено у штампи појављивали и напади на ђенерала Стевана Хаџића, некадашњег команданта Прве српске добровољачке дивизије. По природи ствари, Хаџићева одбрана увек се сводила на заслуге Добровољачке дивизије, али је зато успео и себе да нахвали:

„За свој рад и држање у Добруцанским борбама, I српска добровољачка дивизија, којом сам имао част да командујем, добила је: две царске похвале, једну похвалу од Румунског Краља и једну најдрагоценију, која је аеропланом била послата из Солуна, од нашег Врховног Команданта. Војници пак и официри 1. српске добровољачке дивизије били су одликовани највећим орденима српским нарочито донетим из Солуна, Руским и Румунским; од наших савезника, Руса и Румуна, ова је дивизија проглашена као најславнија у Добруци, па је као таква и највећи број одликовања добила од ма које савезничке дивизије у Добруци. Ја пак лично предложен сам од Руске Врховне Команде нашој Врховној Команди за производство у ђенерални чин, а од мога непосредног команданта – 47. Руског корпуса – за Георгијевски крст 4. степена. У току самих операција подарен ми је крст Светог Владимира 3. степена с мачевима, од Румунске Врховне Команде одликован сам највећим њиховим ратним орденом 'Михајло Витез' 3. степена и орденом Румунске Круне 3. степена с мачевима. Француска Врховна Команда, на предлог ђенерала Бертло-а, одликовала ме је Ратним Крстом са палмом, а наш Врховни Командант, на предлог начелника штаба наше Врховне Команде, за заслуге у Добруци одликовао ме је Карађорђевоом звездом 3. степена с мачевима”.

Назначена листа војничких заслуга Прве српске добровољачке дивизије (и њеног команданта) била је повод добровољцу Александру Захарићу из Новог Сада да, „када све то овако стоји”, подсети министра војске и морнарице ђенерала Хаџића на обавезу да изда „једно генерално наређење за добровољце, који су се борили под Вашом командом на Добруци и постигли онакове подвиге по Вашем сопственом признању, да се сви добровољци, који су се фактично у тој дивизији налазили и борили, а који се до данас не признају, да се признаду, те да се и они могу користити добровољачким бенефицијама, па ма их категорисали (да би се разликовали – ИП) од солунаца” (21, број 130 од 11. јуна 1921).

Траженог наређења, наравно, није било, те је добровољачка организација из Новог Сада, на самом крају октобра 1920. године, одржала протестну скупштину и прихватила једну резолуцију о

добровољачким проблемима, чији је кључни захтев био „да се и добручанима одмах дели земља за ову економску годину и да и они осете благодати за своје пожртвовање” (22, 162).

Требало је да прође више од четири године да би *Засѣјава* могла јавити да је на седници Министарског савета министар војске и морнарице поднео предлог да се добровољцима са Добруце призна добровољачко право. Предлог је усвојен и „најзад је правда победила. Признати су они људи који су много допринели, како на бојном исто тако и на политичком пољу нашем ослобођењу и уједињењу” (21, 21. јануара 1925).

Било је то у складу с оном већ помињаном представком петиције чланова Југословенског одбора од 9. јануара 1917. године којом је од председника Министарског савета Николе Пашића тражено да се и на добровољце из руског заробљеништва, а не само из Америке, примени наредба о додели пет хектара плодне земље за насељење. На полеђини примљене представке, Пашић је забележио и потписао:

„Прочитао у Седници и решили да се... сваком добровољцу, који се буде борио на фронту осигурамо 5 хектара плодне земље. О томе извести одбор” (12, напомена уз док. 127, 158).

С разлогом су, дакле, ратници са Добруце тражили да им се призна право на *добровољачку комџејеницију*, јер су знали да је командант Српског добровољачког корпуса ђенерал Живковић ову одлуку српске владе објавио својом наредбом бр. 122. од 24. фебруара/9. марта 1917. године, у следећем облику:

„Министарски савет под бр. 200 решио је да сваки добровољац Југословен, који се у српској војсци бори противу непријатеља, по свршетку рата добије пет хектара плодне земље за насељавање. Ако би добровољац погинуо, његово право на насеље наслеђује његова породица или онај кога он буде одредио, под условом да наследник у сваком случају мора бити Србин, Хрват или Словенац. Ово се односи на све Србе, Хрвате и Словенце па ма одакле долазили” (12, напомена уз док. 127, 158).

Мирнодопски добровољачки порази. Решење министра за аграрну реформу, којим се земља за насељавање може дати и добровољцима других занимања а не само земљорадницима, произвело је бројне малверзације и шпекулације са добровољачким статусом и добровољачком земљом, али су зато и српски добровољци претрпели много већу штету када је крајем јула 1924. године формирана политичка коалиција („Опозициони блок”) антисрпски расположених демократа Љубе Давидовића (1860-1943) и Радићеве Хрватске републиканске сељачке странке. Наиме, њихова вла-

да сматрајући то најпречом мером, одмах је кренула с ревизијом добровољачких уверења и сужавањем и одузимањем добровољачких права. Који дан касније, новосадска *Застава* то је оценила сасвим природним: „Антисрпски осветни дух покојне Аустрије најпре кеси своје зубе на оне, који су тој Аустрији ископали гроб. Данашњој влади је зато прва брига, да лупи по глави издајнице – српске добровољце”.

Првог децембра 1926. године донесен је нови Правилник за извршење Закона о добровољцима, којим су укинута добровољачка права свим Црногорцима између осамнаест и педесет година старости, чак и онима који су пристигли из прекоморских земаља, рачунајући ту и погинуле.

Нажалост, статус српских добровољаца није ваљано решаван ни наредних година. Због тога, на годишњој скупштини Савеза ратних добровољаца одржаној маја 1938. године, једногласно је закључено да се 1. децембра исте године у Београду одржи „велики јавни протестни збор добровољаца Југославије због неизвршења закона о решавању добровољачког питања с тим, да се у негативном случају по овим питањима добровољци јавно одрекну добровољачких законских права уз повраћај примљених добровољачких уверења и добијених ратних одликовања”.

Власти нису допустиле да се намеравају скуп одржи, а нема писаног трага о томе да ли је добровољачка организација наставила свој притисак на владу.

Накнадни слом српских добровољаца. А онда, Краљевина Југославија увучена је у нови светски рат и раздробљена. Чим се то десило, непосредно по немачком нападу на Краљевину Југославију, многи добровољци доживели су да буду прогнани са својих добровољачких имања.

Најбрже је и „најделотворније” тај посао обављен у усташкој Хрватској.

Јер, у *Народним новинама*, службеном листу тек створене НДХ, од 18. априла 1941. године, у времену док је под војном и идеолошком заштитом нацистичке Немачке стварана Независна Држава Хрватска, објављено је да је поглавник Анте Павелић (1889-1959), пореклом Србин из Старога Влаха, у име Хрвата који су целе четири ратне године, 1914--1918, градили своју „ратну” и националну политику на циглих хиљаду-две добровољаца хрватске националности, донео „Законску одредбу о некретностима т. зв. добровољаца”, од свега четири параграфа, како следи:

Параграф 1. Сва земљишта, што су била подијељена т. зв. добровољцима на подручју Независне Државе Хрватске прогла-

шујем данашњим даном хрватском народном имовином. Нитко од досадањих власника и посједника нема право на било какову одштету за ту земљу нити за било што, на тој земљи изграђено.

Параграф 2. Сви су преноси те земље на треће особе, који су услиједили иза 1. вељаче 1941. године или ће од сад услијети, ништетни.

Параграф 3. Горње земље подијелит ће се у власништво на темељу посебног закона, који ће се издати. Дотле ће посебни државни органи с том имовином управљати.

Параграф 4. Ова законска одредба ступа на снагу даном проглашења у 'Народним новинама'. Проведење овог закона повје-рава се заповједнику војске”.

То само као правни оквир, а практични део те процедуре били су усташки покољи српског живља у Лици, по Кордуну и Банији, по Далмацији, по Херцеговини, Славонији и Срему, свуда у границама новоуспостављене усташке НДХ; српски добровољци били су мета у свим тим крајевима, делом због тога што су сматрани српским националистима, а делом због тога што је биолошко уништење српског националног бића отварало могућност католичкој цркви не само да увећа своје приходе, већ и територијалну надлежност.

У том злочињењу нису „попустљивији” били ни Маџари; они су после упада у Барању и Бачку, половином априла 1941. године, побили око 3.500 лица, док је број ухапшених, зостављаних и опљачканих премашео и десет хиљада. Истовремено, око 56.000 „недомцилних”, односно оних који нису рођени у Бачкој, били су протерани; највећом делом, то се односило на српске добровољце из ослободилачких ратова 1912-1918. године.

А да би се очувао „правни континуитет” с таквом антисрпском логиком хрватских и маџарских власти, Национални комитет ослобођења Југославије, чији је председник био Јосип Броз (1892-1980), познатији као ДругТитоЈашеНаЧелуКолоне, под бројем 343 од 6. марта 1945. године, док је рат још трајао, донео је Одлуку о привременој забрани враћања колониста у њихова ранија места живљења. Не би ли се том чину дао душебрижнички и покајнички карактер јер су колонисти углавном били Срби, одлуку је потписао Србин, рашчињени православни свештеник, Влада Зечевић (1903-1970), потом „друштвено-политички радник ФНРЈ Југославије”, повереник унутрашњих послова; текст ове одлуке, објављен у *Службеном листу Демокрајске Федеративне Југославије* број 13 од 16. марта 1945. године, гласи:

„У последње време, без одобрења народних власти примећује се враћање и пресељавање колониста (насељеника) који су ра-

није били насељени у Македонији, Косову, Метохији, Срему и Војводини.

Будући да се овим наноси штета самим колонистима, јер се излажу трошковима, пошто још нису створени услови за њихов повратак у ранија насеља, то с обзиром на све предње, а да би заштитио саме насељенике од непотребног пута и излишних трошкова

Решавам:

1. Привремено се не дозвољава враћање колониста у њихова ранија места живљења и нека сви остану на својим местима, с тим што ће им Народно-ослободилачки одбори указивати и даље сваку помоћ;

2. Пошто ће питање колониста бити решено посебном Уредбом, то ће бити благовремено обавештени ко ће, када и у који крај државе моћи да се пресели”.

Како то пише на једном месту, „тим актом само на Космет спречен је повратак око 12.000 домаћинстава са око 60.000 чланова – колониста, међу којима је био велики број ратних добровољаца и њихових породица. Истом Одлуком, много већем броју ратних добровољаца и њихових породица забрањен је повратак у Барању и Бачку”.

Мора бити да су колонисти, највећим делом српски добровољци, на прави начин схватили смисао те одлуке, јер је распор Влада, овога пута као министар унутрашњих послова, 4. јула потписао решење (објављено у *Службеном листу ДФЈ* број 48 од 10. јула 1945) којим се „забрањује до даље наредбе свака продаја, куповина и задуживање пољопривредних земљишта, шума, пољопривредних зграда и објеката, који се налазе на пољопривредним газдинствима без обзира да ли су оне власништво појединаца, установа или приватних предузећа”. Онима који решење не буду поштовали, запређено је Законом о сузбијању недопуштене шпекулације и привредне саботаже.

И даље „бринући” о колонистима (највећим делом српским добровољцима из ослободилачких ратова), већ 3. августа исте године, Председништво Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије (Авној) донело је Закон о ревизији додељивања земље колонистима и аграрним интересентима у Македонији и Косовско-метохијској области (*Службени лист ДФЈ* број 56 од 5. августа 1945). Полазећи од става да су предратни колонисти добили земљу „као награду за услуге ненародним режимима”, нови законодавац смислио је врло једноставну законску одредбу: корисници аграрне реформе извршене пре 6. априла 1941. године на територији Македоније, као и насељеници на Косово и Метохију, „губе право на земљу ако им је била додељена земља приватних

власника, сматрајући таквим власником сваког земљорадника који је радио своју земљу, без обзира да ли је на њу имао или није имао тапију” или је на њој радио као чивчија (кмет, беземљаш) или стални закупац, а нарочито ако је односни власник, Маћедонац или Шиптар, био „политички” емигрант. У новоуспостављеним „ослободилачким” односима, то је значило да је сваки Шиптар (макар и тек приспео из Арбаније) или Маћедонац, обичном изјавом да је одузета колонистичка земља (и добровољачка, дакле) до 1918. године била његова својина, без било каквих правних сметњи постајао власник те земље.

Годину и по дана касније, 22. фебруара 1947, законодавац се досетио да је неки од предратних колониста могао избећи све замке управо поменутог Закона о ревизији, те је формулисао нов Закон о поступању с напуштеном земљом колониста у Аутономној Косовско-метохијској области (*Службени гласник Народне Републике Србије* број 9 од 28. фебруара 1947). Привидно водећи рачуна о праву, Президијум Народне скупштине НРС (Србије, дакле, не Југославије!) послушнички је обзнанио следеће:

„Колонисти и аграрни интересенти којима је додељена земља у Косовско-метохијској области пре 6. априла 1941. године а није им одузета ревизијом извршеном на основу чл. 4 и 5 Закона о ревизији додељивања земље колонистима и аграрним интересентима у Македонији и Косовско-метохијској области од 3 августа 1945 године – губе право на исту ако се до 30 септембра 1947 године не врате на своја имања и отпочну са обрадом”.

Било је то време кад је велик број некадашњих колониста односно српских добровољаца, и аграрних интересената био неписмен, кад су њихове могућности да сазнају шта то све пише у некаким службеним новинама биле никакве и кад многи од њих нису ни преживели рат, тако да је овај Закон једино имао за циљ да земљу одузме и оним колонистима којима, ко зна из којих разлога, земља до тада још није била одузета.

Да се заиста смишљено радило на уништењу српског националног бића у Јужној и Старој Србији показује и Закон о ликвидацији аграрне реформе вршене до 6. априла 1941. године на великим поседима у Аутономној Покрајини Војводини (објављен у *Службеном гласнику НРС* број 9 од 28. фебруара 1947), чији 2. и 3. члан недвосмислено сведоче да је однос нове власти према колонистичком живљу у Војводини Српској био друкчији од онога који је задесио предратне колонисте у Маћедонији и на Косову и Метохији:

„Лица која су у својству утврђених аграрних субјеката добила земљу и уведена у посед до 6 априла 1941 године сматрају се власницима добијеног земљишта, без обзира да ли је то земљиште

уписано у земљишним књигама на њихова имена, ако то земљиште сами обрађују.

Лица која су до 6 априла 1941 године сама обрађивала добијено земљиште, па су услед рата била принуђена да то земљиште напусте, сматраће се власницима добијеног земљишта ако се у року од шест месеци по обнародовању овог Закона населе на добијеном земљишту”.

А онда, у преуређеној држави, у условима продужене хрватске окупације српских крајева (и српског народа) у Брозовој Југославији, Министарство унутрашњих послова Федеративне Народне Републике Југославије, под Пов. IV бр. 11057/46 од 18. фебруара 1947. године, донело је решење којим се Савезу ратних добровољаца из ослободилачких ратова 1912-1918. године забрањује рад, а имовина удружења конфискује у корист државе. Наслањајући се на податке да је „само у Народној Републици Црној Гори кажњено преко 15 бивших чланова Савеза, и то на дуже временске казне лишења слободе због сарадње с непријатељем”, а у Босни и Херцеговини „више од 12” чланова Савеза због издаје и учешћа „у фашистичким, усташким и четничким одредима”, Министарство је оценило да је „овакав противнародни и издајнички рад чланова Савеза дао Савезу као организацији профашистичко обележје”, његов рад био је „у својој суштини противнародни и издајнички”, чиме је „јасно обележио профашистички карактер ове организације”.

Под ПО бр. 1802/47 од 24. марта 1947. године потврђујући решење свог Министарства унутрашњих послова, Влада Федеративне Народне Републике Југославије оценила је да „околност што је било чланова Савеза, који су били на страни народноослободилачког покрета... нема уплива на просуђивање профашистичког обележја Савеза као организације, јер није резултат директива или било каквих акција те организације. (Једнако као што ни оних „више од 12” и „преко 15” нису отишли „на другу страну” по директиви истог тог Савеза, али то Влади није било битно – ИП). Напротив, Савез као организација није испунио свој задатак и није свој рад ускладио са интересима народа, а својим пасивним ставом у часу окупације потврдио је свој профашистички карактер... Пошто је... решењем (Министарства унутрашњих послова) правилно утврђен профашистички карактер организације, који је у пуној мери дошао у часу и током окупације, то нема никаквог уплива евентуални ранији антифашистички став организације”, на који се Савез ратних добровољаца из ослободилачких ратова 1912-1918. године позивао и због чега се жалио.

Српски добровољци осуђени су, тако, на ћутање о себи.

Пути се о њима и данас, иако већ подуго делује Удружење ратних добровољаца 1912-1918, њихових потомака и поштовалаца, у Београду. То се Удружење (обновљено на Видовдан 1969. године, залагањем академика Радивоја Кашанина, српског добровољца родом из Барање, и захваљујући разумевању Бранка Пешића, ондашњег председника Скупштине Града Београда), које је, ко зна због чега, избегло да у свој наслов упише реч „српских”, држи спискова сачињених у Савеза ратних добровољаца Краљевине Југославије, по којима је од 1928. године, од када је донесен нови закон о ратним добровољцима, до априла 1941. године, издато 43.628 нових добровољачких уверења, а стара уверења издата од 1919. до 1928. су оглашена неважећим. На том се списку налазе само добровољци који су надељени земљом или су уместо земље добили државне обвезнице на одређену новчану суму. И у међувремену, и касније, брисани су многи добровољци из чисто административних разлога: највећег броја погинулих добровољаца нема у списковима (примера ради, у добровољачкој колонији Липар надељено је земљом укупно 257 носилаца добровољачких права, а нешто више од 500 у добровољачкој колонији Степановићево. У оном првом месту нашла се само једна удовица погинулог добровољца, у другом их је било четири или пет, док су сви остали били преживели добровољци); велик број погинулих добровољаца, младих и нежењених, није се сматрао нечијим храниоцем, због чега је одмах отпао као добровољац; многи добровољци из прекоморских земаља вратили су се после рата у државу из које су стигли у рат; они који нису до одређеног рока насељени на надељену земљу; они који су остали без наследника; они који нису успели да савладају најразличније административне формалности. При томе мора се имати у виду да се на добровољачка имања није примењивало грађанско право, већ је за њих измишљено посебно „добровољачко право”, по коме је сваки добровољац, у сваком тренутку, могао изгубити свој добровољачки статус.

А да се српски добровољци не броје по административном нахођењу већ по доприносу ослободилачким ратовима 1912-1918. године, по вишегодишњим истраживањима овог аутора било би их у балканским ратовима најмање 106.900, а у Великом рату најмање 214.200; укупно, дакле, преко 321.000.

У овој само наизглед високој цифри нема неодређено великог броја ратника из такозваног Мурманског одреда који се у Србију вратио по окончању ратних операција. Нема ни оних 5.402 добровољаца из батаљона Руса и 306 Чеха које у Народној скупштини помиње министар војни Душан Трифуновић. Нема ни оних Поморавца за које један француски официр пише да је „сваки...

истовремено и недостижни и невидљиви војник”, те да се непријатељи „у паници једва спасавају... од устаника који су се угнездили на литицама и који су били немилосрдни”. И нема оних „око 25.000 заробљеника из Италије приправних да ступе у добровољце”, које енглески генерал Планкет помиње у разговору са генералом Франше д’Епереом, а које Италијани „у мањим скуповима употребљавају на разним одсечима фронта у италијанској униформи и под њиховим заповедништвом” или их размењују за своје сународнике у аустроугарском ропству и шаљу у чехословачку легију и у румунске „извидничке чете”.

Скоро сви добровољци, преко 99 одсто, били су у свом завичају земљорадници; тек по изузетку, међу њима се нашло нешто занатлија и тек по који интелектуалац. С овима последњим друкчије није ни могло бити, ако се зна да је Арчибалд Рајс, велики пријатељ српског народа, непуних десет година касније записао да је интелигенција у српском народу „постајала све гордија и код ње су се све више губила она лепа народна својства. Пре великог рата она још није била заразила омладину, па је чак и универзитетска омладина, будући чланови ‘интелигенције’, још била родољубива... Надувана ‘интелигенција’ се током рата истицала кукавичлуком, а, што је још горе, неки интелектуалци су искористили недаће свог народа за лично богаћење... Издавали су се за представнике просвећене Србије... Захваљујући пажњи и почастима којима су је обасипали а које су биле намењене храбрим браниоцима Србије... постала је још много гордија, надувенија и завидљивија него пре рата... Одморна, захваљујући забушавању током рата, ‘интелигенција’ је искористила тај умор оних који су градили величину своје земље... Истинске вредности српских земаља... истиснуте су”.

И, на самом крају:

С обзиром на злехуду судбину која их је задесила у Брозовој Југославији и чије трагичне последице још нису успели да отклоне, Срби имају много разлога за незадовољство политичким резултатима своје војничке победе над Аустроугарском и њеним савезницима. Посебно морају бити незадовољни српски добровољци, познати некад као *свeтлiи српски рaјиници* а понегде као *Верници Ошaцбине*, којима не би суђено да истину о себи виде записану и чују за живота.

Нови Сад, октобра 2018 (7527)

Литература

- 1 Никола Стојановић, *Југословенски одбор*, Загреб 1927;
- 2 Сава Н. Косановић, *Мисао водиља Свештозара Прибићевића*, предговор за књигу Светозара Прибићевића, *Диктишура краља Александра*, Београд 1952;
- 3 Божидар Пурић, *Наши Исељеници*, Београд 1929;
- 4 Ivan Čizmić, *Jugoslavenski iseljenički pokret u SAD i stvaranje jugoslavenske države 1918*, Zagreb 1974;
- 5 Милада Паулова, *Jugoslavenski odbor (Povijest jugoslavenske emigracije za Svjetskog rata od 1914.-1918.)*, Zagreb 1925;
- 6 Милан П. Борђевић, *Србија и Југославија за време рата 1914-1918*, Београд 1922;
- 7 Југословенски добровољци 1914-1918 – Србија, Јужна Америка, Северна Америка, Аустралија, Француска, Италија, Солунски фронт, Зборник докумената, приредио Никола Поповић, Београд 1980;
- 8 Marcel Kolín, *Jugoslaveni u Južnoj Americi u radu za svoj narod*, Zagreb 1920;
- 9 Перо Ђ. Шоћ, *Црна Гора за пробод Солунског фронта*, Ратник, Свеска VIII-IX, Београд 1928;
- 10 Franko Potočnjak, *Rapalski ugovor*, Zagreb 1921;
- 11 Pero Slijepčević, *Naši dobrovoljci u Svetskom ratu*, Zagreb 1925;
- 12 Југословенски добровољци у Русији 1914-1918, Зборник докумената, приредио Никола Поповић, Београд 1977;
- 13 Илија Јовановић, Стеван Рајковић, Вељко Рибар, *Југословенски добровољачки корпус у Русији*, Београд 1954;
- 14 Стоменица ослобођења Војводине, Нови Сад 1929;
- 15 Божа Марковић, *Наше народно уједињење*, Женева 1918;
- 16 Гаврило Ковијанић, *Драгушин Ј. Илић; Сјај његовог живота и стваралаштва*, Београд 1991;
- 17 Андреј Митровић, *Србија у Првом светском рату*, Београд 1984;
- 18 Dragovan Šepić, *Italija, saveznici i jugoslavensko pitanje*, Zagreb 1970;
- 19 Ferdo Čulinović, *Jugoslavija između dva rata I-II*, Zagreb 1961;
- 20 Bogdan Krizman, *Srpska Vrhovna komanda u danima raspada Austro-Ugarske 1918*, Historijski zbornik Godina XIV, Zagreb 1961;
- 21 *Застава* Нови Сад;
- 22 Никола Гаћеша, *Аграрна реформа и колонизација у Бачкој 1918-1941*, Нови Сад 1968;
- 23 Васа Казимировић, *Стијановићство у одбрани Србије 1918. године*, Добровољачки гласник број 26/2005, Београд 2005;
24. Милош С. Милојевић, *Одломци историје Срба и српских – југословенских земаља у Турској и Аустрији*, II свеска Београд 1872;
- 25 Radoslav Rotković, *Crnogorsko iseljeništvo i oslobodilački ratovi*, Zbornik radova s naučnog skupa Iseljeništvo naroda i narodnosti Jugoslavije, Zagreb 1980;
- 26 И. Петровић, *Српски добровољачки покрет 1912-1918*, Београд 2007;
- 27 И. Петровић, *Поменици светих српских ратника 1912-1918 : Прекоморске земље*, Нови Сад 2017.

Добровольци из Србске Крајине и Хрватске 1912-1918

а. Прекоморске земље

(?) Дане Будин - 1892, Шолић, Удбина *земљорадник*
(?) Дане Фрањин - 1887, Дрежник-град, Слуњ *берберин*.

Абрамовић, Милош Паванов - 1894, Старо Село, Петриња *месар*
Агбаба, Дане Милетин - 1889, Љубовић, Грачац *млинар*
Агбаба, Јанко Симин - 1885, Грачац *йекар*
Адамовић, Никола Јовин - 1893, Личко Петрово Село, Кореница *сѣолар*
Адамовић, Петар Савин - 1896, Горња Млинога, Петриња *земљорадник*
Адамовић, Петар Тодоров - 1889, Кула, Госпић *земљорадник*
Адамовић, Станко Ђурин - 1889, Јабуковац, Петриња *колар*
Адамовић, Стеван - Доњи Лапац
Ајдиновић, Тешо Петров - 1892, Батинова Коса, Вргинмост *земљорадник*
Ајдуковић, Милоња Андријин - 1880, Доњи Лапац *земљорадник*
Ајдуковић, Милош Радев - 1897, Ораовац, Доњи Лапац *земљорадник*
Алавања, Вујо М. - 1890, Пјешчаница, Вргинмост *земљорадник*
Алачевић, Милан Мирославов - 1879, Сплет *финансијски чиновник*
Алексић, Дане Радев - 1890, Горићи, Оточац *земљорадник*
Алексић, Павле Петров - 1890, Наудовац, Вировитица *машинистѣ*
Алексић, Петар Илијин - 1896, Старо Село, Оточац *земљорадник*
Амидић, Дмитар Радев - 1894, Грубишно Поље *ковач*
Амидић, Ђорђе Матијин - 1879, Грубишно Поље *деловођа*
Ананић, Јово Мојин - 1877, Папићи, Сисак *земљорадник*
Андријевић, Иван Мишин - 1895, Макарска *земљорадник*
Андрић, Стеван Николин - 1872, Дрниш *зидар и дрводеља*
Андрић, Антон Марјанов - 1884, Илок, Вуковар *йекар*
Антић, Антон Иванов - 1880, Шепурине, Шибеник *механичар*
Антуновић, Јосип - 1891, Макарска *сѣуденѣ*
Антуновић, Мате-Лепина - Дрвеник, Макарска
Антуновић, Павао - Козица, Вргорац
Анчић, Тома Стеванов - 1888, Цабуна, Вировитица *земљорадник*
Аралица, Дане - 1885, Србска Крајина
Аралица, Данило** Милованов - 1894, Шкаре, Оточац *земљорадник*
Аралица, Ђорђе-Ђуро Петров - 1879, Бовић, Топуско *земљорадник*
Аралица, Илија М. - Србска Крајина
Арамбашић, Божо Јованов - 1883, Отишић, Сиб
Арамбашић, Будо Ђорђевић - 1892, Врховине, Оточац *обућар*
Арбутина, Илија Стеванов - 1895, Врпоље, Двор *земљорадник*

Арбутина, Јово Максимов - 1882, Жировац, Двор *ковач*
 Арбутина, Стојан Васин - 1896, Брђани, Петриња *радник*
 Арнаут, Ђуро Симин - 1892, Косоре, Сињ
 Аћимовић, Илија Стеванов - 1894, Главина, Имотски *земљорадник*
 Аџић, Милан - Банија
 Аџић, Миле Радев - 1888, Фркашић, Кореница *земљорадник...*

Бабић, Божо Марков - 1893, Заострог, Макарска
 Бабић, Јово Јовин - 1882, Мазин, Грачац *земљорадник*
 Бабић, Јово Николин - 1893, Арапов До, Кореница *земљорадник*
 Бабић, Лазар Димитријев - 1888, Арапов До, Кореница *земљорадник*
 Бабић, Матија Остојин - 1892, Јавница, Двор *земљорадник*
 Бабић, Миле Манојлов - 1887, Мазин, Грачац *земљорадник*
 Бабић, Петар Павлов - 1886, Мазин, Грачац *земљорадник*
 Бабић, Петар Стојанов - 1872, Арапов До, Кореница *земљорадник*
 Бабић, Раде Петров - 1887, Жегар, Обровац *земљорадник*
 Бабић, Раде Петров - 1889, Грабовица, Двор *земљорадник*
 Бабић, Саво Лукин - 1892, Мазин, Грачац *земљорадник*
 Бабић, Стево Михајлов - 1882, Мазин, Грачац *земљорадник*
 Бабић, Тома Перов - 1896, Дабар, Оточац *земљорадник*
 Бабула, Јово Симин - 1892, Личко Петрово Село, Кореница *земљорадник*
 Баждар, Теодор Павлов - 1870, Војнић *ковач*
 Бајић, Јован Петров - 1892, Четвртковац, Петриња *земљорадник*
 Бајић, Лука Михајлов - 1886, Мазин, Грачац *земљорадник*
 Бајић, Никола Милин - 1892, Мазин, Грачац *земљорадник*
 Бајић, Сава Николин - 1890, Мазин, Грачац *земљорадник*
 Бајурин, Јозо(Јосип) Јосипов - 1890, Ходиље, Дубровник *морнар*
 Бакитић, Стеван Милошев - 1882, Крњак, Карловац *земљорадник*
 Бакић, Гајо(Пајо?) Стеванов - 1880, Перна, Вргинмост *земљорадник*
 Бакић, Марко Милин - 1895, Велика Јасеновача, Грубишно Поље *радник*
 Бакић, Милић Савин - 1886, Доња Височка, Слуњ *земљорадник*
 Бакић, Милош Адамов - 1895, Хајтић, Глина *молер*
 Бакић, Раде Радев - 1893, Доња Височка, Слуњ *земљорадник*
 Бакиш, Стеван - Крњак, Карловац
 Бакрач, Адам - Лушћани, Петриња
 Балаћ, Ђуро Стојанов - 1894, Листина, Подравска Слатина *земљорадник*
 Балаћ, Јово Милин - 1894, Штрпци, Доњи Лапац *земљорадник*
 Балаћ, Милан Вукашинов - 1891, Доњи Лапац *земљорадник*
 Балаћ, Миле Војин - 1893, Личко Петрово Село, Кореница *земљорадник*
 Балаћ, Раде Којин - 1881, Небљуси, Доњи Лапац *земљорадник*
 Балић, Саво Павлов - 1886, Србске Моравице, Врбовско *земљорадник*
 Балорда, Стеван Милошев - 1889, Северовац, Петриња
 Бојић, Тимотије Душанов - Миклушеви, Вуковар 1888, *берберин*

Банда, Миле Драгићев - 1897, Бандино Село, Слуњ *грађевински радник*
Банда, Милић Николин - 1891, Цвијановић Брдо, Слуњ *земљорадник*
Банда, Милош Богданов - 1895, Цвијановић Брдо, Слуњ *земљорадник*
Банда, Михајло Јованов - 1882, Петриња *кројач*
Банда, Светозар Петров - 1892, Петровац, Војнић *земљорадник*
Бандић, Јово Милин - 1896, Рудопоље, Оточац *земљорадник*
Бандобрански, Лазар Јованов - 1874, Мохово, Вуковар *земљорадник*
Банић, Думан Лукин - 1887, Преглав, Дарувар *земљорадник*
Банић, Корица(?) Гајин - 1889, Могорић, Госпић *земљорадник*
Банковић, Ђуро Дмитров - 1888, Могорић, Госпић *земљорадник*
Банковић, Ђуро Милин - 1893, Томингај, Грачац *земљорадник*
Бањанин, Исо Николин - 1890, Понори, Оточац *земљорадник*
Бањанин, Јован Будин - 1895, Јошан, Удбина *земљорадник*
Бањанин, Никола Данин - 1884, Јошан, Удбина *земљорадник*
Бањац, Милан Војов - 1895, Љесковац, Двор *радник*
Бањеглав, Дане Самуилов - 1886, Плоча, Грачац *земљорадник*
Бањеглав, Данило Јованов - 1894, Бунић, Кореница *радник*
Бараћ, Јово Симин - 1894, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
Бараћ, Марко Јованов - 1885, Маљевац, Слуњ *кувар*
Бараћ, Павле Митров - 1896, Збјег Мочилски, Слуњ *шрђовачки помоћник*
Барбарић, Иван Антин - 1898, Заострог, Макарска
Барбир, Јово Ђурин - 1896, Подгорје, Вргинмост *земљорадник*
Барбир, Коста Јованов - Подгорје, Вргинмост (дошао из Италије)
Барбир, Милош Стеванов - 1889, Подгорје, Вргинмост *земљорадник*
Барјамовић, Петар Николин - 1892, Бијело Поље, Кореница *земљорадник*
Барлине, Томо - Кордун
Басара, Гојко Стеванов - 1894, Крстиња, Војнић *земљорадник*
Басара, Ђуро Петров - 1882, Добретин, Двор *радник*
Басара, Миладин - око 1890, Удбина
Басара, Милан Стојанов - 1897, Ђолук, Удбина *земљорадник*
Басара, Станко Милићев - 1884, Гојковац, Слуњ *земљорадник*
Басарић, Илија Исин - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Басарић, Јанко Дмитров - 1894, Дивосело, Госпић *шрђовачки помоћник*
Басарић, Јован Николин - 1891, Барлете, Госпић *месар*
Басарић, Јово Васин - 1890, Барлете, Госпић *земљорадник*
Басарић, Јово Михајлов - 1896, Вребац, Госпић *земљорадник*
Басарић, Марко - Дивосело, Госпић
Басарић, Миле Ђурђев (1) - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Басарић, Миле (2) - Дивосело, Госпић
Басарић, Симо Ђурђев - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Басарић, Стеван Станишин - 1879, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Басић, Милош Илијин - 1896, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Басић, Тодор - Почитељ, Госпић

Басрак, Ђуро Петров - 1882, Добретин, Двор
Баста, Димитрије Спирин - 1897, Средња Гора, Удбина *земљорадник*
Баста, Илија Милин (1) - 1890, Средња Гора, Удбина *земљорадник*
Баста, Илија Милин (2) - 1892, Средња Гора, Удбина *земљорадник*
Баста Миле - Дебела Главица/Дивосело, Госпић
Баста, Миле Јовин - 1895, Средња Гора, Удбина *земљорадник*
Баста, Миле Кузманов - 1887, Средња Гора, Удбина *земљорадник*
Баста, Миле Миливојев - 1889, Липово Поље, Госпић *земљорадник*
Баста, Миле Радев - 1893, Средња Гора, Удбина *земљорадник*
Баста, Милета Радев - 1894, Средња Гора, Удбина *земљорадник*
Баста, Никола Јаковов - 1888, Курјак, Удбина *земљорадник*
Баста, Никола Савин - 1884, Средња Гора, Удбина *земљорадник*
Баста, Сава Милошев - 1891, Средња Гора, Удбина *земљорадник*
Баста, Стево - Кукуњевац, Пакрац
Бастаја, Драгић - Кордун
Бастаја, Никола Мићин - 1895, Белово Брдо, Слуњ *земљорадник*
Бастајић, Милић Милин - 1890, Ковачевац, Загреб *радник*
Бастајић, Никола Јованов - 1895, Пркос Ласињски, Карловац *земљорадник*
Батало, Ђуро Милин - 1881, Пониквари, Вргинмост *земљорадник*
Батало, Ђуро Митров - 1881, Топуско
Батинић, Илија Ђурђевић - 1890, Плоча, Грачац *земљорадник*
Батинић, Миливоје Манин - 1894, Дабрина, Глина *ковач*
Батножић, Цвијо - Банија
Бачић, Никола Николин - 1894, Мекињар, Удбина *земљорадник*
Бачко, Марко Илијин - 1893, Рамљане, Книн *земљорадник*
Бачко, Петар Јованов - 1896, Косово, Книн *земљорадник*
Беаковић, Симо Јосифов - 1897, Мекињар, Удбина *земљорадник*
Бејадер, Симо Илијин - 1871, Житнић, Дрниш *земљорадник*
Бекетић, Никола Иванов - 1884, Прибић, Јастребарско *земљорадник*
Бекић, Ђуро Петров - 1878, Граб, Грачац *земљорадник*
Бекић, Јанко Самуилов - 1886, Чемерница, Топуско *земљорадник*
Бекић, Саво Вујин - 1890, Кињачка, Петриња *кројач*
Беко, Милан Јованов - 1883, Беко, Двор *земљорадник*
Белић, Стево Степанов - 1887, Грочани, Загреб *земљорадник*
Бенић, Блаж Андрић - 1895, Рудекица, Цриквеница *зидар*
Бенко, Михајло Јованов - 1882, Петриња
Бера, Ђуро Ђурђевић - 1887, Ахметовци, Нови Град *земљорадник*
Бера, Ђуро Петров - 1894, Ахметовци, Нови Град *земљорадник*
Берић, Милић Радев - 1881, Крстиња, Војнић *земљорадник*
Берош, Марјан Шиманов - 1893, Подгора, Макарска *рударски надзорник*
Беслаћ, Дане - Добросело, Доњи Лапац
Беслаћ, Јован - Добросело, Доњи Лапац
Беслаћ, Лазар Данин - 1892, Добросело, Доњи Лапац *земљорадник*

Беслаћ, Миле Илијин - 1883, Добросело, Доњи Лапац *земљорадник*
Бибић, Ђуро Петров - 1872, Ораовац, Доњи Лапац *земљорадник*
Бибић, Павле Милошев - 1872, Ораовац, Доњи Лапац *земљорадник*
Бига, Никола Михаилов - 1883, Плитвица, Кореница *земљорадник*
Бијелић, Адам Симин - 1887, Гређани, Топуско *шрговац*
Билић, Никола Цветков - 1886, Цивљане, Книн
Биљешковић, Јосиф Јаковов - 1872, Вођарица, Новска *земљорадник*
Бирач, Ђуро Адамов - 1891, Мали Градац, Глина *шрговачки помоћник*
Бирач, Никола - Трновац, Глина
Бишкуповић, Ђорђе Јанков - 1890, Сисак *радник*
Бјегановић, Лазар Остојин - 1892, Лушћани, Петриња *земљорадник*
Бјеговић, Гајо Симин - 1896, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Бјеговић, Дмитар Јовин - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Бјеговић, Дмитар Стеванов - 1892, Пољари/Дивосело, Госпић *земљорадник*
Бјеговић, Јован Дмитров - 1891, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Бјеговић, Јован Симин - 1891, Дивосело, Госпић
Бјеговић, Лука Манишин - 1893, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Бјеговић, Лука Петров - 1883, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Бјеговић, Никола Стеванов - 1894, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Бјелајац, Драган Тадијин - 1884, Ћоре, Двор *земљорадник*
Бјелајац, Митар Трифунов - 1888, Пуклица, Дарувар *земљорадник*
Бјелајац, Светозар Петров - 1893, Батињани, Дарувар *земљорадник*
Бјелановић, Лазо - Бачуга, Петриња
Бјелић, Дамјан Станков - 1896 Горњи Кирин, Топуско *радник*
Бјелић, Ђуро Николин - 1875, Кирин, Топуско *фабрички радник*
Бјелић, Милан Симин - 1895, Гређани, Топуско *земљорадник*
Бјелић, Миле Јандрин - 1893, Кирин, Топуско *земљорадник*
Бјелић, Никола Стојанов - 1887, Горњи Сјеничак, Карловац *радник*
Бјелица, Никола Адамов - 1894, Доњи Хростовац, Сисак *радник*
Бјелобаба, Милан Миливојев - 1892, Дреновац, Госпић *шрговачки помоћник*
Бјелобаба, Милош - Лика
Бјелобаба, Никола Милин - 1876, Ондић, Удбина *земљорадник*
Бјелобрк, Миле - Србска Крајина
Бјелобрк, Никола Рафајлов - 1888, Примишље, Слуњ *земљорадник*
Бјеловук, Миле - Србска Крајина
Бјеловук, Милован Лазин - 1893, Бијели Кланац, Карловац *машинбравар*
Бјеловук, Петар Милин - 1894, Брусовача, Војнић *земљорадник*
Блаић, Анте Јозин - 1889, Дицмо, Сињ *радник*
Блануша, Божа Данин - 1893, Кијани, Грачац *земљорадник*
Блануша, Илија Михајлов - 1893, Кестеновац, Доњи Лапац *земљорадник*
Блитва, Илија Радев - 1895, Медак, Госпић *земљорадник*
Бобера, Никола Илијин - 1878, Ћоре, Двор *земљорадник*
Боберић, Глиго Цвијин - 1875, Јасеновац, Костајница *земљорадник*

Бобић, Баћа - Почитељ, Госпић
 Бобић, Божо Стеванов - 1885, Почитељ, Госпић *земљорадник*
 Бобић, Вукан Павлов - 1894, Поповић-Брдо, Огулин *земљорадник*
 Бобић, Дмитар Јанков - 1884, Дабар, Оточац *земљорадник*
 Бобић, Душан - Лика
 Бобић, Ђуро Јовин - 1882, Почитељ, Госпић *земљорадник*
 Бобић, Јанко Милин - 1883, Почитељ, Госпић *земљорадник*
 Бобић, Лазо Радев - 1895, Дабар, Оточац *земљорадник*
 Бобић, Никола Петров - 1895, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
 Бобић, Раде Пролев - 1881, Турјански, Оточац *земљорадник*
 Бобић, Стеван Исаилов - 1882, Турјански, Оточац *земљорадник*
 Бовић, Мане Јандрин - 1894, Кузмовача, Госпић *земљорадник*
 Богдановић, Алекса Алексин - 1889, Вребац, Госпић *земљорадник*
 Богдановић, Васо Николин - 1897, Велика Борка, Грубишно Поље *радник*
 Богдановић, Јован Петров - 1887, Класнић, Глина *земљорадник*
 Богдановић, Манојло - Лика
 Богдановић, Милан Исин - 1892, Вребац, Госпић *земљорадник*
 Богдановић, Милан Костин - 1890, Вребац, Госпић *земљорадник*
 Богдановић, Пера Стојанов - 1899, Воркапићи, Топуско *радник*
 Богдановић, Петар Алексин - 1887, Вребац, Госпић *земљорадник*
 Богдановић, Саво(Стево?) Танасијин - 1890, Вребац, Госпић *стојлар*
 Богић, Лука Данин - 1889, Смиљан, Госпић *земљорадник*
 Богић, Никола - Лика („добровољац с почетка рата”)
 Богић, Стево Михајлов - 1892, Дабар, Оточац *земљорадник*
 Богић, Тодор Јефтов - 1878, Суботска, Пакрац *земљорадник*
 Богојевић, Стеван Матијин - Велики Шушњар, Глина
 Богуновић, Дане - Личко Петрово Село, Кореница
 Богуновић, Драган - Личко Петрово Село, Кореница
 Богуновић, Раде Николин - 1887, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
 Богуновић, Симо Милошев - 1892, Гашчево, Грачац *земљорадник*
 Бодловић, Илија С. - 1870, Комора, Двор
 Бодловић, Јово Симин - 1899, Комора, Двор *морнар*
 Бодловић, Стеван Остојин - 1896, Љубина, Двор *земљорадник*
 Божанић, Јован Стојанов - 1889, Кореница *рудар*
 Божанић, Михајло Филипов - 1888, Пужевић, Оточац *земљорадник*
 Божанић, Никола Филипов - 1891, Пужевић, Оточац *рудар*
 Божић, Бранко Владин - 1895, Тења, Осек *џрџовац*
 Божић, Милош Јаковов - 1896, Крњак, Карловац *радник*
 Божић, Михајло Петров - 1895, Михољско, Војнић *земљорадник*
 Божић, Петар Василијев - 1857, Михољско, Војнић *земљорадник*
 Божић, Петар Танасијин - 1895, Крњак, Карловац *земљорадник*
 Божић, Раде Петров - 1885, Добретин, Двор *земљорадник*
 Божић, Стево Матијин - 1894, Перна, Вргинмост *земљорадник*

Божић, Теша Петров - 1888, Храстовац, Сисак *ловац*
Божиčkовић, Миле Јованов - 1894, Турјански, Оточац *земљорадник*
Божиčkовић, Раде Тривунов - 1892, Турјански, Оточац *земљорадник*
Божиčkовић, Стеван Стојанов - 1886, Шкаре, Оточац *земљорадник*
Бојанић, Милош Јовин - 1894, Ољаси, Славонска Пожега *ковач*
Бојић, Тимотије Душанов - 1888, Миклушеви, Вуковар *берберин*
Бокан, Никола Стеванов - Срб, Доњи Лапац
Бокулић, Ђуро (Јуре) Стојанов - 1891, Јосипдол, Огулин *лађар*
Бондић, Раде Николин - 1891, Рудопоље, Оточац *земљорадник*
Борак, Ђура Исин - 1894, Могорић, Госпић *земљорадник*
Борић, Мане Илијин - 1897, Перушић, Госпић *земљорадник*
Борић, Милош Илијин - 1883, Могорић, Госпић *земљорадник*
Борић, Милош Јованов - 1885, Вребац, Госпић *земљорадник*
Борић, Михајло Ђорђевић - 1899, Бабин Поток, Оточац *земљорадник*
Борић, Павле Станков - 1896, Свиница, Петриња *земљорадник*
Борић, Проко Стеванов - 1894, Кончарев Крај, Оточац *земљорадник*
Борић, Сава Јованов - 1884, Могорић, Госпић *рударски радник*
Борјан, Глигорије Павлов - 1897, Кричке, Дрниш *земљорадник*
Борјан, Миле Ђурин - 1894, Кричке, Дрниш *шофер*
Борјан, Петар Максимов - 1894, Кричке, Дрниш *земљорадник*
Борјановић, Илија Илијин - 1898, Кричке, Дрниш *шофер*
Борјановић, Петар - Кричке, Дрниш
Борјановић, Славко–Комита - Кричке, Дрниш
Боровац, Милан Јованов - 1891, Залужница, Оточац *земљорадник*
Боровић, Ђуро Илијин - 1895, Вучевица, Спљет *земљорадник*
Боровић, Илија Марков - 1897, Голубић, Книн *земљорадник*
Боровић, Лазар Јованов - 1896, Голубић, Книн *земљорадник*
Боројевић, Илија - Банија
Боројевић, Лазо Милићев - 1888, Баир, Новска *земљорадник*
Боројевић, Раде Василијевић - 1893, Јавница, Двор *земљорадник*
Боројевић, Станко - Банија
Боромиса, Илија Глигин - 1897, Брестик, Глина *земљорадник*
Боромиса, Милан Мојсијин - 1892, Брестик, Глина *земљорадник*
Борота, Ђуро Симин - 1892, Бовић, Вргинмост *йекар*
Борота, Саво Васин - 1894, Бовић, Вргинмост *земљорадник*
Боротић, Милан Симин - 1882, Цабуна, Вировитица *земљорадник*
Босанац, Богдан Ђурин - 1894, Рајић, Новска *земљорадник*
Босанац, Јово Николин - 1894, Јаник, Дарувар *земљорадник*
Босанац, Матија Томин - 1892, Мали Бастаји, Дарувар *земљорадник*
Босанац, Никола Захаријин - 1888, Катинац, Дарувар *земљорадник*
Босић, Вујо Лазин - 1892, Удбина *земљорадник*
Босић, Лука Милин - 1896, Комић, Удбина *земљорадник*
Боснић, Данило–Малета** Ђорђевић - 1883, Ораовац, Доњи Лапац *рајћар*

Боснић, Марко Милетин - 1878, Боснић, Огулин *ложач*
Боснић, Мићан - Србска Крајина
Боснић, Петар Матијин - 1882, Свинаца, Петриња *уљар*
Боснић, Тривун Васин - 1890, Мекињар, Удбина *земљорадник*
Ботиљица, Јово Николин - 1883, Куновац, Доњи Лапац *земљорадник*
Ботица, Никола Иванов - 1893, Рачишће, Корчула
Бошковић, Мирко Јованов - 1887, Дрљача, Сисак *земљорадник*
Бошковић, Радомир Ђурин - 1897, Богомиловић, Кутина *земљорадник*
Бошњак, Тодор Данин - 1885, Јошан, Удбина *земљорадник*
Бошчанин, Матија - Србска Крајина
Браинчић, Марин Јозин - 1885, Подстрана, Сплет *морнар*
Бранковић, Илија Николин - 1889, Брлог, Оточац *земљорадник*
Бранковић, Јова Стеванов - 1890, Бијеле Воде, Глина *џрговац*
Бранковић, Тома Кузманов - 1884, Борово Сухополско, Вировитица *рајџар*
Братељевић, Ђуро - 1883, Ријека Копривничка, Копривница *земљорадник*
Братић, Петар Илијин - 1893, Горњи Сјеничак, Карловац *земљорадник*
Брашић, Миле Павлов - 1891, Сјеничак, Карловац *земљорадник*
Брашић, Никола Павлов - 1895, Сјеничак, Карловац *фабрички радник*
Брдар, Јанко - Лушћани, Петриња
Бреберина, Јован Тодоров - 1891, Међењак, Војнић *земљорадник*
Бреберина, Милош Тодоров - 1885, Међењак, Војнић *земљорадник*
Брезар, Јосип Жигин - 1884, Петровина, Јастребарско *земљорадник*
Брезија, Ђиро Мартинов - 1887, Свети Петар, Беловар *земљорадник*
Брезовић, Ђуро Томин - 1888, Горња Купчина, Јастребарско *бравар*
Брезовић, Марко Стјепанов - 1897, Доња Купчина, Јастребарско *кафеџија*
Брекић, Исо Јованов - 1882, Врховине, Оточац *земљорадник*
Брекић, Трифун Вујин - 1882, Бабин Поток, Оточац *земљорадник*
Бркановић, Илија Аћимов - 1896, Имотски *земљорадник*
Бркић, Ђуро - Кукуњевац, Пакрац
Бркић, Ђуро Обрадов - 1883, Кујник, Славонска Пожега *земљорадник*
Бркић, Јово Николин - 1886, Рујишта, Грачац *земљорадник*
Брк(љач)ић, Мијо Николин - 1890, Гаге, Двор *земљорадник*
Брковић, Илија Јандријин - 1894, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
Брковић, Стеван Јованов - 1893, Пецка, Вргинмост *земљорадник*
Брујић, Дамјан П. - Лика
Брујић, Јосиф Јованов - 1888, Медак, Госпић *земљорадник*
Брујић, Митар Ђурђев - 1881, Томингај, Грачац *земљорадник*
Брујић, Петар Милин - 1893, Трстеница, Топуско *земљорадник*
Брујић, Стеван Ђурђев - 1894, Томингај, Грачац *сјџолар*
Брчин, Васо Давидов - 1866, Грачац *шумар*
Брчин, Миле Лукин - 1892, Томингај, Грачац *земљорадник*
Брчин, Никола - Лика
Брчин, Петар Васин - 1893, Грачац *земљорадник*

Бубало, Илија Којин - 1888, Небљуси, Доњи Лапац *земљорадник*
Бубало, Јово - Доњи Лапац
Бубало, Миле С. - 1895, Заклопача, Госпић
Бубало, Раде Симин - 1890, Личко Петрово Село, Кореница *земљорадник*
Бубановић, Павле Петров - 1874, Радовије, Јастребарско *земљорадник*
Бугар, Лука Петров - 1888, Баровка, Јастребарско *железничар*
Буданко, Антон Јосипов - 1897, Читлук, Дрниш *кувар*
Будимлија, Драгић Николин - 1889, Стара Кршља, Слуњ *земљорадник*
Будимлија, Илија Дмитров - 1895, Паланка, Грачац *земљорадник*
Будимлија, Станко Марков - 1886, Плоча, Грачац *земљорадник*
Будисављевић, Божо Стеванов - 1882, Пећане, Кореница *земљорадник*
Будисављевић, Ђуро Илијин - 1875, Пећане, Кореница *земљорадник*
Будисављевић, Исо Петров - 1892, Брлог, Оточац *шрџовачки њомоћник*
Будисављевић, Мане Петров - 1889, Пећане, Кореница *земљорадник*
Будисављевић, Пајо Данин - 1884, Пећане, Кореница *земљорадник*
Будисављевић, Пајо Дмитров - 1886, Пећане, Кореница *ситолар*
Будисављевић, Перо Јованов - 1877, Врховине, Оточац *новинар*
Будисављевић, Петар Спасојев - 1886, Пећане, Кореница *рудар*
Будисављевић, Раде Павлов - 1873, Пећане, Кореница *земљорадник*
Будисављевић, Стојан Спасин - 1887, Подравска Слатина *земљорадник*
Будић, Стева Лазин - 1891, Козаперовица, Глина *земљорадник*
Будовић, Мето Марков - 1890, Стари Бошњан, Крижевци *земљорадник*
Бузленић, Стево Јованов - 1888, Млини, Петриња *земљорадник*
Бујас, Динко Милин - 1894, Шибеник *келнер на броду*
Букарица, Илија Николин - 1892, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Букарица, Јован Дмитров - 1879, Дивосело, Госпић *шрџовац*
Букарица, Јово Петров - 1887, Црквени Бок, Сисак *земљорадник*
Букарица, Јово Симин - Дебела Главица/Дивосело, Госпић
Букарица, Максим Божин - 1889, Дивосело, Госпић
Букарица, Максим Стојанов - Дебела Главица/Дивосело, Госпић
Букић, Миливоје Стојанов - 1892, Водотеч, Оточац *земљорадник*
Буклич, Флоријан Јосипов - 1890, Тршће, Чабар *земљорадник*
Букчић, Василије Ђурђев - 1885, Шушњар, Глина *земљорадник*
Булат, Илија Адамов - 1888, Добрина, Глина *комичар*
Булат, Перо Милошев - 1893, Брестик, Глина *земљорадник*
Булат, Станко Дмитров - 1886, Бузета, Глина *земљорадник*
Буле, Петар Савин - 1887, Бојна, Глина *радник*
Буле, Стеван Павлов - 1888, Мартиновићи, Глина *земљорадник*
Буљ, Дане Николин - 1894, Брувно, Грачац *земљорадник*
Бунчић, Алекса Јосин - 1890, Латин, Огулин *земљорадник*
Бунчић, Васиљ Ђурин - 1885, Велики Шушњар, Глина
Буњац, Јанко Анемијев - 1888, Драготина, Глина *земљорадник*
Буњевац, Јоца - Лика

Буњевац, Петар Петров - 1886, Марин Дол, Карловац *земљорадник*
 Буњевић, Раде Којин - 1888, Крш, Госпић *земљорадник*
 Бурмуција, Бѐра Остојин - 1891, Рајић, Новска *земљорадник...*

Вагић, Ђуро Савин - 1876, Мокро Поље, Книн *земљорадник*
 Ванић, Никола Ђурин - 1892, Чапљани, Костајница *земљорадник*
 Ванић, Стеван Милин - 1896, Костајница *фабрички радник*
 Варда, Дане - Личко Петрово Село, Кореница
 Варићак, Буде Симин - 1894, Косињ, Госпић *земљорадник*
 Варићак, Дане Николин - 1893, Млаква, Госпић *ложач на локомотиви*
 Варићак, Душан Милин - 1896, Крш, Госпић *земљорадник*
 Варићак, Илија Миладинов - 1893, Млаква, Госпић *земљорадник*
 Варићак, Илија Радев - 1888, Ораовац, Кореница *земљорадник*
 Варићак, Мићо Данин - 1894, Млаква, Госпић *земљорадник*
 Варићак, Петар Милин - 1892, Боговоља, Слуњ *земљорадник*
 Варуч, Стојша Милићев - 1885, Јаворањ, Двор *машинбравар*
 Васиљевић, Пајо Николин - 1898, Нарта, Чазма *бравар*
 Васић, Ранко Тодоров - 1880, Книн *радник*
 Везмар, Миле Алексин - 1886, Крагуљ, Пакрац *ковач*
 Веић, Тимо Гаврин - 1880, Козице, Подравска Слатина *земљорадник*
 Вејин, Андрија Гавранов - 1895, Добаница, Доњи Лапац *земљорадник*
 Вејин, Тодор Николин - 1885, Грабовац, Слуњ *земљорадник*
 Вејновић, Јово Дамљанов - 1886, Врело, Кореница *фабрички радник*
 Векић, Љубомир Митров - 1879, Грубишно Поље *земљорадник*
 Вела, Иван Јозефов - 1888, Подгора, Макарска *земљорадник*
 Велебит, Стево Павлов - 1877, Словинци, Сисак *земљорадник*
 Велебниг, Ђуро Лазин - 1888, Ровишка, Глина *земљорадник*
 Велимировић, Петар Савин - 1893, Вељун, Слуњ *земљорадник*
 Вигњевић, Душан М. - 1900, Писаровина, Карловац (из Италије)
 Вигњевић, Мане Милованов - 1889, Доњи Ваганац, Кореница *земљорадник*
 Вигњевић, Милош Миладинов - 1865, Дољане, Доњи Лапац *писар*
 Вигњевић, Михајло Николин - 1886, Поникве, Огулин *земљорадник*
 Вигњевић, Станко - Лика
 Видаковић, Илија Јовин - 1884, Бачковица, Беловар *земљорадник*
 Видас, Крешимир Људевитов - 1894, Хрељин, Река *банкарски чиновник*
 Видић, Иван Стјепанов - Тучепи, Макарска
 Видовић, Милан Николин - 1894, Србско Селиште, Кутина *кројач*
 Видо(је)вић, Гајо Алексин - 1888, Станић-поље, Двор *радник*
 Висковић, Мато Антунов - 1877, Подаца, Плоче *рудар*
 Витас, Дмитар Стеванов - 1893, Почитељ, Госпић *земљорадник*
 Витас, Ђуро Исин - 1892, Почитељ, Госпић *лекар*
 Витас, Јован Божин - 1893, Почитељ, Госпић *земљорадник*

Витас, Јово Николин - 1893, Почитељ, Госпић *колар*
Витас, Никола Стеванов - 1891, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Витас, Стево Стојанов - 1878, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Витковић, Душан Јовин - 1897, Дубица, Костајница *земљорадник*
Вицендиновић, Гаспар Вицков - 1895, Бабино Поље, Дубровник *земљорадн.*
Вишњић, Марко Илијин - 1885, Гојак, Огулин *земљорадник*
Вишњић, Милан - Лика
Вишњић, Михаило Николин - Поникве, Огулин
Вишњић, Мојсија Илијин - 1895, Цвијановић Брдо, Слуњ *радник*
Вишњић, Симо-Шмањак Стојанов - 1895, Попово Село, Огулин
Владетић, Ђуро Владин - 1888, Небљуси, Доњи Лапац *йекар*
Владетић, Милан Тодоров - 1890, Доњи Лапац *рудар*
Владић, Петар Милошев - 1891, Дуњак, Војнић *земљорадник*
Владушић, Лазар Ђурђевић - 1891, Зрмања, Грачац *земљорадник*
Вла(ј)инић, Ђуро Милин - 1884, Кукљић, Госпић *ливац*
Влаисављевић, Буде Исин - 1891, Трнавац, Кореница *земљорадник*
Влаисављевић, Вујо Јандрин - 1882, Трнавац, Кореница *земљорадник*
Влаисављевић, Ђуро Исин - 1895, Трнавац, Кореница *земљорадник*
Влаисављевић, Ђуро Михаилов - 1889, Рудопоље, Оточац *земљорадник*
Влаисављевић, Илија Милин - 1895, Трнавац, Кореница *земљорадник*
Влаисављевић, Илија Спасенијев - 1892, Михаљевац, Кореница *радник*
Влаисављевић, Јанко - Личко Петрово Село, Кореница
Влаисављевић, Мијаило Николин - 1893, Рудопоље, Оточац *земљорадник*
Влаисављевић, Милан Ђурђевић - 1876, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Влаисављевић, Петар Дмитров - 1886, Михаљевац, Кореница *земљорадник*
Влаисављевић, Петар Прокин - 1895, Трнавац, Кореница *земљорадник*
Влаисављевић, Раде Ђурин - 1893, Трнавац, Кореница *земљорадник*
Влаисављевић, Саво Ј. - Кореница
Влаисављевић, Стево Петров - 1891, Бунић, Кореница *ложач на локомотиви*
Влајић, Божо Милин - 1879, Ораовац, Доњи Лапац *сџолар*
Властелица, Антон Петров - 1895, Вис *ложач*
Влатковић, Јаков Милошев - 1876, Јошан, Удбина *земљорадник*
Влаховић, Самуило Јовин - 1886, Миклеушка, Кутина *земљорадник*
Влашић, Васо Стеванов - 1878, Дренов Кланац, Оточац *земљорадник*
Влашић, Миле Стеванов - 1888, Дренов Кланац, Оточац *земљорадник*
Водоновић, Јаков Матијин - 1884, Вис *земљорадник*
Војвода, Иван Радев - 1893, Имотица, Дубровник *земљорадник*
Војводић, Ђуро Милин - 1872, Мазин, Грачац *земљорадник*
Војводић, Илија Јовин - 1895, Доњи Лапац *ковач*
Војводић, Мане Панин - 1893, Мазин, Грачац *земљорадник*
Војводић, Милан Савин - 1895, Билића, Петриња *ђак*
Војводић, Милош Савин - Билића, Петриња
Војводић, Раде Илијин - 1884, Мазин, Грачац *земљорадник*

Војиновић, Гавро Лукин - 1886, Капелна, Доњи Михољац *земљорадник*
Војиновић, Раде Јованов - 1880, Добросело, Доњи Лапац *ливац*
Војисављевић, Митар Илијин - 1894, Трново, Нова Градишка *земљорадник*
Војновић, Дане-Гранова Тодоров - 1862, Мазин, Грачац *земљорадник*
Војновић, Илија Петров - 1888, Мазин, Грачац *земљорадник*
Војновић, Илија Јовин - 1888, Мазин, Грачац *земљорадник*
Војновић, Лука Петров - 1884, Мазин, Грачац *земљорадник*
Војновић, Марко Данин - 1894, Мазин, Грачац *земљорадник*
Војновић, Милан Радев - 1895, Мазин, Грачац *земљорадник*
Војновић, Миле Симин - 1895, Мазин, Грачац *земљорадник*
Војновић, Петар Ђурин - 1890, Мазин, Грачац *земљорадник*
Војновић, Стеван Јованов - 1888, Мазин, Грачац *земљорадник*
Војновић, Стево Данин - 1889, Мазин, Грачац *земљорадник*
Воларац, Стеван Марков - 1889, Сјеверовац, Сисак *земљорадник*
Воргић, Лаза Јованов - 1881, Мала Крбавица, Кореница *рударски радник*
Воркапић, Јаков Петров - 1891, Воркапићи, Вргинмост *земљорадник*
Воркапић, Мане Радев - 1881, Стара Кршља, Слуњ *земљорадник*
Воркапић, Петар Лукин - 1898, Воркапићи, Вргинмост *земљорадник*
Воркапић, Стојан Милошев - 1894, Воркапићи, Вргинмост *земљорадник*
Вранеш, Мане Николин - 1877, Тужевић, Оточац *земљорадник*
Вранешевић, Васо Петров - 1885, Врпоље, Двор *џекар*
Врањеш, Алекса - Лика
Врањеш, Илија Јовин - 1895, Љутаца, Госпић *земљорадник*
Врањеш, Мато Тодоров - 1884, Госпић, *машинист*
Врањеш, Никола Милин - Лушћани, Петриња
Врањеш, Никола Петров - 1888, Лушћани, Петриња *земљорадник*
Врањеш, Раде Николин - 1893, Доње Село, Доњи Лапац *земљорадник*
Врањешевић, Павле Николин - 1887, Ораовац, Двор *земљорадник*
Врачар, Дане Николин - 1896, Мекињар, Удбина *земљорадник*
Врачар, Коста Илијин - 1891, Мекињар, Удбина *земљорадник*
Врачар, Марко Шпирин - 1883, Крушковац/Радуч, Госпић *земљорадник*
Врачар, Милан Илијин - 1885, Мекињар, Удбина *трговачки помоћник*
Врачар, Станко Марков - 1876, Мекињар, Удбина *земљорадник*
Врачар, Стеван Шпирин - 1889, Крушковац/Радуч, Госпић *земљорадник*
Врачарић, Никола Љубомиров - 1883, Пчелић, Вировитица *земљорадник*
Врга Ђуро Ђурин - 1878, Мали Градац, Глина *земљорадник*
Врзић, Васо Д. - Србска Крајина
Вркић, Илија Јовин - 1889, Могорић, Госпић *земљорадник*
Врујић, Васо Глишин - 1878, Велика Барна, Грубишно Поље *ојанчар*
Врцел, Илија Мирков - 1880, Беговац Плашчански, Огулин *земљорадник*
Вујаклија, Лазо Ђурин - 1894, Цвијановић Брдо, Слуњ *земљорадник*
Вујаклија, Лазо Стојанов - 1882, Обљај, Глина *земљорадник*
Вујаковић, Лука Симин - 1892, Шибине, Глина *земљорадник*

Вујаковић, Петар Вујанов - 1891, Мемиска, Костајница *машинист*
Вујаковић, Симо Тодоров - Чемерница, Вргинмост
Вујанић, Ђуро Исин - 1891, Подум, Оточац *земљорадник*
Вујанић, Петар Јованов - 1895, Свинаца, Петриња *земљорадник*
Вујановић, Миле Антин - 1889, Слабиња, Костајница *земљорадник*
Вујановић, Миле Данин - 1896, Могорић, Госпић *земљорадник*
Вујасиновић, Раде Дакин - 1886, Горње Кусоње, Подравска Слатина *кочијаш*
Вујевић, Петар Јованов - 1886, Црља, Метковић *земљорадник*
Вујиновић, Војо Лазин - 1874, Витуњ, Огулин *радник*
Вујиновић, Макарије Илијин - 1893, Ловска, Новска *земљорадник*
Вујиновић, Марко Николин - 1882, Вујиновићи, Огулин *земљорадник*
Вујиновић, Миле Васин - 1895, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Вујиновић, Милош Петров - 1897, Читлук, Госпић *шрџовачки помоћник*
Вујиновић, Стеван Николин - 1884, Витуњ, Огулин *земљорадник*
Вујић, Васо Јовин - 1880, Батрина, Нова Градишка *земљорадник*
Вујић, Сава Јовичин - 1891, Бистрица, Градишка *земљорадник*
Вујичић, Давид Дамњанов - 1892, Брлог, Оточац *фабрички радник*
Вујичић, Миле Будин - 1888, Рудановац, Кореница *земљорадник*
Вујичић, Никола Адамов - 1892, Градуса, Петриња *земљорадник*
Вујичић, Стево Јовов - 1889, Кобиљак, Двор *земљорадник*
Вујковић, Глишо Павлов - 1896, Драговићи, Пакрац *земљорадник*
Вујковић, Никола Костин - 1882, Млински Виногради, Гарешница *земљорадник*
Вујнић, Никола Ђурин - 1879, Вуковар *кувар*
Вујновић, Војо - Дивосело, Госпић
Вујновић, Ђорђе Божин - 1896, Витуњ, Огулин *лекар*
Вујновић, Исо Илијин - 1897, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Вујновић, Јандре Чојин - Велики Крај/Дивосело, Госпић
Вујновић, Јанко Милин - 1886, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Вујновић, Јанко Петров - 1893, Добросело, Доњи Лапац *земљорадник*
Вујновић, Кардум Исин - Велики Крај/Дивосело, Госпић
Вујновић, Марко Дмитров - 1884, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Вујновић, Марко Јованов - 1888, Велики Крај/Дивосело, Госпић *земљорадник*
Вујновић, Марко Николин - 1882, Вујиновићи/Гомирије, Огулин
Вујновић, Миле Јованов - 1889, Дивосело, Госпић
Вујновић, Миле Капуралов - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Вујновић, Милош - 1892, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Вујновић, Милош Лукин - 1887, Мали Крај/Дивосело, Госпић *обућар*
Вујновић, Милош–Милецко Илијин - 1892, Мали Крај/Дивосело, Госпић
Вујновић, Милош Данин - Дивосело, Госпић
Вујновић, Милош П. - Дивосело, Госпић
Вујновић, Пучан Јанков - Велика Цеста/Дивосело, Госпић
Вујновић, Томо - Србска Крајина
Вукадиновић, Буда -

Вукадиновић, Миле Аврамов - 1887, Брлог, Оточац *земљорадник*
 Вукадиновић, Петар Миланов - 1888, Кршље, Нови Град *земљорадник*
 Вуканић, Рака Леополдов - 1888, Хрељин, Река *каменорезац*
 Вукас, Мане Ђурин - 1893, Јања Гора, Огулин *земљорадник*
 Вукасевић, Никола Николин - 1887, Подлапача, Удбина *земљорадник*
 Вукелић, Јосиф Стеванов - 1887, Латин, Огулин *земљорадник*
 Вукелић, Марко Мартинов - 1888, Доњи Косињ, Госпић *земљорадник*
 Вукелић, Никола Василијев - 1890, Зебић, Огулин *шрђовачки помоћник*
 Вукелић, Петар Стеванов - 1882, Чуковац, Госпић *земљорадник*
 Вукелја, Миле Стеванов - 1882, Чуковац, Госпић *земљорадник*
 Вукић, Сијо Игњатијин - 1890, Церовац, Војнић *земљорадник*
 Вукић, Станко Митров - 1887, Церовац, Војнић *шрђовац*
 Вукићевић, Јово Јандријин - 1896, Драготина, Глина *земљорадник*
 Вукићевић, Миле Адамов - 1893, Драготина, Глина *земљорадник*
 Вукићевић, Никола Кузманов - 1884, Храстовац, Костајница *земљорадник*
 Вукичевић, Васо Јованов - 1896, Драготина, Глина *зидар*
 Вукичевић, Јово Милин - 1881, Нова Градишка *ковач*
 Вукичевић, Теодор Павлов - 1885, Драготина, Глина *бравар*
 Вукмановић, Благоје Васин - 1893, Дереза, Пакрац *земљорадник*
 Вукмановић, Илија Павлов - 1879, Комић, Удбина *земљорадник*
 Вукмир, Миле Симин - 1889, Бунић, Кореница *земљорадник*
 Вукмировић, Ђукан Павлов - 1889, Комић, Удбина *земљорадник*
 Вукмировић, Јандрија Пејин - 1891, Бијела Ријека, Оточац *земљорадник*
 Вукмировић, Мане Илијин - 1888, Бабин Поток, Оточац *земљорадник*
 Вукмировић, Никола Васин - 1896, Велешка, Костајница *земљорадник*
 Вукмировић, Петар Кузманов - 1880, Храстовац, Костајница *земљорадник*
 Вукобратовић, Васо - Крњак, Карловац
 Вукобратовић, Ђукан Манин - 1897, Грабушић, Кореница *земљорадник*
 Вукобратовић, Ђуро Радев - 1896, Грабушић, Кореница *земљорадник*
 Вукобратовић, Милан Данин - 1893, Плоча, Грачац *земљорадник*
 Вукобратовић, Миле Васин - 1889, Грабушић, Кореница *радник*
 Вукобратовић, Никола Симин - 1892, Грабушић, Кореница *земљорадник*
 Вукобратовић, Петар - Сухи Дол, Војнић
 Вуковић, Алекса Павлов - 1881, Горња Трстеница, Вргинмост *шрђовац*
 Вуковић, Матија Захаријин - 1895, Гређани, Нова Градишка *столар*
 Вуковић, Мирко Лазин - 1880, Вајин Врх, Огулин *земљорадник*
 Вуковић, Никола Петров - 1895, Чапљани, Костајница *ковач*
 Вуковић, Раде Драгићев - 1885, Јамаре, Слуњ *земљорадник*
 Вуковић, Танасија Јованов - 1893, Голубић, Книн *земљорадник*
 Вукосављевић, Мирко Васин - 1882, Петрињици, Сисак *ковач*
 Вукосављевић, Светозар Глишин - 1894, Ператовица, Грубишно Поље *рајар*
 Вукотић, Илија Војин - 1896, Суботски Брод, Новска *колар*
 Вукотић, Стојан Николин - 1881, Дрвачи, Петриња *колар*

Вукошијевић(?), Милош Ђуричин - 1885, Бабин Поток, Оточац *радник*
Вуксан, Васо Стеванов - 1887, Живаја, Костајница *земљорадник*
Вуксан, Стеван Јанков - 1888, Пејковац, Војнић *радник*
Вукшић, Стево Симин - 1894, Кричке, Дрниш *земљорадник*
Вулашић, Мане - Лика
Вулетих, Дане Ђорђевић - 1881, Медак, Госпић *земљорадник*
Вулетих, Драгутин Миливојевић - 1889, Кузма, Војнић *земљорадник*
Вулетих, Исако Николин - 1888, Медак, Госпић *земљорадник*
Вулетих, Мојсије Павлов - 1891, Перјасица, Војнић *земљорадник*
Вулић, Јеши Лазин - 1894, Шаканлије, Двор *земљорадник*
Вундук, Никола Нишков - 1884, Липовац, Војнић *радник*
Вурдеља, Божидар Николин - 1885, Могорић, Госпић *машиниста*
Вурдеља, Буде Савин - 1894, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
Вурдеља, Дане Милин - 1893, Могорић, Госпић *земљорадник*
Вурдеља, Јанко Глишин - 1889, Велики Ковиновац, Војнић *земљорадник*
Вурдеља, Јован Андријин - 1879, Доњи Лапац *трговац*
Вурдеља, Максим Јовин - 1889, Сврачково Село, Удбина *берберин*
Вурдеља, Стеван Петров - 1894, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
Вурдеља, Стево Будин - 1891, Сврачково Село, Удбина *рудар*
Вуцелић, Јован Илијин - 1882, Дубраве/Плашки, Огулин *трговац*
Вучан, Ђуро Марков - 1882, Мала Барна, Грубишно Поље *земљорадник*
Вученовић, Андрија Јованов - 1895, Рамљане, Книн *писар*
Вучинић, Марко Петров - 1890, Доња Велешња, Костајница *земљорадник*
Вучинић, Раде Милићев - 1896, Доњи Сјеничак, Карловац *земљорадник*
Вучићевић, Никола Васин - 1894, Вуштица, Новска *берберин*
Вучковић, Божо - Крњак, Карловац
Вучковић, Божо Илијин - 1884, Велика Црквина, Војнић *радник*
Вучковић, Илија Павлов - 1896, Класнић, Глина *механичар*
Вучковић, Лазо Јованов - 1888, Томингај, Грачац *земљорадник*
Вучковић, Милан Петров - 1884, Долчани, Глина *ћак*
Вучковић, Миле - Банија
Вучковић, Миле Тодоров - 1894, Перјасица, Војнић *земљорадник*
Вучковић, Милован Миланков - 1896, Оток Оштарјски, Огулин *земљорадник*
Вучковић, Никола Митров - 1896, Могорић, Госпић *земљорадник*
Вучковић, Никола Симин - 1892, Доњи Полој, Војнић *земљорадник*
Вучковић, Петар - Крњак, Карловац
Вучковић, Петар Теодоров - 1879, Велика Црквина, Војнић *земљорадник*
Вучковић, Раде Васин - 1883, Оток, Огулин *земљорадник*
Вучковић, Станко Илијин - 1891, Трновац, Глина *земљорадник*
Вучковић, Стеван Јованов - 1894, Томингај, Грачац *земљорадник...*

Габелић, Иван Лукин - 1887, Врбовско *капетан брода*
Гавић, Исо Савин - 1895, Гавић, Госпић *земљорадник*

Гавриловић, Петар Николин - 1888, Драготина, Глина *земљорадник*
Гавриловић, Проко Илијин - 1893, Михаљевац, Кореница *йпрѣ. йомоћник*
Газибара, Божо Г. - Крњак, Карловац
Газибара, Михајло Ђурин - 1884, Скрадник, Огулин *земљорадник*
Газибарић, Станко Кузманов - 1877, Голобрдац, Нова Градишка *земљорадник*
Газивода, Божо Ђурин - 1880, Понорац, Војнић *земљорадник*
Гајић, Јово Симин - 1884, Дуго Село, Писаровина *берберин*
Гајић, Никола Адамов - 1894, Хртић, Двор *земљорадник*
Гајић, Симо Илијин - 1895, Хртић, Двор *фабрички радник*
Гајић, Симо Савин - 1894, Кукуњевац, Пакрац *земљорадник*
Гајић, Стојан Ђурин - 1893, Хртић, Двор *земљорадник*
Галијаш, Миле Јованов - 1892, Горичка, Двор *машинистѣ*
Галијаш, Никола Јованов - 1896, Доња Горичка, Двор *земљорадник*
Галовић, Миле Илијин - 1873, Мутилић, Удбина *земљорадник*
Галовић, Никола Мићин - 1878, Мутилић, Удбина *земљорадник*
Галовић, Стеван Данин - 1885, Мутилић, Удбина *земљорадник*
Галовић, Стево Гаврин - 1895, Мали Зденци, Грубишно Поље *радник*
Галогаж, Миле Јованов - 1868, Славско Поље, Топуско *земљорадник*
Гаљен, Милош Станков - 1894, Драготина, Глина *земљорадник*
Гарбин, Гргур Фрањин - 1894, Горње Село, Сплет *земљорадник*
Гарић, Крсто Јованов - 1884, Кољане, Сињ *бродар*
Гарић, Љубан Стевин - 1892, Крчево, Костајница *земљорадник*
Гаћеша, Бранко Петров - 1882, Штикада, Грачац *рудар*
Гаћеша, Војо Илијин - 1892, Тржић, Слуњ *земљорадник*
Гаћеша, Миле Стеванов - 1888, Гаћеша Село, Војнић *земљорадник*
Гачић, Јаков Милин - 1892, Живаја, Костајница *земљорадник*
Гачић, Светозар Петров - Живаја, Костајница
Гвозденовић Гавро Радев - 1886, Добросело, Доњи Лапац *бравар*
Гвоздић, Илија Мијаилов - 1895, Блатуша, Вргинмост *земљорадник*
Гвоздић, Марко Лазин - 1888, Лаповац, Слуњ *земљорадник*
Гвоздић, Миливоје Милин - 1892, Валиш, Слуњ *земљорадник*
Гвоздић, Никола Милошев - 1884, Цвијановић Брдо, Слуњ *књиговођа*
Гвоздић, Петар Павлов - Окучани, Нова Градишка
Гвојић, Петар Андријин - 1874, Наудовац, Вировитица *земљорадник*
Гегић, Јово Радев - 1889, Брзаја, Грубишно Поље *земљорадник*
Главаш Ђуро Петров - 1897, Шаш, Костајница *обућар*
Гламочлија, Велимир Николин - 1894, Прешушљар, Петриња *земљорадник*
Гледић, Дане Мићин - 1888, Липово Поље, Госпић
Глумац, Богдан Милин - 1893, Врело, Кореница *земљорадник*
Глумац, Милан Милин - 1890, Врело, Кореница *земљорадник*
Глумац, Никола Васин - 1892, Радуч, Госпић *земљорадник*
Глумац, Проко Манин - 1894, Врело, Кореница *земљорадник*
Глумац, Симо Петров - 1889, Липово Поље, Госпић *земљорадник*

Глумац, Стеван Јоџин - 1900, Вел. Ператовица, Грубишно Поље *земљорадник*
Глумац, Стево Данин - 1892, Врело, Кореница *земљорадник*
Глумац, Урош Данин - 1877, Србско Поље, Оточац *земљорадник*
Глумичић, Васо-Вајица** Николин - 1893, Косињ, Госпић *земљорадник*
Глумичић, Ђуро Ј. - Госпић
Глумичић, Милан Јаковов - 1892, Млаква, Госпић *шофер*
Глумичић, Симо Данин - 1892, Млаква, Госпић *земљорадник*
Глушац, Ђукан Петров - 1894, Врело, Кореница *земљорадник*
Глушица, Васо Јовин - 1892, Бушевић, Доњи Лапац *рудар*
Гњатовић, Ђуро Илијин - 1887, Ловинац, Грачац *земљорадник*
Гњатовић, Ђуро Миљићев - 1895, Бузета, Глина *земљорадник*
Гњатовић, Јово Стојанов - 1895, Расоје, Грачац *земљорадник*
Гогулић, Јово Радев - 1891, Кула, Госпић *земљорадник*
Годић, Јосиф Рајков - 1890, Градуса, Петриња *земљорадник*
Годић, Теша Стеванов - 1875, Чукур, Костајница *земљорадник*
Гојанић, Милан Милин - 1873, Илова, Новска *земљорадник*
Гојић, Јово Илијин - 1894, Подлапача, Удбина *земљорадник*
Гојковић, Милан - Лика
Гојковић, Милош Јованов - 1891, Доња Будачка, Војнић *земљорадник*
Голубовић, Лаза Станков - 1883, Ђералије, Подравска Слатина *земљорадник*
Гоња, Илија Николин - 1894, Клокоч, Војнић *земљорадник*
Гостовић, Александар** Д. - Лика
Гостовић, Милош Илијин - 1892, Гостово Поље, Оточац
Гравара, Стојан Алексин - 1872, Ловска, Пакрац *земљорадник*
Гралић, Ђуро Софронијев - 1892, Мала Барна, Грубишно Поље *земљорадник*
Граовац, Јанко Лукин - 1878, Вребац, Госпић *земљорадник*
Граовац, Јово Танасијин - 1890, Вребац, Госпић *земљорадник*
Граовац, Љубомир Гецин - 1897, Трнавац, Кореница *земљорадник*
Граовац, Милан Тодоров - 1891, Вребац, Госпић *земљорадник*
Граовац, Мића Јовин - 1897, Трнавац, Кореница *земљорадник*
Граовац, Никола Васин - 1888, Павловац/Вребац, Госпић *земљорадник*
Грба, Гајо Петров - 1885, Међењак, Огулин *фабрички радник*
Грба, Душан Радев - 1895, Машвина, Слуњ *земљорадник*
Грба, Петар Данин - 1895, Међењак, Огулин *земљорадник*
Грба, Раде Милин - 1891, Блата, Огулин *земљорадник*
Грбић, Вујо Војин - 1889, Врховине, Оточац *минер*
Грбић, Јован Јанков - 1892, Медак, Госпић *машинбравар*
Грбић, Максим Божин - 1891, Сврачково Село, Удбина *радник*
Грбић, Марко Видов - 1886, Срб, Доњи Лапац *земљорадник*
Грбовић, Петар Петров - 1880, Плашки, Огулин *земљорадник*
Гргић, Велимир - Кордун
Гркинић, Илија Јованов - 1895, Рамљане, Книн *земљорадник*
Гркић, Велимир Јованов - 1897, Садиловац, Слуњ *земљорадник*

Грковић, Гедеон Спасојев - 1896, Средња Гора, Удбина *земљорадник*
 Грковић, Ђуро Стеванов - 1894, Латин, Огулин *земљорадник*
 Грковић, Петар Драгићев - 1892, Садиловац, Слуњ *земљорадник*
 Грлица, Никола Јованов - 1889, Рајић, Новска *земљорадник*
 Грмуша, Стојан Јованов - 1900, Бојна, Глина *земљорадник*
 Гробић, Петар Ђурин - 1897, Чапљани, Костајница *земљорадник*
 Грозданић, Божо Васин - 1881, Капелна, Доњи Михаљац *ковач*
 Грубаровић, Никола Дмитров - 1895, Мали Градац, Глина *земљорадник*
 Грубачевић, Лазар Стојанов - 1887, Коларево Село, Беловар *шрџовац*
 Грубић, Алекса Лукин - 1883, Доњи Ваганац, Кореница *земљорадник*
 Грубић, Душан Милин - 1894, Врело, Кореница *земљорадник*
 Грубић, Илија Јовин - 1896, Блињски Кут, Петриња *земљорадник*
 Грубић, Илија Николин - 1888, Велика Барна, Грубишно Поље *ћурчија*
 Грубић, Јово Станков - 1894, Боровац, Новска *земљорадник*
 Грубић, Миле Петров - 1878, Вребац, Госпић *земљорадник*
 Грубић, Никола Петров - 1894, Вребац, Госпић *земљорадник*
 Грубић, Павле Дамњанов - 1892, Моштаница, Петриња *земљорадник*
 Грубић, Симо - Кореница
 Грубић, Станко Радев - 1888, Врело, Кореница *земљорадник*
 Грубишић, Васо Данин - 1894, Радуч, Госпић *земљорадник*
 Грубишић, Дане Николин - 1879, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
 Грубишић, Петар Данин - 1896, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
 Грубјешић, Божо Милићев - 1891, Понорац, Војнић *земљорадник*
 Грубјешић, Васил - Бачуга, Петриња
 Грубјешић, Милован Тодоров - 1886, Понорац, Карловац *земљорадник*
 Грујић, Ђена Младенов - 1870, Негославци, Вуковар *земљорадник*
 Грујић, Лазо Благојев - 1892, Цеплаке, Дарувар *земљорадник*
 Грујић, Петар Павлов - 1894, Мачково Село, Петриња *фабрички радник*
 Грујичић, Миле Ђорђевић - 1885, Млаква, Госпић *земљорадник*
 Грчевић, Иван Иванов - 1894, Синац, Оточац *земљорадник*
 Грчић, Милан Ђокић - 1896, Даљ, Вуковар *земљорадник*
 Грчић, Раде Божин - 1889, Педаљ, Двор *земљорадник*
 Губерина, Ђуро Павлов - 1897, Кирић, Топуско *земљорадник*
 Гуглета, Јово - Србска Крајина
 Гужвица, Ђорђе Алексин - 1878, Бенковац
 Гуњ, Илија - Србска Крајина
 Гутеша, Дмитар Илијин - 1894, Церовац, Грачац *земљорадник*
 Гутеша, Тодор Николин - 1894, Церовац, Грачац *земљорадник...*

Дабић, Васо Дмитров - 1882, Двор
 Дабић, Васо Милићев - 1884, Јаворањ, Двор *земљорадник*
 Дабић, Војислав Милошев - 1890, Комоговина, Костајница *земљорадник*

Дакић, Ђуро Стевин - 1882, Петрова Слатина, Осек *земљорадник*
Дакић, Петар Јоцин - 1889, Дарувар *земљорадник*
Дамјанић, Раде Аћимов - 1893, Горњи Храстовац, Костајница *ојанчар*
Дамјановић, Данило–Давид - Срб, Доњи Лапац
Дамјановић, Ђуро Савин - 1882, Срб, Доњи Лапац *земљорадник*
Дамјановић, Лазар Александров - 1884, Вировитица *земљорадник*
Дамљановић, Сима Ђурђев - 1896, Лаудановац, Удбина *земљорадник*
Даничић, Илија Јованов - 1896, Врбник Книн *радник*
Даничић, Сава Аксин - 1881, Шибеник, Грубишно Поље *земљорадник*
Даничић, Спасеније Ђурин - 1897, Висућ, Кореница *пирговачки помоћник*
Даутовић, Илија Томов - Клапавица, Грачац
Дашлаић, Крста Илијин - 1870, Цабуна, Осек *земљорадник*
Деветак, Радован Дмитров - 1889, Горичка, Двор *земљорадник*
Дегмечић, Фрањо Илијин - 1878, Андријевици, Славонски Брод *земљорадник*
Дежуловић, Нико - Дубровник
Дејановић, Дане Шпирин - 1893, Радуч, Госпић *земљорадник*
Дејановић, Дмитар Милин - 1893, Радуч, Госпић *земљорадник*
Дејановић, Ђуро Данин - 1892, Радуч, Госпић *земљорадник*
Дејановић, Јово Васин - 1895, Кукурузари, Костајница *земљорадник*
Дејановић, Миле Станишин - 1895, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Дејановић, Никола Вајин - 1891, Радуч, Госпић *земљорадник*
Дејановић, Симо Илијин - 1886, Радуч, Госпић *земљорадник*
Дејановић, Симо Милошев - 1882, Клокоч, Војнић *земљорадник*
Дејановић, Стево Павлов - 1893, Радуч, Госпић *земљорадник*
Дејановић, Стојан Петров - Радуч, Госпић
Делибашић, Тешо Милин - 1894, Бодеграји, Нова Градишка *земљорадник*
Делић, Дане Вујин - 1895, Шегановац, Костајница *земљорадник*
Делић, Дане Милин - 1888, Грабушић, Кореница *земљорадник*
Делић, Ђорђе Трифунов - 1889, Бабин Поток, Оточац *земљорадник*
Делић, Ђуро Исин - 1895, Грабушић, Кореница *земљорадник*
Делић, Ђуро Јованов - 1888, Бабин Поток, Оточац *земљорадник*
Делић, Илија Михајлов - 1883, Грабушић, Кореница *земљорадник*
Делић, Јанко Данилов - 1883, Бабин Поток, Оточац *пирговац*
Делић, Јован М. - 1892, Бабин Поток, Оточац
Делић, Јово Данин - 1882, Бјелопоље, Кореница *земљорадник*
Делић, Јово Лазин - 1896, Доњи Лапац *земљорадник*
Делић, Мане Пајин - 1886, Бабин Поток, Госпић *земљорадник*
Делић, Марко Ђурђев - 1895, Врховине, Оточац *земљорадник*
Делић, Миле Будин - 1892, Бјелопоље, Кореница *земљорадник*
Делић, Милић Вујин - 1890, Шегановац, Кореница *земљорадник*
Делић, Милош Радев - 1895, Бјелопоље, Кореница *земљорадник*
Делић, Михајло Дамњанов - 1888, Врховине, Оточац *земљорадник*
Делић, Михајло Николин - 1885, Горњи Рабин Поток, Оточац *рајтар*

Делић, Новак Миливојевић - 1892, Грабушић, Кореница *земљорадник*
Делић, Пајо Дмитров - 1889, Ведашић, Кореница *ложач*
Делић, Стеван Аврамов - 1890, Круге, Доњи Лапац *земљорадник*
Делић, Стеван Спасенијевић - 1890, Грабушић, Кореница *земљорадник*
Делић, Стево Јованов - 1881, Буковац, Удбина *земљорадник*
Делић, Стево Симин - 1894, Делићи, Глина *фабрички радник*
Демагић, Јоца Пајин - 1892, Рајић, Новска *земљорадник*
Демоња, Петар Лазин - 1896, Кукурузари, Костајница *земљорадник*
Дерета, Ђуро Милин - 1883, Радојевица, Слуњ *земљорадник*
Десанчић, Стеван Петров - 1881, Мацуте, Подравска Слатина *земљорадник*
Деспот, Иван Стипанов - 1896, Заострог, Макарска
Деспотовић, Милан Ђурин - 1892, Рибњачка, Беловар *земљорадник*
Дивјак, Давид Лазин - 1894, Доњи Лапац *земљорадник*
Дивјак, Дане Данин - 1894, Доњи Лапац *земљорадник*
Дивјак, Ђукан Ђурин - 1889, Брувно, Грачац *земљорадник*
Дивјак, Ђуро Стеванов - 1888, Турјански, Оточац *земљорадник*
Дивјак, Илија Милошев - 1883, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Дивјак, Петар Илијин - 1888, Мелиновац, Кореница *земљорадник*
Диздар, Милован Симин - 1884, Кључар, Војнић *земљорадник*
Диклић, Гавро Марков - 1877, Комић, Удбина *земљорадник*
Диклић, Ђуро Миливојевић - 1895, Јошан, Удбина *земљорадник*
Диклић, Ђуро Петров - 1896, Старо Село, Оточац *земљорадник*
Диклић, Илија Савин - 1893, Јошан, Удбина *земљорадник*
Димитријевић, Андрија Милин - 1885, Бунић, Кореница *џисар*
Димитријевић, Раде Вујин - 1896, Пјешчаница, Вргинмост *земљорадник*
Димитровић, Урош Јовин - 1896, Бенковац *џак*
Димић, Божо Максимов - Острвица, Госпић *земљорадник*
Димић, Ђуро Васин - Острвица, Госпић *земљорадник*
Димић, Јован Драганов - 1892, Острвица, Госпић *земљорадник*
Димић, Лука Ђурин - 1896, Острвица, Госпић *земљорадник*
Димић, Лука Исин - Острвица, Госпић *земљорадник*
Димић, Марко Милин - Острвица, Госпић *земљорадник*
Димић, Марко Николин - 1896, Острвица, Госпић *џирговачки џомоћник*
Димић, Марко Ђурин - 1896, Острвица, Госпић *земљорадник*
Димић, Миле Васин - 1896, Острвица, Госпић *земљорадник*
Димић Никола Алексин - 1894, Острвица, Госпић *земљорадник*
Димић, Павле Јаковов - 1892, Острвица, Госпић *земљорадник*
Димић, Петар Николин - 1890, Растичево, Грачац *земљорадник*
Димић, Раде Милин - 1878, Доњи Лапац *земљорадник*
Димић, Раде Милошев - 1894, Острвица, Госпић *земљорадник*
Димић, Тодор Јованов - 1893, Острвица, Госпић *кувар*
Дисап, Мита Божин - 1895, Оклај, Дрниш *џекарски џомоћник*
Дмитрашиновић, Буда Милин - 1896, Трнавац, Кореница *земљорадник*

Дмитрашиновић, Вујо Љубин - 1886, Трнавац, Кореница *сѣољар*
Дмитрашиновић, Лука Данин - 1885, Буњић, Кореница *земљорадник*
Дмитрашиновић, Милош -
Дмитровић, Крсто Игњатијин - 1875, Гор. Михољац, Подравска Слатина *кољар*
Дмитровић, Милан Манин - 1892, Широка Кула, Госпић
Дмитровић, Миле Манин - 1894, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Дмитровић, Милан Михајлов - 1896, Скендеровац, Пакрац *земљорадник*
Дмитровић, Милош Јешин - 1887, Комоговина, Костајница *земљорадник*
Дмитровић, Никола - Кукуњевац, Пакрац
Дмитровић, Никола Ђурин - 1881, Широка Кула, Госпић
Дмитровић, Пане Јандријин - 1896, Широка Кула, Госпић
Дмитровић, Стеван Радев - 1879, Кирин, Топуско *земљорадник*
Добраш, Гавро Лукин - 1879, Дарувар *земљорадник*
Добраш, Ђуро Јовин - 1887, Мали Бастаји, Дарувар *земљорадник*
Добраш, Јосиф Лазин - 1876, Брђани, Дарувар *земљорадник*
Добријевић Милош Томин - 1886, Отон, Книн *шумар*
Добријевић, Никола Николин - 1896, Вел. Зденци, Гарешница *земљорадник*
Добрић, Гојко Шпирин - Добропољци, Бенковац *земљорадник*
Добрић, Дане Томин - 1886, Томингај, Грачац *земљорадник*
Добрић, Коста Спасин - 1890, Костајница *сѣољар*
Добрић, Лазо Кузманов - Добропољци, Бенковац *земљорадник*
Добрић, Миле Савин - 1887, Пониквари, Вргинмост *земљорадник*
Доброта, Душан Миланов - 1888, Вребац, Госпић *земљорадник*
Доброта, Јован Исин - 1876, Вребац, Госпић *земљорадник*
Доброта, Лука Миленков - 1891, Вребац, Госпић *земљорадник*
Додош, Ђорђе - Србска Крајина
Додош, Ђуро Стеванов - 1895, Хајтић, Глина *фабрички радник*
Додош, Стојан Лазин - 1882, Хајтић, Глина *земљорадник*
Дозет, Ђуро Илијин - 1892, Пећане, Кореница *рудар*
Дозет, Мане Данин - 1883, Пећане, Кореница *земљорадник*
Дозет, Раде Спасенијев - 1892, Пећане, Кореница *земљорадник*
Дозет, Тодор Милошев - 1886, Пећане, Кореница *земљорадник*
Докман, Ђуро Јованов - 1895, Бовић, Вргинмост
Докман, Ђуро Петров - 1892, Грешчица, Топуско *земљорадник*
Докмановић, Божо Милин - 1873, Мочиле, Огулин *земљорадник*
Докмановић, Драгомир Илијин - 1886, Плашки, Огулин *обућар*
Докмановић, Миле Стеванов - 1889, Доњи Сјеничак, Карловац *земљорадник*
Докмановић, Никола Симин - 1888, Плашки, Огулин *земљорадник*
Докмановић, Пантелија Јовин - 1888, Вуковје, Гарешница *земљорадник*
Докторко, Милош Адамов - 1893, Бузета, Глина *земљорадник*
Допуђа, Марко Којин - 1886, Ђојлук, Удбина *земљорадник*
Допуђа, Миле Илијин - 1895, Ђојлук, Удбина *земљорадник*
Достић, Никола Лукин - 1892, Прављани, Пакрац *земљорадник*

Дошен, Милан Ђурин - 1898, Рибник/Почитељ, Госпић *земљорадник*
Дошен, Милан Милин - 1887, Рибник/Почитељ, Госпић *земљорадник*
Дошлић, Јово Манојлов - 1893, Бјелопоље, Кореница *земљорадник*
Драганић, Божо Милин - 1876, Плоча, Грачац *земљорадник*
Драганић, Јово Данин - 1892, Медак, Госпић *земљорадник*
Драганић, Милан Данин - 1885, Плоча, Грачац *џрговац*
Драгаш, Ђуро Стојанов - 1897, Градуса, Петриња *земљорадник*
Драгаш, Илија - Дебела Главица/Дивосело, Госпић
Драгаш, Јанко Тодоров - 1867, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Драгаш, Лука Дмитров - 1884, Дивосело, Госпић
Драгаш, Миле Данин - 1894, Бунић, Кореница *земљорадник*
Драгаш, Миле Бојурдин - Дебела Главица/Дивосело, Госпић
Драгаш, Миле Јовин - 1879, Дивосело, Госпић *касалин*
Драгаш, Новак Данин - 1888, Бунић, Кореница *земљорадник*
Драгељевић, Симо Мијаилов - 1891, Јавница, Двор *земљорадник*
Драгић, Васо Тешин - 1889, Блиња, Петриња *земљорадник*
Драгић, Миле Станков - 1882, Иванковац, Војнић *земљорадник*
Драгић, Милош Илијин - 1888, Јасенак, Огулин *џрговачки њомоћник*
Драгић, Стеван Николин - 1889, Крстиња, Војнић *земљорадник*
Драгић, Стеван Петров - 1890, Свиница, Петриња *рудар*
Драгићевић, Милан Илијин - 1896, Днопоље, Доњи Лапац *земљорадник*
Драгићевић, Стеван Гаврин - 1895, Днопоље, Доњи Лапац *земљорадник*
Драгишић, Никола Андријин - 1884, Нова Градишка *радник*
Драгобратовић, Иво Антин - 1895, Раба, Метковић *земљорадник*
Драговић, Иса Стеванов - 1894, Сврачково Село, Кореница *земљорадник*
Драгојевић, Марко Илијин - 1893, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
Драгојевић, Тешо Неђин - 1886, Кузма, Подравска Слатина *земљорадник*
Драгосавац, Божо Дмитров - 1892, Вребац, Госпић *земљорадник*
Драгосавац, Божо Филипов - 1877, Вребац, Госпић *земљорадник*
Драгосавац, Дмитар Томин - 1883, Вребац, Госпић *земљорадник*
Драгосавац, Ђуро Божин - 1887, Мали Гај, Грачац *земљорадник*
Драгосавац, Јово Танасијин - 1889, Вребац, Госпић *земљорадник*
Драгосавац, Мићо Петров - 1884, Вребац, Госпић *фабрички радник*
Драгосавац, Стеван Петров - 1890, Брувно, Грачац *земљорадник*
Дражић, Бранко Лукин - 1894, Машвина, Слуњ *џрговачки њомоћник*
Дражић, Коста Илијин - 1896, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Дражић, Петар Николин - 1892, Јошан, Удбина *земљорадник*
Дражић, Фрања Фрањин - 1885, Брибир, Цриквеница *земљорадник*
Драјић, Марко Илијин - 1889, Наудовац, Вировитица *земљорадник*
Дракулић, Богдан Радев - 1894, Увалица, Кореница *земљорадник*
Дракулић, Божо Ђурин - 1888, Ђуић, Кореница *земљорадник*
Дракулић, Душан Прокин - 1895, Ријека, Кореница *земљорадник*
Дракулић, Ђуро Данков - 1890, Градина, Кореница *земљорадник*

Дракулић, Ђуро Мојсијин - 1890, Суботска, Пакрац *зидар*
Дракулић, Илија Петров - 1884, Врело, Кореница *земљорадник*
Дракулић, Илија Петров - 1892, Увалица, Кореница *земљорадник*
Дракулић, Мане - Кореница
Дракулић, Милан Радев - 1892, Увалица, Кореница *земљорадник*
Дракулић, Милан Станишин - 1884, Врело, Кореница *земљорадник*
Дракулић, Милан Стевин - 1895, Врело, Кореница *земљорадник*
Дракулић, Миле Вујин - 1888, Кореница *земљорадник*
Дракулић, Миле Радев - 1893, Врело, Кореница *земљорадник*
Дракулић, Никола Ђорђевић - 1891, Градина, Кореница *агенти*
Дракулић, Петар Илијин - 1898, Врело, Кореница *земљорадник*
Дракулић, Станко Стеванов - 1880, Перивој, Кореница *земљорадник*
Дракулић, Стеван Божин - 1894, Личко Петрово Село, Кореница *ложач*
Дракулић, Стеван Радев - 1888, Врело, Кореница *земљорадник*
Дракулић, Стеван Радев - 1890, Ријека, Кореница *земљорадник*
Дракулић, Стеван Стојанов - 1893, Гумчани, Глина *земљорадник*
Дракулић, Стојан Божин - 1864, Врело, Кореница *земљорадник*
Драча, Петар Којин - 1893, Пољница, Удбина *земљорадник*
Дрвеница, Фране - Пељешац
Дрезга, Дане Јовин - 1882, Грачац *земљорадник*
Дрезгић, Јово Савин - 1887, Штикада, Грачац *рудар*
Дрезгић, Никола - Штикада, Грачац *земљорадник*
Дрекић, Јово Ђурин - 1892, Мали Градац, Глина *земљорадник*
Дрекић, Никола Петров - 1894, Мали Градац, Глина *земљорадник*
Дрекић, Станко Јованов - 1877, Трновац, Глина *земљорадник*
Дрљача, Буда Радев - 1894, Пећане, Кореница *зидар*
Дрљић, Раде - Србска Крајина
Дробац - *пошторучник*
Дробац, Жарко -
Дробац, Марко Остојин - 1895, Велика Рујишка, Нови Град *земљорадник*
Дробац, Марко Стеванов - 1892, Мало Глогово, Грачац *железничар*
Дробац, Никола Јовин - 1893, Мало Глогово, Грачац *земљорадник*
Дроњак, Лука Милетин - 1889, Зрмања, Грачац *земљорадник*
Дроњак, Стева Савин - 1894, Зрмања, Грачац *земљорадник*
Дрча, Благоје Стеванов - 1893, Парчић, Бенковац *земљорадник*
Дубајић, Никола Илијин - 1896, Нетека, Доњи Лапац *земљорадник*
Дудуковић, Драгић Милин - 1887, Вељун, Слуњ *земљорадник*
Дудуковић, Марко Милин - 1893, Вељун, Слуњ *земљорадник*
Дудуковић, Стојан Петров - 1882, Вељун, Слуњ *пирговац*
Дујакловић, Тодор Шулев - 1896, Фрамник, Книн *земљорадник*
Дукић, Дане Видов - 1889, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Дукић, Данило Иванов - 1887, Кланац, Северин на Купи *земљорадник*
Дукић, Јерко Шимин - 1883, Затон, Шибеник *морнар*

Дукић, Миле Ђурин - 1894, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
 Дукић, Петар Томин - 1898, Дукићи, Грачац *земљорадник*
 Дукић, Раде Будин - 1892, Трнавац, Кореница *земљорадник*
 Дукић, Радивоје Мирон - 1893, Точин, Грачац *земљорадник*
 Дукић, Тома Јовин - 1888, Томингај, Грачац *земљорадник*
 Думировић, Станко Милин - 1887, Мала Барна, Грубишно Поље *земљорадник*
 Дунчић, Миле Николин - 1893, Кленовац, Госпић *земљорадник*
 Дучић, Божо Илијин - 1893, Поткокерна, Грачац *земљорадник*
 Дучић, Ђуро Илијин - 1891, Поткокерна, Грачац *сѝолар...*

Ђаковић, Дамјан Радивојев - око 1890, Могорић, Госпић
 Ђаковић, Дарко Радев - 1891, Могорић, Госпић *земљорадник*
 Ђаковић, Ђуро Лазин - 1891, Могорић, Госпић *земљорадник*
 Ђаковић, Јован Томин - 1887, Могорић, Госпић *земљорадник*
 Ђаковић, Мирко Перин - 1884, Слабиња, Костајница *земљорадник*
 Ђаковић, Никола Илијин - 1893, Могорић, Госпић *земљорадник*
 Ђаковић, Тома Пантелијин - 1884, Вел. Трешњевица, Ђурђевац *земљорадник*
 Ђаковић, Филип Филипов - 1893, Врбник, Задар *шрџовачки помоћник*
 Ђалић, Стеван Ђуканов - 1893, Воркапић, Топуско *земљорадник*
 Ђанковић, Раде Игњатијин - 1894, Блатуша, Вргинмост *земљорадник*
 Ђанковић, Сима Матијин - 1885, Блатуша, Вргинмост *земљорадник*
 Ђевић(Ђекић?Ђенић?Ђерић?), Глишо - Дољани, Доњи Лапац
 Ђекић, Данило Данин - 1889, Главаце, Оточац *земљорадник*
 Ђекић, Ђуро Петров - Штикада, Грачац *земљорадник*
 Ђекић, Обрад Лазин - 1883, Грачац, Госпић *сѝолар*
 Ђекић, Симо Јовин - 1888, Главица, Грачац *земљорадник*
 Ђекић, Тодор Милошев - 1894, Враце, Грачац *земљорадник*
 Ђенић, Перо - Горња Крајина
 Ђенковић, Стево Константинов - 1886, Радуч, Госпић *земљорадник*
 Ђерић, Буде Манин - 1885, Михаљевац, Кореница *земљорадник*
 Ђерић, Дане Божин - 1884, Кореница *земљорадник*
 Ђерић, Ђуро Прокин - 1875, Хомољац, Кореница *земљорадник*
 Ђерић, Милан Милин - 1889, Хомољац, Кореница *земљорадник*
 Ђерић, Спасо Милин - 1887, Калеговац, Кореница *земљорадник*
 Ђерман, Јово Дмитров - 1890, Бојна, Глина *електромеханичар*
 Ђермановић, Мирко Симин - 1892, Свиница, Костајница
 Ђермановић, Никола Стеванов - 1879, Дарувар *земљорадник*
 Ђиковић, Мијо Антин - 1892-1981, Заострог, Макарска
 Ђилас, Дане Вучинин - 1894, Беглуци, Доњи Лапац *земљорадник*
 Ђипало, Никола Милићев - 1893, Цвијановић Брдо, Слуњ *земљорадник*
 Ђодан(Џодан?), Петар Милин - 1889, Могорић, Госпић *земљорадник*
 Ђодан, Стеван Петров - 1889, Тројеглава Рашеничка, Дарувар *земљорадник*

Бордаш, Владимир Рајков - 1893, Жировац, Двор *земљорадник*
Ђујић, Дамљан Тодоров - 1875, Липово Поље, Госпић *земљорадник*
Ђујић, Душан Радев - 1893, Капела, Кореница *земљорадник*
Ђујић, Петар Манишин - 1895, Капела, Кореница *земљорадник*
Ђукић, Андра Петров - 1889, Доњи Лапац *земљорадник*
Ђукић, Андрија Стевин - 1890, Ораовац, Доњи Лапац *машинист*
Ђукић, Гена Радев - 1892, Курјак, Удбина *земљорадник*
Ђукић, Милан Радев - 1894, Курјак, Удбина *земљорадник*
Ђукић, Миле Милошев - 1882, Курјак, Удбина *земљорадник*
Ђукић, Петар Јовин - 1888, Грбавац, Грубишно Поље *земљорадник*
Ђукић, Раде Илијин - 1886, Днопоље, Доњи Лапац *земљорадник*
Ђукић, Спасеније Милошев - 1895, Курјак, Удбина *земљорадник*
Ђукић, Спасо Радев - 1892, Курјак, Удбина *земљорадник*
Ђукић, Стево Давидов - 1887, Ораовац, Доњи Лапац *земљорадник*
Ђукић, Шипа(?) Јанков - 1887, Курјак, Удбина *йисар*
Ђумић, Миле Стеванов - 1859, Тиликовци, Доњи Лапац *земљорадник*
Ђумић, Стеван Радев - 1892, Пишковац, Доњи Лапац *земљорадник*
Ђуриновић, Јосип Јосипов - 1891, Козаревац, Ђурђевац *земљорадник*
Ђурић, Ђуро Илијин Млађи - 1895, Јаворањ, Двор *шофер*
Ђурић, Ђуро Илијин Старији - 1895, Јаворањ, Двор *шофер*
Ђурић, Илија Данин - 1871, Мутилић, Удбина *радник*
Ђурић, Миле Јовин - 1893, Велика Писаница, Беловар *земљорадник*
Ђурић, Милић Петров - 1897, Јаворањ, Двор *земљорадник*
Ђурић, Петар Михајлов - 1878, Јаворањ, Двор *земљорадник*
Ђурић, Стево Дмитров - 1887, Доња Рашеница, Грубишно Поље *земљорадник*
Ђуричић, Ђуро Исин - 1895, Вребац, Госпић *земљорадник*
Ђурлетић(?), Стеван Јованов - 1888, Млинога, Петриња
Ђушић, Дане Исин - 1886, Пећане, Кореница *земљорадник*
Ђушић, Раде Миливојев - 1886, Пећане, Кореница *земљорадник...*

Егић, Миле Радев - 1893, Лесковац, Слуњ *земљорадник*
Ераковић, Петар Јованов - 1893, Радоња Лука, Петриња *земљорадник*
Еремија, Раде Илијин - 1896, Обљај, Глина фабрички *радник*
Ерњаковић, Милутин Симин - 1891, Буковица, Топуско *земљорадник*
Ерор, Данило Стојанов - 1883, Бунић, Кореница *земљорадник*
Ерор, Петар Будин - 1890, Бунић, Кореница *земљорадник*
Ећим, Никола Николин - 1879, Живаја, Костајница *земљорадник*
Ештерица, Мартин Петров - 1883, Пуска, Новска *земљорадник...*

Жакула, Буда Стојанов - 1876, Јасиковац, Кореница *земљорадник*
Жакула, Марко Ђурин - 1891, Дренов Кланац, Оточац *земљорадник*
Жарић, Антон Јосипов - 1894, Тучепи, Макарска *шрѓовачки помоћник*

Жарковић, Јосиф Павлов - 1889, Кореничари, Дарувар *земљорадник*
 Жарковић, Стеван Тешанов - 1889, Кореничари, Дарувар *радник*
 Жегарац, Арсо Данин - 1884, Главаце, Оточац *земљорадник*
 Жегарац, Миле Јовин - 1880, Мала Борна, Грубишно Поље *земљорадник*
 Живановић, Александар Игњатов - 1885, Нови Винодолски, Црквеница *месар*
 Живковић, Божидар - Илок, Вуковар
 Живковић, Душан Глишин - 1893, Ивошевић Село, Војнић *шофер*
 Живковић, Ђуро Станков - 1888, Широка Ријека, Војнић *земљорадник*
 Живковић, Јефта Симин - 1884, Погановци, Осек *земљорадник*
 Живковић, Милић Теодоров - 1891, Живковић Коса, Војнић *земљорадник*
 Живковић, Остоја Јовин - 1894, Ширинци, Нова Градишка *радник*
 Живковић, Симо Павлов - 1894, Доњи Будачки, Карловац *земљорадник*
 Живодер, Мијо Павлов - 1885, Поклек, Самобор *машинист*
 Жигић, Дане Јовин - 1895, Тук, Кореница *трговачки помоћник*
 Жигић, Дане Лазин - 1886, Кула, Госпић *земљорадник*
 Жигић, Ђуро Јовин - 1886, Тук, Кореница *земљорадник*
 Жигић, Илија Ђурин - 1896, Кула, Госпић *земљорадник*
 Жигић, Јово Будин - 1887, Тук, Кореница *земљорадник*
 Жигић, Милан -
 Жилић, Павле Стеванов - 1889, Јошавица, Петриња *фабрички радник*
 Жилић, Петар Јанков - 1895, Јаворањ, Двор *земљорадник*
 Житић, Амброз Антонов - 1892, Каштел Лукшић, Спљет *земљорадник*
 Жрвнар, Мојсије Илијин - 1889, Ново Село, Војнић *земљорадник*
 Жувела, Петар Фрањин - 1888, Вела Лука, Корчула *ковач*
 Жује, Петар Мијаилов - 1889, Потпланинско, Дуга Реса *земљорадник*
 Жужић, Петар Стеванов - 1895, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
 Жукић, Димо Ђурин - 1890, Кућанци, Доњи Михољац *земљорадник*
 Жукић, Марко Петров - 1893, Рајић Брдо, Војнић *земљорадник*
 Жутић, Милан Јованов - 1895, Суваја, Доњи Лапац *земљорадник*
 Жутић, Милош -
 Жутић, Тодор Симин - 1883, Доње Селиште, Глина *земљорадник...*

Забрдац, Миле Танасијин - 1884, Велики Бастаји, Дарувар *млинар*
 Забрдац, Павле Петров - 1893, Велики Бастаји, Дарувар *земљорадник*
 Загорац, Јован Илијин (1) - 1894, Брезик, Госпић *земљорадник*
 Загорац, Јован Илијин (2) - 1895, Брезик, Госпић *трговачки помоћник*
 Загорац, Јован Петров - 1888, Јасеновац, Костајница *земљорадник*
 Загорац, Јово Митров - 1880, Медак, Госпић *земљорадник*
 Загорац, Никола Илијин - 1889, Брезик, Госпић *земљорадник*
 Заклан, Буда Тодоров - 1889, Шаламунић, Кореница *земљорадник*
 Заклан, Вујо Дмитров - 1881, Крбавица, Кореница *земљорадник*
 Заклан, Ђукан - Лика

Заклан, Ђуро Радев - 1896, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Заклан, Ђуро Стеванов - 1894, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Заклан, Илија - Лика
Заклан, Милан Т. - Лика
Заклан, Миле Глишин - 1896, Крбавица, Кореница *шумар*
Заклан, Милош Михајлов - 1877, Дубица, Костајница *земљорадник*
Заклан, Стеван Исин - 1887, Шаламунић, Кореница *земљорадник*
Замбел, Јосип Јозефов - 1889, Оток, Сињ *кафеџија*
Зарић, Јован Николин - 1873, Грабовац, Глина *земљорадник*
Заставниковић, Никола Тодоров - 1884, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Заставниковић, Стеван Милин - 1896, Кула, Госпић *земљорадник*
Здјелар, Мићо Андријин - 1892, Поповац, Гарешница *земљорадник*
Зебић, Дане Стеванов - 1899, Чапљани, Костајница *радник*
Зец, Антон Иванов - 1895, Гуж, Дубровник *берберин*
Зец, Лука Андријин - 1881, Срб, Доњи Лапац *земљорадник*
Зец, Лука Лукин - 1897, Зечеварош, Огулин *земљорадник*
Златовић, Петар Митров - 1883, Љесковац, Двор *земљорадник*
Злокас(Злонога?), Ђуро Петров - 1886, Гређани, Вргинмост *земљорадник*
Злопшило, Лука Томин - Орашац, Дубровник
Зобеница, Никола Лукин - 1893, Ораовац, Доњи Лапац *обућар*
Зобеница, Петар Илијин - 1886, Ораовац, Доњи Лапац *земљорадник*
Зораја, Михајло Николин - 1885, Поповац, Гарешница *рударски радник*
Зорић, Дане Мојсијин - 1880, Мазин, Грачац *земљорадник*
Зорић, Ђуро Милин - 1893, Вргинмост *земљорадник*
Зорић, Крсто Блажов - 1889, Шибеник *ложач*
Зорић, Милош Панин - 1884, Доњи Лапац *земљорадник*
Зорић, Митар Перин - 1888, Војни Тук/Мркопаљ, Делнице *земљорадник*
Зорић, Раде Ђурин - 1896, Мазин, Грачац *земљорадник*
Зорић, Томо Стефанов - 1894, Мазин, Грачац *земљорадник*
Зороје, Јанко Јованов - 1875, Вребац, Госпић *земљорадник*
Зороје, Милан Божин - 1886, Вребац, Госпић *земљорадник*
Зороје, Митар Мићин - 1886, Вребац, Госпић *земљорадник*
Зороје, Михаило - Лика
Зракић, Милош Стеванов - 1882, Класнић, Глина
Зрилић, Никола Цвитков - 1896, Цивљане, Книн
Зрнић, Божо Дамјанов - 1885, Могорић, Госпић *земљорадник*
Зрнић, Вајо Манин - Зрнићи/Дрежница, Огулин
Зрнић, Дмитар Јованов - 1886, Кракар/Дрежница, Огулин *земљорадник*
Зрнић, Миливоје Тадијин - 1895, Крстиња, Војнић *земљорадник*
Зрнић, Милош Милошев - Зрнићи/Дрежница, Огулин
Зрнић, Сава Милошев - Зрнићи/Дрежница, Огулин
Зрнић, Тодор Милошев - 1893, Зрнићи, Огулин *земљорадник*
Зубер, Крстивоје Мијајилов - 1884, Љесковац, Двор *ложач*

Зубер, Кузман Гајин - 1889, Љесковац, Двор *земљорадник*
Зубер, Стојан Илијин - 1882, Љесковац, Двор *земљорадник*
Зубић, Станко Ђурин - 1880, Кометник, Подравска Слатина *земљорадник*
Зубковић, Стеван Пајин - 1887, Средска, Чазма *земљорадник*
Зукановић, Крсто Шпиров - 1889, Цивљане, Книн...

Иванић, Иван Ђурин - 1891, Крашић, Карловац *фабрички радник*
Иванишевић, Буда -
Иванишевић, Илија Јаковов - 1886, Рудопоље, Оточац *земљорадник*
Иванишевић, Јово Радев - 1885, Видашић, Госпић *земљорадник*
Иванишевић, Лазар Ђирин - 1883, Парчић, Бенковац *зидар*
Иванишевић, Стеван Јаковов - 1880, Рудопоље, Оточац *земљорадник*
Иванковић, Станко Тодоров - 1888, Кукуњевац, Пакрац *земљорадник*
Ивановић, Љубомир Јандријин - 1889, Липовчани, Чазма *радник*
Ивановић, Никола Јандријин - 1896, Липовчани, Чазма *радник*
Иванчевић, Дане Јовин - 1889, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Иванчевић, Дмитар Милин - 1887, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Иванчевић, Душан М. - 1889, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Иванчевић, Илија Милин - 1892, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Иванчевић, Јово Петров - 1878, Швица, Оточац *земљорадник*
Иванчевић, Миле - Почитељ, Госпић
Иванчевић, Никола Данин - 1866, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Иванчевић, Никола Јовин - 1882, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Ивковић, Иван Данин - 1891, Врховине, Оточац *земљорадник*
Ивковић, Марко Милин - 1894, Липово Поље, Госпић *земљорадник*
Ивковић, Мијаило Давидов - 1877, Полубовац, Двор *земљорадник*
Ивковић, Милан Јованов - 1893, Чемерница, Топуско *земљорадник*
Ивковић, Симо Стојанов - 1874, Поникве, Огулин *земљорадник*
Ивошевић, Божо Јандрин - 1876, Дрежница, Огулин *земљорадник*
Ивошевић, Иво Вујин - 1886, Старо Село Топуско, Топуско *машинисѝ*
Ивошевић, Јанко Драгићев - око 1885, Лаповац, Слуњ *земљорадник*
Ивошевић, Милош Марков - 1885, Брдо, Војнић *земљорадник*
Ивошевић, Никола Јосифов - 1894, Брестовац, Огулин *земљорадник*
Ивошевић, Никола Миладинов - 1887, Кракар, Огулин *фабрички радник*
Ивошевић, Станко Божин - 1884, Пезић, Огулин *земљорадник*
Ивошевић, Станко-Брацо Јовин - Благај/Дрежница, Огулин
Ивошевић, Тодор Мијајилов - 1874, Дрежница, Огулин *земљорадник*
Илибашић, Сава Илијин - 1892, Шегестин, Двор *ковач*
Илић, Илија Милин - 1893, Мазин, Грачац *земљорадник*
Илић, Јово Радев - 1896, Мазин, Грачац *месар*
Илић, Јово Стевин - 1896, Мазин, Грачац *земљорадник*
Илић, Лазар Радев - 1890, Могорић, Госпић *земљорадник*

Илић, Никола Пилипов - 1886, Мазин, Грачац *стиолар*
Илић, Петар Милин - 1893, Могорић, Госпић *земљорадник*
Илић, Симо Томин - 1888, Мазин, Грачац *земљорадник*
Инђић, Илија Јованов - Ириновац, Слуњ *земљорадник...*

Јаворина, Дане - Србска Крајина
Јаворина, Мане - 1893, Србска Крајина *земљорадник*
Јаворина, Петар Данин - 1894, Студенци, Госпић *земљорадник*
Јагодић, Јован Јовин - 1883, Стари Пављани, Беловар *берберин*
Јагодић, Марко Јованов - 1894, Осек *шрџовачки помоћник*
Јајић, Петар Ђурин - 1877, Горње Кусоње, Подравска Слатина *кочијаш*
Јаковац, Павле Ђорђевић - 1890, Трнова Нова, Градишка *земљорадник*
Јаковић, Божо Павлов - 1885, Доње Дубраве, Огулин *земљорадник*
Јаковић, Ђуро Симин - 1893, Јаковићи, Огулин *земљорадник*
Јакшић, Божо Ђурђевић - 1894, Глогово, Грачац *земљорадник*
Јакшић, Јандрија Стојанов - 1893, Топуско *земљорадник*
Јакшић, Никола Ђурин - 1889, Барлете, Госпић *земљорадник*
Јакшић, Никола Петров - 1897, Глогово, Грачац *земљорадник*
Јамјаш, Танасије Младенов - 1889, Доња Горичка, Двор *стиолар*
Јандрашевић, Стеван Ђурин - 1892, Ријека, Копривница *ковач*
Јанић, Божо - Дивосело, Госпић
Јанић, Васо - Дивосело, Госпић
Јанић, Дмитар - Дивосело, Госпић
Јанић, Јово - Дивосело, Госпић
Јанић, Тодор - Дивосело, Госпић
Јанковић, Дане Илијин - 1885, Тошин Гај, Грачац *земљорадник*
Јанковић, Јоса Аћимов - 1894, Баљци, Дрниш *земљорадник*
Јанчић, Илија Рафаилов - 1885, Тројврх, Огулин *фабрички радник*
Јанчић, Јанко - Ђенич(?), Лика
Јанчић, Стеванов - 1888, Буковац Висућки, Удбина *земљорадник*
Јанчић, Никола Петров - 1891, Јосипдол, Огулин *месар*
Јанчић, Никола Стеванов - 1887, Јабуковац, Петриња *шрџовачки помоћник*
Јанчић, Петар Ђуров - 1893, Оток Оштаријски, Огулин *земљорадник*
Јанчић, Радован - Кордун
Јанчић, Спасоје - Висућ, Удбина, погинуо у Чикагу 1927
Јањатовић, Божо Симин - 1881, Србско Поље, Оточац *земљорадник*
Јањатовић, Илија Милин - 1886, Србско Поље, Оточац *земљорадник*
Јањатовић, Јово Николин - 1891, Србско Поље, Оточац *земљорадник*
Јањетовић, Станко Николин - 1892, Шушњар, Глина *земљорадник*
Јањић, Дмитар Дамњанов - 1893, Читлук, Госпић *земљорадник*
Јањић, Игњатија Савин - 1890, Велика Градуса, Сисак *шрџовац*
Јањић, Јаков Јаковов - 1888, Јабуковац, Петриња *фабрички радник*

Јањић, Матија Ђурин - 1875, Ориовац, Славонски Брод *земљорадник*
 Јањић, Тодор Стеванов - Читлук, Госпић
 Јапена(?), Дане - 1893, Томингај, Грачац *земљорадник*
 Јапић, Никола Цвијин - 1888, Јасеновчани, Костајница *земљорадник*
 Јапунџић, Јово Стеванов - 1882, Мазин, Грачац *земљорадник*
 Јапунџић, Михајло Милин - 1888, Рудопоље, Грачац *земљорадник*
 Јарић, Стеван Андријин - 1887, Јаворник, Двор *ојштински њивар*
 Јасеновчанин, Петар Милин - 1883, Јасеновчани, Костајница *грађ. радник*
 Јасеновчанин, Стеван Милин - 1888, Јасеновчани, Костајница *земљорадник*
 Јасика, Никола Гаврилов - 1894, Кусаја, Војнић *земљорадник*
 Јелача, Јово Тодоров - 1892, Кијани, Грачац *земљорадник*
 Јелача, Миле Данин - 1892, Кијани, Грачац *земљорадник*
 Јелача, Миле Николин - 1882, Кијани, Грачац *земљорадник*
 Јелача, Миле Павлов - 1890, Кијани, Грачац *земљорадник*
 Јелача, Миле Стеванов - 1894, Радоња Лука, Сисак *земљорадник*
 Јелача, Раде Петров - 1889, Скакавац, Војнић *земљорадник*
 Јелача, Тодор Данин - 1890, Кијани, Грачац *земљорадник*
 Јелић, Васо Михајлов - 1878 Брежа, Беловар *земљорадник*
 Јелић, Илија Стеванов - 1896, Кула, Госпић *земљорадник*
 Јелић, Јово Лазин - 1887, Кула, Госпић *земљорадник*
 Јелић, Никола Манојлов - 1863, Кула, Госпић *стиолар*
 Јелић, Никола Станков - 1894, Бијеле Воде, Глина *земљорадник*
 Јелић, Петар Илијин - 1892, Кула, Госпић *земљорадник*
 Јелић, Петар Стеванов - 1893, Јасеновчани, Костајница *земљорадник*
 Јеловац, Дане Јандрин - 1897, Дебело Брдо, Кореница *земљорадник*
 Јеловац, Јово Мићанов - 1888, Црна Власт, Оточац *земљорадник*
 Јеловац, Јово Стеванов - 1893, Црна Власт, Оточац *земљорадник*
 Јеловац, Миле Петров - 1890, Медак, Госпић *земљорадник*
 Јелчић, Лука Иванов - 1886-1918, Заострог, Макарска
 Јеринић, Танасија - 1886, Земљача, Двор *земљорадник*
 Јерковић, Божо Николин - 1887, Дивосело, Госпић *земљорадник*
 Јерковић, Блејо Ђуров - Мали Крај/Дивосело, Госпић
 Јерковић, Димитар** Божин - 1892, Дивосело, Госпић *стиолар*
 Јерковић, Јанко Николин-Бебура - Велики Крај/Дивосело, Госпић
 Јерковић, Мићан Николин - Клиса/Дивосело, Госпић
 Јерчић(Јарчов? Јелчић?), Мане - Србска Крајина
 Јованић, Милан Данин - 1891, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
 Јовановић, Никола Јосифов - 1879, Глина *ћурчија*
 Јовановић, Сима Лазин - 1888, Ловска, Пакрац *земљорадник*
 Јованчевић, Гавро - Далмација
 Јоветић, Душан Ђурин - 1897, Плашки, Огулин *земљорадник*
 Јоветић, Илија Лазин - 1892, Језеро, Огулин *земљорадник*
 Јоветић, Мане Илијин - 1891, Зечица, Огулин *земљорадник*

Јовић, Душан - Лика
Јовић, Исо Марков - 1897, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Јовић, Јанко Тодоров - 1896, Дивосело, Госпић *шрђовачки ђомоћник*
Јовић, Коста Радев - 1888, Рајић, Новска *земљорадник*
Јовић, Петар Божин - 1892, Дрниш *шрђовачки ђомоћник*
Јовић, Стеван Михаилов - 1891, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Јовић, Стојан Петров - 1884, Дољани, Оточац *морнар*
Јојић, Тома Дмитров - 1898, Врпоље, Двор *шофер*
Јончић, Никола Петров - 1893, Србско Селиште, Кутина *железн. радник*
Јончић, Радован Миладинов - 1884, Слушница, Слуњ *сџолар*
Јоргић, Никола Панин - 1884, Кометник, Подравска Слатина *земљорадник*
Југовић, Славко Мирков - 1885, Беловар *шрђовачки ђомоћник*
Јузбашевић, Стеван Адамов - 1881, Богојевићи, Костајница *земљорадник*
Јујић, Лука Адамов - 1891, Бачуга, Петриња *машинбравар*
Јуриновић, Петар Гргин - 1893, Вис *морнар*
Јуришић, Илија Љубомиров - 1893, Расна, Славонска Пожега *рајџар*
Јурјевић, Ранко Николин - 1892, Лумбарда, Корчула *каменорезац...*

Кабалин, Иван Августинов - 1891, Нови Винодолски, Цриквеница *кувар*
Кадијевић, Марко Јовин - 1865, Кремена, Метковић *кувар*
Кајганић, Душан Адамов - 1894, Шљивовац, Вргинмост *ојанчар*
Кајганић, Јован Николин - 1897, Чемерница, Топуско *берберин*
Кајганић, Милан Јованов - 1897, Блатуша, Вргинмост *земљорадник*
Калаба, Васо Стојанов - 1890, Класнић, Глина *земљорадник*
Калаба, Лазар Јоцин - 1877, Батињани Подборски, Дарувар *ђојкикивач*
Калањ, Данило** С. - 1880, Курјак, Удбина *земљорадник*
Калањ, Никола Лукин - 1893, Курјак, Удбина *земљорадник*
Калањ, Саво - Курјак, Удбина
Калањ, Стево Спасенијев - 1888, Курјак, Удбина *кожар*
Калинић, Илија Данин - 1891, Радуч, Госпић *земљорадник*
Калинић, Марко Јовин - 1893, Радуч, Госпић *земљорадник*
Калинић, Миле Петров - 1888, Радуч, Госпић *земљорадник*
Калуђеровић, Ђуро Савов - 1888, Беловар *машиновођа*
Каменко, Данило Стеванов - 1885 Јошан, Удбина *земљорадник*
Каназир, Сава Ђурин - 1886, Мокро Поље, Книн *машиниста*
Кангрга, Миле Петров - 1887, Подум, Оточац *шрђовац*
Кантар, Јанко Д. - Добросело, Доњи Лапац
Кантар, Милан Ђурђевић - 1879, Добросело, Доњи Лапац *земљорадник*
Капелета, Мане Радев - 1885, Оток, Огулин *фабрички радник*
Карапанца, Лазо Митров - 1892, Равно Рашће, Глина *земљорадник*
Карапанца, Милан Милошев - 1896, Брувно, Глина *електромеханичар*
Карапанца, Никола Јосифов - 1894, Требиња, Војнић *земљорадник*

Касап, Јово Мојсијин - 1885, Мајдан, Двор *земљорадник*
Каталенић, Валент Томин - 1892, Селник, Лудбрег *йеџлач одела*
Катић, Петар - Кордун
Каузларић, Фрања Иванов - 1880, Фужине, Делнице *рудар*
Кафанац, Миле Ђурин - 1888, Велики Градац, Глина *радник*
Кашић, Стеван Ђурин - 1872, Житнић, Книн *радник*
Квргић, Стеван Тодоров - 1890, Нови Грабовац, Новска *дрводеља*
Кевић, Мирко Милин - 1887, Четвртковац, Петриња *земљорадник*
Кезин, Стеван Мартинов - 1894, Дрезник, Самобор *земљорадник*
Кекић, Цвијан Илијин - 1891, Цвијановић Брдо, Слуњ *земљорадник*
Келеува, Никола Тодоров - 1888, Брстик, Глина *земљорадник*
Кесар, Ђуро Нинков - 1892, Бијели Кланац, Војнић *земљорадник*
Кесар, Раде Симин - 1891, Бијели Кланац, Војнић *земљорадник*
Кесић, Дане Петров - 1879, Липовача, Слуњ *земљорадник*
Кесић, Јанко Петров - 1889, Липовача, Слуњ *земљорадник*
Кесић, Јован Томин - 1888, Кијани, Грачац
Кесић, Марко - Кукуњевац, Пакрац
Кесић, Никола Стеванов - 1895, Бротња, Доњи Лапац *земљорадник*
Кесић, Петар Василов - 1874, Тоболић, Слуњ *земљорадник*
Кесић, Петар Ђурин - 1890, Кијани, Грачац *земљорадник*
Кеча, Буде Николин - 1886, Калеговац, Кореница *земљорадник*
Кеча, Вујо - Суваја/Срб, Доњи Лапац
Кеча, Ђуро -
Кеча, Раде Николин - 1895, Суваја/Срб, Доњи Лапац *земљорадник*
Кикановић, Мијат Милошев - 1870, Даљ, Вуковар *земљорадник*
Кладарин, Стојан Васин - 1878, Боревић, Костајница *земљорадник*
Клајић, Ђуро Томин - 1892, Старо Село Топуско, Топуско *земљорадник*
Клајић, Петар Николин - 1890, Плоча, Грачац *земљорадник*
Клашња, Ђуро Јевтов - 1872, Доњи Храстовац, Сисак *земљорадник*
Клашња, Илија Дмитров - 1890, Шегановац, Кореница *земљорадник*
Клашња, Раде Драгишин - 1896, Шегановац, Кореница *земљорадник*
Клашња, Стеван Ђурин - 1886, Шегановац, Кореница *ковач*
Клементић, Едуард Станков - 1896, Керестинец, Самобор
К(л)исурић, Јован Танасијин - 1882, Градуса, Петриња *земљорадник*
Клисурић, Шпиро Јовин - 1894, Баљци, Дрниш *земљорадник*
Кљ(л)ајић, Миле Манојлов - 1884, Плоча, Грачац *земљорадник*
Кмезић, Мане Данилов - 1888, Врховине, Оточац *фабрички радник*
Кмезић, Марко -
Кмезић, Стојан Милин - 1892, Дуги Дол, Оточац *земљорадник*
Кнежевић, Буде Илијин - 1894, Козјан, Кореница *земљорадник*
Кнежевић, Буде Петров - 1890, Бунић, Кореница *земљорадник*
Кнежевић, Ђуро Јованов - 1888, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Кнежевић, Илија Драганов - 1893, Бунић, Кореница *земљорадник*

Кнежевић, Јован Петров - 1889, Рајић, Новска *радник*
Кнежевић, Којо - Банија
Кнежевић, Марко Васин - 1893, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Кнежевић, Марко Николин - 1878, Мутилић, Удбина *кројач*
Кнежевић, Милан Данин - 1897, Прокике, Оточац *земљорадник*
Кнежевић, Миле Мићанов - 1892, Љубово, Кореница *радник*
Кнежевић, Милета Милошев - 1893, Вељун, Слуњ *машинбравар*
Кнежевић, Милић Јаковов - 1873, Липовац Крстињски, Војнић *земљорадник*
Кнежевић, Мирко - Банија
Кнежевић, Митар Стеванов - 1889, Козјан, Кореница *земљорадник*
Кнежевић, Никола Миланов - 1896, Градац, Глина *келнер*
Кнежевић, Петар Будин - 1881, Бунић, Кореница
Кнежевић, Петар Вецин - 1894, Храстовац, Костајница *земљорадник*
Кнежевић, Раде Мојсијин - 1896, Бунић, Кореница *земљорадник*
Кнежевић, Стево Радев - 1885, Бунић, Кореница *земљорадник*
Кнежевић, Трифун Трифунов - 1882, Кула, Госпић *земљорадник*
Коварбашић, Миле Лазарев - 1894, Дреновац Бански, Глина *радник*
Ковач, Васо Митров - 1894, Широка Кула, Госпић
Ковач, Максим Ђурђев - 1894, Кула, Госпић *земљорадник*
Ковач, Паво Павов - 1889, Добово, Загреб *банкарски чиновник*
Ковач, Петар Милин - 1892, Широка Кула, Госпић
Ковач, Петар Николин - 1886, Кула, Госпић *земљорадник*
Ковач, Сава Божин - 1885, Кула, Госпић *земљорадник*
Ковач, Станко Божин - 1892, Кула, Госпић *земљорадник*
Ковачевић, Вујо Ђурин - 1881, Доњи Лапац *ложач*
Ковачевић, Глиша Савин - 1895, Горња Рашеница, Грубишно Поље *радник*
Ковачевић, Дане Дмитров - 1894, Мазин, Грачац *земљорадник*
Ковачевић, Ђорђе Војин - 1886, Доњи Бабин Поток, Оточац *земљорадник*
Ковачевић, Ђорђе Петков - 1888, Кучково, Слуњ *земљорадник*
Ковачевић, Ђуро Симин - 1890, Перна, Вргинмост *земљорадник*
Ковачевић, Игњатија Јоцин - 1893, Кореничари, Дарувар *земљорадник*
Ковачевић, Илија Стеванов - 1890, Висућ, Кореница *земљорадник*
Ковачевић, Јован Спасенијев - 1895, Висућ, Кореница *земљорадник*
Ковачевић, Којо Стевин - 1883, Круге, Доњи Лапац *земљорадник*
Ковачевић, Марко Стевин - 1889, Јасенак, Огулин *земљорадник*
Ковачевић, Милан Тривунов - 1896, Кестеновац, Доњи Лапац *земљорадник*
Ковачевић, Миле Данин - 1886, Круге, Доњи Лапац *земљорадник*
Ковачевић, Миле Јанков - 1880, Решетар, Кореница *земљорадник*
Ковачевић, Никола Милин - 1896, Мазин, Грачац *земљорадник*
Ковачевић, Никола Петров - 1870, Мазин, Грачац *земљорадник*
Ковачевић, Раде Стеванов - 1886, Мазин, Грачац *земљорадник*
Ковачевић, Стеван Радев - 1893, Мазин, Грачац *земљорадник*
Ковачевић, Стево Јанков - 1894, Решетар, Кореница *земљорадник*

Ковачевић, Стојан Антонијев - 1894, Стрмен, Костајница *земљорадник*
 Ковачевић, Цвијо Милошев - 1894, Словинци, Костајница *машинист*
 Ковјанић, Луко Игњатијин - 1877, Пакленица, Новска *земљорадник*
 Којаковић, Никола Иванов - 1888, Дубровник *рударски предузимач*
 Којић, Ђоко Недељков - 1888, Мохово, Вуковар *земљорадник*
 Којић, Јово Павлов - 1887, Велика Барна, Грубишно Поље *земљорадник*
 Којић, Љубомир Недељков - 1882, Мохово, Вуковар *земљорадник*
 Кокановић, Марко Ђирин - 1894, Козице, Подравска Слатина *земљорадник*
 Кокир, Никола Милошев - 1882, Борић, Војнић *земљорадник*
 Кокотовић, Дане Савин - 1896, Косињ, Госпић *земљорадник*
 Кокотовић, Дане Стојанов - 1888, Липово Поље, Госпић *земљорадник*
 Кокотовић, Душан Данин - 1886, Латин, Огулин *земљорадник*
 Кокотовић, Илија Вујин - 1890, Крш, Госпић *земљорадник*
 Кокотовић, Илија Данин - 1891, Косињ, Госпић *земљорадник*
 Кокотовић, Љубан И. -
 Кокотовић, Љубомир Милин - 1892, Липово Поље, Госпић *земљорадник*
 Кокотовић, Миле Дамљанов - 1885, Липово Поље, Госпић *земљорадник*
 Кокотовић, Миле Николин - 1894, Томингај, Грачац *земљорадник*
 Кокотовић, Мића Илијин - 1882, Липово Поље, Госпић *земљорадник*
 Кокотовић, Петар Вујин - 1873, Крш, Госпић *земљорадник*
 Кокотовић, Стојан Симин - 1890, Косињ, Госпић *ковач*
 Коларић, Гавро Јованов - 1866, Дубовац, Нова Градишка *земљорадник*
 Комадина, Петар Васиљев - Плашки, Огулин
 Комадина, Станко -
 Комадина, Стево Данин - 1885, Комадине, Огулин *зидар*
 Комљеновић, Илија Радев - 1895, Бјелопоље, Кореница *џекар*
 Комљеновић, Милан - Велики Градац, Глина, у *америчкој војсци*
 Комљеновић, Никола Стојанов - 1894, Градац, Глина *земљорадник*
 Комљеновић, Станко Стеванов - 1892, Велики Градац, Глина *земљорадник*
 Комљеновић, Стеван - 1899, Велики Градац, Глина
 Комненић, Лазо Илијин - 1888, Брестовац, Дарувар *електричар*
 Компес, Павле Павлов - 1888, Пустике, Сисак *земљорадник*
 Контић, Јуриша - Лика(?)
 Контић, Милан Николин - 1892, Грачац *земљорадник*
 Контић, Милош Милин - 1883, Грачац *земљорадник*
 Контић, Петар Милин - 1888, Церовац, Грачац *земљорадник*
 Кончар, Лазар Јосифов - 1892, Велики Бастаји, Дарувар *земљорадник*
 Кончар, Никола Јанков - 1893, Кончарев Крај, Оточац *касајин*
 Коњевић, Иса Лукин - 1878, Радуч, Госпић *земљорадник*
 Коњевић, Миле Адамов - 1891, Црквени Бок, Костајница *земљорадник*
 Коњевић, Раде Николин - 1888, Дреновац/Радуч, Госпић *земљорадник*
 Коњевић, Станко Павлов - 1892, Радуч, Госпић *земљорадник*
 Коњевић, Стојан Петров - 1893, Дреновац/Радуч, Госпић *земљорадник*

Копун, Симо Јовин - 1893, Јазовица, Новска *земљорадник*
Копун, Тома Николин - 1897, Слабиња, Костајница *земљорадник*
Корасић, Тодор Милин - 1893, Петриња *земљорадник*
Кораћ, Дмитар Петров - 1888, Вребац, Госпић *земљорадник*
Кораћ, Максим -
Кораћ, Милан Дмитров - 1893, Висућ, Кореница *рудокотач*
Кораћ, Миле Данин - 1884, Висућ, Кореница *земљорадник*
Кораћ, Миле Симин - 1881, Раствовац, Грубишно Поље *земљорадник*
Кораћ, Мићо Гаврин - 1886, Висућ, Кореница *месар*
Кораћ, Михајло Ђурђев - 1892, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Кораћ, Никола Адамов - 1892, Ровишка, Глина *земљорадник*
Кораћ, Никола Петров - 1890, Висућ, Кореница *земљорадник*
Кораћ, Раде Ђурин - 1891, Висућ, Кореница *земљорадник*
Кораћ, Сава Петров - 1888, Вребац, Госпић *земљорадник*
Кораћ, Станко Адамов - 1883, Ровишка, Глина *машинисџи*
Кордић, Ђуро Војин - 1879, Косињ, Госпић *земљорадник*
Кордић, Јован Тешин - 1895, Стрмен, Костајница *ковач*
Коренић, Миле Матијин - 1880, Задоборје, Карловац *радник*
Корица, Благоје Милин - 1888, Могорић, Госпић *земљорадник*
Корица, Благоје Ђурин - 1886, Могорић, Госпић *земљорадник*
Корица, Васо Томин - 1891, Могорић, Госпић *земљорадник*
Корица, Дане Јанков - 1892, Могорић, Госпић *земљорадник*
Корица, Ђуро Павлов - 1889, Могорић, Госпић *земљорадник*
Корица, Јово Данин - 1890, Могорић, Госпић *земљорадник*
Корица, Јово Дмитров - 1892, Могорић, Госпић *земљорадник*
Корица, Јово Симин - 1883, Могорић, Госпић *земљорадник*
Корица, Лука Милин - 1890, Могорић, Госпић *земљорадник*
Корица, Миле Данин - 1888, Могорић, Госпић *земљорадник*
Корица, Миле Лазин - Могорић, Госпић
Корица, Никола Васин - 1895, Могорић, Госпић *земљорадник*
Корица, Никола Милин - 1895, Могорић, Госпић *земљорадник*
Корица, Саво Данин - Могорић, Госпић
Корица, Стево Божин - 1889, Могорић, Госпић *земљорадник*
Корица, Стево Стојанов - 1885, Могорић, Госпић *земљорадник*
Королија, Милан Н. - Србска Крајина
Коруга, Мојсија Савин - 1890, Фркашић, Кореница *земљорадник*
Коруга, Томо Миланов - 1895, Понор Коренички, Кореница *земљорадник*
Корунџић, Фрањо Фрањин - 1894, Смоквица, Корчула *келнер*
Косановић, Васо Илијин - 1882, Доњи Лапац *земљорадник*
Косановић, Дане Васин - Широка Кула, Госпић
Косановић, Дмитар-Мићан Радев - Косановићи/Дрежница, Огулин
Косановић, Драгија Милошев - 1896, Висућ, Кореница *земљорадник*
Косановић, Душан Владимиров - 1892, Јасенак, Огулин

Косановић, Илија Лукин - 1891, Мочила, Слуњ *земљорадник*
Косановић, Илија Милин - 1895, Висућ, Кореница *земљорадник*
Косановић, Илија Симин - 1880, Косановић, Огулин *земљорадник*
Косановић, Јосиф Константинов - 1883, Јасенак, Огулин *џрговац*
Косановић, Јосиф Радев - 1886, Јасенак, Огулин *земљорадник*
Косановић, Лука Божин - 1889, Врело/Јасенак, Огулин *земљорадник*
Косановић, Миле Вујин - 1895, Висућ, Кореница *земљорадник*
Косановић, Милић Милошев - 1894, Брусовача, Војнић *земљорадник*
Косановић, Младен Радев - 1896, Мочила, Слуњ *земљорадник*
Косановић, Никола Манин - 1892, Висућ, Кореница *земљорадник*
Косановић, Петар Р. - Јасенак, Огулин
Косановић, Стева Јованов - 1892, Кореница *судски њисар*
Косановић, Стеван Василијевић - 1888, Плашки, Огулин *електричар*
Косановић, Стево Владимиров - 1894, Јасенак, Огулин
Косановић, Стеван Радованов - 1891, Кунић, Огулин *радник*
Косијер, Милош Милин - 1891, Цвијановић Брдо, Слуњ *земљорадник*
Косијер, Раде Марков - 1892, Цвијановић Брдо, Слуњ *земљорадник*
Косовац, Стојан Исин - 1876, Шкалић, Оточац *ковач*
Косовић, Јосип Антин - Заострог, Макарска
Костић, Деспот Станков - 1888, Вељун, Глина *земљорадник*
Костић, Јован Петров - Хајтић, Глина
Костреш, Митар Илијин - 1894, Костајница *земљорадник*
Котораш, Тодор Милин - 1895, Книн *ковач*
Кошпенда, Милан Савин - 1891, Мајска Пољана, Глина *земљорадник*
Кошутић, Аким -
Кошутић, Јова Петров - 1883, Јатић, Глина *земљорадник*
Кошутић, Томо Митров - 1893, Могорић, Грачац *земљорадник*
Кошутић, Тривун Давидов - 1887, Рудопоље, Грачац *рудокотач*
Кравић, Дане Петров - 1884, Могорић, Госпић *земљорадник*
Кравић, Станиша Петров - 1894, Могорић, Госпић *земљорадник*
Крагнић, Стојан Михаилов - 1883, Кореничани, Дарувар *земљорадник*
Крагујевић, Душан -
Крагујевић, Милан Трифунов - 1888, Велики Бастаји, Дарувар *шумар*
Крагујевић, Стојан Јованов - 1893, Велики Бастаји, Дарувар *земљорадник*
Крајновић, Божо Миланов - 1885, Вребац, Госпић
Крајновић, Дмитар Божин - 1886, Вребац, Госпић *земљорадник*
Крај(и)новић, Јанко Стеванов - 1883, Читлук, Госпић *ковач*
Крајновић, Јован Лукин - 1892, Читлук, Госпић *земљорадник*
Крајновић, Павле Николин - 1888, Брувно, Грачац *земљорадник*
Крајновић, Раде Лазин - 1893, Турјански, Оточац *земљорадник*
Крајновић, Симо Јованов - 1893, Вребац, Госпић *земљорадник*
Краљевић, Анте Антин - 1896-1928, Заострог, Макарска *џрговац*
Краљевић, Јаков Јурјев - 1889, Пучишће, Брач *џрговачки њомоћник*

Краљевић, Јурај Јурјев - 1896, Постире, Брач *йрџовачки йомоћник*
К(р)амарић, Јован Урошев - 1897, Дал, Вуковар *берберин*
Крамарић, Марко Стјепанов - 1897, Велика(?), Загреб *ливац*
Кранчевић, Петар Марков - 1881, Мандић-Село, Војнић *ојанчар*
Крањчевић, Петар Пилипов - Острвица, Госпић *земљорадник*
Крга, Илија Трифунов - 1890, Врело, Кореница *земљорадник*
Крга, Никола Илијин - 1891, Хомољац, Кореница *земљорадник*
Крга, Никола Илијин - 1894, Хомољац, Кореница *земљорадник*
Крга, Петар Мићин - 1891, Хомољац, Кореница *бравар*
Кременовић, Теодор Митров - 1877, Јазовац, Градишка *земљорадник*
Кресоја, Тривун Јованов - 1896, Буковић, Бенковац *земљорадник*
Крећа, Вујо Стевин - 1891, Кореница *електричар*
Кривокућа, Милан Милошев - 1894, Утиња, Војнић *земљорадник*
Кривокућа, Миле Марков - 1892, Дуго Село, Вргинмост *земљорадник*
Кривокућа, Миле Савин - 1888, Штикада, Грачац *земљорадник*
Кривокућа, Павле Ђурин - 1869, Мањеровићи, Карловац *земљорадник*
Кризманић, Андрија Иванов - 1896, Мала Драга, Делнице *месар*
Кријић(Крижић?Пријић?), Петар Данин - 1889, Срб, Доњи Лапац *рајтар*
Кричкић, Артемије Николин - 1889, Кричке, Дрниш *земљорадник*
Кричковић, Андрија Данин - 1888, Могорић, Госпић *земљорадник*
Кричковић, Миле Марков - 1892, Дуго Село, Вргинмост *земљорадник*
Кричковић, Никола Милин - 1885, Кијани, Грачац *земљорадник*
Кричковић, Спасо Божин - 1894, Могорић, Госпић *земљорадник*
Крница, Петар Симин - 1895, Плесмо, Новска *земљорадник*
Крњајић, Душан Остојин - 1891, Јаворник, Двор *радник*
Крњајић, Јово Тодоров - 1884, Могорић, Госпић *земљорадник*
Крњајић, Марко Адамов - 1890, Обљај, Глина *земљорадник*
Крњајић, Милан Дамљанов - 1896, Тремушњак, Петриња *шофер*
Крњајић, Миле Ђурин - 1891, Лушћани, Петриња *земљорадник*
Крњајић, Стојан Стеванов - 1896, Тремушњак, Петриња *земљорадник*
Крњајић, Стојан Тодоров - 1887, Могорић, Госпић *земљорадник*
Крстинић, Ђуро Василијев - 1888, Педаљ, Двор *земљорадник*
Кртинић, Раде Стеванов - 1889, Клапавица, Грачац *земљорадник*
Крушка, Ђуро - Банија
Крчелић, Томо Николин - 1889, Писаровина *машинист*
Куга, Никола Данин - 1898, Доњи Лапац *машинист*
Куга, Петар Андријин - 1896, Доњи Лапац *земљорадник*
Куга, Раде Тодоров - 1895, Доњи Лапац *земљорадник*
Кугић, Раде М. - Србска Крајина
Кузлић, Стево Адамов - Стари Грабовац, Новска
Кука, Дамјан Алексин - 1891, Бузета, Глина *ковач*
Кукић, Данило Ђурин - 1889, Главаце, Оточац *земљорадник*
Кукић, Јован Радев - 1891, Доње Приммишље, Слуњ *земљорадник*

Кукић, Милош Милин - 1888, Кусоње, Пакрац *касайин*
 Кукић, Раде Николин - 1894, Примишље, Слуњ *земљорадник*
 Кукић, Стеван Томин - 1892, Драговић, Пакрац *земљорадник*
 Куколеча, Ђуро Јанков - 1888, Бијеле Воде, Глина *машинист*
 Кукрика, Микан Стеванов - 1888, Костајница *земљорадник*
 Кукуљ, Никола Јованов - 1889, Блатуша, Вргинмост *земљорадник*
 Кулијеш, Антон Лукин - 1889, Сутиван, Брач *пирговачки џујиник*
 Кулинчић, Васо Ђурин - 1895, Двор *мајстор*
 Кулојевић, Ђуро Стеванов - 1896, Лушћани, Петриња *земљорадник*
 Кулунџић, Ђурађ Томин - 1889, Дерингај, Грачац *земљорадник*
 Кулунџић, Станко Ђурин - 1892, Дерингај, Грачац *земљорадник*
 Кунџић, Симо - Крњак, Карловац
 Купрешанин, Ђуро Филипов - 1880, Медак, Госпић *ситолар*
 Купрешанин, Исо Николин - 1881, Медак, Госпић *земљорадник*
 Купрешанин, Јован Михајлов - 1854, Медак, Госпић *машинист*
 Курјак, Станко Дамљанов - 1871, Марловац, Војнић *земљорадник*
 Куфрин, Мијо Ђурин - 1892, Коњшћница, Самобор *помоћник машиновође*
 Кушић, Вајо Ђурин - 1888, Поникве, Огулин *земљорадник*
 Кушић, Душан Ђурин - 1894, Поникве, Огулин *земљорадник*
 Кушић, Душан Лукин - 1894, Брлог, Оточац *рудар*
 Кушић, Матија Павлов - 1894, Слабиња, Костајница *земљорадник*
 Кушић, Мирко Јевремов - 1892, Поникве, Огулин *земљорадник*
 Кушић, Никола Вајин - 1893, Поникве, Огулин *земљорадник...*

Лабус, Дане Стеванов - 1889, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
 Лабус, Илија Јандријин - 1893, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
 Лабус, Јово Марков - 1895, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
 Лабус, Миле Стеванов - 1893, Попина, Грачац *земљорадник*
 Лабус, Никола Андријин - 1892, Попина, Грачац *земљорадник*
 Лађевић, Аћим Илијин - 1886, Кањане, Дрниш *земљорадник*
 Лазић, Јанко Митров - 1896, Барлете, Госпић *земљорадник*
 Лазић, Јован Васин - 1887, Трпиња, Вуковар *земљорадник*
 Лакић, Петар Вученов - 1894, Мељанац, Кореница *земљорадник*
 Лакташ, Раде Митров - 1892, Црнуша, Грубишно Поље *земљорадник*
 Лалић, Арсеније Марков - 1888, Дренов Кланац, Оточац *рудар*
 Лалић, Аћим Ђурин - 1892, Велика Дапчевица, Грубишно Поље *кројач*
 Лалић, Бикан Трифунов - 1893, Калеговац, Кореница *земљорадник*
 Лалић, Божо Радев - 1888, Поникве, Огулин *земљорадник*
 Лалић, Буде Лазин - 1892, Хомољац, Кореница *машинбравар*
 Лалић, Јован Николин - 1884, Липовача, Огулин *земљорадник*
 Лалић, Љубомир Милин - 1889, Кореница, Госпић *земљорадник*
 Лалић, Милан Будин - 1887, Калеговац, Кореница *земљорадник*

Лалић, Мићо Тодоров - 1897, Дабар, Оточац *земљорадник*
Лалић, Петар Данин - 1892, Личко Петрово Село, Кореница *земљорадник*
Лалић, Станко Алексин - 1892, Дабар, Оточац *земљорадник*
Лалић, Станко Петров - 1890, Урмушља, Грубишно Поље *земљорадник*
Лалић, Урош Симин - 1889, Дренов Кланац, Оточац *земљорадник*
Ламата, Лука Николин - 1884, Застоље, Дубровник *земљорадник*
Ландуп, Дмитар Јодин - 1892, Рајић, Новска *земљорадник*
Лапчевић, Драгић Милићев - 1892, Цвијановић Брдо, Слуњ *земљорадник*
Лапчевић, Јандре Петров - 1888, Подгорје, Вргинмост *земљорадник*
Ласан, Иван Фрањин - 1886, Горње Прекрижје, Јастребарско *жичар*
Лацковић, Иван Јаковов - 1900, Велика Млака, Велика Горица *конобар*
Левњајић, Лука - Србска Крајина
Левњајић, Мане Стевин - 1891, Сеоци, Оточац *земљорадник*
Левњајић, Миле Павлов - 1884, Радуч, Госпић *земљорадник*
Лежајић, Васиљ Гајин - 1884-1917
Лекачевић, Иван Матин - 1889, Грубишно Поље *бравар*
Лелић, Стеван - Драготинци, Петриња
Лемајић, Ђуро Стеванов - 1887, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
Лемајић, Илија Јованов - 1888, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
Лемајић, Илија Петров - 1895, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
Лемајић, Лука Николин - 1893, Радуч, Госпић *земљорадник*
Лемајић, Миле Тодин - 1896, Поље, Госпић *земљорадник*
Лемајић, Никола Данилов - 1894, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
Лемеш, Ђуро Симин - 1894, Црни Поток, Вргинмост *земљорадник*
Лемић, Митар Милин - 1874, Крш, Оточац *земљорадник*
Лепанда, Јосип Мијин - 1888, Божјакovina, Дуго Село *економ*
Летица, Никола Гаврин - 1892, Међеђак, Огулин *молер*
Линта, Милош Јованов - 1884, Горњи Сјеничак, Карловац *земљорадник*
Липановић, Никола - 1894, Лумбарда, Корчула
Личина, Милан Лукин - 1876, Доњи Лапац *земљорадник*
Личина, Никола Стојанов - 1894, Кик, Грачац *радник*
Личина, Саво Адамов - 1897, Мали Градац, Глина *земљорадник*
Личина, Станко Стојанов - 1892, Кик, Грачац *земљорадник*
Личина, Стојан Петров - 1893, Добашница, Доњи Лапац *земљорадник*
Ловрић, Буде Спасенијев - 1892, Кулица, Госпић *земљорадник*
Ловрић, Васо Стојанов - 1887, Кулица, Госпић *земљорадник*
Ловрић, Лука Малетин - 1892, Кула, Госпић *земљорадник*
Ловрић, Миле Станков - 1882, Цвијановић Брдо, Слуњ *машински радник*
Ловрић, Милић Драгићев - 1890, Цвијановић Брдо, Слуњ *земљорадник*
Ловрић, Никола Филипов - 1877, Јавница, Двор *земљорадник*
Ловрић, Петар Адамов - 1892, Јавница, Двор *ковач*
Ловрић, Стево Марков - 1877, Цвијановић Брдо, Слуњ *земљорадник*
Ловрић, Филип Матијин - Цвијановић Брдо, Слуњ

Ловрић, Цвијо Јовин - 1886, Поповац, Гарешница *земљорадник*
 Лончар, Дане Марков - 1889, Шкалић, Оточац *земљорадник*
 Лончар, Ђуро -
 Лончар, Лазо Радев - 1891, Јошан, Удбина *земљорадник*
 Лончар, Љубомир Божин - 1894, Грачац *земљорадник*
 Лончар, Миле Ђурин - 1890, Блатуша, Вргинмост *земљорадник*
 Лончар, Миле Стојанов - 1894, Јошан, Удбина *земљорадник*
 Лончар, Павле Миланов - 1882, Горњи Дарувар, Дарувар *земљорадник*
 Лончар, Ристо Стевин - 1890, Дарувар *кројач*
 Лончарић, Валентин Валентов - 1895, Селце, Огулин *зидар*
 Лордан, Андреја Матијин - 1896, Тијесно, Шибеник *лађар*
 Луџајић, Дане Милованов - 1882, Петринић Поље, Оточац *земљорадник*
 Лукић, Војо Милин - 1894, Трнавац, Кореница *земљорадник*
 Лукић, Дане Симин - 1896, Крбавица, Кореница *земљорадник*
 Лукић, Душан Исин - 1895, Трнавац, Кореница *земљорадник*
 Лукић, Ђуро Савин - 1887, Купирово, Доњи Лапац *земљорадник*
 Лукић, Илија Милин - 1892, Трнавац, Кореница *земљорадник*
 Лукић, Илија Петров - 1894, Крбавица, Кореница *земљорадник*
 Лукић, Илија Радев - 1887, Трнавац, Кореница *земљорадник*
 Лукић, Јово Глишин - 1893, Купирово, Доњи Лапац *рударски радник*
 Лукић, Јово Максимов - 1896, Ружић, Дрниш *земљорадник*
 Лукић, Милан Јовин - 1893, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
 Лукић, Милан Јозанов - 1895, Трнавац, Кореница *земљорадник*
 Лукић, Миле Аврамов - 1896, Трнавац, Кореница *земљорадник*
 Лукић, Мића Василијев - 1893, Трнавац, Кореница *земљорадник*
 Лукић, Никола Матин - 1896, Дубровник *земљорадник*
 Лукић, Петар Ђурђев - 1893, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
 Лукић, Раде Илијин - 1896, Попина, Грачац *земљорадник*
 Лукић, Спиро Петров - 1883, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
 Лучев, Антун Савин - 1896, Првић Лука, Зларин *џекар*
 Лучић, Ђурађ Божин - 1893, Дивосело, Госпић *земљорадник*
 Лучић, Никола Ђурђев - 1894, Застражишће, Врбоска *шрџ. њомоћник...*

Љекардић, Лазар Савин - 1887, Бокане, Подравска Слатина *земљорадник*
 Љигар, Милош Алексин - 1888, Шкалић, Оточац *земљорадник*
 Љиљак, Илија Стојанов - 1892, Жировац, Двор *машиниџи*
 Љубетић, Петар Антонов - 1889, Сутиван, Супетар *шрџовац*
 Љубибратовић(Љубобратовић?), Петар - Лика
 Љубичић, Божо Матијин - 1893, Доњи Хрastoвац, Сисак *земљорадник*
 Љубичић, Јово Мићин - 1887, Обљај, Глина *рудар*
 Љубишић, Миле Петров - 1887, Кукурузари, Костајница *земљорадник*
 Љубишић, Никола Н. - Височе, Јастребарско

Љубовић, Миле Васин - 1893, Круге, Доњи Лапац *земљорадник*
Љубојевић, Милољуб Савин - 1897, Почитељ, Госпић *ковач*
Љубојевић, Милутин - Почитељ, Госпић
Љубојевић, Никола Андријин - 1877, Липовљани, Новска *бравар*
Љубојевић, Никола Петров - 1891, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Љубојевић, Пајо - Почитељ, Госпић
Љуштина, Петар Николин - 1887, Медак, Госпић *ложач...*

Мавић, Јово Николин - 1883, Селиште, Глина *рудар*
Магдић, Стојан Михаилов - 1882, Велика Писаница, Беловар *земљорадник*
Магечић, Јосип Стјепанов - 1894, Цветковић-брдо, Велика Горица *машинист*
Мажуранић, Богосав Вицков - 1893, Нови Винодолски, Цриквеница *машинист*
Мазалица, Цвијо Стојанов - 1888, Вел. Рујишка, Нови Град *земљорадник*
Мајдак, Иван Лукин - 1886, Вукосављевица, Вировитица *џрџ. ђомоћник*
Мајица, Стеван Ђурђев - 1892, Фужине, Делнице *џрџовачки ђомоћник*
Мајсторовић, Ђуро Јованов - 1889, Врело, Огулин *земљорадник*
Мајсторовић, Илија М. -
Мајсторовић, Јово Милошев - 1886, Вељун, Глина *земљорадник*
Мајсторовић, Миле Ђурђев - 1893, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Мајсторовић, Раде Јованов - 1894, Ђолук, Удбина *фабрички радник*
Мајсторовић, Станко Јанков - 1892, Сливњак, Слуњ *земљорадник*
Мајсторовић, Стево - Кореница
Малбаша, Давид Видов - 1887, Бенковац *земљорадник*
Малбаша, Петар Стеванов - 1887, Заклопац, Доњи Лапац *земљорадник*
Малбашић, Петар Јованов - 1884, Ступово, Кореница *земљорадник*
Малешевић, Игњатија Ђурин - 1888, Јавница, Двор *земљорадник*
Малешевић, Раде Јованов - 1889, Јавница, Двор *земљорадник*
Малић, Ђуро Јованов - 1899, Свиница, Петриња *земљорадник*
Малић, Јанко Стеванов - 1893, Градац, Глина *земљорадник*
Маловић, Петар Васин - 1882, Рајић, Новска *фабрички радник*
Маловић, Петар Стеванов - 1889, Шаш, Костајница *стиолар*
Маљковић, Милан Тривунов - 1892, Водотеч, Оточац *земљорадник*
Маљковић, Павле Мишков - 1884, Котарани, Двор *земљорадник*
Маљковић, Симо Васиљев - 1883, Прокике, Оточац *земљорадник*
Мамула, Јосиф Гајин - 1891, Тук, Огулин *електричар*
Мамула, Јосиф Кирилов - Тук, Огулин
Мамула, Мане Лазин - 1888, Гомирје, Врбовско *земљорадник*
Мамула, Петар Кузманов - 1889, Јасенак, Огулин *земљорадник*
Мамула, Саво Тодоров - 1884, Јасенак, Огулин *земљорадник*
Мандарић, Илија Лазин - 1879, Вребац, Госпић *рударски радник*
Мандарић, Исо Петров - 1881, Вребац, Госпић *земљорадник*
Мандарић, Јово Ђурин - 1873, Вребац, Госпић *земљорадник*
Мандарић, Марко Радев - 1893, Вребац, Госпић *земљорадник*

Мандарић, Милан Ј. -
Мандарић, Милан Петров - 1889, Вребац, Госпић *земљорадник*
Мандарић, Мића Васин - 1893, Вребац, Госпић *земљорадник*
Мандарић, Никола Лукин - 1890, Вребац, Госпић *земљорадник*
Мандић, Данило - Оточац
Мандић, Ђуро Михајлов - 1888, Вребац, Госпић *земљорадник*
Мандић, Илија Павлов - 1885, Лушћани, Петриња *шофер*
Мандић, Јанко Радев - 1892, Лушћани, Петриња *земљорадник*
Мандић, Лазо Петров - 1893, Боговоља, Слуњ *земљорадник*
Мандић, Лука Стефанов - 1882, Дољане, Оточац *земљорадник*
Мандић, Миле Радев - 1882, Мазин, Грачац *земљорадник*
Мандић, Милош Николин - 1875, Карталија, Војнић *земљорадник*
Манићанин, Мића Илијин - 1889, Рујевац, Двор *ковач*
Манојловић, Илија Михајлов - 1886, Сјеничак, Карловац *земљорадник*
Манојловић, Јово Милин - 1884, Горњи Сјеничак, Карловац *земљорадник*
Манојловић, Милан Симин - 1897, Шаторња, Глина *земљорадник*
Манце, Стјепан - Хрватска
Маодуш, Ђуро Игњатијин - 1888, Медак, Госпић *земљорадник*
Маодуш, Илија Танасијин - 1893, Могорић, Госпић *земљорадник*
Маодуш, Марко(Ранко?) Данин - 1897, Медак, Госпић *земљорадник*
Маодуш, Никола Милин - 1889, Медак, Госпић *земљорадник*
Маодуш, Петар Милин - 1894, Медак, Госпић *земљорадник*
Маодуш, Стево Николин - 1893, Кукљић, Госпић *земљорадник*
Маодуш, Тодор Ђурђев - 1878, Медак, Госпић *земљорадник*
Маравић, Ђуро Савин - 1890, Дрежница, Огулин *земљорадник*
Маравић, Илија Савин - 1893, Дрежница, Огулин *машинисџи*
Маравић, Лазар Ђурђев - 1884, Дрежница, Огулин *земљорадник*
Маравић, Михајло Николин - 1888, Селиште, Огулин *земљорадник*
Маравић, Петар Василијев - 1874, Шкипине, Огулин *земљорадник*
Маргетић, Вид Антин - 1887, Орловац, Беловар *земљорадник*
Маргетић, Петар Петров - 1889, Горњи Михољац, Подравска Слатина *рајџар*
Мареш (Марош?), Томо Иванов - 1887, Шаренград, Илок *месар*
Маријшић(?), Петар Илијин - 1893, Бремна, Бенковац *земљорадник*
Марин, Ристо Ристин - 1885, Горан, Пакрац *земљорадник*
Маринковић, Богдан Ђурђев - 1888, Мекињар, Удбина *земљорадник*
Маринковић, Васо Ђурин - 1894, Мекињар, Удбина *шофер*
Маринковић, Јово Ђурин - 1877, Козарац, Вргинмост *земљорадник*
Маринковић, Сава Илијин - 1896, Трнавац, Кореница *земљорадник*
Мариновић, Андрија Ђорђевић - 1880, Гор. Михољац, Подр. Слатина *рајџар*
Мариновић, Гргур Иванов - 1892, Суђурај, Хвар *рибар*
Мариновић, Милош Митров - 1891, Михољско, Војнић *земљорадник*
Марић Илија Илијин - 1879, Лички Осек, Госпић
Марић, Благоје Танасијин - 1878, Доњи Храстовац, Сисак *земљорадник*

Марић, Михајло Милетин - 1889, Крњак, Карловац *земљорадник*
Марић, Раде Јовин - 1889, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Марић, Сава Срђин - 1880, Шуметлица, Нова Градишка *земљорадник*
Марић, Стојан Танасијин - 1894, Доњи Храстовац, Сисак *земљорадник*
Маричевић, Илија Николин - 1895, Врело, Грачац *фабрички радник*
Маричић, Ђуро Глишин - 1894, Додоши, Петриња *земљорадник*
Марјановић, Вујо Стеванов - 1892, Бунић, Кореница *земљорадник*
Марјановић, Драгутин Марков - 1893, Тремушњак, Петриња *колар*
Марјановић, Илија Тодоров - 1895, Љубач, Книн *земљорадник*
Марјановић, Милан - 1876, Висућ, Кореница
Маркиш, Јанко Глигин - 1890, Лушћани, Петриња *колар*
Марковина, Симо Ђурин - 1885, Дуго Село, Писаровина *земљорадник*
Марковић, Бернард Божин - 1899, Дубровник *земљорадник*
Марковић, Ђуро Радев - 1892, Дебело Брдо, Кореница *земљорадник*
Марковић, Љубомир Николин - 1888, Уљаник, Дарувар *земљорадник*
Марковић, Павле - Лика
Марковић, Стево Николин - 1892, Уљаник, Дарувар *райџар и шофер*
Мартиновић, Ђуро Милошев - 1893, Ријека, Војнић *земљорадник*
Мартиновић, Ђуро Стојанов - 1893, Мали Градац, Глина *радник*
Мартиновић, Милош Илијин - 1890, Михољско, Војнић *земљорадник*
Мартиновић, Нико Милићев - 1893, Михољско, Војнић *земљорадник*
Мартиновић, Нинко Јованов - 1890, Крстиња, Војнић *фабрички радник*
Мартиновић, Стеван Матијин - 1895, Далъ, Вуковар *бравар*
Мартић, Јово Николин - 1879, Бузета, Глина *земљорадник*
Мартичић, Митар Паунов - 1895, Рамљане, Книн *земљорадник*
Марунић, Васо Ђурђев - 1883, Медак, Госпић *земљорадник*
Марунић, Миле Танасијин - 1894, Медак, Госпић *земљорадник*
Марчетић, Лазо Илијин - 1896, Класнић, Глина
Марчетић, Томо Петров - 1890, Мала Попина, Грачац *ојанчар*
Маслек, Петар Павлов - 1890, Доњи Сјеничак, Карловац *земљорадник*
Маслек, Симо Васин - 1881, Милошевац, Чазма *земљорадник*
Масникоса, Дане Тодоров - 1888, Пећане, Кореница *рудар*
Масникоса, Раде Васин - 1893, Пећане, Кореница *земљорадник*
Матешкић, Драгић Ђурин - 1897, Слуњ *земљорадник*
Матијашевић, Лука Спирин - 1891, Имотски *земљорадник*
Матијевић, Миле Јовин - 1882, Бунић, Кореница *земљорадник*
Матијевић, Милић Лазин - 1890, Радовица, Слуњ *земљорадник*
Матијевић, Павле Марков - 1892, Горња Требиња, Карловац *земљорадник*
Матић, Дмитар - Дивосело, Госпић
Матић, Душан Дмитров - 1896, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Матић, Илија Перинов - Дивосело, Госпић
Матић, Јанко - Дивосело, Госпић
Матић, Јован** Дмитров - 1887, Дивосело, Госпић *земљорадник*

Матић, Јован Обрадов - 1881, Дивосело, Госпић
Матић, Мићо Илков - Врело Поље/Дивосело, Госпић
Матић, Никола Јовин - 1876, Курјак, Удбина *земљорадник*
Матић, Никола Перинов - Врело Поље/Дивосело, Госпић
Матић, Раде Васин - 1892, Замлача, Двор *земљорадник*
Матић, Раде Стеванов - 1883, Небљуси, Доњи Лапац *земљорадник*
Матић, Стево-Кућада Симин - Врело Поље/Дивосело, Госпић
Матковић, Сима Јовин - 1893, Јагма, Пакрац *земљорадник*
Маток, Иван Гашпаров - 1889, Загреб *бравар*
Матутиновић, Јуре - Заострог, Макарска
Маћешић Михајло Михајлов - 1890, Дуги Дол, Војнић *земљорадник*
Маћешић, Ђуро Марков - Крњак, Војнић
Маћешић, Ђуро Милошев - 1889, Кључар, Војнић *земљорадник*
Маћешић, Ђуро Мирков - 1896, Дуги Дол, Војнић *земљорадник*
Маћешић, Никола Милићев - 1893, Крњак, Карловац *земљорадник*
Машић, Дмитар Миланков - 1895, Курјак, Удбина *фабрички радник*
Меанџија, Јово Васин - 1889, Горичка, Двор *земљорадник*
Меанџија, Мирко Николин - 1892, Мајске Пољане, Глина
Меанџија, Никола Мирков - 1892, Глина *фабрички радник*
Медић, Божо Миланов - 1895, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Гојко -
Медић, Дане Јовин - 1891, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Дане Милин - 1898, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Дане Петров - 1893, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Ђуро Данин - 1885, Добросело, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Илија Данин - 1894, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Илија Лазин - 1888, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Илија Пејин - 1885, Скадар, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Јован Данилов - 1893, Добросело, Доњи Лапац *бојација*
Медић, Којо -
Медић, Лазо Лазин - 1892, Заклопац, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Марко Илијин - 1891, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Миле Петров - 1893, Добросело, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Никола Милин - 1890, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Раде Данин - 1884, Доње Село, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Раде Јандрин - 1873, Доње Село, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Раде Јованов - 1878, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Медић, Сава Шпирин - 1885, Бјелина, Бенковац *земљорадник*
Медић, Стево Јованов - 1892, Дољани, Доњи Лапац *механичар*
Међак, Илија Илијин - 1878, Брлог, Оточац *земљорадник*
Межичанин, Јован Аврамов - 1886, Пакрац *деловођа*
Менићанин, Мићан - Србска Крајина
Менићанин, Раде - Србска Крајина

Месић, Миле Стеванов - 1892, Тоболић, Слуњ *земљорадник*
Метикош, Илија Илијин - 1881, Бијеле Воде, Глина *земљорадник*
Мехачек, Андро Имров - 1889, Неговец, Крижевци *радник*
Мижа, Ђуро Николин - 1892, Примишље, Слуњ *земљорадник*
Мијаиловић, Данило Стевин - 1886, Главаце, Оточац *земљорадник*
Мијаковић, Божо Радев - 1893, Грачац *земљорадник*
Мијановић, Никола Јованов - 1892, Шегестин, Двор *земљорадник*
Микашиновић, Симо Рацин - 1895, Дубрава, Огулин *шрџ. помоћник*
Микашиновић, Стојан Божин - 1889, Гојак, Огулин *земљорадник*
Микелић, Јаков Томин - 1885, Грубишно Поље *земљорадник*
Милаковић, Драгић Тешанов - 1885, Пушина, Ораховица *земљорадник*
Милаковић, Јован Николин - 1886, Плавшинац, Копривница *йисар*
Милаковић, Марко Радев - 1888, Мали Зденци, Грубишно Поље *радник*
Милаковић, Миле Томин - 1893, Крагуљ, Пакрац *земљорадник*
Милаковић, Симо Матејин - 1871, Старо Село, Петриња *земљорадник*
Милаковић, Стево Радев - 1901, Бело Брдо, Осек *радник*
Милановић, Марко Јованов - 1887, Брезовац, Слуњ *земљорадник*
Милановић, Милан Радев - 1893, Мусулини, Огулин *земљорадник*
Милановић, Никола Радев - 1890, Врановача, Кореница *фабрички радник*
Милановић, Петар Милин - 1895, Вељун, Глина *радник*
Милановић, Петар Теодоров - 1893, Кукуњевац, Пакрац *земљорадник*
Милаш, Мићо Јованов - 1891, Врлика, Сињ
Милашиновић, Милош Ђурђев - 1883, Јурга, Војнић *земљорадник*
Милековић, Иван Блажов - Иван Гора, Петриња *земљорадник*
Миленковић, Милош Николин - 1895, Катарена, Двор *земљорадник*
Милетић, Адам Радев - 1885, Храстовац, Костајница *земљорадник*
Милетић, Јован Шпирин - 1897, Суботски Брод, Новска *земљорадник*
Милетић, Стеван Петров - 1886, Доњи Храстовац, Костајница
Милеуснић, Дане Милин - Широка Кула, Госпић
Милеуснић, Јово Вујин - 1896, Доњи Лапац *земљорадник*
Милеуснић, Марко Симин - 1894, Косињ, Госпић *шрџовачки помоћник*
Милеуснић, Миле Вуков - 1893, Кула, Госпић *земљорадник*
Милеуснић, Миле Јовин - 1893, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Милеуснић, Миле Николин - 1885, Дубраве, Оточац *земљорадник*
Милеуснић, Мићо Данилов - 1893, Широка Кула, Госпић
Милеуснић, Никола Дмитров - 1888, Кула, Госпић *земљорадник*
Милеуснић, Петар Алексин - 1893, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Милеуснић, Петар Николин - 1878, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Милеуснић, Стево Данин - 1889, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Милијашевић, Максим Васин - 1888, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
Милиновић, Љубомир Мишин - 1893, Гор. Кусоње, Подр. Слатина *радник*
Милисављевић, Дмитар Станишин - 1893, Кула, Госпић *земљорадник*
Милисављевић, Илија Тодоров - 1894, Кула, Госпић *земљорадник*

Милисављевић, Мане Тејин - 1891, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Милисављевић, Миле Аћимов - 1880, Широка Кула, Госпић
Милисављевић, Никола Стеванов - 1891, Кула, Госпић *земљорадник*
Милисављевић, Стеван Тодоров - 1895, Кула, Госпић *земљорадник*
Милић, Адам Милин - 1895, Крчево, Костајница *земљорадник*
Милић, Дане - Кордун
Милић, Јован Максимов - 1882, Марин До, Карловац *земљорадник*
Милић, Миле Петров - 1894, Гор. Гучани, Слав. Пожега *земљорадник*
Милић, Милош Јевтимијев - 1894, Јавница, Двор *земљорадник*
Милић, Нинко - Кордун
Милић, Раде Николин - 1893, Блатуша, Вргинмост *фабрички радник*
Милић, Сима Лукин - 1884, Крчево, Костајница *земљорадник*
Милић, Стево Милованов - 1888, Нова Кршља, Слуњ *земљорадник*
Милићевић, Јанко Пантин - 1894, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Милићевић, Мирко Илијин - 1886, Јосипдол, Огулин *берберин*
Миличић, Саво - Србска Крајина
Миличић, Тодор Симин - 1880, Смордеље, Книн *механичар*
Милиш, Марко Иванов - 1894, Лумбарда, Корчула *каменорезац*
Миловановић, Дане Петров - 1892, Томингај, Грачац *земљорадник*
Миловановић, Душан Давидов - 1886, Томингај, Грачац *земљорадник*
Миловановић, Ђуро Петров - 1870, Боговоља, Слуњ *земљорадник*
Миловановић, Миле Дејин - 1891, Вељун, Слуњ *земљорадник*
Миловановић, Никола Јованов - 1893, Томингај, Грачац *земљорадник*
Миловић, Ђуро Видаков - 1888, Бобаре, Пакрац *земљорадник*
Милојевић, Миле Павлов - 1884, Чемерница, Топуско *земљорадник*
Милојевић, Тома Михаилов - 1886, Могорић, Госпић *радник*
Милосављевић, Ђуро Данин - 1895, Кула, Госпић *земљорадник*
Милосављевић, Ђуро Лукин - 1891, Кула, Госпић *земљорадник*
Милосављевић, Миле Аћимов - 1886, Кула, Госпић *земљорадник*
Милошевић, Јово Божин - 1895, Висућ, Кореница *земљорадник*
Милошевић, Мане-Маћо Радев - Висућ, Кореница *земљорадник*
Милошевић, Миле Петров - 1883, Висућ, Кореница *стиолар*
Милошевић, Петар Радев - 1890, Висућ, Кореница *земљорадник*
Миљановић, Милован Петров - 1891, Вељун, Слуњ *земљорадник*
Миљановић, Петар Милићев - 1898, Клупица, Војнић *радник*
Миљановић, Стеван Илијин - 1888, Кула, Госпић *земљорадник*
Миљановић, Тома Лазин - 1868, Томашица, Беловар *ојанчар*
Миљевић, Ђуро Којин - 1883, Бачковица, Беловар *машинбравар*
Миљевић, Лазо - 1891, Брезово Поље, Глина
Миљевић, Миле Адамов - 1891, Лушћани, Петриња *земљорадник*
Миљевић, Раде Јанков - 1892, Мала Врановица, Топуско *дрводеља*
Миљковић, Гајо Ђурин - 1894, Скендеровци, Пакрац *земљорадник*
Миљковић, Јова Јосифов - 1894, Скендеровци, Пакрац *земљорадник*

Миљуш, Илија Николин - 1895, Омсица, Грачац *земљорадник*
Миљуш, Марко Јованов - 1880, Пољица, Грачац *земљорадник*
Миљуш, Миле Николин - 1884, Омсица, Грачац *земљорадник*
Миљуш, Тома Петров - 1894, Деренгај, Грачац *земљорадник*
Миљушковић, Никола Божин - 1895, Миљевац, Слуњ *земљорадник*
Миочиновић, Ђуро Адамов - 1888, Миочиновић, Петриња *земљорадник*
Миочиновић, Стеван Савин - 1884, Мачково Село, Петриња *ковач*
Мирић, Војо Данин - 1877, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Мирић, Данило Томин - 1889, Трнавац, Кореница *земљорадник*
Мирић, Димитрије Миланов - 1890, Крбавица, Кореница *машински радник*
Мирић, Јован Јаковов - 1887, Трнавац, Кореница *земљорадник*
Мирић, Миле Будин - 1896, Трнавац, Кореница *земљорадник*
Мирић, Никола Јосифов - 1892, Горња Дубрава, Огулин *земљорадник*
Мирић, Никола Стеванов - 1888, Буних, Кореница *земљорадник*
Мирић, Стево Мијајлов - 1885, Мирић Штропина, Кореница *земљорадник*
Мирић, Тодор Стеванов - 1895, Крбавица, Кореница *зидар*
Миркић, Јован Петров - 1892, Бреборница, Војнић *земљорадник*
Мирковић, Ђуро Манин - 1889, Комић, Удбина *ошћински њисар*
Мирковић, Илија Јефтов - 1884, Пољице, Удбина *земљорадник*
Мирковић, Јован Миланов - 1880, Дедница, Вуковар *фабрички радник*
Мирковић, Милан Стевин - 1893, Залужница, Оточац *земљорадник*
Мирковић, Миле Петров - 1890, Пољице, Удбина *земљорадник*
Мирковић, Милош Ђирин - 1885, Комић, Удбина *земљорадник*
Мирковић, Мирко Петров - 1894, Цигленик, Слав. Пожега *земљорадник*
Мирковић, Стеван Петров - 1883, Цигленик, Славонска Пожега *ковач*
Мирковић, Стево - Кукуњевац, Пакрац
Миросављевић, Ђуро Савин - 1894, Комоговина, Костајница *земљорадник*
Мирчећих, Лаза Илијин - 1896, Класнић, Глина *земљорадник*
Митровић, Јован Лазин - 1888, Брњеушка, Глина *земљорадник*
Митровић, Никола Лукин - 1892, Кукуњевац, Пакрац *дрводеља*
Михаиловић, Глишо Петров - 1894, Пољана, Војнић *земљорадник*
Михајловић, Лука Јецин - 1889, Миклушеви, Вуковар *земљорадник*
Михајловић, Сава Јованов - 1888, Оток, Огулин *шрџовачки њомоћник*
Михелић, Иван М. - 1894, Бобовица, Самобор *механичар*
Михић, Данило Радев - 1897, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Михић, Ђурађ Илијин - 1893, Медак, Госпић *земљорадник*
Михић, Стојан Јованов - 1883, Медак, Госпић *земљорадник*
Миховиловић, Никола Милин - 1894, Трновац, Нова Градишка *земљорадник*
Мицић, Јосиф-Јово Илијин - 1892, Мајски Тртник, Глина *радник*
Мишељић, Јово - Банија(?)
Мишковић, Симо Г. - 1880, Билишане, Обровац
Мишљеновић, Глиго Матејин - 1887, Лушћани, Петриња *ковач*
Мишљеновић, Миле Митров - 1893, Црни Поток, Вргинмост *фабр. радник*

Мишљенчевић, Павле Јандрин - 1880, Перјасица, Војнић *земљорадник*
Мишчевић, Дане Петков - 1886, Вајин Врх, Огулин *земљорадник*
Мишчевић, Данило Милин - 1888, Почитељ, Госпић
Мишчевић, Јанко Пантин - 1884, Почитељ, Госпић
Мишчевић, Лука Марков - 1894, Вребац, Госпић *земљорадник*
Мишчевић, Милан - Почитељ, Госпић
Мишчевић, Михајло Павлов - 1888, Почитељ, Госпић *тесар*
Мишчевић, Никола Матин - 1882, Катиновац, Топуско *радник*
Мишчевић, Петар Рафаилов - 1890, Вајин Врх, Огулин *земљорадник*
Мишчевић, Раде Милићев - 1888, Муњава, Огулин *земљорадник*
Мишчевић, Стеван Танасијин - 1891, Вребац, Госпић *земљорадник*
Млађан, Никола Марков - 1890, Бухаче, Слуњ *рудар*
Млађан, Петар Станков - 1882, Буковица, Војнић *земљорадник*
Модрунић, Никола Тодоров - 1892, Заклопац, Доњи Лапац *земљорадник*
Моиковић(Миоковић?), Милан Ђурин - 1893, Жагровић, Книн *сељак*
Мокек, Јосип Ђурин - 1888, Новаковец, Вараждин *рудар*
Момић, Василије Блажов - 1895, Шашева, Глина *земљорадник*
Момић, Јанко Стеванов - 1893, Србска Крајина *ветеринарски техничар*
Момчиловић, Ђукан Станишин - 1893, Ребић, Удбина *земљорадник*
Момчиловић, Илија Гајин - 1892, Ребић, Удбина *земљорадник*
Момчиловић, Илија Николин - 1895, Липовац, Војнић *земљорадник*
Момчиловић, Јован Милошев - 1895, Комић, Удбина *земљорадник*
Момчиловић, Јово Давидов - 1896, Крстиња, Војнић *земљорадник*
Момчиловић, Милић Стеванов - 1889, Мочила, Слуњ *земљорадник*
Момчиловић, Никола Мићин - 1896, Дуњак, Војнић *земљорадник*
Момчиловић, Никола Радев - 1894, Липовац, Војнић *земљорадник*
Момчиловић, Никола Стеванов - 1883, Крш, Оточац *земљорадник*
Момчиловић, Петар Милошев - 1895, Комић, Удбина *земљорадник*
Момчиловић, Станко Глишин - 1876, Комић, Удбина *рудар*
Момчиловић, Станко Милин - 1894, Ребић, Удбина *земљорадник*
Момчиловић, Стеван Ђурин - 1882, Момчиловића Коса, Глина *рајшар*
Момчиловић, Стеван Мићин - 1888, Блата, Огулин *ојанчар*
Мраковић, Милан Алексин - 1888, Нарта, Чазма *земљорадник*
Мраковић, Стеван К. - 1896, Влаховић, Глина *земљорадник*
Мраковић, Стево Милин - 1899, Драготина, Глина *зидар*
Мраковић, Илија Ђурин - 1897, Голиња, Вргинмост *стољар*
Мраковић, Симо Адамов - 1894, Козарац, Вргинмост *земљорадник*
Мрвош, Владимир Николин - 1889, Гомирје, Огулин *новинар*
Мрвош, Миле Ђокин - 1886, Пољана, Огулин *земљорадник*
Мрвош, Петар Савин - 1884, Гомирје, Огулин *земљорадник*
Мрдаљ, Миле Николин - 1893, Паланка, Грачац *келнер*
Мрђа, Давид Давидов - 1891, Днопоље, Доњи Лапац *земљорадник*
Мрђа, Јово Јованов - Бировача, Доњи Лапац

Мрђа, Раде Данилов - 1878, Днопоље, Доњи Лапац *земљорадник*
Мрђа, Стево Василов - 1888, Висућ, Кореница *земљорадник*
Мрђеновић, Баћо Петров - 1895, Обљај, Глина *земљорадник*
Мркаило, Дане - Радуч, Госпић
Мркић, Петар Аћимов - 1868, Бреборница, Војнић *земљорадник*
Мркић, Станко Ђурђев - 1890, Бреборница, Војнић *земљорадник*
Мудрић, Миле Ђокин - 1893, Вајин Врх, Огулин *фабрички радник*
Мудрић, Миле Радев - 1895, Тројврх, Огулин *земљорадник*
Мудрић, Милета Милин - 1891, Вајин Врх, Огулин *земљорадник*
Мудрић, Раде Милин - 1886, Вајин Врх, Огулин *земљорадник*
Мудрић, Радиша - Кордун
Муждека, Душан Милошев - 1896, Бузета, Глина *земљорадник*
Муждека, Павле Ђурин - 1888, Бузета, Глина *земљорадник*
Мујадин, Буро Матијин - 1886, Беденик, Беловар *земљорадник*
Муњас, Илија Милетин - 1893, Млаква, Госпић *земљорадник*
Муњас, Мане Јовин - 1892, Млаква, Госпић *земљорадник*
Муњас, Никола Божин - 1890, Дубраве, Огулин *йисар*
Мусулин, Петар Јеремијин - 1891, Буковица, Војнић *земљорадник*
Мусулин, Ђорђе Аћимов - 1889, Мусулини, Огулин *земљорадник*
Мутић, Андро - Србска Крајина
Мутић, Илија Стојанов - 1885, Блатуша, Вргинмост *земљорадник*
Мушкиња, Пајо Лукин - 1886, Стара Кршља, Слуњ *земљорадник*...

Накарада, Дане - Лика
Накарада, Сава - Доњи Лапац
Накарада, Светозар - Доњи Лапац
Накарада, Светомир Вујин - 1889, Личко Петрово Село, Кореница *минер*
Напрта, Ђуро Шуков - 1889, Подум, Оточац *земљорадник*
Наранчић, Арса Савин - 1888, Дољани, Оточац *земљорадник*
Наранчић, Буде Николин - 1893, Турјански, Оточац *земљорадник*
Наранчић, Душан Ђурин - 1891, Вребац, Госпић *земљорадник*
Наранчић, Мане Николин - 1896, Вребац, Госпић *земљорадник*
Наранчић, Милан Мићин - 1888, Дољани, Оточац *земљорадник*
Невајдић, Васо Данин - 1891, Тук, Кореница *земљорадник*
Невајдић, Никола Јовин - 1894, Тук, Кореница *земљорадник*
Недић, Благоје Симин - 1885, Горња Рашеница, Грубишно Поље *райар*
Недић, Јован Николин - 1896, Дивосело, Доњи Лапац *земљорадник*
Несторовић, Никола Стеванов - 1889, Павковчани, Петриња *земљорадник*
Несторовић, Паја Соврин - 1886, Опатовац, Вуковар *млинар*
Никовић, Петар Илијин - 1885, Вера, Огулин *месар*
Николић, Јосиф Марков - 1879, Уљаник, Дарувар *йекар*
Николић, Петар Ђурин - 1888, Дубица, Костајница *земљорадник*

Николић, Станко Васин - 1890, Трњани, Славонски Брод *машинбравар*
 Николиш, Милош Јанков - 1892, Горњи Сјеничак, Карловац *земљорадник*
 Никшић, Александар Илијин - 1895, Кобиљак, Двор *земљорадник*
 Никшић, Јанко Лукин - 1896, Кобиљак, Двор *земљорадник*
 Никшић, Јово Петров - 1889, Барлете, Госпић *земљорадник*
 Никшић, Коста -
 Никшић, Ђорђе Михајлов - 1882, Јаворањ, Двор
 Нинковић, Ђуро Савин - 1884, Обљајац, Слуњ *земљорадник*
 Нишевић, Ђорђе Милићев - 1882, Јаворањ, Загреб *фабрички радник*
 Нишевић, Милош Лукин - 1888, Старо Село Топуско, Топуско *земљорадник*
 Новаковић, Арсеније Теодоров - 1894, Стрмен, Костајница *џиџ. помоћник*
 Новаковић, Васо Ђуканов - 1893, Завође, Госпић *рудар*
 Новаковић, Васо Милин - 1891, Кирин, Топуско *земљорадник*
 Новаковић, Владо - Книн
 Новаковић, Илија Јозин - 1894, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
 Новаковић, Јово Тешин - 1894, Стрмен, Костајница *рудар*
 Новаковић, Марко Мијајилов - 1888, Чемерница, Топуско *земљорадник*
 Новаковић, Марко Симин - 1889, Добрашница, Доњи Лапац *земљорадник*
 Новаковић, Милан - Лика
 Новаковић, Никола Петров - 1872, Кирин, Топуско *дрводеља*
 Новаковић, Петар Андрић - 1889, Мединци, Подр. Слатина *железничар*
 Новаковић, Петар Мојсијин - 1877, Глина *кројач*
 Новаковић, Петар Стеванов - 1890, Горњи Хрastoвац, Костајница *рајћар*
 Новаковић, Раде Ђурин - 1890, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
 Новаковић, Сава Савин - 1893, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
 Новаковић, Саво Перин - 1886, Борово Сухопољско, Вировитица *рајћар*
 Новаковић, Стојан Тодоров - 1892, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
 Новковић, Гаврило Симин - 1884, Вребац, Госпић *земљорадник*
 Новковић, Дмитар Васин - 1886, Вребац, Госпић *земљорадник*
 Новковић, Лука Мићин - 1894, Вребац, Госпић *земљорадник*
 Новковић, Тодор Танасијин - 1896, Вребац, Госпић *земљорадник*
 Новосел, Фрањо Иванов - 1889, Подграђе, Самобор *кројач*
 Ножинић, Петар Јованов - 1891, Јошевица, Глина *земљорадник*
 Нонковић, Милан - Книн...

Његован, Ђурађ Прокин - 1893, Шаламунић, Кореница *земљорадник*
 Његован, Ђуро Петров - 1896, Добро Село, Доњи Лапац *земљорадник*
 Његован, Ђуро Петров - 1898, Машић, Нова Градишка *земљорадник*
 Његован, Ђуро Станков - 1885, Почитељ, Госпић *земљорадник*
 Његован, Миле Исаков - 1892, Шаламунић, Кореница *земљорадник*
 Његован, Михаило - Бунић, Кореница
 Његован, Никола Милин - 1894, Почитељ, Госпић *земљорадник*

Његомир, Димитрије Исин - 1894, Вребац, Госпић *земљорадник*
Његомир, Јово Алексин - 1895, Вребац, Госпић *земљорадник*
Његомир, Лазо Јованов - 1884, Вребац, Госпић *земљорадник*
Његомир, Мане Танасијин - 1882, Вребац, Госпић *земљорадник*
Његомир, Милан Дмитров - 1882, Завође, Госпић *земљорадник*
Његомир, Милан Танасијин - 1891, Вребац, Госпић *земљорадник*
Његомир, Никола Трифунов - 1890, Вребац, Госпић *земљорадник*...

Обрадовић, Дане Милин - Доњи Лапац.

Обрадовић, Дмитар Блашканов - Велика Цеста/Дивосело, Госпић
Обрадовић, Ђуро Манојлов - 1888, Кленовац, Грачац *земљорадник*
Обрадовић, Игњат Заријин - 1884, Велика Писаница, Беловар *земљорадник*
Обрадовић, Илија Петров - 1893, Рудопоље Брувањско, Грачац *земљорадник*
Обрадовић, Илија Радев - 1889, Вировача, Доњи Лапац *земљорадник*
Обрадовић, Илија Танасијин - Дивосело, Госпић
Обрадовић, Јанко Јосифов - 1895, Дивосело, Госпић
Обрадовић, Јанко-Дашан Јованов - 1884, Дивосело Госпић
Обрадовић, Јосо - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Обрадовић, Лука Данин - Дивосело, Госпић
Обрадовић, Лука Ђирин - 1881, Галовац, Беловар *радник*
Обрадовић, Милан Дмитров - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Обрадовић, Милан Јованов - 1890, Дабашница, Доњи Лапац *земљорадник*
Обрадовић, Милан Обрадов - 1895, Миљевац, Доњи Лапац *земљорадник*
Обрадовић, Милан Павлов - 1887, Доњи Лапац *џрџовац*
Обрадовић, Миле Јовин - 1885, Брувно, Грачац *земљорадник*
Обрадовић, Миле Пантин - 1888, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Обрадовић, Милош Дмитров - 1895, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Обрадовић, Милош Јандријин - 1891, Доњи Лапац *земљорадник*
Обрадовић, Никола Илијин - 1898, Доњи Лапац *земљорадник*
Обрадовић, Петар-Пеко Данин - Дивосело, Грачац
Обрадовић, Петар-Папо** Марков - 1896, Брувно, Грачац *земљорадник*
Обрадовић, Раде Трипунов - 1895, Брувно, Грачац *земљорадник*
Обрадовић, Радован Стеванов - 1893, Имсовци, Дарувар *електричар*
Обрадовић, Сава Савин - 1889, Долови, Грачац *земљорадник*
Обрадовић, Стеван Јованов - 1893, Дабашница, Доњи Лапац *земљорадник*
Обреновић, Дамјан Петров - 1863, Доња Велешња, Костајница *ковач*
Обреновић, Душан - Банија
Обрић, Драган Будин - 1896, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Обрић, Милован Милин - 1892, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Огњановић, Милан Стојанов - 1884, Драготина, Глина *земљорадник*
Огњановић, Раде Милићев - 1897, Бијело Поље, Кореница *земљорадник*
Огњановић, Стеван Стојшин - 1892, Јавница, Двор *земљорадник*

Огњеновић, Адам - Банија
Огњеновић, Миле - Славонија
Огњеновић, Раде Лукин - 1867, Сочаница, Двор *земљорадник*
Огњеновић, Стево -
Огризовић, Раде Петров - 1893, Блата, Огулин *земљорадник*
Одановић, Лазар Савин - 1894, Широка Кула, Госпић
Одановић, Петар Тодоров - 1886, Широка Кула, Госпић
Окаш, Божо Алексин - 1883, Мрежница, Слуњ *земљорадник*
Оклобџија, Јово Ђуканов - 1897, Медак, Госпић *земљорадник*
Оклобџија, Јово Лукин - 1895, Медак, Госпић *земљорадник*
Окулић, Јован Андријин - 1888, Ласовац, Беловар *земљорадник*
Олбина, Дане - Крбавица, Кореница
Олбина, Данило Н. - Лика
Олуја, Јово Божин - 1884, Бачковица, Беловар *рудар*
Ољача, Сава Марков - 1881, Обрежгорња, Пакрац *џирговац*
Опала, Дане Гаврин - 1892, Горњи Лапац, Доњи Лапац *фабрички радник*
Опала, Дане Ђурин - 1897, Горњи Лапац, Доњи Лапац *земљорадник*
Опалић, Милан Данин - 1893, Томингај, Грачац *земљорадник*
Опалић, Раде Јандрин - 1881, Комић, Удбина *земљорадник*
Опара, Антон Иванов - 1893, Примоштен, Шибеник *ложач џарних коџлова*
Опачић, Ђуро Николин - 1894, Јаворањ, Двор *земљорадник*
Опачић, Ђуро Лукин - 1894, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
Опачић, Ђуро Милошев - 1893, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Опачић, Илија Божин - 1892, Доњи Лапац *земљорадник*
Опачић, Илија Јованов - 1895, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Опачић, Јован Илијин - 1900, Чаглић, Пакрац *земљорадник*
Опачић, Јово Савин - 1889, Доњи Лапац *земљорадник*
Опачић, Лука Милин - 1884, Комић, Удбина *земљорадник*
Опсеница, Јово Мићин - 1895, Шаламунић, Кореница *земљорадник*
Опсеница, Миле Николин - 1896, Драготина, Глина
Орељ, Пајо Мијатов - 1882, Клокочевик, Славонски Брод *земљорадник*
Орешковић, Иван Марков - 1887, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Орлић, Ваја Милин - 1893, Видашић, Госпић *земљорадник*
Орлић, Драже - Кореница
Орлић, Иван Андри(ј)н - 1886, Груж, Дубровник *морнар*
Орлић, Јова Будин - 1892, Врановача, Кореница *земљорадник*
Орлић, Милан Будимиров - 1891, Кореница, Госпић *џак*
Орловић, Илија Милин - 1896, Рапајин До, Оточац *земљорадник*
Орловић, Јово Ђурин - 1887, Плоча, Грачац *земљорадник*
Остојић, Ђуро Петров - 1889, Кукуњевац, Пакрац *земљорадник*
Остојић, Кузман Радев - 1896, Жировац, Двор *земљорадник*
Остојић, Никола Станков - 1887, Жировац, Двор *бравар...*

Павић, Ђуро Јованов - 1884, Примишље, Слуњ *земљорадник*
Павић, Петар Николин - 1883, Граовљан, Пакрац *земљорадник*
Павковић, Милан Ђорђевић - 1865, Јошан, Удбина *радник*
Павлековић, Вјекослав Иванов - 1895, Беловар *машинист*
Павлица, Адам Адамов - 1890, Бестрма, Петриња *земљорадник*
Павлица, Богдан Ђурин - 1883, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Павлица, Дане Илијин - 1891, Комић, Удбина *земљорадник*
Павлица, Ђуро Митров - 1889, Комић, Удбина *земљорадник*
Павлица, Јован Јанков - 1886, Почитељ, Госпић *йисар*
Павлица, Јово Исин - 1893, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Павлица, Миле - Вребац, Госпић
Павлица, Милош-Мићо Данин - 1896, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Павлица, Мирко(Марко?) Филипов - 1882, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Павлица, Никола Дмитров - 1882, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Павлица, Никола Милентијевић - 1883, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Павлица, Петар Дмитров - Почитељ, Госпић
Павлица, Петар Данилов - 1893, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Павловић, Марко Нинков - 1893, Кирин, Топуско *земљорадник*
Павловић, Марко Павлов - 1897, Кињачка, Сисак *фабрички радник*
Павловић, Милош Станков - 1879, Слобоштина, Слав. Пожега *земљорадник*
Павловић, Станко Јованов - 1885, Доњи Кирин, Топуско *земљорадник*
Павловић, Стојан - Банија
Падбаица, Бранко Лазин - 1885, Тења, Осек *земљорадник*
Падежанин, Миле Стеванов - 1892, Подгорје, Војнић *земљорадник*
Падежанин, Михаило - Крњак, Карловац
Падров, Илија Петров - 1896, Главина, Имотски *земљорадник*
Пајић, Илија Стеванов - 1895, Црквени Бок, Сисак *йекар*
Пајић, Марко Самуилов - 1895, Славско Поље, Топуско *земљорадник*
Пајић, Милић Јованов - 1884, Крстиња, Војнић *земљорадник*
Пајић, Петар Николин - 1892, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Палмица(?), Стојан Петров - 1893, Швракарица, Двор *земљорадник*
Пандрш, Антон Андријин - 1884, Сукновци, Дрниш *йирговац*
Панековић, Ђуро Јаковов - 1890, Крбавица, Госпић *земљорадник*
Панић, Ђуро Јованов - 1880, Велика Градуса, Петриња *земљорадник*
Панић, Милош - Крњак, Карловац
Пантелић, Дамјан Јованов - 1878, Мемиска, Костајница *рудар*
Пањевић, Илија Лукин - 1888, Штикада, Грачац *земљорадник*
Пањевић, Никола Дмитров - 1894, Вребац, Госпић *земљорадник*
Пањковић, Ђуро Дмитров - Могорић, Госпић
Пањковић, Манојло Тривунов - 1889, Брлог, Оточац *земљорадник*
Пањковић, Мило Исин - 1896, Трнавац, Кореница *земљорадник*
Пањковић, Никола Стеванов - 1888, Кореница *ћак*
Паповић, Васа Илијин - 1889, Залужница, Оточац *касайин*

Парада, Јосип Јосипов - 1877, Молат, Задар *морнар*
Парентић Иван Франин - 1886-1968, Заострог, Макарска
Париповић, Васо Радев - 1894, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Париповић, Дамњан Ђурин - 1885, Трновац, Глина *земљорадник*
Париповић, Миле Илијин - 1886, Крш, Госпић *земљорадник*
Париповић, Петар Михаилов - 1894, Крш, Госпић *земљорадник*
Париповић, Раде -
Париповић, Тодор Михаилов - 1885, Крш, Госпић *земљорадник*
Пауковић, Мане Митров - 1884, Јошан, Удбина *земљорадник*
Паунић, Васа Адамов - 1871, Јошавица, Петриња *земљорадник*
Пауновић, Душан Јованов - 1896, Бјеловац, Костајница *земљорадник*
Пауновић, Миле Илијин - 1886, Брлог, Оточац *земљорадник*
Пашић, Дане Ђурин - 1880, Јаворник, Двор *ковач*
Пејаковић, Петар Јованов - 1895, Блињски Кут, Сисак *земљорадник*
Пејиновић, Арсо Данилов - Мекињар, Удбина
Пејиновић, Илија Стеванов - 1874, Тук, Кореница *земљорадник*
Пејиновић, Никола -
Пеј(и)новић, Јован Војин - 1896, Радуч, Госпић *земљорадник*
Пејновић, Јово Лукин - 1893, Врховине, Оточац *земљорадник*
Пејновић, Миле Јовин - 1883, Свињарица, Војнић *земљорадник*
Пелиновић, Душан Милин - 1886, Барна, Грубишно Поље *ложач*
Пелинца(Пеурача?), Сава Јанков - 1896, Чемерница, Вргинмост
Пенић, Милић Станков - 1895, Крњак, Карловац *земљорадник*
Перак, Мато Ђурин - 1885, Сесвете Пожешке, Слав. Пожега *земљорадник*
Пераковић, Јово -
Пераковић, Стево Јосифов - 1895, Стрмац, Велика Горица *земљорадник*
Первеш, Анте Павлов - 1894, Кричке, Дрниш *радник*
Перенчевић, Васо - Србска Крајина
Перенчевић, Јован Вујин - 1890, Острожин, Вргинмост *сџолар*
Перенчевић, Саво -
Периновић, Раде Јованов - 1890, Дебело Брдо, Кореница *земљорадник*
Перић, Ђуро Савин - 1894, Колонић, Петровац *земљорадник*
Перић, Миливоје Николин - 1889, Доњи Полој, Слуњ *фабрички радник*
Перић, Стеван Антонијев - 1894, Катинци, Подр. Слатина *земљорадник*
Перошевић, Никола Павлов - 1882, Шаш, Костајница *земљорадник*
Перуша, Рудолф Томин - 1890, Доња Крупчина, Јастребарско *земљорадник*
Петковић, Ђуро Симин - 1893, Острвица, Госпић *земљорадник*
Петковић, Петар Дмитров - 1893, Плоча, Грачац *земљорадник*
Петковић, Раде Радев - 1890, Вел. Ператовица, Грубишно Поље *земљорадник*
Петковић, Стево Милин - 1886, Кик, Грачац *земљорадник*
Петраковић, Спасо Пилипов - 1879, Бунић, Кореница *земљорадник*
Петрић, Војо Миланов - 1884, Студенци, Госпић *земљорадник*
Петрић, Исо-Црни Данин - 1888, Студенци, Госпић *земљорадник*

Петрић, Мате Иванов - 1893, Вис *фабрички радник*
Петрић, Мојсија -
Петрић, Никола Наумов - 1897, Студенци, Госпић *земљорадник*
Петричић, Вујо Милин - 1888, Михаљевац, Кореница *земљорадник*
Петричић, Никола - Србска Крајина
Петричић, Стеван Јованов - 1892, Кореница *ојштински њисар*
Петровић, Алекса Адамов - 1892, Брезово Поље, Глина *земљорадник*
Петровић, Димитрије - Крбавица, Кореница
Петровић, Дмитар Лазин - 1879, Грабовац, Кореница *земљорадник*
Петровић, Душан Дмитров - 1895, Врбник, Книн *кафеџија*
Петровић, Ђуро Лазин - 1888, Омсица, Грачац *земљорадник*
Петровић, Јово Данин - 1892, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Петровић, Јово Петров - 1885, Смиљан, Госпић *рудар*
Петровић, Лазо Васин - 1895, Грубишно Поље *њекар*
Петровић, Никола Васиљев - 1884, Класник, Глина *железнички радник*
Петровић, Сава Стеванов - 1892, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Пећар, Мато - Брист, Плоче
Пећар, Стипе Матин - Заострог, Макарска
Пећар, Стјепан Петров - Заострог, Макарска
Пеурача, Ђуро Милошев - 1893, Дуљак, Војнић *земљорадник*
Пеурача, Милутин Петров - 1885, Крњак, Карловац *машиниста*
Пешут, Миладин Петров - 1891, Модруш, Огулин *земљорадник*
Пешут, Милош Пилипов - 1883, Модруш, Огулин *земљорадник*
Пешут, Стеван Дмитров - 1884, Бестрма, Петриња *земљорадник*
Пешут, Тодор Илијин - 1891, Плашки, Огулин *земљорадник*
Пешутић, Антун Вусков(?) - 1886, Бол, Брач *морнар*
Пивалица, Шимун Иванов - 1892, Сутиван, Брач *пјрџовачки њомоћник*
Пијановић, Лука Николин - 1897, Падбowlе, Имотски *земљорадник*
Пиља, Марко Томин - 1894, Загорје, Слуњ *земљорадник*
Пиља, Петар Радев - 1884, Нетека, Доњи Лапац *земљорадник*
Пинтер, Ђуро Иванов - 1876, Синац, Оточац *њекар*
Пјевац, Илија Рафаилов - 1892, Тоболић, Слуњ *земљорадник*
Пјевац, Никола Николин - 1892, Тук, Слуњ *обућар*
Пјевац, Дмитар - Дивосело, Госпић
Пјевац, Дмитар Јандрин - 1894, Читлук, Госпић *земљорадник*
Пјевац, Ђуро - Дивосело, Госпић
Пјевац, Илија Николин - 1894, Читлук, Госпић *лимар*
Пјевац, Јандре Тодоров - 1890, Читлук, Госпић *земљорадник*
Пјевац, Миле Тодоров - 1894, Читлук, Госпић *земљорадник*
Плавша, Душан Кузманов - 1896, Шаш, Костајница *земљорадник*
Плавшић, Стојан Радев - 1890, Личко Петрово Село, Кореница *рајџар*
Платиша, Дане Шпирин - 1894, Војводуша, Госпић *земљорадник*
Плеткушић, Мирко Петров - 1891, Костреши, Сисак *земљорадник*

Плећаш, Варде Љубанов - Клиса/Дивосело, Госпић
Плећаш, Васо (1) - Дивосело, Госпић
Плећаш, Васо Симин (2) - 1891, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Плећаш, Илија Милин - 1889, Брувно, Грачац *земљорадник*
Плећаш, Јанко Симин - 1896, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Плећаш, Љубомир Ђуканов - 1888, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Плећаш, Манојло Дамјанов - 1888, Дивосело, Госпић
Плећаш, Миле Данин - Плећаши/Дивосело, Госпић
Плећаш, Павле Павлов - 1898, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Подбаица Бранко Лазин - 1895, Тења, *земљорадник*
Подунавац, Илија Божин - 1896, Добретин, Двор *земљорадник*
Подунавац, Кузман Мишин - 1883, Драготина, Глина *ковач*
Познан, Милован Јандријин - 1877, Брезовац, Слуњ *земљорадник*
Познан, Пане - Кордун
Познановић, Ђорђе Стеванов - 1890, Купиница, Гарешница *земљорадник*
Познановић, Милан Петров - 1890, Кукурузари, Костајница *рудокoљач*
Познановић, Милан Спасојев - 1893, Висућ, Кореница *земљорадник*
Познановић, Остоја Васиљев - 1875, Жировац, Двор *земљорадник*
Познановић, Пане Ђурин - 1887, Машвина, Слуњ *земљорадник*
Познановић, Петар Спасојев - 1889, Висућ, Кореница *земљорадник*
Познић, Гајо Лукин - 1888, Омсица, Грачац *земљорадник*
Познић, Дане - 1892, Омсица, Грачац
Познић, Павле Данилов - 1890, Омсица, Грачац *земљорадник*
Покрајац, Дмитар - Србска Крајина
Покрајац, Јово -
Покрајац, Милета Танасијин - 1894, Радуч, Госпић *земљорадник*
Покрајац, Никола Стеванов - 1892, Косијерско Село, Војнић *земљорадник*
Покрајац, Саво - 1886, Србска Крајина
Полак, Стево Јосипов - 1890, Ђулевац, Дарувар *млинар*
Полар, Васо Андрејин - 1885, Слабиња, Костајница *земљорадник*
Полимац, Јанко Јованов - 1893, Швракарица, Двор *земљорадник*
Полимац, Јово Николин - 1873, Грабовац, Глина *земљорадник* -
Полимац, Стојша Петров - 1893, Шиканлија, Двор
Политео, Томо Степанов - 1889, Ново Село, Брач *обуђар*
Полић, Милан Фрањин - 1896, Хрељин, Река *каменорезац*
Полић, Стјепан Стјепанов - 1892, Личке Делнице *ложач на локомотиви*
Половина, Алекса Илијин - 1895, Острвица, Госпић *земљорадник*
Половина, Божо Данин - 1896, Острвица, Госпић *земљорадник*
Половина, Ђуро Данин - 1896, Острвица, Госпић *земљорадник*
Половина, Илија Марков - 1896, Добросело, Доњи Лапац *фабр. радник*
Половина, Јанко Максимов - Острвица, Госпић *земљорадник*
Половина, Милан Манин - 1889, Добросело, Доњи Лапац *бравар*
Половина, Милан Симин - 1889, Острвица, Госпић *земљорадник*

Поповић, Гавро Гаврин - 1895, Кукуњевац, Пакрац *земљорадник*
Поповић, Дане Милин - 1884, Небљуси, Доњи Лапац *земљорадник*
Поповић, Данило Милин - 1874, Живаја, Костајница *земљорадник*
Поповић, Дмитар Јовин - 1887, Вребац, Госпић *земљорадник*
Поповић, Драгић Милованов - 1898, Брезовац, Слуњ *земљорадник*
Поповић, Драгутин Ристов (1) - 1889, Толвадија, Огулин *земљорадник*
Поповић, Драгутин Ристов (2) - 1891, Толвадија, Огулин *земљорадник*
Поповић, Ђуро Марков - 1886, Вребац, Госпић *земљорадник*
Поповић, Игњатија Адамов - 1889, Суботски Брод, Новска *земљорадник*
Поповић, Илија Лазин - 1880, Грбавац, Грубишно Поље *земљорадник*
Поповић, Илија Милин - 1884, Небљуси, Доњи Лапац *земљорадник*
Поповић, Илија Милин - 1893, Доњи Лапац *земљорадник*
Поповић, Јован - Банија
Поповић, Крсто Николин - 1883, Бискупија, Книн *земљорадник*
Поповић, Лазо Драгићев - 1891, Клокоч, Војнић *земљорадник*
Поповић, Лука Милин - 1898, Доњи Лапац *ђак*
Поповић, Марко Васов - 1885, Богетић, Дрниш *машинист*
Поповић, Милан Данин - 1891, Мутилић, Удбина *земљорадник*
Поповић, Милан Николин - 1887, Вребац, Госпић *земљорадник*
Поповић, Миланко Мићин - 1885, Плоча, Грачац *земљорадник*
Поповић, Митар Данин - 1884, Вребац, Госпић *земљорадник*
Поповић, Михајло Јованов - 1892, Клокоч, Војнић *земљорадник*
Поповић, Петар Којин - 1893, Голеш, Новска *земљорадник*
Поповић, Петар Љубанов - 1895, Лончарица, Грубишно Поље *земљорадник*
Поповић, Петар Манин - 1894, Јосипидол, Огулин
Поповић, Петар Стеванов - 1894, Бакић, Топуско *земљорадник*
Поповић, Раде Божин - 1890, Велики Бастаји, Дарувар *земљорадник*
Поповић, Сава Ђурин - 1897, Кукуњевац, Пакрац *земљорадник*
Поповић, Сава Милин - 1896, Доњи Лапац *земљорадник*
Поповић, Саво Николин - 1896, Вребац, Госпић *земљорадник*
Поповић, Симо Марков - 1869, Вребац, Госпић *земљорадник*
Поповић, Станко Игњатијин - 1894, Пјешчаница, Вргинмост *радник*
Поповић, Стево Данин - 1879, Врховине, Оточац *ошћински њисар*
Поповић, Стево Ђујанов - 1896, Осредци, Доњи Лапац *земљорадник*
Поповић, Стево Стојанов - 1886, Ораовица, Двор *кувар*
Поповић, Тома Милошев - 1889, Ораовица, Двор *земљорадник*
Посавац, Стјепан Ј. - 1894, Дечеј, Писаровина *машинист*
Поткоњак, Дмитар - Дивосело, Госпић
Поткоњак, Ђоко Савин - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Поткоњак, Ђуро-Џого Ђурђев - 1885, Дивосело, Госпић
Поткоњак, Ђуро Стојанов - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Поткоњак, Јандре - Дивосело, Госпић
Поткоњак, Јован Давидов - 1883, Дивосело, Госпић *земљорадник*

Поткоњак, Јован Марков - 1884, Дивосело, Госпић *йисар*
Поткоњак, Јово Павлов - 1897, Брнице, Госпић *земљорадник*
Поткоњак, Лука Васин - 1888, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Поткоњак, Милан Пајошев - Клиса/Дивосело, Госпић
Поткоњак, Милан-Џого - Дивосело, Госпић
Поткоњак, Миле Бојин - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Поткоњак, Миле Ђурин - 1896, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Поткоњак, Павле Милин - 1868, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Поткоњак, Петар Павлов - 1876, Мекињар, Удбина *земљорадник*
Поткоњак, Сава Павлов - 1893, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Поткоњак, Симо-Боси Тодоров - 1886, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Потребић, Јово Николин - 1888, Медак, Госпић *земљорадник*
Потребић, Радосав Николин - 1894, Кукљић, Госпић *радник*
Поћор, Јозеф Иванов - 1882, Подаца, Макарска *морнар*
Поунић, Дане Јованов - 1894, Омсица, Грачац *земљорадник*
Поунић, Дане Нинин - 1893, Омсица, Грачац *земљорадник*
Почуча, Дмитар Данин - 1885, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Почуча, Ђорђе Јованов - 1882, Дивосело, Госпић
Почуча, Илија Ђуканов - 1878, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Почуча, Исо Тодоров - 1884, Почитељ, Госпић
Почуча, Јово Ђурин - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Почуча, Јово Милин - 1896, Читлук, Госпић *земљорадник*
Почуча, Миле Ђурин - 1890, Косињ, Госпић *земљорадник*
Почуча, Милан Данилов-Данегин - Велики Крај/Дивосело, Госпић
Почуча, Милорад - 1882, Дивосело, Госпић
Почуча, Никола Данилов - 1888, Днопоље, Доњи Лапац *ојанчар*
Почуча, Петар Стеванов - 1878, Днопоље, Доњи Лапац *земљорадник*
Почуча, Раде Илијин - 1887, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Почуча, Стево Божин - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Почуча, Стеван Данилов - 1888, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Поштић, Јово Ђурђев - 1891, Катиновац, Вргинмост *земљорадник*
Поштић, Лујо Фрањин - 1896, Рукавац, Опатија *земљорадник*
Поштић, Миле Стојанов - 1889, Пецка, Топуско *земљорадник*
Празић, Лазо Столипов - 1888, Кусаја, Војнић *земљорадник*
Празић, Новак Марков - 1886, Пећане, Кореница *земљорадник*
Пралица, Марко - Србска Крајина
Пралица, Мирко - Кукуњевац, Пакрац
Прапурица, Јанко Јосипов - 1890, Доњи Велемерић, Дуга Реса *земљорадник*
Прекодравац, Дмитар Костин - 1885, Пачетин, Вуковар *земљорадник*
Прерад, Миле Данин - 1895, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Прерадовић, Матија Марков - 1872, Рашеница, Грубишно Поље *рајтар*
Прерадовић, Милан Петров - 1885, Грубишно Поље *шрџовац*
Прерадовић, Миле Дмитров - 1874, Рашеница, Грубишно Поље *бравар*

Прерадовић, Томо Јовин - 1883, Рашеница, Грубишно Поље *земљорадник*
Прибић, Дмитар Тодоров - 1902, Крбавица, Кореница *шофер*
Прибић, Милан Арсенијев - 1885, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Прибић, Никола Манишин - 1895, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Прибић, Петар В. - 1886, Личко Петрово Село, Кореница
Прибић, Раде - Кореница
Прибић, Раде Николин - 1894, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Прибићевић, Јован Радованов - 1895, Грабовица, Двор *сјолоар*
Прибићевић, Миле Јанков - 1889, Грабовица, Двор *радник*
Прибићевић, Стеван - Рујевац, Двор
Пријић, Ђуро Данин - 1893, Срб, Доњи Лапац *радник*
Прица, Буде Јовин - 1891, Михаљевац, Кореница *земљорадник*
Прица, Владимир Филипов - 1885, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Прица, Војо Мајов - 1892, Врпице, Кореница *земљорадник*
Прица, Јован Самуилов - 1892, Врпице, Кореница *земљорадник*
Прица, Јово Радев - 1895, Врановача, Кореница *земљорадник*
Прица, Којо Станишин - 1893, Врпице, Кореница *земљорадник*
Прица, Мане Вујин - 1894, Врпице, Кореница *земљорадник*
Прица, Мића Петров - 1896, Кореница *шрџовачки помоћник*
Прица, Никола Манојлов - 1875, Клашница, Кореница *земљорадник*
Прица, Никола Стевин - 1883, Кореница *кафеџија*
Прица, Раде Илијин - 1891, Врпице, Кореница *земљорадник*
Прица, Саво Марков - 1888, Личко Петрово Село, Кореница *земљорадник*
Прица, Станко Ђурин - 1888, Врпице, Кореница *земљорадник*
Прица, Стево Јованов - 1888, Кореница *земљорадник*
Продановић, Мирко Кузманов - 1893, Ожеговци, Пакрац *земљорадник*
Продановић, Стево Ђурин - 1892, Бујавица, Пакрац *машиниста*
Пртљага, Јово Којин - 1874, Дубица, Костајница *земљорадник*
Пуалић, Ђурађ Стеванов - 1877, Бротња, Доњи Лапац *земљорадник*
Пуалић, Пилип Дмитров - 1893, Бротња, Доњи Лапац *земљорадник*
Пуупавац, Будислав Гигин - 1894, Врховине, Оточац *земљорадник*
Пуповац, Ђуро Данин - 1893, Дебело Брдо, Кореница *земљорадник*
Пустинак, Петар Милин - 1893, Петриња *ковач*
Путниковић, Петар Дмитров - 1875, Оријевац, Војнић *земљорадник*
Пухало, Јован Милин - 1894, Брлог, Оточац *земљорадник*
Пухало, Лука -
Пухар, Маниша -
Пухача, Исо Николин - 1897, Брлог, Оточац *земљорадник*
Пушић, Мирко Јевремов - 1892, Поникве, Огулин *земљорадник*
Пушкарчић, Иван Иванов - 1888, Зрковац, Карловац *земљорадник...*

Рабатић, Павле Костин - 1884, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Рабација, Матеја Марков - 1892, Четикућа, Стон *морнар*

Рагузин, Јулије Антонов - 1886, Цриквеница *молер*
Радаковић, Дане Дамљанов - 1896, Могорић, Госпић *земљорадник*
Радаковић, Дане Илијин - 1897, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Радаковић, Дане Стеванов - 1885, Јошан, Удбина *земљорадник*
Радаковић, Драгић Стеванов - 1883, Стара Кршља, Слуњ *земљорадник*
Радаковић, Ђорђе Манин - 1889, Јошан, Удбина *земљорадник*
Радаковић, Ђорђе Трифунов - 1894, Јошан, Удбина *земљорадник*
Радаковић, Ђукан Илијин - 1893, Јошан, Удбина *земљорадник*
Радаковић, Ђуро Андријин - 1896, Могорић, Госпић *земљорадник*
Радаковић, Ђуро М. -
Радаковић, Емил Стеванов - 1889, Рајић, Новска
Радаковић, Илија Марков - 1895, Могорић, Госпић *земљорадник*
Радаковић, Јандре Мојсијин - 1891, Јошан, Удбина *земљорадник*
Радаковић, Јован Николин - 1891, Јошан, Удбина
Радаковић, Јовица Николин - 1890, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Радаковић, Јово Божин - 1890, Обљај, Грачац *земљорадник*
Радаковић, Јово Јолев - 1877, Брувно, Грачац *земљорадник*
Радаковић, Лазо Обрадов - 1896, Дољани, Доњи Лапац *земљорадник*
Радаковић, Лука Јованов - 1886, Средња Гора, Удбина *земљорадник*
Радаковић, Мане Илијин - 1892, Јошан, Удбина *земљорадник*
Радаковић, Марко Манин - 1895, Јошан, Удбина *земљорадник*
Радаковић, Марко Тодоров - 1893, Јошан, Удбина *машинист*
Радаковић, Милан Марков - 1894, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Радаковић, Миле Јованов - 1892, Бијело Брдо, Грачац *земљорадник*
Радаковић, Миле Мојсијин - 1892, Јошан, Удбина *земљорадник*
Радаковић, Миле Томин - 1875, Могорић, Госпић *земљорадник*
Радаковић, Милош Ђуканов - 1866, Јошан, Удбина *касајин*
Радаковић, Петар Антонијев - 1889, Чемерница, Топуско *земљорадник*
Радаковић, Петар Дацин - 1887, Личко Петрово Село, Кореница *рајшар*
Радаковић, Петар Илијин - 1896, Јошан, Удбина *земљорадник*
Радаковић, Петар Јованов - 1898, Јошан, Удбина *рударски радник*
Радаковић, Петар Јовин - 1893, Могорић, Госпић *земљорадник*
Радаковић, Раде Милин - 1897, Дољани, Доњи Лапац *месар*
Радаковић, Раде Стојанов - 1878, Греглови, Грубишно Поље *јом. млинар*
Радаковић, Саво Томин - 1896, Могорић, Госпић *земљорадник*
Радаковић, Симо - Плећаши/Дивосело, Госпић
Радаковић, Теодор - 1887, Стаза, Костајница
Радановић, Јосиф Радев - 1887, Поточани, Дарувар *земљорадник*
Радановић, Раде Петров - 1895, Цремушница, Вргинмост *земљорадник*
Радановић, Ђиро Марков - 1878, Горња Чремушница, Топуско *земљорадник*
Радека, Дмитар Данин - 1895, Плоча, Грачац *земљорадник*
Радека, Коста Мићин - 1892, Михаљевац, Кореница *ливац*
Радека, Милан Мићин - 1894, Михаљевац, Кореница *машинист*

Радека, Перица Лукин - 1888, Мекињар, Удбина *земљорадник*
Радека, Раде Николин - 1886, Кореница *земљорадник*
Радетић, Никола-Ањгирина Стеванов - 1895, Бјеловац, Костајница *сељак*
Радиновић, Алекса Крстов - 1888, Рогуље, Пакрац *земљорадник*
Радић(Тадић?), Вељко Живков - 1865, Опатовац, Вуковар *шумар*
Радић, Ђуро Милошев - 1894, Вргинмост *земљорадник*
Радић, Ђуро Војин - 1888, Сеоци, Оточац *земљорадник*
Радић, Илија Петров - 1889, Сошица, Јастребарско *ђак*
Радић, Милета Милин - 1893, Врховине, Оточац *земљорадник*
Радић, Никола Данијелов - 1873, Сошице, Јастребарско *земљорадник*
Радић, Стево Јованов - 1867, Вргинмост *земљорадник*
Радић, Трифун Теодоров - 1887, Врховине, Оточац *земљорадник*
Радичанин, Стојан Матијин - 1887, Перна, Вргинмост *радник*
Радмановић, Димитар Николин - Острвица, Госпић *земљорадник*
Радмановић, Јанко Тодоров - 1897, Острвица, Госпић *земљорадник*
Радмановић, Петар Марков - 1890, Острвица, Госпић *земљорадник*
Радмановић, Тодор Стеванов - 1884, Барлете, Госпић *механичар*
Радмиловић, Платон Савин - 1885, Доњи Мељани, Подр. Слатина *рајшар*
Радмиловић, Спасоје Прокин - 1892, Кореничани, Дарувар *земљорадник*
Радовановић, Станко Илијин - 1886, Бачуга, Петриња *земљорадник*
Радовић, Сава Василијин - 1894, Дуго Село *земљорадник*
Радовић, Јово Ђурђев - 1887, Крш, Госпић *земљорадник*
Радовић, Милан Марков - 1872, Шипачне, Удбина *земљорадник*
Радовић, Миле Савин - 1889, Дуго Село *мајстџор*
Радовић, Петар - Крњак, Карловац
Радовић, Петар Станков - 1890, Војновић-брдо, Карловац *радник*
Радовић, Саво Илијин - 1894, Косињ, Госпић *земљорадник*
Радојевић, Раде Неђов - 1889, Лисичине, Подравска Слатина *земљорадник*
Радојчић, Мане Мићин - 1890, Медак, Огулин *мајстџор*
Радојчић, Никола Павлов - 1877, Цигленик, Сл. Пожега *земљорадник*
Радосавац, Гајо Алексин - 1891, Дарувар *земљорадник*
Радосављевић, Миле Благојев - 1879, Велики Бастаји, Дарувар *радник*
Радосављевић, Никола Милин - 1889, Марковац, Дарувар *земљорадник*
Радосовић, Петар Николин - 1883, Тремушњак, Петриња *машиниста*
Радочај, Гавро Николин - 1891, Мутилић, Удбина *земљорадник*
Радочај, Обрад - Крчана, Удбина
Радочај, Стеван Николин - 1891, Мутилић, Удбина *земљорадник*
Радошевић, Ђорђе Радев - 1893, Војновац, Огулин *земљорадник*
Радошевић, Јова Томин - 1889, Потовац, Гарешница *земљорадник*
Радошевић, Миле Вићин - 1884, Кусоње, Пакрац *земљорадник*
Радошевић, Никола Михајлов - 1880, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Радошевић, Павле Петров - 1896, Свиница, Петриња *земљорадник*
Радошевић, Сава Јованов - 1889, Медак, Госпић *йекар*

Радосевић, Сава Лукин - 1884, Банова Коса, Топуско *земљорадник*
Радука, Дамјан Матијин - 1882, Велики Бастаји, Дарувар *радник*
Радука, Миле Матијин - 1893, Велики Бастаји, Дарувар *земљорадник*
Радуловић, Алекса Илијин - Брезно/Дрежница, Огулин
Радуловић, Алекса Тодоров - Радуловићи/Дрежница, Огулин
Радуловић, Душан Михаилов - 1889, Радуловићи, Дрежница, Огулин *рајтар*
Радуловић, Јован Илијин - 1891, Дрежница, Огулин *земљорадник*
Радуловић, Коста-Јелић Јованов - Радуловићи/Дрежница, Огулин
Радуловић, Никола Милин - 1893, Лукићи/Дрежница, Огулин *земљорадник*
Радуловић, Никола Тодоров - 1867, Радуловићи/Дрежница, Огулин *ковач*
Радуловић, Петар Игњатијин - 1897, Дрежница, Огулин *земљорадник*
Радуловић, Петар Симин - 1884, Свинаца, Петриња *земљорадник*
Радуловић, Раде-Рапељ - Дрежница, Огулин
Радусин, Никола Илијин - 1885, Граб, Грачац *земљорадник*
Рађеновић, Ђуро Тривин - 1889, Рожданик, Новска *земљорадник*
Рађеновић, Петар Стевин - 1892, Јазавица, Новска *машинист*
Раичевић, Максим Петров - 1889, Стипан, Вргинмост *земљорадник*
Рајак, Драгомир Милин - 1894, Доњи Срб, Доњи Лапац *земљорадник*
Рајак, Илија Јовин - 1889, Строжин, Топуско *земљорадник*
Рајачић, Илија Јосин - 1890, Грабова Локва, Оточац
Рајачић, Миле Лазин - 1894, Прокике, Оточац *земљорадник*
Рајачић, Миле Миланков - 1872, Прокике, Оточац *земљорадник*
Рајачић, Миливоје Данин - 1896, Прокике, Оточац *земљорадник*
Рајачић, Никола Стојанов - 1892, Прокике, Оточац *земљорадник*
Рајачић, Петар - Прокике, Оточац
Рајиновац, Ђорђе Алексин - 1888, Подгорач, Славонска Пожега *рајтар*
Рајиновић, Раде Илијин - 1889, Докмановићи, Србске Моравице *радник*
Рајић, Иван Николин - 1889, Градац, Макарска *ликерџија*
Рајић, Миле Јованов - 1894, Јасенаш, Вировитица *месар*
Рајковић, Мишо - Мали Градац, Глина
Рајковић, Танасија Танасијин - 1898, Мали Градац, Глина *молер*
Рајчевић, Јово Костин - 1886, Читлук, Госпић *џекар*
Рајчевић, Љубомир Стеванов - 1894, Читлук, Госпић *земљорадник*
Рајчевић, Бобан Савин - Камењуша/Дивосело, Госпић
Рајчевић, Милош Савин - 1888, Читлук, Госпић *земљорадник*
Рајчевић, Саво Данин - 1891, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Рајчевић, Стеван Васин - 1885, Подгорци, Гарешница *земљорадник*
Рајшић, Јово Филипов - 1878, Подови, Двор *земљорадник*
Рајшић, Милош Вуков - 1889, Старо Село Топуско, Топуско *земљорадник*
Ракас, Ђорђе Савин - 1886, Зут, Двор *бравар*
Ракас, Ђуро - Србска Крајина
Ракас, Илија Дмитров - 1886, Зут, Двор *земљорадник*
Ракас, Стојан Јованов - 1896, Чемерница, Топуско *касајин*

Ракинић, Милан Симин - 1885, Тук, Слуњ *земљорадник*
Ракић, Исо Радев - 1896, Широка Кула, Госпић
Ракић, Исо Стеванов - 1889, Кула, Госпић *земљорадник*
Ракић, Јово Николин - 1881, Стрмен, Костајница *земљорадник*
Ракић, Лука Николин - 1887, Кула, Госпић *земљорадник*
Ракић, Мане Михајлов - 1894, Широка Кула, Госпић
Ракић, Мијо Иванов - 1888, Равча, Вргорац
Ракић, Милан Петров - 1888, Шкаре, Оточац *земљорадник*
Ракић, Миле Петров - 1892, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Ракић, Миле Радев - 1891, Широка Кула, Госпић
Ракић, Миле Станков - 1893, Кула, Госпић *земљорадник*
Ракић, Миле Стеванов - 1884, Кула, Госпић *земљорадник*
Ракић, Никола Милин - 1884, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Ракић, Стеван Дмитров - 1895, Широка Кула, Госпић
Ралић, Дане - 1880, Стара Кршља, Слуњ *земљорадник*
Ралић, Никола Добрин - 1888, Нова Кршља, Слуњ *џрђовачки њомоћник*
Рамић, Мирко Стеванов - 1888, Нови Граб, Новска *земљорадник*
Ранђеловић, Божо Јандријин - 1886, Срб, Доњи Лапац *земљорадник*
Ранић, Мирко -
Ранић, Никола -
Ранић, Павле - Славонија
Ранлић, Раде Станков - 1888, Подравска Слатина *земљорадник*
Рапајић, Гецо Петров - 1884, Мала Крбавица, Кореница *земљорадник*
Рапајић, Дане Илијин - 1896, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Рапајић, Дмитар Војин - 1897, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Рапајић, Ђуро Михајлов - 1889, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Рапајић, Исо Томин - 1885, Брлог, Оточац *земљорадник*
Рапајић, Никола Павлов - 1893, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Рапајић, Тодор Данин - 1897, Крбавица, Кореница *џрђовачки њомоћник*
Рапајић, Тодор Милин - 1888, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Растовац, Ђуро Јованов - 1882, Лесковац, Слуњ *земљорадник*
Растовац, Ђуро Миланов - 1895, Лесковац, Слуњ *џекар*
Растовац, Лазар Новаков - 1873, Лесковац, Слуњ *земљорадник*
Растовац, Петар Новаков - 1879, Лесковац, Слуњ *земљорадник*
Растовац, Раде Остојин - 1894, Нова Кршља, Слуњ *земљорадник*
Растовић, Петар Вукашинов - Грачац *земљорадник*
Растовић, Стеван Томин - Грачац *земљорадник*
Ратковић, Васо Ђурин - 1888, Далмација
Ратковић, Јанко Марков - 1889, Чемерница, Топуско *џрђовачки њомоћник*
Ратковић, Јово Адамов - 1885, Млинача, Петриња *земљорадник*
Ратковић, Стојан Марков - 1887, Чемерница, Топуско *земљорадник*
Рашета, Вујо Тодоров - 1888, Доњи Лапац *земљорадник*

Рашета, Илија Илијин - 1884, Доњи Лапац *машинбравар*
 Рашета, Илија Николин - 1886, Доњи Лапац *сѣолар*
 Рашић, Никола Ђуканов - 1894, Барлете, Госпић *земљорадник*
 Рашковић, Дамљан Радев - 1890, Бовић, Вргинмост *земљорадник*
 Рашковић, Никола Михаилов - 1895, Кричке, Новска *земљорадник*
 Рашо, Петар Лазин - 1875, Срб, Доњи Лапац *земљорадник*
 Ребић, Душан Ђурин - Ребићи, Огулин *земљорадник*
 Ребрача, Стојан Стеванов - 1888, Мајска Пољана, Глина *зидар*
 Рекић, Сава Радев - 1889, Брђани, Дарувар *земљорадник*
 Рељић, Мито Савин - 1893, Пчелић, Вировитица *земљорадник*
 Ременар, Фрањо Болтин - 1888, Буковље, Велика Горица *земљорадник*
 Реметић, Иван Иванов - 1891, Стариград, Хвар *морнар*
 Ренац, Арсеније Ђурин - 1883, Соколовац, Копривница *земљорадник*
 Репац, Буде Вујин - 1892, Косињ, Госпић *земљорадник*
 Репац, Буде Д. -
 Репац, Лазо Павлов - 1874, Небљуси, Доњи Лапац *земљорадник*
 Репац, Мане Илијин - 1893, Шуковац/Вребац, Госпић *земљорадник*
 Репац, Марко Марков - 1890, Косињ, Госпић *земљорадник*
 Репац, Миле Јованов - 1896, Широка Кула, Госпић
 Репац, Миле Павлов - 1888, Небљуси, Доњи Лапац *земљорадник*
 Репац, Мића Мајчин(?) - 1892, Небљуси, Доњи Лапац *земљорадник*
 Ресановић, Илија Мићин - 1888, Клатић, Глина *земљорадник*
 Ресановић, Петар Петров - 1885, Грмушани, Двор *земљорадник*
 Ресанчевић, Ђуро Стеванов - 1882, Врбовљани, Нова Градишка *райџар*
 Решетар, Милан Петров - 1890, Дубрава, Самобор *машинисѣи*
 Рибар, Дане -
 Рибар, Сима Ђурђевић - 1879, Мрзло Поље, Слуњ *земљорадник*
 Рибић, Миладин Дмитров - 1876, Бухаче, Слуњ *земљорадник*
 Рихтер–Велтруски, Јосип Винков - 1896, Дарувар *земљорадник*
 Ркман, Миле Игњатијин - 1884, Крстиња, Војнић *рудар*
 Ркман, Симо Петров - 1894, Пецка, Вргинмост *земљорадник*
 Ркман, Станко Марков - 1894, Чемерница, Топуско *земљорадник*
 Ркман, Стојан Мујин(?) - 1894, Пецка, Вргинмост *земљорадник*
 Рњак, Станиша Илијин - 1896, Трнавац, Кореница *земљорадник*
 Ровко, Јанко Илијин - 1888, Пећно, Јастребарско *трговачки агенѣи*
 Рогић, Богдан Ђурин - 1895, Почитељ, Госпић *земљорадник*
 Рогић, Божо - Почитељ, Госпић
 Рогић, Ђуро Николин - 1888, Гаћиште, Вировитица *ојанчар*
 Рогић, Јово Томанов - 1892, Почитељ, Госпић *сѣолар*
 Рогић, Миле Ђурин - 1886, Почитељ, Госпић *земљорадник*
 Рогић, Никола -
 Рогић, Стево - Почитељ, Госпић
 Рогуља, Михаило Мирков - 1891, Рогуље, Двор *земљорадник*

Родић, Стојан Стеванов - 1877, Клашњица, Глина *сѝолар*
Рокнић, Тимо Петров - 1888, Сјеничак, Карловац *земљорадник*
Роксандић, Ђуро Кузманов - 1893, Балинац, Глина *земљорадник*
Роксандић, Петар М. - 1896, Бузета, Глина *земљорадник*
Роменковић, Миле Јовин - 1892, Велики Зденци *земљорадник*
Росић, Стојан Јаћимов - 1882, Бијела, Дарувар *земљорадник*
Рудић, Стеван Стојанов - 1877, Класнић, Глина
Рудин(?), Адам Ђурђев - 1891, Сјеничак, Карловац *фабрички радник*
Рудић, Ђуро Радев - 1892, Сочаница, Двор *земљорадник*
Рудић, Симо Јованов - 1891, Сочаница, Двор *сѝолар*
Рудић, Стево Николин - 1886, Велика Барна, Грубишно Поље *касајин*
Ружић, Дане Ђурин - 1887, Ковачица, Беловар *земљорадник*
Рупић, Петар Матов - 1896, Шибеник *фабрички радник*
Русал, Вељко Фрањин - 1882, Беловар *шрговац*
Русмир, Никола Аврамов - 1895, Рогље, Пакрац *земљорадник...*

Савановић, Ђура Прокин - 1894, Бодеграји, Нова Градишка *земљорадник*
Саватовић, Дане Илијин - 1889, Рудопоље, Грачац *земљорадник*
Саватовић, Дмитар Симин - Острвица, Госпић *земљорадник*
Саватовић, Јандро - Ораовац, Доњи Лапац
Саватовић, Миле Дмитров - 1884, Рудопоље, Грачац *земљорадник*
Саватовић, Петар Стеванов - 1895, Вел. Дапчевица, Беловар *земљорадник*
Саватовић, Тома Божин - 1889, Рудопоље, Грачац *земљорадник*
Савић, Дане Будин - 1886, Кула, Госпић *земљорадник*
Савић, Марко Николин - 1895, Крстиња, Војнић *земљорадник*
Саламун, Божо Фердинандов - 1874, Тијесно, Шибеник *морнар*
Самарџија, Богдан Илијин - 1888, Љубовић, Грачац *йекар*
Самарџија, Илија Дамљанов - 1890, Бузета, Глина *земљорадник*
Самарџија, Милија -
Самарџија, Никола Николин - 1886, Томингај, Грачац *земљорадник*
Самарџић, Јово Николин - 1874, Блатуша, Вргинмост *земљорадник*
Самарџић, Павле Николин - 1867, Блатуша, Вргинмост *земљорадник*
Самарџић, Симо Тешин - 1889, Горњи Хростовац, Костајница *земљорадник*
Самац, Јово Стевин - 1889, Мајска Пољана, Глина *земљорадник*
Самић, Јово Ристов - 1891, Имотски *земљорадник*
Самолов, Јово Стеванов - 1889, Мајске Пољане, Глина
Санковић, Душан Стеванов - 1896, Кула Атлагих, Бенковац *земљорадник*
Сарајлија, Илија Ђурин - 1873, Батињани, Пакрац *земљорадник*
Сарапа, Адам Остојин - 1893, Клашњица, Кореница *земљорадник*
Сарапа, Остоја Мићин - 1890, Шибине, Глина
Сварчић, Иван Антонов - 1894, Милна, Супетар *морнар*
Свилар, Дане Јованов - 1893, Пећане, Кореница *земљорадник*

Свилар, Максим Николин - 1893, Козјан, Кореница *земљорадник*
Свилар, Мојсије Данилов - 1887, Турјански, Оточац *земљорадник*
Свилар, Раде Данилов - 1893, Турјански, Оточац *земљорадник*
Свилар, Спира Илијин - 1882, Пећане, Кореница *земљорадник*
Свилар, Стеван Будин - 1889, Пећане, Кореница *земљорадник*
Сврабић, Стојан Васин - 1887, Јошавица, Петриња *земљорадник*
Седлан, Ђуро Марков - 1888, Горњи Лапац, Доњи Лапац *йекар*
Секулић, Душан Павлов - 1890, Тоболић, Слуњ *земљорадник*
Секулић, Јован Ђакин - 1886, Баић, Загреб *земљорадник*
Секулић, Јово Николин - 1885, Тоболић, Слуњ *земљорадник*
Секулић, Милош Петров - 1888, Јаворањ, Двор *земљорадник*
Секулић, Стеван Мићин - 1884, Тоболић, Слуњ *земљорадник*
Селаковић, Милан Радев - 1887, Томингај, Грачац *земљорадник*
Селаковић, Петар Стојанов - 1895, Марин Дол, Карловац *земљорадник*
Селаковић, Стево Радев - 1893, Гашин Гај, Грачац *земљорадник*
Сердар, Илија Ђуканов - 1893, Кула, Госпић *земљорадник*
Сердар, Лука Миланов - Широка Кула, Госпић
Сердар, Миле Јанков - 1882, Кула, Госпић *земљорадник*
Сердар, Никола Ђуканов - Широка Кула, Госпић
Сердар, Петар Милин - 1894, Кула, Госпић *земљорадник*
Сердар, Стево Танасијин - 1890, Кула, Госпић *земљорадник*
Сердар, Тодор Милин - 1885, Кула, Госпић *земљорадник*
Сибич, Петар Јованов - 1889, Чапљаш, Костајница *радник*
Сикић, Васо Данин - 1892, Бунич, Кореница *земљорадник*
Силић, Милић Ђорђевић - 1889, Млаковац, Војнич *земљорадник*
Симат, Мијо Мијин - 1894, Бијели Вир, Метковић *земљорадник*
Симић, Никола Стојанов - 1896, Драговић, Пакрац *земљорадник*
Симић, Радован Николин - 1893, Тржић Примишљански, Слуњ *райар*
Сипић, Јанко Симин - 1894, Будацка Ријека, Војнич *земљорадник*
Скелеција, Ђуро Милин - 1888, Србски Благај, Слуњ *земљорадник*
Скендер, Саво - Љубомир, Требиње
Скенцић, Божо Рафаилов - 1888, Швица, Оточац *земљорадник*
Скенцић, Милан Ђурђевић - 1892, Шкаре, Оточац *земљорадник*
Скенцић, Миле - Србска Крајина
Скенцић, Томо Трифунов - 1888, Турјански, Оточац *радник*
Скорупан, Милован Милованов - 1886, Србско Селиште, Кутина *райар*
Славић, Петар Думанов - 1895, Бабина Ријека, Костајница *фабр. радник*
Славујац, Милан Благојевић - 1881, Вуковје, Гарешница *сџолар*
Славујевић, Петар Николин - 1890, Јаковци, Пакрац *ложач на локомотиви*
Слијепчевић, Вујо Андријин - 1894, Брњеушка, Глина *ковач*
Слијепчевић, Вујо Марков - 1891, Сјеничак, Карловац *земљорадник*
Слијепчевић, Ђуро Николин - 1889, Хртић, Двор *шумар*
Слијепчевић, Ђуро Стојанов - 1892, Хртић, Двор *дрводеља, њрг. помоћник*

Слијепчевић, Константин Николин - 1897, Хртић, Двор *земљорадник*
Слијепчевић, Миле Дамљанов - 1893, Крњак, Карловац *земљорадник*
Слијепчевић, Петар Николин - 1885, Ровишка, Глина *бравар*
Смиљанић, Ђуро Милин - 1891, Живаја, Костајница *земљорадник*
Смиљанић, Јован Михајлов - 1869, Прокике, Оточац *земљорадник*
Смиљанић, Јово Петров - 1882, Пишаћ, Удбина *земљорадник*
Смиљанић, Јово Стојанов - 1887, Добрљин, Нови Град *земљорадник*
Смиљанић, Миле Митров - 1894, Бузета, Глина *земљорадник*
Смиљанић, Никола Манојлов - 1888, Пишаћ, Удбина *шофер*
Смиљанић, Петар Вујин - 1894, Стубица, Оточац *земљорадник*
Смиљанић, Проко Будин - 1890, Пишаћ, Удбина *земљорадник*
Смиљанић, Раде Данин - 1892, Пишаћ, Удбина *земљорадник*
Смиљанић, Раде Матин - 1896, Пишаћ, Удбина *земљорадник*
Смоковић, Иван Мирков - 1895, Јастребарско *бравар*
Смолић, Ђорђе Милошев - 1884, Горњи Михољац, Подр. Слатина *рајтар*
Смолић, Тома Петров - 1883, Горњи Михољац, Подравска Слатина *рајтар*
Смрзлић, Миле Николин - 1888, Комесарац, Слуњ *земљорадник*
Собол, Пајо Матејин - 1890, Хрељин, Река *радник*
Совиљ, Ђуро Петров - 1892, Кијани, Грачац *земљорадник*
Совиљ, Јово Павлов - 1893, Кијани, Грачац *земљорадник*
Совиљ, Петар Лукин - 1865, Кијани, Грачац *земљорадник*
Соколовић, Станко Петров - 1888, Брод, Славонска Пожега *ковач*
Солар, Алекса Игњатов - 1882, Пчелић, Вировитица *земљорадник*
Солар, Остоја Мићин - 1890, Шибине, Глина *земљорадник*
Сопић, Динко Стјепанов - 1888, Глоговец, Самобор *йом. фотѡѡграфа*
Списић, Ђорђе - Банија
Србљанин, Јанко Јованов - 1894, Храстовац, Костајница *земљорадник*
Србљанин, Љубомир Матијин - 1893, Храстовац, Костајница *земљорадник*
Србљанин, Стево Јовин - 1893, Доњи Храстовац, Сисак *бравар*
Срдић, Коста Теодоров - 1884, Пчелић, Вировитица *земљорадник*
Срдић, Марко Стеванов - 1895, Пчелић, Вировитица *берберин*
Срдић, Миле Дамјанов - 1887, Врховине, Оточац *ковач*
Срдлафа(Калаба?), Адам Спасојев - 1893, Класнић, Глина
Сркуљ, Марсел - Загреб *йилош*
Сталековић, Јово Николин - 1895, Вел. Барна, Грубишно Поље *рајтар*
Стамболија, Ђуро Петров - 1886, Стамболија, Двор *земљорадник*
Станар, Јово Милин - 1872, Бојна, Глина *земљорадник*
Станисављевић, Обрад Милин - 1894, Грачац *земљорадник*
Станисављевић, Петар Илијин - 1887, Вел. Попина, Грачац *земљорадник*
Станић, Богдан Николин - 1882, Грачац *земљорадник*
Станић, Дане Костин - 1893, Ивакуша, Оточац *рудар*
Станић, Ђорђе Петров - 1889, Сврачково Село, Удбина *механичар*
Станић, Ђуро Кузманов - 1882, Слабиња, Костајница *земљорадник*

Станић, Ђуро Николин - 1894, Дивосело, Госпић *лимар*
Станић, Зарија-Жујан Николин - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Станић, Јован Васин - 1890, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Станић, Јово Павлов - 1888, Бјелопоље, Кореница *земљорадник*
Станић, Милан - 1899, Мутилић, Удбина
Станић, Миле Дмитров - 1899, Мутилић, Удбина *земљорадник*
Станић, Миле Лазин - 1895, Ивакуша, Оточац *земљорадник*
Станић, Павле Ђурђевић - 1876, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Станић, Павле Јованов - 1897, Дивосело, Госпић *колар*
Станић, Петар Прокопијевић - 1885, Водотеч, Оточац *земљорадник*
Станић, Сава Јовин - 1889, Пчелић, Вировитица *земљорадник*
Станић, Ђиро Радев - 1891, Ивакуша, Оточац *земљорадник*
Станковић, Арсо Радев - 1894, Трновац, Госпић *земљорадник*
Станковић, Душан Глишин - 1887, Дреновац, Подр. Слатина *земљорадник*
Станковић, Ђуро Савин - 1885, Трнавац, Кореница *земљорадник*
Станковић, Ђуро Томин - 1884, Кирин, Топуско *земљорадник*
Станковић, Милан Будин - 1889, Бунић, Кореница *земљорадник*
Станковић, Милан Петров - Острвица, Госпић *земљорадник*
Станковић, Павле Петров - 1892, Острвица, Госпић *земљорадник*
Станковић, Петар Милетин - 1889, Бунић, Кореница *земљорадник*
Станковић, Стеван Милин - 1892, Вел. Барна, Грубишно Поље *радник*
Станковић, Стеван Петров - 1890, Горњи Кирин, Топуско *земљорадник*
Станковић, Тома Јованов - 1888, Горњи Кирин, Топуско *радник*
Станковић, Тривун Николин - 1898, Бунић, Кореница *земљорадник*
Станојевић, Мојсија Симин - 1893, Бобић, Топуско *фабрички радник*
Станчић, Стојан Гаврин - 1891, Гаково, Грубишно Поље *радник*
Стапић(Станић?), Јово Јованов - 1894, Подлапача, Удбина *земљорадник*
Старчевић, Миле Јованов - 1884, Осредци, Доњи Лапац *земљорадник*
Стегнајић, Јандрија Петров - 1890, Кула Атлагић, Бенковац *земљорадник*
Степановић, Душан Милин - 1895, Брестовац, Огулин *ковач*
Степљанац, Мирослав Микин - 1896, Доња Купчина, Јастребарско *рајћар*
Стјепановић, Ђуро Божин - 1897, Банамача, Слав. Пожега *земљорадник*
Стоиновић, Михајло Божин - 1884, Лисичине, Подравска Слатина *рајћар*
Стоисављевић, Милош Петров - 1895, Вел. Попина, Грачац *земљорадник*
Стоисављевић, Никола Петров - 1894, Вребац, Госпић *земљорадник*
Стоисављевић, Пајо Лукин - 1892, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
Стојаковић, Бошко Радев - 1895, Љубина, Двор *земљорадник*
Стојаковић, Васа Ристин - 1886, Срб, Доњи Лапац *земљорадник*
Стојаковић, Петар Јованов - 1882, Јошавица, Петриња *земљорадник*
Стојановић, Антон Андријин - 1886, Бабина Грета, Жупања *земљорадник*
Стојановић, Лазо Манин - 1893, Шкаре, Оточац *земљорадник*
Стојановић, Милан Радев - 1882, Турјански, Оточац *земљорадник*
Стојановић, Никола Којин - 1886, Турјански, Оточац *земљорадник*

Стојановић, Сава Милин - 1885, Гомирје, Огулин *земљорадник*
Стојановић, Тодор Божин - 1888, Лисичине, Подравска Слатина *шесар*
Стојић, Гавро Васин - 1892, Јошан, Удбина *земљорадник*
Стојић, Сима Алексин - 1892, Доњи Рајић, Новска *земљорадник*
Стојић, Сима Петров - 1890, Дабрина, Глина *земљорадник*
Стојковић, Раде Илијин - 1896, Висућ, Кореница *земљорадник*
Стојчевић, Дане Савин - 1888, Прљево, Грачац *земљорадник*
Стокић, Јован Петров - 1890, Ковачевац, Писаровина *земљорадник*
Стошић, Иван Томин - 1889, Прапуће, Огулин *железничар*
Стошић, Стојан Остојин - 1888, Главичане, Двор *земљорадник*
Стрижак, Љубомир Стојанов - 1892, Бедмик, Петриња *земљорадник*
Стрика, Дене(?) Антонов - 1884, Зларин, Шибеник *чиновник*
Стрика, Милан Радев - 1891, Плашки, Огулин *шрговачки помоћник*
Студен, Вујо - Кореница
Суботић, Петар Симин - 1895, Торањ, Пакрац *земљорадник*
Судар, Глишо Исин - 1884, Острвица, Госпић *земљорадник*
Судар, Мијаило Стеванов - 1886, Коренско Село, Војнић *земљорадник*
Судар, Миливоје Милићев - 1886, Коренско Село, Војнић *земљорадник*
Судар, Мојсије Николин - 1895, Потпланинско, Дуга Реса *шрговац*
Сужњевић, Илија Петров - 1891, Доње Селиште, Глина *колачар*
Сужњевић, Никола Стојанов - 1890, Храстовац, Костајница *ливац*
Сузић, Теодор Милићев - 1893, Жировац, Двор *земљорадник*
Сулић, Марјан Иванов - 1898, Подгора, Макарска *морнар*
Сунајко, Дмитар Марков - 1886, Вребац, Госпић *земљорадник*
Сунајко, Миле Божин - 1891, Вребац, Госпић *земљорадник*
Сунајко, Симо Данин - 1896, Вребац, Госпић *земљорадник*
Сурла, Божо Томин - 1887, Глогово, Грачац *земљорадник*
Сурла, Дмитар Тодоров - 1873, Губавчево Поље, Грачац *земљорадник*
Сурла, Јово Мијајлов - 1892, Кијани, Грачац *земљорадник*
Сурла, Лука Петров - 1887, Глогово, Грачац *земљорадник*
Сурла, Стево Милин - 1879, Кијани, Грачац *земљорадник*
Сусан, Винко Јосипов - 1891, Бани, Волоско *преводицац*
Сучевић, Јанко Марков - 1889, Славско Поље, Вргинмост *радник*
Сучевић, Никола Ђурђев - 1894, Сучевићи, Војнић *земљорадник*
Суша, Никола Илијин - 1887, Штикада, Грачац *земљорадник*
Сушањ, Себастијан Вјекославов - 1896, Ђиковић, Волоско *зидар...*

Тадић, Андрија Васин - 1891, Двор *земљорадник*
Тадић, Божо Савин - 1889, Днопоље, Доњи Лапац *машиниста*
Тадић, Божо Стојанов - 1888, Сочаница, Двор *месар*
Тадић, Драгић Глишин - 1897, Радовица, Слуњ *шрговац*
Тадић, Митар Николин - 1885, Бухаче, Слуњ *земљорадник*

Тадић, Стојша Радев - 1894, Љубина, Двор *земљорадник*
Танић, Митар Радев - 1884, Слободна Власт, Ђаково *земљорадник*
Танкосић, Алекса Пајин - 1877, Кућанци, Доњи Михолац *земљорадник*
Танкосић, Никола Савин - 1894, Дуго Поље, Доњи Лапац *земљорадник*
Тарабић, Алекса Јованов - 1892, Дреновац, Глина *ложач на локомотиви*
Тарбук, Милош Радев - 1895, Дуњак, Војнић *земљорадник*
Тарбук, Никола Петров - 1895, Кукурузари, Костајница *радник*
Таталовић, Божо Николин - 1885, Гомирје, Огулин *земљорадник*
Таталовић, Дмитар Мијајлов - 1892, Дрежница, Огулин *земљорадник*
Таталовић, Ђуро Петров - 1876, Дрежница, Огулин *земљорадник*
Таталовић, Илија Пантин - 1896, Језера, Огулин *земљорадник*
Таталовић, Јова Николин - 1879, Дрежница, Огулин *железничар*
Таталовић, Митар-Папеж Радев - 1894, Цери, Огулин *ложач*
Таталовић, Никола - Дрежница, Огулин
Таталовић, Тодор Василијев-Вајин - Дрежница, Огулин
Татомир, Андрија Марков - 1894, Биочић, Дрниш *земљорадник*
Ташић(Татишић?), Лазо Танасијин - 1886, Шушњар, Глина *земљорадник*
Тврдорски, Душан Лазарев - Грубишно Поље
Тевавац, Јован Радев - 1881, Слушница, Слуњ *земљорадник*
Тепшић, Васа Дамјанов - 1893, Табориште, Глина *земљорадник*
Тепшић, Милан Николин - 1889, Својић, Дуга Реса *земљорадник*
Тепшић, Павле Илијин - 1892, Дуго Село, Карловац *земљорадник*
Тепшић, Сима Стеванов - 1893, Табориште, Петриња *земљорадник*
Терзић, Марко Николин - 1886, Граб, Грачац *земљорадник*
Терзић, Пантелија Илијин - 1889, Поповац, Беловар *земљорадник*
Тесла, Васо Станков - 1890, Сјеничак, Карловац *земљорадник*
Тесла, Душан Василијев - 1894, Удбина *земљорадник*
Теслић, Јово Максимов - 1889, Острвица, Госпић *земљорадник*
Теслић, Лука Лукин - 1897, Острвица, Госпић *земљорадник*
Теслић, Миле Максимов - 1884, Острвица, Госпић *земљорадник*
Теслић, Никола-Катанац Исин - Острвица, Госпић *земљорадник*
Теслић, Никола-Ђансон Јанков - 1895, Острвица, Госпић *земљорадник*
Теслић, Томо Николин - 1893, Острвица, Госпић *земљорадник*
Тешановић, Душан Тривин - 1895, Закопа, Двор *земљорадник*
Тинтор, Томо Николин - 1888, Грачац *земљорадник*
Тиодоровић, Матија - 1885, „родитељи му у Далмацији” *шрђовац*
Тихи, Михајло Јосипов - 1894, Еминовац, Славонска Пожега *берберин*
Тишма, Јандрија Николин - 1891, Матијевићи, Двор *земљорадник*
Тишма, Стево Радев - 1896, Небљуси, Доњи Лапац *земљорадник*
Тишма, Стојан Мићин - 1891, Висућ, Кореница *земљорадник*
Тодић, Обрад Милошев - 1895, Љубина, Двор *земљорадник*
Тодоровић, Адам Савин - 1888, Папићи, Сисак *земљорадник*
Тодоровић, Милош Савин - 1882, Папићи, Костајница *земљорадник*

Тодоровић, Никола Стефанов - 1885, Илок, Вуковар *банкарски чиновник*
Тодоровић, Станко Ђурин - 1894, Купљенско, Војнић *земљорадник*
Тодоровић, Станко Станков - 1894, Чемерница, Топуско *земљорадник*
Тојагић, Божо Стеванов - 1890, Омсица, Грачац *земљорадник*
Тојагић, Петар Данин - 1883, Дерингај, Грачац *земљорадник*
Томаш, Ђурађ Алексин - 1880, Вребац, Госпић *земљорадник*
Томаш, Станко Стјепанов - 1895, Вребац, Госпић *земљорадник*
Томашевић, Илија Јанков - 1893, Шегестин, Двор *земљорадник*
Томашевић, Никола Љубомиров - 1895, Мемска, Костајница *бравар*
Томашевић, Стево Мијаилов - 1892, Маковац, Војнић *земљорадник*
Томић, Ђоко Стевин - 1873, Јабланац, Новска *алас*
Томљановић, Винко Матин - 1894, Хрељин, Река *џирџовачки ђомоћник*
Топић, Ђуро Милованов - 1893, Брођанац, Слуњ *џекар*
Торбица, Танасија Илијин - 1876, Растовац, Грубишно Поље *џирџовац*
Траварић, Јово Теодоров - 1861, Свиница, Петриња *земљорадник*
Траварић, Раде Јанков - 1890, Свиница, Петриња *земљорадник*
Травица, Дане Савин - 1875, Медак, Госпић *џелеџрафски курсисџи*
Травица, Ђуро Данин - 1885, Вребац, Госпић *земљорадник*
Травица, Јован Радев - 1892, Медак, Госпић *џекар*
Травица, Никола Јованов - 1877, Медак, Госпић *земљорадник*
Трбић, Василије Јевтин** - 1881, Бело Брдо, Осек (из Хиландара)
Трбовић, Ђорђе - Дрежница, Огулин
Трбовић, Ђуро Ђурин - Кракар/Дрежница, Огулин
Трбовић, Илија Николин - 1891, Лапат, Огулин *земљорадник*
Трбовић, Милован Радованов - 1888, Подум, Оточац *земљорадник*
Трбовић, Петар - Лика
Трбовић, Раде - Лика
Трбојевић, Божо Илијин - 1892, Грачац, Госпић *земљорадник*
Трбојевић, Ђорђе Јаковов - 1885, Трбојевићи, Огулин *земљорадник*
Трбојевић, Ђуро Николин - 1885, Кукљић, Госпић *земљорадник*
Трбојевић, Раде Ђурин - 1889, Медак, Госпић *земљорадник*
Трбојевић, Сава Срдилов - 1883, Пчелић, Вировитица *земљорадник*
Тресглавић, Стева Ђујин - 1895, Галебовац, Кореница *земљорадник*
Тресковица, Константин Јованов - 1894, Уздоље, Книн *земљорадник*
Трешњић, Божо Симин - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Трешњић, Јово Давидов - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Трешњић, Јово Николин - 1887, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Трешњић, Пеко Вујин - Мали Крај/Дивосело, Госпић
Триван, Ђуро Павлов - 1895, Брезово Поље, Глина *земљорадник*
Тривановић, Марко Васин - 1869, Зут, Двор *земљорадник*
Тривановић, Станко Станков - 1894, Коса, Глина *земљорадник*
Тривић, Дмитар Тодоров - 1895, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Тривић, Ђуро Марков - 1894, Бухаче, Слуњ *земљорадник*

Трифунковић, Андрија Васин - 1887, Гаџиште, Вировитица *земљорадник*
 Тркуља, Павле Јованов - 1898, Мачково Село, Петриња *фабрички радник*
 Тркуља, Раде Ђурин - 1892, Блатуша Вргинмост *земљорадник*
 Тркуља, Симо Дмитров - 1883, Кук, Грачац *земљорадник*
 Трнинић, Петар Дамљанов - 1884, Комоговина, Костајница *земљорадник*
 Трпић, Никола Којин - 1889, Буковић, Бенковац *земљорадник*
 Тртица, Јово Милијин - 1896, Врховине, Оточац *земљорадник*
 Тртица, Миле Илијин - 1884, Црна Власт, Оточац *земљорадник*
 Тртица, Милош Илијин - 1888, Црна Власт, Оточац *земљорадник*
 Тртица, Никола Павлов - 1886, Црна Власт, Оточац *земљорадник*
 Трумић, Ђуро Јованов - 1888, Петрињици, Петриња *земљорадник*
 Тубић, Симо Адамов - 1889, Блатуша, Вргинмост *земљорадник*
 Тубић, Станко Ђурђевић - 1890, Блатуша, Вргинмост *земљорадник*
 Тумбас, Милован Ђурин - 1897, Шливњак, Слуњ *земљорадник*
 Тумбас, Милован Радев - 1865, Шливњак, Слуњ *земљорадник*
 Туркаљ, Хинко Николин - 1892, Модруш, Огулин *ђак*
 Туцаковић, Јоца Милутинов - 1884, Нова Градишка *чиновник...*

Ђалић, Ђуро Јованов - 1884, Томингај, Грачац *земљорадник*
 Ђалић, Илија Шпирин - 1895, Плоча, Грачац *земљорадник*
 Ђалић, Јово Јанов - 1896, Плоча, Грачац *земљорадник*
 Ђалић, Милан Данин - 1893, Омсица, Грачац *земљорадник*
 Ђалић, Раде Миладинов - 1885, Томингај, Грачац *рудар*
 Ђелап, Стево Јованов - 1887, Старо Село Топуско, Топуско *берберин*
 Ђелић, Раде Марков - 1892, Радуч, Госпић *земљорадник*
 Ђеран, Јово Митров - 1890, Бојна, Глина
 Ђивић, Крешимир Стјепов - 1898, Дубровник *ђак*
 Ђика, Марко - Крњак, Карловац
 Ђорић, Аврам Стојанов - 1884, Моштаница, Петриња
 Ђорић, Адам Ђурин - 1882, Бијелник, Петриња *земљорадник*
 Ђорковић, Милош Дмитров - 1893, Жировац, Двор *земљорадник*
 Ђорковић, Самојло Остојин - 1884, Жировац, Двор *земљорадник*
 Ђосић, Душан Јовин - 1895, Брдо(?), Војнић *земљорадник*
 Ђосић, Илија Јовин - 1887, Ребић, Удбина *сићолар*
 Ђосић, Јанко Ђуканов - 1892, Ребић, Удбина *земљорадник*
 Ђук, Дмитар Андријин - 1893, Брувно, Грачац *земљорадник*
 Ђук, Милан Будин - 1891, Паланка, Грачац *рудар*
 Ђупурдија, Стево Петров - 1892, Фркашић, Кореница *земљорадник*
 Ђурин, Константин Јурјев - 1893, Гдињ, Хвар *земљорадник*
 Ђурчија, Никола Будин - 1891, Бунић, Кореница *земљорадник*
 Ђурчић, Васо Петров - 1896, Комић, Удбина *земљорадник*
 Ђурчић, Ђуро Исин - Вребац, Госпић

Ђурчић, Исајло Данило - 1895, Ловска, Новска *земљорадник*
Ђурчић, Јово Данин - 1895, Вребац, Госпић *земљорадник*
Ђурчић, Јово Марков - 1891, Вребац, Госпић *земљорадник*
Ђурчић, Јово Стојанов - 1894, Дољани, Оточац *земљорадник*
Ђурчић, Миле Милошев - 1894, Црно Врело, Слуњ *земљорадник*
Ђурчић, Никола Радев - 1895, Комић, Удбина *земљорадник*
Ђурчић, Петар Марков - 1894, Вребац, Госпић *земљорадник*
Ђурчић, Стево Трифунов - 1882, Потхум, Оточац *радник*
Ђурчић, Томо Петров - 1894, Комић, Удбина *земљорадник*...

Угарак, Милан Данин - 1897, Вребац, Госпић *земљорадник*
Угарак, Миле Исин - 1893, Вребац, Госпић *земљорадник*
Угарак, Стево Данин - 1894, Вребац, Госпић *земљорадник*
Угарак, Стево Данин - 1902, Вребац, Госпић *земљорадник*
Угарковић, Раде Јованов - 1890, Комић, Удбина *земљорадник*
Угринић, Миле Лазин - 1890, Дарувар *йекар*
Узелац, Божидар Ђурђев - 1893, Загреб *йишоџраф*
Узелац, Вујо -
Узелац, Гајо Милин - 1876, Липово Поље, Госпић *земљорадник*
Узелац, Дане Милин - 1889, Доњи Косињ, Госпић *земљорадник*
Узелац, Душан Дмитров - 1888, Вребац, Госпић *земљорадник*
Узелац, Душан Тодоров - 1896, Липово, Поље Госпић *земљорадник*
Узелац, Букан Ђурин - 1890, Ондић, Удбина *земљорадник*
Узелац, Јанко - Дољани, Оточац
Узелац, Јанко Марков - 1883, Сеоци, Оточац *земљорадник*
Узелац, Јован Стеванов - 1893, Смољанац, Слуњ *ложач*
Узелац, Лазар Данин - 1895, Почитељ, Госпић *земљорадник*
Узелац, Лазо Данин - 1888, Доње Поље, Доњи Лапац *земљорадник*
Узелац, Мане Николин - 1876, Ондић, Удбина *земљорадник*
Узелац, Марко Николин - 1876, Медак, Госпић *земљорадник*
Узелац, Милан Данин - 1895, Подум, Оточац *земљорадник*
Узелац, Милан Стојанов - 1894, Ондић, Удбина *земљорадник*
Узелац, Миле Петров - 1890, Црна Власт, Оточац *земљорадник*
Узелац, Милош Јандрин - 1889, Завође, Госпић *земљорадник*
Узелац, Милош Петров - 1893, Црна Власт, Оточац *земљорадник*
Узелац, Никола Панин - 1889, Мала Барна, Грубишно Поље *земљорадник*
Узелац, Никола Петров - 1896, Драготина, Глина *бачвар*
Узелац, Петар Стојанов - 1893, Ондић, Удбина *земљорадник*
Узелац, Раде Јанков - 1887, Сеоци, Оточац *земљорадник*
Узелац, Раде Ђирин - 1887, Ондић, Удбина *земљорадник*
Узелац, Самуило Михајлов - 1883, Црна Власт, Оточац *рударски механичар*
Узелац, Стеван Данин - 1894, Брезик/Медак, Госпић *земљорадник*

Узелац, Стеван Милин - 1892, Брезик/Медак, Госпић *земљорадник*
 Узелац, Танасије Милутинов - 1876, Почитељ, Госпић *земљорадник*
 Узелац, Тодор -
 Умиљендић, Раде Стеванов - 1877, Кула, Госпић *земљорадник*
 Умиљеновић, Светозар Николин - 1887, Кобаш, Слав. Брод *земљорадник*
 Урвачев, Сергеј Матвејевич - 1893, Русија – 1973, Сплит *йоручник-йилой*
 Ускоковић, Пеја Пејин - 1874, Јасенац, Грубишно Поље *земљорадник*
 Утјешеновић, Адам Мирков - 1890, Словинци, Сисак *земљорадник...*

Филиповић, Стојан Николин - 1895, Осек
 Фишер, Андрија Велдинин - 1868, Вуковар *касайн*
 Фочић, Јосип Марков - 1881, Јарум, Загреб *земљорадник*
 Франетовић, Иван Данков - 1894, Жрново, Корчула *кувар*
 Франчески(н), Јурај Николин - 1886, Постире, Брач *морнар...*

Хајдин, Илија Николин - 1890, Коларић, Војнић *земљорадник*
 Хајдин, Миле Станков - 1892, Војнић *земљорадник*
 Хајдин, Милован Милошев - 1888, Коларић, Војнић *земљорадник*
 Хајдинац, Андрија Стеванов - 1869, Кутинаца, Кутина *земљорадник*
 Хајдук, Петар Јосифов - 1891, Прокике, Оточац *йрџовачки йомоћник*
 Хајдуковић, Антон Вилков - 1895, Новска *земљорадник*
 Хајдуковић, Никола Арсин - 1894, Добрица, Оточац *земљорадник*
 Хајдуковић, Тодор Ђурђев - 1892, Прокике, Оточац *земљорадник*
 Хаџић, Милан Мојсијин - Класнић, Глина *земљорадник*
 Херак, Андрија Јакшин - 1891, Глоговац, Копривница *земљорадник*
 Херцеговић, Петар Иванов - 1895, Вргорац *земљорадник*
 Хинић, Илија Танасијин - 1884, Дебело Брдо, Кореница *земљорадник*
 Хинић, Јован Вујин - 1897, Дебело Брдо, Кореница *земљорадник*
 Хинић, Јован Кузманов - 1893, Залужница, Оточац *радник*
 Хинић, Лука Милин - 1875, Личко Петрово Село, Кореница *земљорадник*
 Хинић, Милан Костин - 1895, Дебело Брдо, Кореница *йрџовачки йомоћник*
 Хинић, Никола Миланов - 1890, Дебело Брдо, Кореница *земљорадник*
 Хинић, Петар Прокин - 1891, Дебело Брдо, Кореница *земљорадник*
 Хинић, Раде Манишин - 1895, Дебело Брдо, Кореница *земљорадник*
 Хинић, Стево - 1875, Србска Крајина
 Хинић, Стево Јовин - 1881, Залужница, Оточац *земљорадник*
 Храсек, Фрањо Јосипов - 1873, Карловац *лончар*
 Хрговић, Иван Лукин - 1873, Новаки, Подравска Слатина *земљорадник*
 Хркаловић, Васиљ Максимов - 1895, Перушић, Госпић *земљорадник*
 Хркаловић, Јанко - Перушић, Госпић
 Хрњак, Ђуро Николин - 1888, Крбавица, Кореница
 Хрњак, Илија Мојсијин - 1893, Жељава, Кореница *земљорадник*

Хрњак, Милан Будин - 1892, Бунић, Кореница *ковач*
Хрњак, Никола Манишин - 1892, Бунић, Кореница *ојанчар*
Хрњак, Спиро Николин - 1893, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Хрњак, Стеван Манишин - 1894, Бунић, Кореница *земљорадник*
Хрњак, Стојан - Личко Петрово Село, Кореница
Хрњак, Тодор** Филипов - 1893, Крбавица, Кореница *земљорадник*
Хроха, Алојз Митанов - Дарувар...

Царевић, Павле Ђуров - 1878, Горњи Сјеничак, Карловац *земљорадник*
Царић, Адам(Алекса?) Станков - 1894, Класнић, Глина *земљорадник*
Царић, Илија Ђурин - 1895, Жировац, Двор *земљорадник*
Царић, Никола - Лика
Царић, Петар Милошев - 1893, Јавница, Двор *ковач*
Цветићанин, Вучко Петров - 1882, Маљевац, Кореница *земљорадник*
Цветићанин, Миле Савин - 1880, Висућ, Кореница *трговац*
Цветићанин, Никола Радев - 1895, Висућ, Кореница *земљорадник*
Цветићанин, Петар Марков - 1895, Мишљеновац, Доњи Лапац *земљорадник*
Цветичанин, Милић Стеванов - 1895, Вељун, Слуњ *земљорадник*
Цветичанин, Милош Милошев - 1889, Вођевић Брдо, Слуњ *земљорадник*
Цветковић, Ђуро Јовин - 1888, Грачац *земљорадник*
Цветковић, Тома Ђуричин - Кијани, Грачац *земљорадник*
Цвијановић, Алекса Стојанов - 1885, Смртић, Нова Градишка *земљорадник*
Цвијановић, Васил Манојлов - 1893, Јошан, Удбина *земљорадник*
Цвијановић, Дмитар - Камењуша/Дивосело, Госпић
Цвијановић, Илија Којин - 1891, Јошан, Удбина *земљорадник*
Цвијановић, Илија Николин - 1893, Пишаћ, Удбина *земљорадник*
Цвијановић, Лука Ђурин - 1889, Косињ, Госпић *ојанчар*
Цвијановић, Марко Јанков - 1889, Решетар, Кореница *земљорадник*
Цвијановић, Марко Савин - 1884, Пишаћ, Удбина *земљорадник*
Цвијановић, Никола Марков - 1891, Дивосело, Госпић *земљорадник*
Цвијановић, Нинко Милин - 1890, Радовица, Слуњ *земљорадник*
Цвитко, Тома Петров - 1894, Купчина, Јастребарско *земљорадник*
Цвјетићанин, Данило Васин - 1890, Висућ, Кореница *колар*
Цвјетићанин, Милан Николин - Садиловац, Слуњ
Цвјетићанин, Симо Тривунов - 1897, Миљеновац, Кореница *земљорадник*
Цвјетићанин, Алекса Станишин - 1892, Висућ, Кореница *земљорадник*
Цвјетићанин, Миле Стојанов - 1890, Висућ, Кореница *земљорадник*
Цвјетичанин, Милош - Кордун
Цвјетичанин, Петар Радев - 1887, Велико Вуковје, Гарешница *райџар*
Центић, Винко Винков - 1885, Локве, Делнице *трговац*
Цепаница, Никола Петров - 1878, Вуковје, Гарешница *машинист*
Цепанчић, Сава Тејин - 1890, Бршадин, Вуковар *земљорадник*

Церовац, Никола Тодоров - 1889, Острогашица, Дрниш *земљорадник*
 Цесар, Антон Ђурин - 1893, Дежановац, Дарувар *џвожђарски радник*
 Цесар-Јамбор, Никола Фрањин - 1892, Прибић, Јастребарско *земљорадник*
 Цетина, Дмитар Јованов - 1894, Вребац, Госпић *земљорадник*
 Цигановић, Илија Стеванов - 1878, Старо Село Топуско, Топуско *сйолар*
 Цигановић, Јово Јовин - 1891, Барлете, Госпић *радник*
 Цигановић, Јово Николин - 1894, Срб, Доњи Лапац *земљорадник*
 Цигановић, Лазо Николин - 1879, Барлете, Госпић *земљорадник*
 Цигановић, Миле Николин - 1893, Барлете, Госпић *берберин, колар*
 Цигановић, Сава Николин - 1886, Барлете, Госпић *ложач-машинистѝ*
 Цикота, Лазо Мићин - 1893, Ивањски Бок, Костајница *земљорадник*
 Цикота, Матија Петров - 1889, Црквени Бок, Костајница *земљорадник*
 Цимеша, Драго Илијин - 1888, Боговоља, Слуњ
 Цимеша, Симо Јованов - 1881, Моравци, Писаровина *земљорадник*
 Цорик, Иван - Банија
 Цолнар, Винко Антонов - 1887, Велике Драге, Делнице *сйолар*
 Цотић, Петар Антонов - 1897, Сплџет *машинистѝ*
 Цревар, Ђуро Савин - 1886, Вргинмост *ѝрѓовац*
 Цревар, Јанко Марков - 1892, Чемерница, Топуско *земљорадник*
 Цревар, Петар Милин - 1889, Бузета, Глина *земљорадник*
 Цревар, Стеван Милошев - 1893, Вргинмост *ѝкар*
 Црнички, Бенедикт Јанков - 1894, Ступник, Загреб *сйолар*
 Црковић, Петар - Кордун
 Црнобрња, Раде Матијин - 1886, Чералије, Подравска Слатина *раѝар*
 Црнобрња, Стојан Арсенијев - 1895, Шикамлија, Двор *земљорадник*
 Црнојевић, Дамљан Рајков - 1890, Крчево, Костајница *рудар*
 Црнојевић, Ђуро Ђирин - 1884, Крчево, Костајница *земљорадник*
 Црнојевић, Милан Тодоров - 1889, Крчево, Костајница *земљорадник*
 Црнојевић, Мирко Адамов - 1895, Крчево, Костајница *радник*
 Црнојевић, Стеван Адамов - 1894, Крчево, Костајница *оѝанчар*
 Црнојевић, Стеван Јанков - 1898, Крчево, Костајница *земљорадник*
 Црнокрак, Мане Михајлов - 1894, Вребац, Госпић *земљорадник...*

Чавић, Миле Васин - 1895, Велика Градуса, Петриња *земљорадник*
 Чавић, Милош Николин - 1894, Горњи Храстовац, Костајница *земљорадник*
 Чавлина, Тома Данин - 1898, Смољанац, Слуњ *земљорадник*
 Чакало, Милош - Банија
 Чампара, Лука -
 Чанак, Миле Јовичин - 1893, Кленовац, Госпић *земљорадник*
 Чанак, Никола Лукин - 1895, Кула, Госпић *земљорадник*
 Чанак, Петар Дмитров - 1883, Кула, Госпић *земљорадник*
 Чанак, Стеван Јованов - 1872, Кула, Госпић *земљорадник*

Чанковић, Геден Николин - 1885, Средња Гора, Удбина *земљорадник*
Чанковић, Ђуро Милин - 1891, Томингај, Грачац *земљорадник*
Чанковић, Илија Радев - 1893, Средња Гора, Удбина *земљорадник*
Чанковић, Раде Милин - 1868, Могорић, Госпић *земљорадник*
Чекериш, Милић Петров - 1889, Сјеничак, Карловац *земљорадник*
Чергић, Миле Томин - 1872, Стрижичевац, Пакрац *ковач*
Чизмар, Јован Јосипов - 1896, Самобор *йџач*
Чикара, Илија Стојанов - 1890, Јасенак, Огулин *земљорадник*
Читиклак, Душан Ђурин - 1896, Церања, Бенковац *земљорадник*
Чича, Лука Максимов - 1889, Чичина Главица, Грачац *земљорадник*
Чича, Стојан Мићин - 1894, Маличка, Вргинмост *земљорадник*
Чичковић, Јанко Петров - 1894, Бачуга, Глина *земљорадник*
Човић, Буде Радев - 1895, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Човић, Дане Будин - 1887, Широка Кула, Госпић
Човић, Иван Матин - 1894, Тучепи, Макарска *машинисџи*
Човић, Исо Савин - 1894, Широка Кула, Госпић
Човић, Јован Васин - 1873, Широка Кула, Госпић
Човић, Миле Будин - 1894, Кузмовача, Госпић *земљорадник*
Човић, Миле Николин - 1885, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Човић, Милош Милин - 1887, Маљевац, Слуњ *радник*
Човић, Никола Петров - 1895, Широка Кула, Госпић
Чодан (Ђодан?), Ђуро - Кукуњевац, Пакрац
Чодан, Раде Миланов - 1895, Личко Петрово Село, Кореница *земљорадник*
Чодан, Раде Тривунов - 1888, Личко Петрово Село, Кореница *земљорадник*
Чолаковић, Милош Глишин - 1895, Врбник, Книн *земљорадник*
Чоловић, Лазо Марков - 1897, Тепљух, Дрниш *земљорадник*
Чоп, Матија Стјепанов - 1885, Герово, Чабар *шумарски шофер*
Чорак, Раде Јовин - 1887, Бунић, Кореница *земљорадник*
Чорак, Тодор Петров - 1895, Житнић, Книн *шофер*
Чубра, Никола Тодоров - 1886, Војнић *земљорадник*
Чубрило, Јово Милин - 1892, Брувно, Грачац *земљорадник*
Чубрило, Митар Милин - 1887 Рудопоље, Грачац *земљорадник*
Чубрило, Петар Марков - 1894, Радуч, Госпић *радник*
Чубрић, Мане Божин - 1897, Широка Кула, Госпић *земљорадник*
Чубрић, Милан Којин - 1885, Кула, Госпић *земљорадник*
Чубрић, Никола Михајлов - 1897, Велики Градац, Глина
Чубрић, Стеван Михајлов - 1899, Велики Градац, Глина
Чуле, Петар Стевин - 1878, Бојна, Глина
Чулик, Станислав - Забжег/Моравска, Чешка *резервни йойшоручник*
Чупковић, Сава Илијин - 1886, Отон, Книн *радник*
Чутурило Миле Илијин - 1880, Брувно, Грачац *земљорадник*
Чутурило, Миле Данин - 1880, Дабар, Оточац *земљорадник*
Чучковић, Дмитар Ђурин - 1879, Балинац, Глина *земљорадник*

Чучковић, Ђуро Ђурин - Мајска Пољана, Глина *земљорадник*
 Чучковић, Јанко Петров - Долчани, Петриња (Бачуга, Глина?)
 Чучковић, Лазар Стојанов - 1891, Балинац, Глина *ложач на локомотиви*
 Чучковић, Миле - Долчани, Петриња
 Чучковић, Симо Милин - 1885, Балинац, Глина *рудар...*

Цајић, Раде Којин - 1890, Јаворањ, Двор *обућар*
 Цакула, Илија Миливојев - 1890, Врпоље, Кореница *земљорадник*
 Цакула, Стеван Јанков - 1893, Славско Поље, Топуско *радник*
 Целајлија, Јоца Дмитров - 1852, Батињани, Дарувар *земљорадник*
 Целајлија, Раде Андријин - 1882, Батињани, Дарувар *земљорадник*
 Целајлија, Танасија Ђурин - 1890, Батињани, Дарувар *земљорадник*
 Цодан, Раде - Доњи Лапац...

Шаиновић, Милан Радев - 1895, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
 Шаиновић, Петар Николин - 1896, Зринска, Грубишно Поље *земљорадник*
 Шакић, Гецо Лукин - 1891, Мекињар, Удбина *земљорадник*
 Шакић, Јован Лукин - 1885, Мекињар, Удбина *земљорадник*
 Шакић, Јово Ђурђев - 1888, Мекињар, Удбина *земљорадник*
 Шакић, Никола Ђурђев - 1884, Мекињар, Удбина *земљорадник*
 Шакић, Обрад Миладинов - 1881, Кућишта Цесаричка, Госпић *ојанчар*
 Шапоња, Давид Видов - Добропољци, Бенковац *земљорадник*
 Шапоња, Јандрија Васиљев - 1885, Добропољци, Бенковац *земљорадник*
 Шарак, Петар Василијев - 1885, Превршац, Костајница *млинар*
 Шарак, Спасоје Танасијин - 1897, Кореница *земљорадник*
 Шарац, Јово Милићев - 1889, Буковик, Војнић *фијакерисџи*
 Шарац, Никола Петров - 1882, Доњи Лапац *радник*
 Шарић, Петар - 1895, Војишница, Војнић
 Шарка, Бранко Марков - 1897, Жељава, Кореница *земљорадник*
 Шаровић, Ђорђе Јовин - 1898, Главина, Имотски *йекар*
 Шатлан, Ђуро Милошев - 1896, Релетина, Слуњ *земљорадник*
 Шашата (Шаша?), Миле Николин - 1883, Доњи Лапац *земљорадник*
 Шашић, Јово Марков - 1886, Днопоље, Доњи Лапац *земљорадник*
 Шашо, Илија Стеванов - 1891, Жировац, Двор *земљорадник*
 Шеат, Петар Савин - 1897, Врбник, Книн *земљорадник*
 Шеатовић, Глишо Ђурђев - 1881, Трнаковац, Нова Градишка *земљорадник*
 Шеган, Петар Радев - 1890, Оток Оштаријски, Огулин *земљорадник*
 Шејатовић, Лазо Тешин - 1889, Суботски Брод, Новска *сџолар*
 Шеловић, Матија Стеванов - 1888, Грубишно Поље *земљорадник*
 Шеловић, Стеван Јованов - 1880, Грубишно Поље *земљорадник*
 Шепа, Јован Марков - 1896, Велика Попина, Грачац *земљорадник*
 Шепаровић, Антон Иванов - 1891, Блато, Корчула *рибар*

Шербеџија, Дане Михаилов - 1895, Бунић, Кореница *земљорадник*
Шермановић, Мирко Симин - 1892, Свиница, Петриња *земљорадник*
Шесто, Илија Станков - 1885, Бијеле Воде, Глина *електричар*
Шесто, Танасија Павлов - 1892, Бијеле Воде, Глина *земљорадник*
Шибић, Петар Јованов - Чапљани, Костајница
Шијан, Милош Радев - 1887, Зрмања, Грачац *рудар*
Шијан, Обрад Василијев - 1895, Прљево, Грачац *џрџовачки помоћник*
Шиклић, Кузман Танасијин - 1892, Слабиња, Костајница *земљорадник*
Шиљак, Милош Васин - 1889, Слабиња, Костајница *земљорадник*
Шимић, Анселмо Франов - 1885, Имотски *преводац*
Шитин, Андрија - Каштел Стари, Сплет
Шкајец, Илија Марков - 1894, Сјеничак, Карловац *железничар*
Шкорић, Дане Стојанов - 1892, Рукашић, Костајница *земљорадник*
Шкорић, Дане Томин - 1890, Брезовац, Грачац *земљорадник*
Шкорић, Милан Данин - 1894, Брезовац, Грачац *земљорадник*
Шкорић, Милан Максимов - 1879, Грабушић, Кореница *минер*
Шкорић, Никола Илијин - 1893, Фркашић, Кореница *земљорадник*
Шкорић, Петар Милин - 1893, Брезовац, Грачац *земљорадник*
Шкорић, Раде Иванов - 1894, Лончарица, Грубишно Поље *земљорадник*
Шкорић, Стево Милин - 1895, Фркашић, Кореница *земљорадник*
Шкрбић, Павле Милин - 1882, Мазин, Грачац *земљорадник*
Шкрбић, Филип Петров - 1891, Горијава, Грачац
Шкртић, Иван Николин - 1894, Генералски Стол, Дуга Реса *бравар*
Шкулетић, Михајло Симин - 1863, Церова, Костајница *земљорадник*
Шкундрић, Илија Јандријин - 1892, Растичево, Грачац *земљорадник*
Шкундрић, Никола Јандријин - 1894, Зрмања, Грачац *земљорадник*
Шнебергер, Андрија Антонов - 1884, Маклен, Делнице *фабрички радник*
Шобак, Илија Стеванов - 1887, Орловача, Приједор *земљорадник*
Шобот, Пајо Милутинов - 1891, Радуч, Госпић *земљорадник*
Шовљаков, Младен Јованов - 1875, Футог, Нови Сад *џекар*
Шолаја, Буде Милин - 1882, Шегановац, Кореница *земљорадник*
Шолаја, Миле Гајин - 1888, Шегановац, Кореница *стиолар*
Шолаја, Миле Петров - 1895, Саборско, Огулин *земљорадник*
Шолић, Тома Ђурин - 1898, Тадовје, Јастребарско *земљорадник*
Шолчић, Иван Мијин - 1892, Свети Мартин, Самобор *стиолар*
Шорак, Бранко - Кореница
Шорак, Прока Ђурђев - 1888, Врановача, Кореница *земљорадник*
Шпановић, Марко Илијин - 1879, Брусовача, Војнић *фабрички радник*
Шпановић, Никола -
Штајдохар, Илија Јосипов - 1890, Јошевица, Глина
Штамбук, Андрија Андријин - 1875, Селце, Брач *каменорезац*
Штековић, Игњатија Лукин - 1877, Грабовача, Глина *оџачар*
Штековић, Никола Марков - 1893, Брусовача, Војнић *земљорадник*

Штековић, Станко Ђурин - 1896, Грабовац, Глина *земљорадник*
Штећић, Божа Исин - 1895, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
Штећић, Буда Миливојев - 1896, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
Штећић, Лука Петров - 1886, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
Штећић, Никола Илијин - 1888, Сврачково Село, Удбина *земљорадник*
Штиковац, Гавро Михајлов - 1896, Добросело, Доњи Лапац *фарбар*
Штиковац, Јово Гаврин - 1892, Добросело, Доњи Лапац *земљорадник*
Штиковац, Раде Николин - 1888, Добросело, Доњи Лапац *земљорадник*
Штиковац, Стево Николин - 1897, Доњи Лапац *земљорадник*
Штрбо, Петар Алексин - 1879, Трибаљ, Бенковац *земљорадник*
Штруњак, Тома Мартинов - 1895, Козаревац, Ђурђевац *земљорадник*
Штула, Остоја Јовин - 1894, Кукуњевац, Пакрац *земљорадник*
Шукунда, Лазо Милошев - 1882, Трновац, Глина *земљорадник*
Шукунда, Миладин Михајлов - 1890, Мали Градац, Глина *деловођа*
Шукунда, Симо Адамов - Трновац, Глина
Шумоња, Симо Петров - 1892, Вера, Огулин *радник*
Шупица, Драган Радев - 1892, Вера, Огулин *писар*
Шупица, Мане -
Шупица, Миле Милошев - 1885, Вера, Огулин *земљорадник*
Шупут, Дане Илијин - 1893, Језерце, Кореница *земљорадник*
Шупут, Дане Савин - 1891, Кореница *земљорадник*
Шупут, Илија Будин - 1890, Шегановац, Кореница *земљорадник*
Шушић, Лука Јурјев - 1893, Мркопољ, Слуњ *зидар*
Шушњар, Миле Драгов - 1896, Тужевић, Оточац *земљорадник...*

Бродоломници под Медово, на Бадњи дан 1916

Страдали:

Бакић, Мило (Миле?) - Зета (Србска Крајина?)
Барић(Бараћ?), Никола - Лика
Богић, Никола - Госпић
Божичковић, Ђуро - Оточац, Лика
Бубало, Илија - Личко Петрово Село, Кореница
Будисављевић, Саво - Пећане, Кореница
Будисављевић, Стеван - Пећане, Кореница
Војновић, Јанко - Мазин, Грачац
Војновић, Новица - Мазин, Грачац
Вукобратовић, Саво - Лика
Грбић, Будо - Зрмања, Грачац
Грбић, Исо - Зрмања, Грачац
Грива, Митар - Обљај, Глина
Грубић, Јово - Велебитски крај, Лика
Гулан, Раде - Лика
Демић, Божо - Србска Крајина
Диклић, Данило - Лика
Дмитрашиновић, Милош - Кореница
Дмитрашиновић, Мићо - Кореница
Драгаш, Никола - Лика
Ђукић, Милош - Удбина
Егић, Раде - Крбава, Кореница
Жигић, Јово - Кореница
Жигић, Никола - Кореница
Зобеница, Илија - Ораовац, Доњи Лапац
Иванчевић, Дамјан - Србска Крајина (Почитељ, Госпић?)
Јелача, Јово - Заклопача, Кореница
Кеча, Никола - Суваја/Срб, Доњи Лапац
Кеча, Спасоје - Суваја/Срб, Доњи Лапац
Кнежић, Марко - Коњеврате, Шибеник
Корица, Илија - Лика
Корица, Митар - Лика
Мандарић, Миле - Вребац, Госпић
Мандарић, Никола Васин - Вребац, Госпић
Накарада, Данило-Дане - Жељава, Кореница
Накарада, Јован-Јојо - Жељава, Кореница
Паскаш, Јово - 1884, Ораовац, Доњи Лапац
Пејновић, Никола - Лика
Поткоњак, Петар - Лика

Пријић, Јован - Срб, Доњи Лапац
Рапајић, Петар Дмитров - Крбавица, Кореница
Рапајић, Проко - Крбавица, Кореница
Рашета, Илија - Лика
Сунајко, Ђуро - Вребац, Госпић
Узелац, Јово - Перушић, Госпић
Узелац, Милован - Перушић, Госпић.
Црнокрак, Стеван - Вребац, Госпић
Чојановић, Симо - Бушевић, Доњи Лапац
Шупут, Исо - Личко Петрово Село, Кореница.

Спасени:

Божичковић, Раде - Лика
Војновић, Никола Данин - 1884, Мазин, Грачац - 1970, Соколац/План-
диште, Банат
Граовац, Илија - Лика
Грива, Ђуро - Обљај, Глина
Гулан, Павле - Лика
Дајић, Буде - Лика
Драгобратовић, Иван Андријин - 1893, Раба, Метковић
Драгосавац, Димитрије - Лика
Жигић, Љубомир - Лика
Липановић, Божо Франићев - 1888, Лумбарда, Корчула
Половина, Мане-Манистер Божин - 1896, Острвица, Госпић - 1945, Јасе-
новац
Поповић, Перо (*I*) - Лика
Свилар, Мићо - Пећани, Кореница
Тркуља, Мане - Лика.
Хрњак, Никола Филипов - 1882, Илмин Двор, Подравска Слатина.

Пивков батаљон

Антонић, Јово - Србска Крајина
Арлов, Павле - Србска Крајина
Аџија, Јоца - Србска Крајина
Аџић, Перо - Србска Крајина
Банда, Симо - Србска Крајина
Бобић, Милош - Лика
Божанић, Обрад - Лика
Божичковић, Рафаел - Лика
Борота, Петар - Србска Крајина
Брезац, Мијо - Србска Крајина
Бришевац, Стево - Србска Крајина
Будимир, Бранко - Србска Крајина
Бујић, Перо - Србска Крајина
Булић, Стево - Србска Крајина
Витковић, Симо - Дубица, Костајница
Владимир, Паво - Брђани, Славонска Пожега
Вукас, Стево - Србска Крајина
Вукелић, Петар - Србска Крајина
Вукмировић, Јаков - Србска Крајина
Вуксан, Нико - Србска Крајина
Гвоздић, Перо - Србска Крајина
Делонга, Јаков -
Деспот, Стојан - Србска Крајина
Дечко, Иван -
Добраш, Васкрсија - Дарувар
Добраш, Миле - Дарувар
Додош, Миле - Србска Крајина
Жежељ, Радивој - Србска Крајина
Затезало, Милан - Србска Крајина
Јавор, Никола - Србска Крајина
Калођера, Иво -
Каран, Митар - Србска Крајина
Каран, Петар - Србска Крајина
Кесер, Иван - Србска Крајина
Кладар, Коста - Србска Крајина
Косановић, Митар - Србска Крајина
Кресовић, Петар -
Кресовејић, Милан -
Кризман, Јосип -
Кроња, Нико -

Кукавица, Стојан - Србска Крајина
Маљковић, Јово - Србска Крајина
Манош, Антон - 1898, Шибеник
Маравић, Иван - Србска Крајина
Маравић, Ѓњатија Вајин - Дрежница, Огулин
Матковић - *Сплет судија*
Миљановић, Владо - Србска Крајина
Мимица, Маријан -
Мирјанић, Стеван - Србска Крајина
Мргић, Мојсија - Србска Крајина
Мркшић, Станко - Србска Крајина
Мршић, Јово - Србска Крајина
Напијало, Стеван - Србска Крајина
Наранчић, Милан - Србска Крајина
Нардели, Божо - Далмација
Нишевић, Милан - Србска Крајина
Орељ, Бранко - Србска Крајина
Павлица, Антон - Србска Крајина
Паприца, Станко - Србска Крајина
Паравина, Павле - Србска Крајина
Петровић, Мане - Србска Крајина
Пећанац, Којо - Србска Крајина
Пеулић, Светозар - Србска Крајина
Радмановић, Никола Тодоров - Острвица, Госпић *земљорадник*
Рајлић, Перо - Србска Крајина
Рајчевић, Јаков - Србска Крајина
Ракинић, Сретен - Србска Крајина
Ранчевић, Иван - Далмација
Рунић, Секула - Србска Крајина
Секулић, Илија - Србска Крајина
Селак, Јефто - Србска Крајина
Селак, Јово - Србска Крајина
Сладић, Марко - Србска Крајина
Старчевић, Стјепан -
Стокић, Ристо - Србска Крајина
Сужњевић, Стево - Србска Крајина
Сузић, Милан - Србска Крајина
Суша, Антон - Србска Крајина
Тесла, Аврам - Србска Крајина
Тимарац, Јово - Србска Крајина
Торбић, Ђуро - Србска Крајина
Трбојевић, Васиљ - Лика
Тркуља, Павле - Србска Крајина

Туропољац, Душан - Крајина
Ћеранић, Јован - Крајина
Ћеранић, Лука - Србска Крајина
Ђулум, Илија - Србска Крајина
Угрица, Илија - Србска Крајина
Целегин - Сушак, Хрватска
Црнковић, Вид - Србска Крајина
Црнобрња, Петар - Србска Крајина
Шарац, Петар - Лика

Медицинско особље

Алексић, Сергије - Дубровник *марвински лекар* *2 (1914-1918)
Аљиновић, Лука-Лујо - Жрновница/Сплет *болничар* *1 (1912-1913)
Доклестић, ? - САД, Далматинац *џумач у мисији* *2
Др Александар Ђурић-Чича - 1862, Велика Писаница, Беловар *лекар* *2
Др Арамбашин(ћ) - Сплет *лекар* *1
Др Балдо Мартекини - Дубровник *лекар* *1
Др Берислав Борчић - 1891, Сушак – 1977, Загреб *лекар* (ЕнцЈу) *2
Др Богдан Стојић - Загреб *лекар* *1
Др Божидар Шпишић - 1879, Сисак Хрватска *специјалиста хирург* *1
Др Гојтман - Осек, Хрватска *лекар* *1
Др Д. Вранешевеић - Осек, Хрватска *лекар* *1
Др Драгутин Модерчин - Хрватска *лекар* *2
Др Душан Борић - 1889, Могорић, Госпић *лекар* (СБР) *2
Др Ђорђе Ђорђевић - 1885, Грубишно Поље *лекар* (СБР) *1
Др Ђорђе Марић - Дубровник *лекар* *1
Др Ђуро Ј. Димовић - 1872, Јасеновац *лекар* (СБР) *2
Др Иван Бабоселац - 1885, Дебриња/Славонски Брод *хирург* (СБР) *1
Др Иван Херцог - Загреб, Хрватска *лекар* *1
Др Ј. Лохерт - Загреб, Хрватска *1
Др Ј. Рачић - Сплет *лекар* *1
Др Јулије Будисављевић - 1882, Слав. Пожега *асистент-хирург* (ЕнцЈу) *1
Др Катарина Јакшић-Радулашка - 1884, Глина *лекарка* *1 *2
Др Катић - Дубровник *лекар* *1
Др Ковреч - Хрватска (умро 1915) *лекар* *2
Др Крсто Грчић - Задар *лекар* *1
Др Мелко Косић - Дубровник *помоћни лекар* *1
Др Миливој Јамбришак - 1878, Загреб *лекар* (ЕнцЈу) *1
Др Милојевић - Лика *лекар* *2
Др Мирошевић де Сорго - Дубровник *лекар* *1
Др Митар Ђатовић - Шибеник *лекар* *1
Др Нико Новаковић - Задар *лекар* *1
Др Перван - Сплет/Далмација дошао из Француске *лекар* *2
Др Петар Зец - 1881, Кукурузари, Костајница *лекар* (СБР)
Др Радослав Чубелић - Цриквеница *лекар* *1
Др Станковић - Вараждин, Хрватска *лекар* *1
Др Филип Марушић - Хрватска *лекар-бактериолог* *1
Др Филип Смолчић - Дубровник *лекар* *1
Др Франо Перван - Сплет (дошао из Француске) *лекар* *1 *2
Ермина - Дубровник *милосрдна сестра* *1
Љеваја, Андрија Голубов - Радучић, Книн *болничар* *2
Младеновић, Ђорђе - 1885, Вељун/Лика *болничар* *2...

Белешка о састављачу

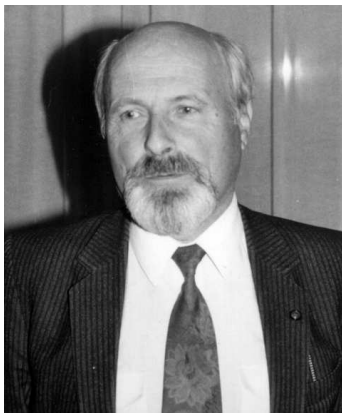
Илија Пејировић (Косор, код Подгорице, 6. септембар 1938), чиновник ПТТ; професор; планинар; српски национални посленик; публициста и историчар; почасни доктор историјских наука.

На дан кад је отишао у пензију, 31. марта 2000. године, у Главној пошти у Новом Саду био је у продаји пригодни коверат (у 650 примерака, у две варијанте) са његовим ликом на предњој страни, и краћим животописом на полеђини. Истовремено, у редовне и у филателистике сврхе, био је у употреби и пригодни жиг са његовим ликом. (До тада, тек неколиким личностима у Југославији припало је овакво признање за живота).

Уврштен је у *Енциклопедију Новоџ Сада*, књига 20, ПЕТ-ПОК, Нови Сад 2002, 80-82.

У *Енциклопедију српске историографије*, Београд 1997, није уврштен због своје националне оријентације.

За књигу *Црногорска њохара Куча*, Подгорица 2010, добио књижевну награду „Михаило Лалић” за 2010. годину.

Објављене књиге:

1. *Međunarodna poštanska služba*, Novi Sad 1966;
2. *Međunarodni poštanski promet*, Zagreb 1968;
3. *Змајево 1973* (у коауторству), Змајево 1974;
4. *Змајево - Прилози за монографију* (у коауторству), Змајево 1979;
5. *Планинари о планинарењу - Од Фрушке горе до Монблана* (у коауторству), Нови Сад 1990;
6. *Присаједињење Срема Србији 1918. године*, Рума 1994;
7. *Српско национално вијеће Славоније, Барање и Зајадног Срема*, Нови Сад 1994;
8. *Славонија, Барања и Зајадни Срем - Од Вијећа до Републике*, Нови Сад 1996;
9. *Војводина Српска 1918*, Нови Сад 1996;
10. *Српска Земља - Прилози за одговор на српско шипшање*, Нови Сад 1997;
11. *Верници Ошацибине - Српски добровољци из прекоморских земаља 1912-1918*, Нови Сад 1998;
12. *Левица и Српство 1848-1919*, Нови Сад 1999;
13. *Свети српски рајници и прочи*, Нови Сад 1999;
14. *Срем 1918 - Од Сирма до Србије*, Нови Сад 1999;
15. *Добровољачка колонија Стейановићево* (у коауторству са Васом Колаком), Нови Сад 1999;
16. *Сћаринци и новци*, Нови Сад 2000;

17. *Стејановићево - Прилоз за монографију*, Нови Сад 2000;
18. *Српски добровољци 1912-1918 - Бројке и судбина*, Нови Сад 2001;
19. *Временик Телекцијеве владе - 16. фебруар 1939-3. април 1941*, Нови Сад 2001;
20. *Керци у Пашићеву - Прилоз за монографију*, Нови Сад 2002;
21. *Ласћари сомборског учитељског теча*, Нови Сад 2003;
22. *Српска Крајина - Марш-јун 1992*, Нови Сад 2003;
23. *Керски именослов*, Нови Сад 2003;
24. *Непознати 27. марта* (у коауторству са Василијем Матићем), Нови Сад 2004;
25. *Споменица новосадске ПТТ школе*, Нови Сад 2004;
26. *Бродоломници под Медово*, Нови Сад 2004;
27. *Обзорја - Споменица Планинарског друштва „Поштар“ Нови Сад*, Нови Сад 2005;
28. *Поменик светих српских рајника 1912-1918*, Нови Сад 2005;
29. *Са свих страна српски добровољци 1912-1918*, Нови Сад 2005;
30. *Новосадска гимназија Змај-Јовина - Нараштај 1951-1956; Наставници*, Нови Сад 2006;
31. *Демократија с наличја* (у коауторству са Драгољубом Петровићем), Београд 2006;
32. *Прилози за Енциклопедију Новога Сада*, Нови Сад 2006;
33. *Српска Крајина - Јул-октобар 1992*, Нови Сад 2007;
34. *Бродоломници под Медово* (друго проширено и поправљено издање), Нови Сад 2007;
35. *Странујуће српскога штепања*, Нови Сад 2007;
36. *Српски добровољачки покрећ 1912-1918*, Београд 2007;
37. *Медицинске мисије на српским рајницима 1912-1918*, Нови Сад 2008;
38. *Medova 1916-2008: U sroten potopljenoim stogorskim dobrovoljcima: Spisak brodolomaca* (у коауторству са Маријаном Миљичем и Илиром Чапунићем), Подгорица 2008;
39. *Ка покрећу Дрекалову: По књигама староставним*, Нови Сад 2009;
40. *Стејановићево 1919-1945* (друго поправљено издање), Нови Сад 2009;
41. *Новосадска гимназија: Наставници до 1960*, Нови Сад 2010;
42. *Црногорска похара Куча*, Подгорица 2010;
43. *Шкојске жене уза Србе 1914-1918*, Нови Сад 2010;
44. *Српски добровољци из Херцеговине и Босне 1912-1918: Прекоморске земље*, Нови Сад 2010;
45. *Добровољци из Русије у Српско-ћурском рају 1876*, Нови Сад 2010;
46. *Српска Крајина: Новембар 1992 - фебруар 1993*, Нови Сад 2010;
47. *Црногорска похара Куча*, друго проширено издање, Подгорица 2011;
48. *Српско штепање на низбрдици*, Нови Сад 2012;
49. *Изаови српскога штепања*, Нови Сад 2013;
50. *Повесна чистанчица*, Нови Сад 2013.
51. *Проћон слободне речи: Помиримо ћијашеље - нећијашељи су смирени*, Подгорица 2013;
52. *Пошрађа за истином*, Нови Сад 2014;
53. *Заслужници и ојаске*, Београд 2014;
54. *Бродоломници под Медово*, треће поправљено и проширено, пригодно издање, Подгорица 2015;
55. *Најћори ћаци*, Београд 2015;
56. *Слејило власћодржачко: Србија поћив српских добровољаца 1912-1918*, Београд 2016;
57. *Црногорске и брдске*, Подгорица 2016;

58. *Ђерилица за ћирилицу : Срби проишав себе*, Нови Сад 2016;
59. *Србско писмо*, Нови Сад 2016;
60. *Vijek sjećanja : Stradanje crnogorskih dobrovoljaca pod Medovom 1916*, (у коауторству), Подгорица 2016;
61. *Србски ћенетски код*, Нови Сад 2017;
62. *Поменик светих србских рајника 1912-1918 : а. Прекоморске земље*, друго проширено издање, Нови Сад 2017;
63. *Црногорска похара Куча 1856 : Крајки преглед*, Нови Сад 2017;
64. *Вечийа деца*, Нови Сад 2017;
65. *Извори црногорсјивујећ анјисрбизма 1914-1919*, Нови Сад 2018;
66. *Ка пореклу Дрекалову : По књиџама сјаросјавним*, друго проширено издање, Нови Сад 2018;
67. *Војводина Срјска 1918*, друго, пригодно издање, Београд 2018;
68. *Срјско национално вијеће Славоније, Барање и Зайадног Срема*, друго проширено издање (прва књиџа из едичије *Срјска Крајина 1990-1995*), Београд 2018;
69. *Срјски добровољци из Срјске Крајине и Хрвајске : а. Прекоморске земље*.

Припремљено за шћамју:

69. *Срем 1918*, друго проширено, пригодно издање;
- 70-78. *Срјска Крајина 1990-1995*, 2-10.
79. *Демокрајија с наличја*, друго проширено издање.

Приредио:

1. Миле Матејин, *Ениолоџија : Енерџоинформације бескраја*, Нови Сад 1998;
2. Ђуро Ђук, *Рујишћа на Зрмањи*, Нови Сад 2006;
3. Драгољуб Петровић, *Зловременик*, Подгорица 2011;
4. Душанов законик, Текст прилагођен савременом србском језику, Школа гусала Сандић, Београд 2014;
5. Марко Миљанов Поповић, *Примери чојсћива и јунашћива* (Прилагођено савременом србском језику), Школа гусала Сандић, Београд 2015;
6. Душанов законик, Текст прилагођен савременом србском језику, друго издање, са предговором Јована И. Деретића, Београд 2016, стр. 119;
7. Весна Веизовић, *Србија у фусноји*, Београд 2017;
8. Павле Соларић, *Римљани словенских обележеја*, Нови Сад 2018.

Белешке Читаочеве

